

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมพระธาตุคำปู่

บทนำ

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม เกิดขึ้นมาจากผลผลิตของโครงการเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในลุ่มน้ำชี ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยใช้พื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวเป็นพื้นที่วิจัยในการศึกษา จากผลของการศึกษาในโครงการนี้ ได้ค้นพบว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสนับสนุนสำนึกและความเชื่อมั่นร่วมกันในวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น จากการสร้าง การคัดเลือก การผลิตซ้ำ การนำมาใช้ของคนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มให้เป็นรูปธรรม ในรูปของหนังสือหรือตำราที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน หลักสูตรของท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในปัญหานี้อย่างมาก ต้องการให้คนในพื้นที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมตนเอง เห็นและเข้าใจการเคลื่อนไหวทางเส้นทางชีวิตที่ตนเองสร้างขึ้นและได้คัดเลือกวัฒนธรรม ในการนำมาเอามาใช้ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านสังคมวัฒนธรรมตนเองที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันและในอนาคต

หนังสือเล่มนี้ได้ออกแบบจาก จิตสำนึกและเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ได้สร้างเส้นทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา เส้นทาง การปรับตัวของตนเองและสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นมา เป็นผลมาจากการพยายามสร้างวัฒนธรรมที่เป็นเฉพาะของตนเองจากความเป็นคนในพื้นที่เดียวกันต่อความเชื่อต่อพระธาตุคำบุ๋ม ไทเฮา การปรับตัวให้เข้ากับสภาพระบบธรรมชาติที่เกิดขึ้นล้อมรอบตนเอง โดยเฉพาะความสำคัญของ ลุ่มน้ำชี(หลง) น้ำยังและเพื่อนบ้านเรือนเคียง ไม่ว่าจะเป็นบ้านดอนกลาง ค้อเหนือ กล้วย ดอนกลอย และพื้นที่ท้องถิ่นอื่นๆที่ได้แลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะบ้านทุ่งและบ้านโคก จิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเป็นตัวตนของระบบสังคมวัฒนธรรม ได้สร้างประวัติศาสตร์ของตนเอง มีหน้าที่ประกันกิจกรรมในชีวิตสังคมของคนในพื้นที่

ศูนย์กลางความคิดในหนังสือ ให้เข้าใจความคิดและความสามารถของคน que เชื่อต่อพระธาตุคำบุ๋ม ไทเฮาในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ และธรรมชาติได้มีส่วนในการกำหนดการสร้างเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจและสังคมของคน ซึ่งผูกพันกับความเชื่อในด้านวัฒนธรรม กลายเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของคนในพื้นที่ โดยกำหนดอาณาบริเวณของวัฒนธรรมตนเองขึ้นมา นั่นคือวิถีคิดและเส้นทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาของไทเฮา

หนังสือเล่มนี้ผ่านการถ่ายทอดมาจากการสัมภาษณ์และการศึกษาชีวิต ประวัติส่วนตัวของคนในพื้นที่ สถานที่สำคัญในพื้นที่และองค์กรต่างๆที่เกิดขึ้นมาไม่เป็นทางการในพื้นที่ (สถาบันครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน) สำหรับนำมาใช้ในการศึกษา อ้างอิงนั้น ควรที่จะเอามาใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมากับคนในพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของตนเองเพื่อให้ผู้เรียน ได้เข้าใจปัญหาที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันผู้ที่ถ่ายทอดหรือขัดเกลา ควรให้ความสำคัญกับความคิดและจิตสำนึกของคนในพื้นที่มากเป็นพิเศษ เพราะว่าเนื้อหาทั้งหมดเกิดขึ้นมาจากคนในพื้นที่เป็นหลักแม้ว่าหลักฐานหรือข้อมูลเกิดขึ้นมาจาก

การเล่า เนื้อหาและการรับรู้ในหนังสือเล่มนี้เหมาะกับการอ่านประกอบรายวิชาสำหรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นม.1ขึ้นไปและผู้ที่ให้ความสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย

มิถุนายน 2546

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	
บทที่1.เรามาจากไหน เราอยู่ที่นี้ได้อย่างไร	1
• ดำเนินความเชื่อและหลักฐานของเรา	1
• ความเป็นไทเฮา	3
บทที่2.ระบบพื้นที่ที่นำมาหาหินกับการปรับตัวของเรา	11
• ระบบพื้นที่ที่นำมาหาหินกับการนำมาใช้	11
• การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของไทเฮา	15
บทที่3.ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม	21
การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว=แขนขาของเรา)	21
➤ สังคมวัฒนธรรมของไทเฮา	25
• ไทเฮาทรัพยากรที่สำคัญในสังคม	27
• ซึ่งเป็นความหมายของเครือข่ายทางสังคม ของเพื่อนบ้าน	34
• เสี้ยวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร	39
การปรับตัวการใช้ธรรมชาติ	43
• การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ	43
• การปรับตัวท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด	52
1.การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน	53
2.การเข้าสู่ตลาดแรงงาน	54
3.การประกอบกิจกรรมส่วนตัว	58
4.การเป็นผู้ประกอบการ	61
5.การอพยพแรงงาน	64
➤ สังคมวัฒนธรรมของระบบตลาด	66
• การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป	67
• การพึ่งพากันช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวปัจจุบัน	72
บทที่4.อนาคต:พื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบู	80
➤ การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น	80

➤ การคัดเลือกวัฒนธรรมที่เอาตัวรอด	86
• ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร	86
• เครือข่ายธุรกิจ	93

บทสรุป	100
---------------	------------

บทที่1.เรามาจากไหน เราอยู่ที่นี้ได้อย่างไร

- ดำเนินความเชื่อและหลักฐานของเรา
- ความเป็นไทเฮา

ดำเนินความเชื่อและหลักฐานของเรา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าความทรงจำของบรรพบุรุษในพื้นที่โดย พ่อใหญ่ครูบัว กองคำ แห่งบ้านดอนกลอย อำเภอเมืองจังหวัดยโสธรได้ให้ความรู้กับเราว่า ความเป็นมาของพื้นที่วัฒนธรรม ท่านรับฟังต่อมามากที่จากเจ้าอาวาสวัดบ้านดอนกลอยสมัยที่ท่านบวชเป็นพระเมื่อหนุ่ม มีใจความที่ระลึกย้อนได้ดังนี้

บ้านดอนกลอยก่อตั้งโดย “เฒ่าเฮอะ”(ท้าวเฮอะ) ได้นำพาพรรคพวกจำนวน

รูปภาพพ่อใหญ่ครูบัวผู้ให้ข้อมูล

ประมาณสิบครอบครัวอพยพมาจากบ้านบึงมะแลง(พ่อใหญ่ครูบัวบอกว่าอยู่ในเขต อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ในปัจจุบัน ท่านเคยไปที่บ้านบึงมะแลงนี้แต่ครั้งนั้นล้มกันหมดมีคนแก่แก่มาก ๆ คนหนึ่งที่บอกว่าเคยมีพ่อแม่เล่าให้ฟังถึงการอพยพหนีศึกหนีเสือของชาวบ้านนี้อยู่ แต่ก็ไม่ได้รายละเอียดมากนักเพราะแก่แก่มากจนแทบไม่มีแรงคุย)

การอพยพในครั้งนั้น ได้ใช้น้ำเป็นเส้นทางในการเคลื่อนตัว เพราะสมัยนั้นไม่มีถนนที่จะใช้สัญจรได้เลย แม่น้ำชีในความหมายของผู้อพยพคือ ความหวังที่จะรอดและโอกาสในการที่จะมีชีวิตใหม่ เพราะนอกจากการประกันว่าถ้าเดินทางตามแม่น้ำนั้นต้องมีสัตว์น้ำให้กินแน่ ๆ แล้วการเดินทางทางน้ำยังรวดเร็วที่สุดอีกด้วย นั่นก็คือ การอพยพครั้งนั้นไม่ใช้การเคลื่อนย้ายตามฝูงปลา(ที่มีอยู่มากมายเหมือน ๆ กันหมด)หรือความบังเอิญใดทั้งสิ้น เพราะเป็นการย้ายที่ให้ความหมายว่า แม่น้ำชีคือทางรอด นี่คือจิต วิญญาณ บรรพ

บุรุษที่มีต่อแม่น้ำชีของชาวบ้านดอนกลอย“ก็มากันตามน้ำเรื่อย ๆ ปลาก็ไม่อดไม่ยาก หิวเมื่อใดก็ได้กินเมื่อนั้นตามแต่ฟังผู้เฒ่าเขาพูดมา”¹

เฒ่าเฮอะ ได้พาพรรคพวกเดินทางมาจนถึงที่บริเวณแห่งหนึ่งเป็นที่ดอนสูง ใหญ่ริมแม่น้ำชีที่แยกสายจากชีสายหลัก(ชีหลง) ที่ดอนแห่งนั้นมีหนองน้ำอยู่รายรอบ ที่ลุ่ม และ ป่าที่บที่เต็มไปด้วยมันและกลอย ด้วยภูมิประเทศที่ง่ายต่อการบรรลุถึงการปรับตัวของคนกับ ธรรมชาติ ดังได้เล่าให้เราฟังว่า“เผ่นพากันมา ทางน้ำวัวควายก็ไม่มี มีแต่บักจอก(จอบ)เสียม ทางน้ำก็มีเรือมีแห ตอนที่บวช หลวงพ่อก็ได้เล่าให้ฟังว่า มาตั้งบ้านเพราะน้ำท่วมไม่ถึง แต่ว่ามีน้ำมีหนองหลาย”² ทำให้เฒ่าเฮอะและพวกตัดสินใจเลือกที่แห่งนี้เป็นที่ลงหลักปักฐาน ในที่สุดหลังจากเดินทางเพื่อหาทางรอด ดังนั้น **ทำเลแห่งนี้เป็นความหมายของคนสมัยแรก** ตั้งถิ่นก็คือสถานที่ ที่พวกเขาสามารถมีชีวิตรอดและดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือที่ ที่ปลอดภัย นั้นเอง

ทำเลใหม่นั้นมีตัวชีวิตให้เห็นถึงทางรอดและเหตุผลในการตั้งถิ่นฐาน ดังนี้

- ทำเลริมน้ำหมายถึงความสะดวกในการหาอาหารจากน้ำ และการมีแหล่งอาหารให้ใช้แรงไปแลกเปลี่ยนมาบริโภคได้ทุกเวลาที่ต้องการ
- ทำเลที่เป็นดอนยกตัวสูงแม้ว่าจะอยู่ริมน้ำแต่ก็มีปัญหาจากน้ำท่วมเพียงบางครั้งเท่านั้น ที่หนักจริง ๆ จึงจะท่วม
- การมีหนองน้ำและที่ลุ่ม หมายถึงโอกาสที่ง่ายในการควบคุมน้ำและใช้น้ำในการทำนาและพื้นที่หนองยังใช้ทำนาได้เป็นอย่างดีโดยไม่ต้องถางป่าทำนาเพิ่มมากนัก
- ทำเลที่ป่ามีมันมีกลอยอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านสามารถกระจายเวลาไปสู่งานที่หนักและซับซ้อนมากกว่าการหาอยู่หากิน เช่นการบุกเบิก หรือการสร้างศูนย์กลางทางสังคมของเขา และเป็นการประกันว่าหากข้าวของเขาหมดไม่ว่าจะฝนแล้งหรือน้ำท่วม เขาก็สามารถเข้าดงไปหากกลอยมากินแทนข้าวได้(ดูภาพที่ 1)

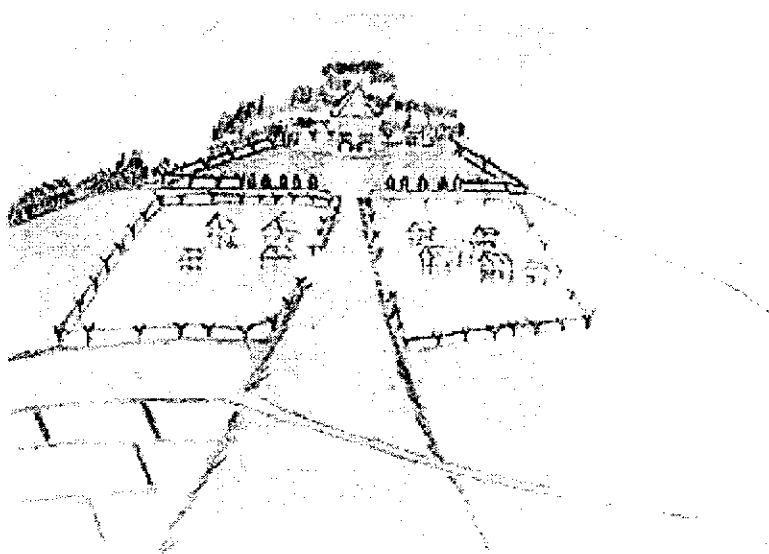
นั่นเป็นวิธีคิดในการเลือกพื้นที่ให้ความหมายว่า คนสามารถมีความสะดวกต่อการปรับตัวได้สูง เป็นความคิดของคนบ้านดอนกลอยในช่วงเวลาของตั้งถิ่นฐาน ซึ่งบ่งบอกมาในความหมายของคำว่า บ้านดอนกลอย แสดงถึงการเลือกและให้ความหมายในสิ่งที่คิดว่าสำคัญ ของพื้นที่ นั่นคือภูมิประเทศที่สูงน้ำท่วมหมู่บ้านยาก และป่าที่มีมันกลอยอยู่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นคลังอาหารหลักในช่วงตั้งถิ่นฐานแรกๆ และเป็นอาหารสำรองในเวลาต่อมาเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ดังนั้นการกำหนดสถานที่ตั้งดอนเจ้าปู่ จึงเลือกที่ๆ ใกล้เคียงน้ำที่สุด ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึงและป่าที่เต็มไปด้วยกลอยและมันต่างๆ คือ ให้ที่ๆ ดีที่สุดสำหรับเป็นอาณาเขตที่ตั้งถิ่นฐาน ได้สร้างจริยธรรม

¹ พ่อครูบัว กองคำ อายุ 82 ปี .วันที่สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2544

² พ่อครูบัว กองคำ อายุ 80 ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

ต่อการปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติ เพื่อการอยู่รอดร่วมกัน การรักษาพื้นที่ ที่ดีที่สุดไว้ โดยผ่านเรื่องราวของความศักดิ์สิทธิ์และสิ่งที่นับถือร่วมกันนั้น จึงเป็นที่มาของคำว่า “ดอนกลอย” เป็นความหมายทั้งความหมายเชิงกายภาพและในเชิงสัญลักษณ์ต่อสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต เพราะเป็นสองสิ่งที่ให้อาาคตและประกันถึงการอยู่รอดของชีวิตของเขา และเป็นสิ่งที่มีความหมายที่เข้มข้นลึกซึ้งแก่คนที่ใช้พื้นที่นี้มากที่สุด ดังนั้นที่นี้จึงได้ใช้ชื่อว่า “บ้านดอนกลอย” ซึ่งเป็นความหมายของเขตแดนพื้นที่ของตนเองที่มีอยู่บอกพื้นที่ที่นำมาหากิน ในเรื่องจิตสำนึกทางสังคม ของคนบ้านดอนกลอย

ภาพที่ 1.การตั้งถิ่นฐานแห่งแรกบนป่าดอนกลอย

นี่คือจุดเริ่มต้นของคนบ้านดอนกลอย ก่อนที่เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรม พระธาตุคำบุ หลังจากการตั้งถิ่นฐาน ก็เริ่มการอพยพตั้งถิ่นฐานรอบข้างจนเป็นบ้านต่าง ๆ รอบข้าง แต่จุดที่สำคัญที่ทำให้คนในพื้นที่มีความผูกพันและนับถือร่วมกันพระธาตุคำบุ คนบ้านดอนกลอยกับบ้านอื่นๆ เช่น บ้านท่าเยี่ยม บ้านแจ้งน้อย บ้านกล้วย บ้านค้อ บ้านดอนกลาง บ้านสำโรง บ้านดอนยาง บ้านคำน้ำสร้างมีพระธาตุคำบุเป็นสัญลักษณ์ ความเป็นไทเฮาดำนาน ความเชื่อ ไทเฮาได้สร้างตำนานร่วมกันขึ้นมาและนับถือร่วมกัน เป็นการขัดเกลา เป็นความหมายร่วมกันของไทเฮาให้เป็นพวกเดียวกัน

ความเป็นไทเฮา

มาจากตำนานพระธาตุคำบุที่มีความเชื่อว่า

“ผู้เฒ่าผู้แก่เข่าว่ากันว่า ท่านบุ(มุค)ขึ้นมาจากใต้ดิน เคยมีคนจะขโมยของ ๆ ท่านไปแล้วก็โดนสาปให้ตายเดี๋ยวนั้นเลย ไทเฮาเดียวกันนี้ก็เชื่อท่านมากว่ามี

ความศักดิ์สิทธิ์และถือว่าพวกเขานั้นเป็นลูกหลานของยาพ่อใหญ่ธาตุด้วยกัน สมัยก่อนนั้นเราจึงต้องทำทาง ต่อท้องทุกปี เพราะต้องทอดกฐินด้วยกันและต้องไปสรงธาตุทุกปี การไปสรงธาตุที่วัดธาตุในสมัยนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะมาคุยมาสนุกกันกับเพื่อนรุ่นเดียวกันได้ฟังหมอลำเขาบอกบาปบุญคุณโทษผลาอาณิสงค์ พวกผู้บ่าวผู้สาวก็จีบก็เล่นกัน พวกผู้บ่าวถ้ามีภรรยาบ้านไหนก็จะหาเสียวบ้านนั้นให้ขึ้นสาวให้ บางทีก็กินเหล้ากันแล้วก็ตีกันแต่ก็ไม่ได้ถึงกับฆ่าฟันเอาชีวิตกัน พอหายเมาแล้วก็ไปเป็นเพื่อนกันเหมือนเดิม ส่วนเด็กเล็กเด็กน้อยพ่อแม่ก็จะพาไปให้รู้จักพี่น้องบ้านอื่นแล้วมันก็ได้วิ่งเล่นด้วยกัน สมัยนั้นคนมากันมากจริง ๆ เห็นหน้าพี่น้องทุกบ้าน ในงานสรงธาตุนี้ล่ะ”³

และมีพิธีกรรมของตนเองที่ใช้เฉพาะพื้นที่คือ การรับรู้ความเข้าใจทางจิตใจที่ผ่านระบบพิธีกรรมหรือการบวงสรวงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือสถานที่ที่เป็นสุสานของไทเฮา หรือการนำมาซึ่งเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หรือนำมาซึ่งในการแก้ไขปัญหาของตนเองเพื่อการประกันการดำเนินชีวิตของตนเองให้ สอดคล้องกับการปรับตัวกับพื้นที่ที่เข้ามาหาภินั้น โดยใช้

- ดอนเจ้าปู่ ,วัดพระธาตุคำปู่
- น้ำยัง

นอกจากนั้นคนในพื้นที่มีศูนย์กลางทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาจากการยอมรับของคนในพื้นที่ มีแหล่งที่มาในอดีตที่สร้างโลกนิยายความเชื่อเกี่ยวกับสังคม ดำเนินนั้นได้กำหนดความเป็น พวกเดียวกัน ซึ่งความหมายนี้ได้บ่งบอกเขตแดนทางจิตใจร่วมกันของสมาชิกในพื้นที่ คือ มีอุดมการณ์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบ แสดงออกมาในรูปแบบของการสั่งสอนลูกหลาน “ก็เป็นพี่น้องกันหมด ไปบ้านคือ บ้านแจ้ง ยามบุญ ก็บ่อดที่อยู่ทีกินมีแต่บ้านพี่บ้านน้อง”ในการเป็นเครือญาติกันระหว่าง ท้องถิ่นต่าง ๆ (หมู่บ้านต่อหมู่บ้าน)ภายในพื้นที่วัฒนธรรม

ความเชื่อและค่านิยมในการเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ของคนที่อยู่ร่วมกันที่มีต่อพระธาตุคำปู่ ได้บ่งบอกความหมายของความเป็นไทเฮาที่เข้มข้น ในสำนึกร่วมกันตามอาณานิคมที่ตนเองให้ความศรัทธา เป็นสิ่งที่สามารถยืนยันได้ในจิตใจที่มาจากอดีตถึงปัจจุบัน ผ่านการเล่าของบรรพบุรุษในพื้นที่ อันเป็นเอกสารตัวตนของเราที่หลงเหลืออยู่

ความเป็นไทเฮา นอกจากมาจากพื้นฐานของความเชื่อร่วมกันต่อพระธาตุคำปู่ร่วมกันแล้วยังเกี่ยวข้องกับตำนานที่ว่า

- ตำนานความเชื่อต่อเจ้าปู่ที่มีศาลอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำชีที่คิดว่าตายไปแล้วตนเองต้องไปอยู่ในป่าช้ากับญาติพี่น้องบรรพบุรุษ ทำให้คนที่อยู่ในพื้นที่ต้องมีความสามัคคีกันพื้นที่วัดพระธาตุเก่า ใช้ในเรื่องความเชื่ออันเดียวกัน หรือดงมันชีในความหมาย

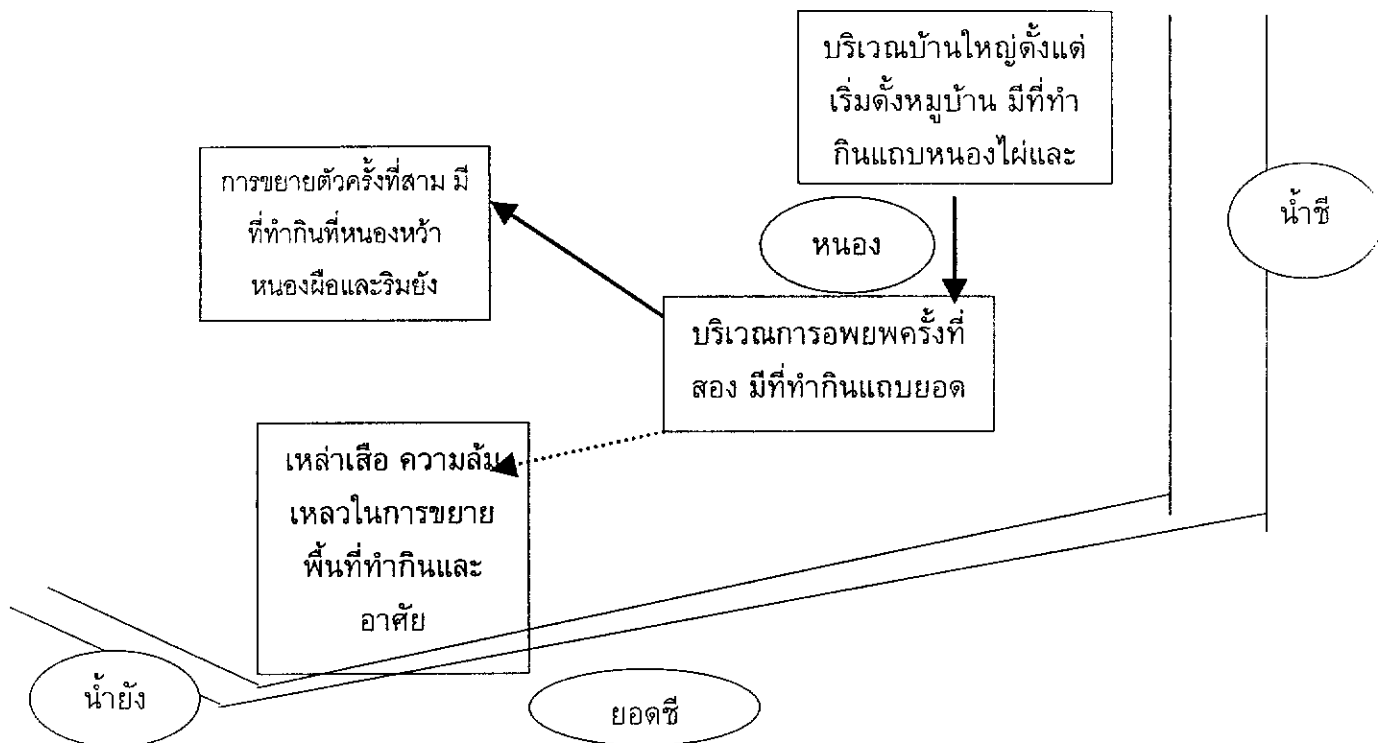
³ อ้างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ. วันที่สัมภาษณ์เมื่อวันที่15 สิงหาคม พ.ศ.2544

⁴ นายสมพงษ์ กองคำ.อายุ 31 ปี วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2544

ของเป้าหมายทางธรรมชาติที่มีรูปแบบของระบบพื้นที่ทำมาหากินแบบประชาธิปไตย ที่ไท
เขาใช้ทำมาหากินในความหมายเดียวกัน

□ พื้นฐานของการอพยพพร้อมกันมา เป็นตัวผูกความสัมพันธ์กันและกันและ
อย่างเหนียวแน่นที่ให้ความช่วยเหลือกัน แม้ว่าจะมาจากความแตกต่างของตระกูล

ด้วยสภาพของพื้นที่ทำมาหากินของบ้านดอนกลอย แม้ว่าที่ตั้งของหมู่บ้านใน
เวลาเริ่มแรกนั้นจะเลือกที่ดอนสูงน้ำท่วมไม่ถึง แต่เนื่องจากความต้องการพื้นที่ทำมาหากิน เป็น
พื้นที่ที่ลุ่มน้ำ เพราะความจำกัดด้านความสามารถในการปรับตัว และจำนวนประชากรที่มาก
ขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวของคนบ้านดอนกลอย ก่อให้เกิดเป็น ช่งต่างๆ เป็นการอพยพไปให้
ไกลที่ทำนาของเครือญาติ ซึ่งมีช่วงการอพยพดังนี้

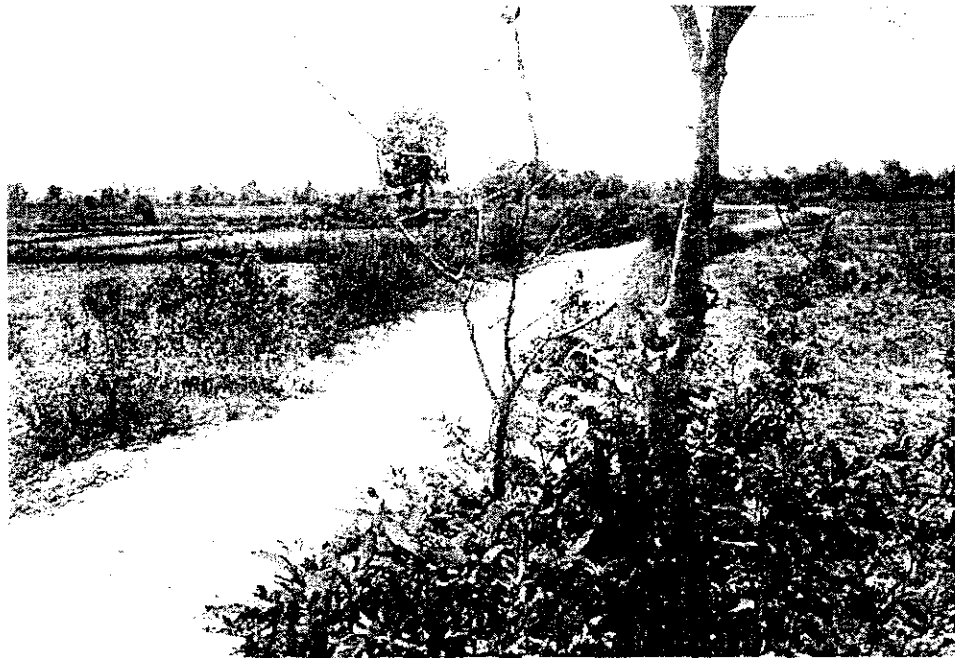
เป็นความง่ายต่อการป้องกันตัวจากสัตว์ป่าหรือภัยธรรมชาติ คนบ้านดอนกลอยจึงมักเลือกที่ตั้ง
บ้านเป็นดอนแล้วกระจุกตัวอยู่ในรั้วเดียวกันโดยยกได้สูง ทำให้เกิดการกระจุกตัวกระจายกัน
อยู่ตาม ที่ดอนต่างๆ ของครัวเรือน ซึ่งคนบ้านดอนกลอยเรียกว่า “ช่ง”

ช่งจะเป็นการรวมกลุ่มกันของครัวเรือน มีความเป็นญาติพี่น้อง ความเป็นคน
บ้านดอนกลอยเป็นทุน แต่เมื่อผ่านช่วงเวลา การทำมาหากิน การใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้ช่งต่างๆ
เกิดความเป็นเฉพาะของตนขึ้น เช่นความชำนาญในการทำกิน ตลอดจนศูนย์กลาง ของช่งต่างๆ
ทำให้เกิดกลุ่มย่อยที่เป็นไทเดียวกันขึ้นมา

ภาพที่ได้คือ การรวมตัวกันเป็นช่ง เป็นการรวมกลุ่มกัน มีพื้นฐานของความ
เป็น ญาติพี่น้อง ทำให้มีที่ทำกินที่ใกล้กัน เมื่อประสบกับสภาพพื้นที่รอบตัวเหมือนกัน จึงก่อให้เกิด
คนบ้านดอนกลอยเกิดจิตวิญญาณที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการแสวงหาทางรอดร่วมกัน ชอบ

ช่วยคนอื่นขยันไม่ชอบคนกินแรง และซึ่งก็คือ คำตอบที่เป็นรูปธรรมการเอาตัวรอดร่วมกันของญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านถือว่าเป็นหน่วยย่อยของไทยเขาคือคนบ้านเดียวกัน แรกเริ่มของพื้นที่วัฒนธรรม “คนบ้านเขา เป็นลูกหลานของเจ้าปู่ด้วยกัน ก็เลยต้องพึ่งพาอาศัยกัน ถ้างบเชิ้อบเห็ดน้ำ ก็อยู่บ้านนี้แต่บ่ถือว่าเป็นพวกเดียวกัน”⁵

ภาพที่ 2 ทางต่อท้องระหว่างพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุกับพื้นที่อื่น

ไทเขาให้ความหมายการปรับตัวเข้าสู่พื้นที่ทำมาหากิน คือ สมาชิกที่เป็นคนในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันอยู่หลายหมู่บ้าน ต่างแยกกันตั้งถิ่นฐานตามความสะดวกที่จะปรับตนให้เข้ากับธรรมชาติของตน ดังนั้นพบว่าแนวคิดในการตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่นี้ จะมีความคล้ายคลึงกัน คือ ต้องอยู่ในที่สูงและต้องใกล้แหล่งที่จะหาอาหารได้ง่าย เกิดจากระบบธรรมชาติของพื้นที่ ที่น้ำท่วมบ่อยครั้ง ระบบธรรมชาติรอบตัวที่ใช้ทำมาหากินและการดำรงชีวิตในแต่ละวันนั้น ก็ได้ส่งผลถึงการกำกับแนวคิดการให้คุณค่า และความหมายของคนที่เป็นพวกเดียวกันในระดับหนึ่ง เช่น การพูดถึงดงมัน ในพื้นที่นี้ ก็จะมีคามหมายถึง การเก็บของป่า และป่าที่อุดมสมบูรณ์ หากพูดถึงการสร้งธาตุ หรือทางต่อท้องก็จะหมายถึง การรวมกลุ่มของคนที่เป็นพวกเดียวกันมาพบปะและสังสรรค์กัน

ผลที่เกิดขึ้นในความหมายไทเขากลายเป็น ความหมายของพวกเดียวกันที่ไม่เหมือนกับคนอื่นและคนอื่นที่ไม่เหมือนกับเรา อย่างไรก็ตามความหมายไทเขาได้ให้เราเห็น

⁵ พ่อใหญ่มอน อินคะเน อายุ 85 ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

เป็นเครือข่ายทางสังคมอีกรูปแบบ และระดับหนึ่งที่มีความแตกต่างจากไทบ้านเฮาและไทเดียวกันดังภาพที่ปรากฏออกมา

นอกจากนั้น คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ ได้บ่งบอกตัวตนผ่านการใช้พื้นที่ทำมาหากินตามระบบธรรมชาติร่วมกัน ที่มีความหลากหลาย แต่มีพระธาตุคำบุ๋เป็นสัญลักษณ์ความเป็นไทเฮา มีบ้านดอนกลอยเป็นจุดศูนย์กลางในการใช้ธรรมชาติได้ ทั้งหมดในพื้นที่วัฒนธรรม และเป็นศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ ร่วมกันของคนในพื้นที่เช่น เหตุการณ์การตั้งยุ้งฉางข้าวของเจ็กคุณ แล้วคนในพื้นที่เอาข้าวมาขาย หรือการตั้งบ้านเพื่อ แก้ววดของเจ็กสอน ก็ตั้งที่บ้านดอนกลอย และการที่บ้านอื่นมาใช้วัดใช้โรงเรียนร่วมกัน รวมถึงการย้ายไปอยู่บ้านต่างๆของคนบ้านดอนกลอย เช่น บ้านท่าเยี่ยม บ้านแจ่มน้อย บ้านกล้วย บ้านค้อ บ้านดอนกลาง บ้านสำโรง บ้านดอนยาง บ้านคำน้ำสร้าง

ทำให้ภาพของการเป็นพื้นที่เดียวกัน ชัดเจนขึ้น จากการตั้งบ้านเรือนเป็นคนละพวกกัน บ้านดอนกลอยมาจากเผ่าเฮอะ อพยพมาจากบ้านบุงมะแลง บ้านท่าเยี่ยม และบ้านดอนกลางเป็นเชื้อสายของพระวอพระตา บ้านค้อและบ้านคำน้ำสร้างอยู่ที่นี้แต่เดิม ส่วนบ้านแจ่ม บ้านสำโรง บ้านดอนยาง บ้านกล้วยเป็น บ้านที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อเข้าใกล้แหล่งพื้นที่ทำกิน แต่เพราะการใช้พื้นที่ทำมาหากินร่วมกันทำให้เกิดการขยับขยายย้ายบ้าน ให้ไปใกล้กับแหล่งหากินยิ่งขึ้น พระธาตุคำบุ๋ จึงมีความหมายเป็น ศูนย์กลางของคนในพื้นที่วัฒนธรรม ที่สลายความแตกต่าง เพื่อลดความขัดแย้งในการทำมาหากิน และเพื่อให้เกิดความเป็นไทเฮา โดยเขตแดนที่แสดงออกมาในประวัติศาสตร์ของพื้นที่ทาง วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ หมายถึงจิตวิญญาณที่มีความผูกพันกับพื้นที่ทำมาหากินตามธรรมชาติ รอบตัวที่มีอาณาเขตกว้างขวาง เลือกทำเลที่ตั้งของตนเองในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่กลุ่มของตนเองสามารถนำมาใช้ในการบริโภคภายใน และปรับตัวได้ดีที่สุดกับพื้นที่ทำมาหากินมีดังนี้

๑ ป่าที่ใช้หากินรอบพื้นที่วัฒนธรรมมีป่าช้าทางทิศตะวันออก ป่าโคกทางทิศตะวันออก ป่ายอดชีทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือและป่าดงมันทางทิศใต้

๒ น้ำที่ใช้หากินน้ำชีหลงทางทิศใต้ ตะวันออกและตะวันตก น้ำยังและกุดห้วยต่างๆทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนี้ กุดดอก กุดห้วยบาง กุดสีแก้ว กุดสา วังปลาเชิง และหนองอี้งทางทิศใต้ (ดูรูปภาพที่3.)

คนในพื้นที่มีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นต่อการปรับตัวในชีวิตในแต่ละวันตามยุคสมัยของการเอาตัวรอดของตนเอง ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ทำมาหากินในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 3.อาณาบริเวณพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบู

ธรรมในระดับการมองเพื่อนบ้าน(ดูภาพที่ 4ประกอบ) ฟังพาอาศัยกันระหว่างพื้นที่ในการแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ต่าง เช่นน้ำท่วม ฝนแล้ง คนในพื้นที่ จะใช้เครือข่ายในการแก้ไขปัญหา เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เครือข่ายเสี้ยว แต่การแก้ปัญหานั้น จะเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง คือ แต่ละคนในพื้นที่ ต่างแสวงหาเครือข่ายของตนเอง ไม่ได้ฟังพาผู้ที่ป็นผู้นำมากนัก "อยู่เฉยๆปรกติก็บ่ค่อยไปหากันเท่าไร แต่พอน้ำท่วมก็คอยเบ้งเกิด ใครๆก็เตรียมเอาปลา

ไปแลกข้าวบ้านที่น้ำไม่ท่วม ตอนนั้นเสียวจะมาก ไม่รู้ใครเป็นใคร ชาวบ้านจะออกกันไปเป็นสาย ไปใครไปมัน”⁶

ลักษณะความแตกต่างที่เกิดขึ้นมาของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ได้สร้างให้เกิดความสามารถและความชำนาญตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน ดังเช่น ความหมายที่ว่า “คนคำสร้างหาหินเก่งเพราะใกล้ดง บ้านเขามีกุดที่ลุ่มปลูกผักกินได้ บ้านคือเป็นโคกปลูกผักสูงะยาก บ้านแจ้งเขาทำชันเพราะเป็นซีไหล ปลูกผักต้องขึ้นลง ดักน้ำยาก บ้านกอย บ้านหนองหว้า บ้านน้ำหัน บ้านท่าเยี่ยมช้ำเป็นคนบ้านเดียวกัน เขาใกล้ซีไหล มีผักบ่อหลายขึ้นอยู่ริมน้ำ ปลากระหลา หาง่ายเพราะคนเขาหลายแก่ ขวดสบาย ไปดงกะง่าย บ้านกล้วยบ้านส้มโอดอนยางใกล้ยังปลาโตใหญ่ บ้านแจ้งน้อย เขาบ่ค่อยมีคน ยากกว่าเพิ่นอยู่ ง่ายแต่ใกล้ดงมันพอได้หาเห็ดหาขอน”⁷ ทำให้คนในพื้นที่ ต้องสร้างความเป็นพวกเดียวกัน เพื่อเคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ต่างกันมาใช้ “บ้านเขาบ่มีปลา เสียวบ้านกอยกะเอามาให้ บ่ได้ยาก อยากรักโมกะไปเอากับพี่น้องทางคำสร้าง”⁸ ข้อจำกัดของทรัพยากรภายในพื้นที่ยังได้ส่งผลให้ เกิดลักษณะนิสัยปลูกย่อยของคนในแต่ละหมู่บ้าน “บ้านคำสร้างบ่สนใจไผ่หาอยู่หาหินได้ง่าย บ้านใหญ่ใจฮ้อนเพราะนาบ่ค่อยได้กิน บ้านคือใจใหญ่เพราะนามีข้าวพี่น้องมาหาหลาย บ้านน้อยบ่ฟ้าวนำหยังเพราะติดซีติด ดง”⁹ เห็นได้ว่าคนในบ้านทั้งไม่สามารถเอาชนะปัญหาน้ำท่วมได้จากนิสัยที่ใจร้อน เพราะไม่มี ผืนดินที่จะให้รับแรงไถพรวน ทางรอดของคนบ้านดอนกลอยคือ การไป “หาข้าว” ซึ่งวิธีที่คน บ้านดอนกลอยในอดีตนิยมใช้ก็คือการไปขั้ว

ดังนั้นลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาแบบนี้ในท้องถิ่นเดียวกัน ได้สร้างให้เกิด การหยิบยื่นทรัพยากรเพื่อคอยแก้ปัญหาให้ตนเอง ดังที่เราเห็นเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นของการ ฟังพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ได้บ่งบอกตัวตนออกมา เป็น ความพยายามส่งผ่านว่า มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นแบบลักษณะการพึ่งพากันระหว่างท้องถิ่น มองบ้านอื่นๆเป็นการให้การยอมรับ ความรัก การดำรงอยู่ร่วมกัน ในขณะที่การปรับตัวของคนในพื้นที่มาจาก การที่มีทำเลที่ตั้งบ้านอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่ม ทำให้การปรับตัวในการ ประกอบอาชีพของคนบ้านดอนกลอยต้องยึดการจับปลา การทำนาทามมีความสำคัญมาก เนื่องจากสภาพการดำรงอยู่ในไร่การควบคุมพลังธรรมชาติ กิจกรรมที่คนดอนกลอยทำเพื่อประกัน ความอดอยาก น้ำเป็นตัวกำกับ และเป็นตัวกำหนดว่า ในฤดูกาลผลิตนี้จะได้ผลผลิตหรือไม่ หากพวกเขาไม่ได้รับผลผลิต นั้นหมายถึง การดำเนินชีวิตในฤดูกาลผลิตต่อไป จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก

⁶ อ่างแล้ว. พ่อครูบัว กองคำ อายุ 82 ปี

⁷ แม่ใหญ่บัวพา ชันขวา อายุ 67 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸ แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านคือ วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁹ แม่ใหญ่เครือวัลย์ อุ่นคำ อายุ 73 ปี บ้านแจ้งน้อย วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ดังนั้นในการทำนาของคนพระธาตุคำบุได้สร้างประเพณี ความเชื่อ(โลกทัศน์) เพื่อเป็นการประกันในการทำนาและสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง ปรากฏออกมาในรูปการให้ความเชื่อถือต่อการ “เลี้ยงเจ้าปู่ว่าเพิ่นกะเฮ็ดให้เฮาร่มเย็น เสี่ยงทายคางไก่เฮากะได้ฮู้น้ำท่าล่งหน้า”¹⁰ นอกจากนี้ ยังมีพิธีกรรมที่เป็นพลังความดีคือ การสืบทอด การทำพานบายศรี พ่อครูบัว กองคำ ให้ความหมายว่าเป็นการระลึกถึงแม่โพสพ เป็นความหมายของข้าวซึ่ง “บ้านเรามีข้าว กะมีขวัญ มีกำลังใจ แหมไปในข้าวบ่มีเล่ากะทุกยาก”¹¹ซึ่งสอดคล้องกับพ่อใหญ่หมอนที่เป็นขะจำที่ว่า “สืบทอดต้องเชิญ แม่โพสพ แม่ธรณี แม่คงคา มาเป็นขวัญกำลังใจ”¹² เป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์ของสภาพธรรมชาติในพื้นที่ทำมาหากินที่เข้าไปมีบทบาทต่อพิธีกรรมความเชื่อ ในส่วนนี้ก่อให้เกิดเศรษฐกิจการให้ที่อยู่ในหลักพื้นฐานของความเชื่อและโลกทัศน์ มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่วัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี(หลง)

ประวัติศาสตร์ของพระธาตุคำบุ เป็นประวัติศาสตร์ของคนที่ยพยายามปรับตัวเพื่อเอาชนะธรรมชาติมาจากการสร้างเครือข่ายทางสังคม การสร้างความเชื่อมั่นต่อกำลังกายและใจในการอ่อนน้อมต่อระบบธรรมชาติ สร้างให้เกิดความมั่นคงต่อคนในพื้นที่ โดยการดำเนินกิจกรรมในชีวิตที่ผ่านมา ความเป็นไทเขาได้ช่วยทำให้เกิดการขับเคลื่อนสังคมตนเองเกิดความคล่องตัว และนำมาเป็นพื้นฐานของธรรมเนียมปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ต่อมา

¹⁰ พ่อใหญ่หมอน อินคะเน.วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

¹¹ พ่อครูบัว กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม พ.ศ.2545

¹² พ่อใหญ่หมอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545

บทที่ 2. ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการปรับตัวของเรา

- ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการนำมาใช้
 - การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของไทเฮา
- ### ระบบพื้นที่ทำมาหากินกับการนำมาใช้

การตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม เกี่ยวข้องกับความหมายของการพึ่งพาจากระบบธรรมชาติที่เอื้ออำนวยในการปรับตนเองให้ได้จากระบบธรรมชาติที่อยู่รอบข้าง เพื่อสนับสนุนกิจกรรมในการปรับตัวต่อการยังชีพ ถึงแม้ว่าถูกการคุกคามจากระบบธรรมชาติที่เข้ามา “ผู้เฒ่าบอกให้ฟังว่า บ้านเรานั้นเขามาอยู่เพราะว่ามันน้ำท่วมบ้านยาก อยู่ตามดงดอนก็มีมันเผือก กลอยเต็มไปหมด มันอยู่ปากชีทางโน้น แต่กลอยหลายอยู่ปากเรา แต่คราวมาสร้างบ้านแปลงเถื่อน(ตั้งแต่มาตั้งบ้าน) สาวสวนสาวนา (สร้างสวนสร้างนา) ก็ได้กินกลอยสอย(กิน)มันไปก่อน บางทีปีใดน้ำท่วมก็ต้องกลับมาหนึ่งกลอยกินคือเก่า(เหมือนเดิม) เขาเลยเรียกว่าบ้านดอนกลอย”¹³ นั่นก็คือ การเลือกพื้นที่ในความหมายที่ตนสามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบพื้นที่ได้โดยสะดวก เป็นความคิดของคนบ้านดอนกลอยในช่วงเวลาของตั้งถิ่นฐาน ซึ่งบ่งบอกมาในความหมายของคำว่า บ้านดอนกลอยว่ามีภูมิประเทศที่สูงน้ำท่วมหมู่บ้านยาก และป่าที่มีมันกลอยอยู่สมบูรณ์ เป็นคลังอาหารหลักในช่วงตั้งถิ่นฐานแรกๆ และเป็นอาหารสำรองสำหรับคนในพื้นที่ เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ

สภาพพื้นที่ทำมาหากินของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม เป็นพื้นที่ ที่มีสภาพเป็นที่ลุ่มระหว่างแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำชีและแม่น้ำยัง ทำให้คนในพื้นที่ต้องตั้งบ้านเรือนที่พื้นที่ที่เป็นดอน เพื่อให้พ้นจากภัยน้ำท่วม มีคำยืนยันถึงสภาพภูมิประเทศ และรูปแบบการปรับตัวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มจากแม่ใหญ่บุ่ม พุ่มปะหมันแห่งบ้านคำว่า “ตั้งบ้านเทิดดอนเฮ็ดน่าน้ำท่วม เฮ็ดคือกันเบิด บ้านคือฮอดบ้านกอยบ้านท่าเยียมบ้านคำสร้างบ้านส้มโฮงดอนยางมีนาทามเบิด”¹⁴ การใช้พื้นที่ ที่เป็นที่ทามและโคกเพื่อทำการเกษตร เป็นการปรับตัวที่ตรงกันของคนในพื้นที่ ซึ่งแม่บัวไล ขอมเดชแห่งบ้านคำน้ำสร้างได้ยืนยันตรงกันว่า “บ้านทุกบ้านเป็นดอนเป็นโคกเบิด เฮ็ดนาอยู่ทามนากินน้ำชีน้ำยัง เป็นที่ป็นหนองไถเดียวกันนั้นแหละ”¹⁵ และตรงกันกับพ่อใหญ่สา ชันขวา ของบ้านแจ้ง ที่ว่า “หลายกะเป็นโคกนั้นแหละนาจะเป็นทามน้ำกันเบิด บ้านคือบ้านกล้วยขนาดไกลน้ำกว่าหมู่กลางเทือกกะไปหากินอยู่ชีคือกัน”¹⁶ เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของคนในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันที่มีวิธีแก้

¹³ พ่อใหญ่มอน อินคะเน. อายุ 85 ปี .โนเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

¹⁴ แม่ใหญ่บุ่ม พุ่มปะหมัน อายุ 93 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

¹⁵ แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี.วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

¹⁶ พ่อใหญ่สา ชันขวา อายุ 63 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ปัญหาที่เหมือนกัน มีความร้อนหนาวต่อธรรมชาติรอบตัวเหมือนกัน ซึ่งมีวิธีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดที่ว่า “หาอยู่หากินน้ำกันช้อยเหลือกันไป”¹⁷

คำว่าหาอยู่หากินน้ำกันช้อยเหลือกันไป เกิดจากความไม่เชื่อมั่นในชะตากรรมของตนที่ไม่สามารถมีอิสระจากความเป็นไปของธรรมชาติ “ยากลำบากหลายยามน้ำท่วมนาท่วมข้าวแต่ก็เป็นหลายปีได้ข้าว หาได้แต่ปลา”¹⁸ จากลักษณะธรรมชาติในพื้นที่สร้างให้การใช้สภาพทางธรรมชาติที่ล้อมรอบมีทรัพยากรหลัก จากความเป็นเฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ

หมู่บ้าน	ทรัพยากรหลัก	ความชำนาญเฉพาะ
ค้อ ¹⁹	ข้าว(บางปีแต่ดีกว่าบ้านอื่น)มีบักแ้วบักไฟ	บ้านใหญ่มีพี่น้องนอกพื้นที่หลายระดมทรัพยากรเก่ง มีจุดตั้งที่ง่ายในการระดมทรัพยากรระหว่างพื้นที่
ดอนกลอย ²⁰	มีปลาน้อย มีของป่า	หากินทางน้ำทางดงเก่ง, บ้านใหญ่มีพี่น้องนอกพื้นที่หลายระดมทรัพยากรเก่ง
คำน้ำสร้าง ²¹	ผัก แดงต่างๆ พริก ปลา ของป่า	ปลูกผักได้ ทำนาแข่งได้
แจ้ญ้อย ²²	มะยม ปลา ของป่า	หาปลาเก่ง แต่เป็นบ้านน้อยมีปัญหาในการระดมทรัพยากรนอกพื้นที่ เพราะจุดที่ตั้งเป็นมุมอับ
ดอนยาง ²³	ข้าว(บางปี), ปลา	หาปลาเก่ง
กล้วย ²⁴	ข้าว(บางปี)	เป็นคนกลางในการส่งผ่านทรัพยากรในพื้นที่
สำโรง ²⁵	ปลา	หาปลาเก่ง

¹⁷ แม่โท นิลชัย อายุ 53 ปี บ้านท่าเยี่ยม .วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545

¹⁸ พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

¹⁹ แม่ใหญ่บุญ ฟุมปะหมัน. อายุ 93 ปี. บ้านค้อ.วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

²⁰ แม่สัง พิลาวุฒิ. บ้านดอนกลอย.วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม พ.ศ.2545

²¹ แม่บัวไล ขอมเดช .อายุ 47 ปี .บ้านคำน้ำสร้าง.วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

²² แม่ใหญ่สิตา ชันขวา. อายุ 70 ปี. บ้านแจ้ญ้อย. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

²³ แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์. อายุ 67 ปี. บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

²⁴ แม่ใหญ่พรม พิลาวุฒิ. อายุ 67 ปี. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ดอนกลาง ²⁶	ข้าว,ปลา	มีจุดตั้งที่ง่ายในการระดม ทรัพยากรระหว่างพื้นที่
-----------------------	----------	---

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดในการตั้งถิ่นฐานมีผล ต่อการสร้างวิธีการปรับตัวแก่บางบ้าน เช่นการขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกไม่สามารถทำนาได้ แก้ไขปัญหาเป็นการไปบุกเบิกที่นาที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำชี(นาทาม)มากขึ้น เพราะให้ผลผลิตที่พอกินกว่าในการกระจายเวลาหนึ่งฤดูฝน หรือการหันไปทำนาทามมากๆ ทำให้เกิดปัญหาที่ว่าเมื่อเกิดวิกฤติน้ำท่วม ชาวบ้านก็จะไม่ได้ข้าวในปีนั้นเลย ทางแก้ของชาวบ้านก็คือ หาปลาไปแลกข้าวจากบ้านที่ไม่ค่อยมีที่นาปลาเช่นบ้านค้อ ทำให้ความหมายของการประกันการมีอาหารกินเปลี่ยนไปจากกลอยมาเป็นปลาที่ส่งผ่านไปตามทางต่อท้อง ทำให้แม่ไม่ได้ทำนา แต่ก็สามารถมีข้าวกินโดยไม่ต้องกินกลอยแทนข้าว โดยปรับตัวตามสภาพดินฟ้าอากาศได้อย่างกลมกลืน คือน้ำขึ้นปลามาก คนดอนกลอยใช้ความสามารถจับมาเพื่อเลี้ยงปากท้อง

หลายๆ ครั้ง กลุ่มคนในพื้นที่ต่างได้ประสบชะตากรรมของตนเอง จากการพยายามปรับตนเองเข้ากับระบบพื้นที่ที่ทำมาหากิน บ้างก็ประสบความสำเร็จและบ้างก็ประสบความล้มเหลวในการประกันกิจกรรมในการดำเนินชีวิต และการยังชีพ เคลื่อนย้ายตนเองไปตามพื้นที่การใช้แรงงานของตนเอง และกิจกรรมให้เกิดผลผลิตขึ้นมา มีความรู้สึกว่าจะดวงสบายหรืออ่อนหล้าดัง เช่น การปรับตนเองไปตามพื้นที่ของกลุ่มคนในพื้นที่ซึ่งโนนบกเกลือ เป็นต้น

เวลา	เหตุการณ์	คน
พ.ศ.2324	การย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน การเลือกดอนกลอย	เฒ่าเฮอะและ เครือญาติ
พ.ศ.2439	การขยายตัวมาบริเวณบ้านโนนหัน ใช้พื้นที่ ยอดชี	บรรพบุรุษของคน ซึ่งโนนบกเกลือ
พ.ศ.2445	ความพยายามไปใช้บริเวณเหล่าเสือ พยายามใช้ พื้นที่แถบน้ำยัง	บรรพบุรุษของคน ซึ่งโนนบกเกลือ
พ.ศ.2472	การขยายตัวมาสร้างบ้านนอก ใช้หนองหว่า, หนองผือ ริมยังทำนา	เฒ่าสังกาและเครือ ญาติ

²⁵ แม่ใหญ่ล่อ พิลาวุฒิ. อายุ 66 ปี. บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

²⁶ แม่ใหญ่กอง ศรีชมภู. อายุ 67 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

	การไปทำนาที่ภาคกลาง หรือย้ายไปที่อื่นๆ	คนช่งโนนบกเกลือ เช่นนายพัน กอง คำ นายลี กองคำ
พ.ศ.2493	การอพยพไป บ้านถาวร อ.ละหานทราย จ. บุรีรัมย์ บุกเบิกป่าเป็นไร่นา	คนช่งโนนบกเกลือ และช่งอื่นบางส่วน

ข้อมูลที่แสดงออกมาได้ชี้ให้เห็นว่า คนกลุ่มหนึ่งในพื้นที่ไม่สามารถปรับตนเองเข้ากับสภาพพื้นที่ที่เข้ามาหากินได้ ตลอดทั้งปัญหาการปรับตนเอง จำเป็นต้องปรับตนเองทั้งในกิจกรรมในชีวิต และการยังชีพ มีผลทำให้ต้องไปตั้งถิ่นฐานขึ้นมาใหม่ ดังเช่นความพยายามในการอพยพย้ายถิ่นของคนช่งโนนบกเกลือนั้น เป็นการตอกย้ำอย่างยิ่งที่แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติได้บีบบังคับและคัดเลือกลักษณะนิสัยของคนในพื้นที่นั้น ๆ และเป็นเหตุเป็นผลที่ว่า การคัดเลือกความเป็นคนช่งเดียวกัน ไทยเดียวกัน ตามพื้นที่อาศัยอยู่นั้นไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นเพราะ “คนในความหมายของมันเป็นเองได้เลือกชนิดของคนที่ดินเองชอบและอยากอยู่อาศัย” การบังคับหรือการเลือกนั้นในพื้นที่ตนเองอาศัยอยู่ เห็นว่าสมาชิกส่วนน้อยในกลุ่มคนพื้นที่ทางวัฒนธรรม ได้สร้างความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่ในเครือข่ายทางสังคมตลอดทั้งการอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมที่มีความเคยชิน ประเพณีของภาษา และความเชื่อทางศาสนา ของกลุ่ม(ช่ง)ของตนขึ้นมา

คนในช่งโนนบกเกลือ ได้ขยายแปลงปลูกของตนไปทั้งที่ลุ่มและที่ดอน “เห็นนาพอสีได้เกี่ยวได้ข้าว ก็น้ำไหลมาท่วมหมดเห็นกับตาเลยมันขึ้นเร็วหลาย ไหลน้ำกลัวมากฝนตกทั้งวันทั้งคืน พอถึงเช้ามันท่วมหมด เขาเลยพากันคุยกันว่าอยู่บ่ไหวแล้ว ที่มันแรงเกินไป ไปอยู่ทางบ้านถาวรนำพวกบ้านคำสร้างใหม่ วันก่อนเห็นมันกลับมาส่งข้าว มันว่าอยู่ที่นั่นสบายหลาย แค่ว่าป่าเป็นบ้านเป็นนาทำสมบูรณ์ไม่ท่วมไม่แล้ง ปีต่อมาเขาก็พากันไปอยู่บ้านถาวรกัน”²⁷ ในที่สุดก็ต้องจบลงด้วยการละทิ้งถิ่นฐานไป

²⁷ ยายบัว เศษสุวรรณ อายุ 74 ปี ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ 2545.

ดังนั้นการปรับตัวการใช้ระบบธรรมชาติที่ล้อมรอบตนเอง โดยเฉพาะท้องนา สร้างอุปสรรคอย่างมากต่อการปรับตัว ในขณะที่ป่าที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่เป็นแหล่งอาหารชนิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเห็ด หน่อไม้ สมุนไพรหรือพืชต่างๆที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน คนที่นี้ในอดีตนั้นคิดว่าไม่สามารถที่จะมีชีวิตเป็นอิสระและมั่นคงจากการทำนาได้

“ดินฟ้าตามใจแทน ข้าวก็พันธุ์ไม่ดีลำบากหลาย ต้องเก็บให้พอกินจึงจะขายได้ ขายก็ไม่มีราคา”²⁸

“สมัยก่อนมันอดมันอยากหลาย บัญมือโตสิมีสิบบาย ยามใดฝนฟ้าบ่ดี ก็ได้เสียได้พื้ได้น้องนั้นละช่วยจึงอยู่รอด เลี้ยงลูกใหญ่ขึ้นมาได้”²⁹

“อย่าให้เฝ้าฮอด(พูดถึง)เลย ว่าสมัยก่อนเป็นอย่างไร ปีใดต้องเสียหัวนั้น ข้าวบ่มีกินก็ได้ขาย ไปหาบข้าวหาบสตาจ้ทั้งวันได้สามสิบสตาจ้กะว่าเก่ง”³⁰

“ก็ไม่รู้ว่ารอดมาเป็นครอบครัวได้อย่างไร รู้แต่ว่าบางที เป็นชาวนา แต่บ่ได้เฮ็ดนา สองสามสี่ปีติด ๆ เห็นแต่พ่อแต่แม่ เพิ่นหาบของไปหาที่หาบอยู่ช้านั้น (บ่อย ๆ)”³¹

จากจุดนี้ เราเห็นว่าการปรับตัวของคนในพื้นที่ ต่างให้ความสำคัญในการจับปลาเป็นหลัก ในการแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นๆ จากธรรมชาติที่สร้างไว้ แต่ในขณะเดียวกัน ธรรมชาติได้สร้างอุปสรรคอย่างมาก ต่อการพึ่งพาตนเองอย่างเต็มที่ เพราะเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้ลุ่มน้ำชี(หลง) มีผลทำให้การผลิตข้าวเป็นอาหารหลัก ต้องเกิดขึ้นมาจากแลกเปลี่ยนทรัพยากรจากพื้นที่ ระบบธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาในลุ่มน้ำชี(หลง)สำหรับพื้นที่ได้สร้างการพึ่งพาต่อท้องที่อื่นๆ ที่มีความเชื่อในชะตากรรมเดียวกันมานานแล้ว เกิดขึ้นมาจากการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันและกัน

การปรับตัวในเส้นทางชีวิตของไทเฮา

เส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่ ให้ความหมายเพื่อการเอาตัวรอดจากความต้องการทางกายภาพ และจิตใจภายในกลุ่มของตนเอง นับตั้งแต่ การเลือกถิ่นฐานเพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้กลอยหรือการหาปลากินกัน สิ่งหนึ่งในชีวิตของผู้คน ณ เวลานั้นคือ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นมาในการอยู่ร่วมด้วยกันอย่างชัดเจน มีวัดเป็นศูนย์กลางติดกับทำน้า มีดอนเจ้าปู่ไว้กำหนดและข้อตกลงร่วมกัน มีบ้าน ที่นา และป่าช้าอย่างชัดเจน ทำให้เห็นการใช้ชีวิตของชนิตมนุษย์ในเวลานั้นว่า ชีวิตของคนเป็นการทำมาหากินตามฤดูกาลที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปในวันหนึ่งๆ คือการพยายามปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อให้ได้มาในเส้นทางชีวิตที่หากินในการยังชีพไปวันหนึ่งๆ นอกจากทำนาแล้ว มีการลงน้ำที่ทำเพื่อหาหรือไม่ก็เข้าป่าเพื่ออาหารอย่างอื่น อุปกรณ์ที่ใช้อยู่หากินในช่วงเวลานั้น เป็นการทำ

²⁸ ยายอ่อน นิลชัย. อายุ 84 ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

²⁹ สัมภาษณ์ยายเบ้า เศษสุวรรณ.อายุ74ปี.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

³⁰ พ่อใหญ่มอน อินทะเน อายุ85ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

³¹ พ่อครูบัว กองคำ อายุ80ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

ตามธรรมชาติโดยฝ่าฝืนที่น้อยที่สุดแต่ให้ประโยชน์กับมนุษย์ด้วยตัวอย่างที่ชัดที่สุดคือ”การแก้
กวาดใบมะพร้าว”³²(ดูภาพวาดที่ 4.)

ภาพที่ 4 การแก้กวาดใบมะพร้าว

คือการนำทางมะพร้าวสองอันผูกปลายเข้าด้วยกันแล้วให้คนจับดันทั้งสองด้านเป็นวงโค้งแล้ว
กวาดเอาน้ำขึ้นมามนึ่งซึ่งปลาก็จะติดมาด้วยทำสักสามสี่ครั้ง(เด็กก็ได้)ก็พอกินในหนึ่งวัน
ตลอดทั้งการอยู่ร่วมกัน เป็นพื้นฐานที่สำคัญเพื่อปกป้องตนเองจากอันตรายสัตว์ป่า และใน
ขณะเดียวกันใช้พื้นฐานของความเป็นไทเฮาของกลุ่มเหนียวแน่นมากในการบรรลุเส้นทางชีวิต
ของตนเองในแต่ละเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพทางภูมิอากาศที่กำหนดระยะเวลาการดำรง
ชีพ อยู่ตามฤดูกาลของมรสุมที่เข้ามาในแต่ละช่วง ทำให้แนวคิดของชนิดของสมาชิกในพื้นที่
ได้ถูกจัดระบบที่ยึดหยุ่นไปตามเวลาของฤดูกาลที่สำคัญที่สุด ความเป็นไทเฮาในพื้นที่มีผล
อย่างมากในการเรียกร้องให้สมาชิกในพื้นที่ เห็นเป็นแหล่งที่มาทำให้กิจกรรมลุล่วงได้คือ เป็น
แหล่งที่มาของพลังความดีในท้องถิ่นตนเอง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเหล่า, ช่ง, แกกวาด, ที่เป็นไป
ชนิดกิจกรรมที่ลุล่วง การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เหนียวแน่นในความเป็นไทเฮา สถานที่
เป็นกตึกาหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นการช่วยเหลือพึ่งพากัน และการได้มาในการขอร้องสิ่งที่จำเป็น
สำหรับการเอาตัวรอดของสมาชิกภายในพื้นที่ ประเพณีที่ดำรงอยู่นี้ไม่เพียงแต่วิธีการจัดการเอา
ตัวรอดของ กิจกรรมของตนเองตามฤดูกาลในการบ้านการเรือน รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหา
การขาดแคลนเวลาการทำงานของคนในพื้นที่

³² พ่อใหญ่ครูบัวเคยใช้วิธีนี้หา แต่ปัจจุบันหายไป

ว่าไปแล้วพื้นฐานที่เป็นรากฐานที่มีความเป็นตัวของตนเองในพื้นที่ทางจิตวิทยา สังคม ยึดธรรมเนียมปฏิบัติของไทยเขาเป็นหลัก ที่ได้ก่อรูปขึ้นมาเป็นพื้นฐานของคนพระธาตุคำ บู่ โดยเฉพาะคนบ้านดอนกลอย แม้แต่เวลาที่เผชิญแหล่งที่มาของพลังที่ชั่วร้าย หรือการเอาชนะพลังที่ชั่วร้าย(อันหมายถึงการยับยั้งกิจกรรมของการบรรลุวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในพื้นที่)ชาวบ้านรวมตัวกัน สร้างพิธีกรรมและความเชื่อของตนเอง เพื่อให้ตนเองในความ เป็นไทยเขาอยู่รอดได้

พื้นที่ทางธรรมชาติเป็นตัวที่ก่อให้เกิด ความเชื่อของคนในพื้นที่ที่มีความหมายต่าง กันไปตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และจิตสำนึกของคนในพื้นที่ ตามความหมายในสังคมการ เกษตรกรรม จะมีความเชื่อตามฤดูกาลและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้³³

1. เดือนอ้าย บุญข้าวกรรม เป็นการปรีชาสกรรมของพระสงฆ์ และเลี้ยงผีต่างๆ
2. เดือนยี่ บุญคูณลาน เป็นการสร้างกำลังใจในการเอาข้าวขึ้นลาน
3. เดือนสาม บุญข้าวจี และมาฆบูชา เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา
4. เดือนสี่ บุญเผวส (มหาชาติ) เป็นการทำกิจกรรมทางศาสนา
5. เดือนห้า บุญสงฆ์ธาตุคำบู่ สงห่อเจ้าปู่ สงกรานต์
6. เดือนหก บุญบั้งไฟและวิสาขบูชา
7. เดือนเจ็ด บุญข้าอะ เป็นการบูชาบรรพบุรุษ
8. เดือนแปด บุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน อุทิศให้ผู้ล่วงลับ
10. เดือนสิบ บุญข้าวสาก (สลากภัต) อุทิศให้ผู้ล่วงลับ
11. เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา
12. เดือนสิบสอง บุญกฐิน

คนบ้านดอนกลอยคือ คนชนิดที่มีชีวิต เพื่อปรับตัวหาอยู่หากินตามฤดูกาล แต่ ด้วยสภาพของดินฟ้าอากาศที่ไม่คงที่ (น้ำท่วม ฝนแล้ง) ทำให้คนต้องพึ่งพากันสูง ในรูปแบบ ของเครือข่ายทางสังคม ทำให้คนดอนกลอยไม่อาจตัดตนเองไปจากสังคมได้ จึงส่งผลต่อความ คิดในการ กระจายเวลา ในแต่ละวันของคนให้มีทั้งการลงแรงเพื่อ ต่อตนเอง ครอบครัว และ สังคม ซึ่งก็จะมี ความแตกต่างไปตามตำแหน่งงานที่ทำอยู่ มาจากเหตุผลว่า พื้นที่ตั้งอยู่ในภูมิ อากาศแบบมรสุมที่เอื้ออำนวยการเพาะปลูกตามเวลา เวลาการผลิตประมาณ 4-5 เดือนครั้ง หนึ่ง ได้สร้างความเหนื่อยยากในการทำงาน และการต้องใช้แรงงานด้วยมือเป็นไปอย่างรวดเร็ว หลายปีที่ผ่านมาเป็นการก่อรูปคุณภาพของคนในพื้นที่ ให้เป็นคนทำงานหนักและทำงาน รวดเร็ว มีความสามารถในการดึงดูดพลังทางจิตใจและกายภาพ ในเวลาเดียวกัน เป็นความ เคยชินที่ใช้แรงงานมากกว่าปกติ การทำงานของชาวบ้านบางครั้งและหลายครั้งไม่สามารถ สร้างให้ชาวบ้านเป็นอิสระเกิดขึ้นมาได้

³³ พ่อครูบัว กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545.

บางครั้งได้ผลผลิตที่ไม่คาดหวัง บางครั้งสูญหายไปจากภัยธรรมชาติ ซึ่งปรากฏการณ์ที่วุ่นวายนี้ เกิดขึ้นบ่อยครั้งในพื้นที่พระธาตุคำบุญ และเป็นการสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการเอาตัวรอดที่ต้องช่วยเหลือกันมากยิ่งขึ้น ของความเคยชินที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ชาวบ้านเป็นคนที่ทำงานอย่างรวดเร็วจนบางครั้งไม่มีความเป็นระเบียบปรกติ เป็นคนที่ไม่ตรงต่อเวลา เพราะวิถีชีวิตของตนเอง ได้ขึ้นกับพลังธรรมชาติอย่างมาก หลายครั้งไทเขาไม่เชื่อในพลังของตนเองที่ฝ่าฝืนไปได้ จำเป็นต้องพึ่งพาความเชื่อตามธรรมชาติ เพราะความเชื่อของเขาเป็นแค่ความเชื่อที่ขึ้นอยู่กับพลังทางธรรมชาติมากกว่าการเปลี่ยนแปลงพลังธรรมชาติเข้าไปสู่ความมั่งคั่ง และนั่นกลายเป็นประเพณีของตนเองในแต่ละครั้ง ที่เผชิญปัญหาในการหาทางแก้ไข ขึ้นต่อพลังธรรมชาติ

เครื่องมือในช่วงนี้ประมาณ 100-50 ปีลงมา จะเป็นเครื่องมือที่ใหญ่โต เช่น สะดุ้ง ขวด ซึ่งจะจับปลาทีละมากๆ เพราะความหมายของการจับปลาไม่ใช่แค่กินกันในครัวเรือน แต่จะเป็นการส่งออกเพื่อแลกเปลี่ยน ดังนั้นจึงไปกำกับกิจกรรมและสร้างวิถีคิดใหม่ๆ คือเมื่อจับปลาได้มาก และต้องการประกันว่าตนเองจะมีปลาไว้แลกข้าวทุกเวลา ชาวบ้านจึงนิยมทำปลาร้าเก็บไว้ในโอ่ง นอกจากนั้นชาวบ้านยังจับปลากันมากขึ้น เพราะมีวิธีการจัดการที่ดีกับปลา ไม่ต้องรอให้น้ำท่วมแล้วค่อยจับมันก็มีอยู่ แต่ก็บ่หลายเหมือนปลา เพราะคนนิยมกินปลากันหลาย เขาว่ากินอะไรก็ไม่เหมือนกินปลา แต่นอกจากปลาก็ได้ไปเก็บผักกระโดน ไปหาหน่อไม้ที่ ยอดชี้ ไปหาเห็ดอยู่ดง ไปเอาครั่งอยู่นา เอาพวกนี้มาเตรียมไว้ พอปลาหลายพอก็หอบไปนํากัน เป็นของฝากของต้อนรับ³⁴ “มีหน่อไม้ ปีนั่นเอาหน่อไม้ส้ม ไปให้แม่อ่อน บ้านคำฮี เพิ่นมักหลายว่า หน่อไม้ส้มบ้านกลอยแซบหลาย ปลาก็แซบ แล้วเพิ่นก็ให้ข้าวมาเต็มหอบ หน่อไม้ไปเอามาแต่ ยอดชี้ มีหลายได้มาเป็นตระกร้า”³⁵

พลังธรรมชาติมีส่วนอย่างมาก ต่อการกำหนดความคิดและจิตสำนึกทางสังคมของกลุ่มคนในแต่ละช่วงเวลา สร้างให้มีการปรับตัวเอง ถ้าเป็นช่วงแรก เป็นการสร้างแนวคิดรูปแบบชนิดของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตในพื้นที่ เป็นแค่เอาตัวรอดของกลุ่มตามฤดูกาล มีพื้นฐานความเป็นไทเขาเป็นป้อมปราการในการลดการคุกคามต่อเส้นทางชีวิตตนเอง

จากมุมมองนี้ เห็นว่าระบบพื้นที่ท่ามาหากิน ได้ก่อให้เกิดการปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่ ให้มีความสามารถทางกิจกรรมเศรษฐกิจ ผ่านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น กลายเป็นเครื่องมือในการจัดการให้ความสามารถของไทเขาถูกล่วงไปได้ ท่ามกลางสภาพเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติ และการได้เรียนรู้ต่อระบบธรรมชาติในการประกันการดำเนินกิจกรรมของชีวิต และการยังชีพของตนเอง คือ คนที่ตั้งถิ่นฐานกัน ต้องช่วยกันหลาย ต้องออกเหวี่ยงเรือแรงช่วยกัน อยู่ผู้เดียวไม่ได้ ทั้งกันก็ไม่ได้ ฟัน้องกันทั้งนั้น พวกกันอยู่เฉยก็ไม่ได้ ผู้เฒ่าผู้แก่ต้องออกหัวคิดหลาย คนหนุ่มต้องออกแรงมันเลยเป็นบ้านเป็นเมืองมาได้³⁶ ในช่วงนั้นก็จะเป็นการรวม

³⁴ ยายเบ้า เศษสุวรรณ. วันที่สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

³⁵ ยายอ่อน นิลชัย. วันที่สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

³⁶ พ่อใหญ่มอน อินทะเน. อายุ 85 ปี. ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

กลุ่มของคนในสังคมบ้านดอนกลอย เพื่อต่อสู้ในการบุกเบิกธรรมชาติ เพื่อสร้างบ้านแปลงเมืองของตน และเอาตัวรอดร่วมกันของคนในพื้นที่ เป็นการกระชับความเป็นไทเฮา อีกชั้น ต่อเนื่องจากการที่เป็นญาติพี่น้องกัน นั่นคือ การที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน และได้ช่วยเหลือกันมา ในขณะที่เครื่องมือที่ช่วยให้กิจการต่างๆในชีวิตประจำวันและการยังชีพหลุดลื่นไปได้ ผ่านการกระจายและการบริโภคผลผลิตที่เกิดขึ้น เป็นองค์ประกอบของการกำกับทางสังคมภายใต้ระบบวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่(ดูรูปภาพที่5ประกอบ)

รูปภาพที่ 5 การช่วยเหลือในกิจกรรมชีวิตประจำวันของคนบ้านดอนกลอย

ตรงนี้เราได้เห็นถึงการเคลื่อนไหวภายในสังคมของไทเฮาว่า มีการปรับตัวทางด้านความจำเป็นจากความต้องการยังชีพ การปรับตัวในการเอาตัวรอดของคนในพื้นที่ ได้สร้างและสะสมข้อมูลในเชิงประสบการณ์ขึ้นมา ซึ่งใช้เป็นการตัดสินใจในช่วงเวลาที่เผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติ เกิดขึ้นมาในรูปของการจับปลา นำมาแลกหรือนำไปถนอมในรูปอาหารเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นๆที่สามารถทำการผลิตข้าวเหนียวได้ ในขณะที่เดียวกันความสามารถในกิจกรรมเช่นนี้ ได้จัดองค์กรของตนเองขึ้นมาทางสังคม เป็นการแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวทางสังคมที่ให้อำนาจในกิจกรรม ความสามารถในการดำเนินไปลุล่วงได้ หมายถึงถึงรูปแบบทางสังคมและองค์กรทางเศรษฐกิจ

การปรับตัวของไทเฮาในอดีต ได้สร้างความเชื่อในค่านิยมที่คิดว่า“บ่มีใผอยู่หัวเดียวกระเทียมลีบได้ ถ้ามีผีมีน้องก็เท่ากับว่ามีเงินมีคำมีข้าวกินใช้ได้ไม่หมด เหมือนตอนที่ไปหาข้าวครั้งแรก ไปบอกยายอ่อนว่า แม่อ่อนเอ๋ยให้ข้อยไปดวยเด้อ บ้านข้อยข้าวบ่มีจะกินแล้ว ยายอ่อนก็ว่าให้เตรียมตัวหาของฝากไว้ ถ้าวันใดไปแล้วจะมาบอก ก็เลยได้ไปกับเขา ไปครั้งแรกมี

ยายอ่อน ยายพุทธ ยายสุด ยายอ่อน ยายมา ยายสา ยายจำปา ไปแล้วเขาก็หาเสี้ยวให้ซื้อยายแถม บ้านชั้นใดใหญ่ เขาอยากเป็นเสี้ยวกับเราเพราะเขาสงสารและเห็นเราขยันหาอยู่หากินจึงอยากคบหากันกับเรา จากนั้นก็ได้ไปมาหาสู่กับยายแถมเป็นประจำ เช่นว่าตอนน้ำท่วมพ.ศ.21ก็คิดฮอดเรา(ยายแถม)เพราะรู้อย่างไรเขาก็ช่วยเราได้แน่ๆ และได้ข้าวมาจากพวกที่ไปหาข้าวมาก่อนแล้วว่าแถวนั้นน้ำไม่ท่วม เลยเอาปลาไปหาเรา(ยายแถม) ก็เลยได้ข้าวมาอยากมากิน จนพากันรอดมาได้ เท่ากับว่ามีป้อม(ช่อง)ให้สับสายหายใจ ตอนนั้นถ้าไม่มียายอ่อนพาไปก็เลยจะไม่รู้จักใครก็เลยจะไม่มีช่องมีทางรอดชีวิต เพราะว่าเราไม่มีเสี้ยวที่ได้พึ่งพาหาอยากกันมาก่อน ถ้าได้พึ่งพากันมาก่อนเราก็ก้าวไปหาในเวลาที่ดีดร้อน³⁷ ภายใต้รูปแบบของการปรับตัว เกิดขึ้นมาจากความสามารถของความยืดหยุ่นที่ไม่มีขีดจำกัด ตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำมาหากิน กับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่นๆให้ยั่งยืน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาของวัฒนธรรมในพื้นที่พระธาตุคำบุญ จากความสามารถของกิจกรรมในระบบพื้นที่ทำกิน การปรับตัวของกลุ่มคนในพื้นที่ มีความเป็นพิเศษอยู่ในกิจกรรมทำให้การคงอยู่ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมอยู่ได้ มีการปรับตัวเข้าสู่ระบบพื้นที่ธรรมชาติซึ่งได้สร้างเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา กับกิจกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ ตั้งแต่การขับเคลื่อน และการผลิตซ้ำของตนเอง ทุกอย่างเป็นความหมายจากการสร้างโดยกลุ่มคนในพื้นที่ ตั้งแต่อาหาร การกิน บ้านเรือน การใช้ทรัพยากร เครื่องมือการผลิต การจัดองค์กรในสังคม และอื่นๆและนั่นกลายเป็นระบบที่รวมตัวกันในโครงสร้างที่เป็นหนึ่งเดียวกัน ในความสอดคล้องกับกิจกรรมของคนในพื้นที่

³⁷ ยายเบ้า เศษสุวรรณ.วันที่สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

บทที่3.ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม

- การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว =แขนขาของเรา)

➤ สังคมวัฒนธรรมของไทยเรา

- ไทยเราเป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม
- ช่งคือเครือข่ายเฉพาะกลุ่มของตระกูล
- เสี่ยวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร
- สังคมวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ระบบตลาด
- การปรับตัวการใช้ธรรมชาติ
- การปรับตัวในระบบตลาดปัจจุบัน
 - 1.การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน
 - 2.การเข้าสู่ตลาดแรงงาน
 - 3.การประกอบกิจกรรมของตนเอง
 - 4.การเป็นผู้ประกอบการ
 - 5.การอพยพแรงงาน
- การพึ่งพาช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวในปัจจุบัน

การพึ่งพาชี(หลง)และท้องนา(ปลา ข้าว =แขนขาของเรา)

ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ได้ให้ความสามารถของคนในพื้นที่ รู้จักใช้สภาพพื้นที่ทำมาหากินแก่ตนเอง คนในพื้นที่ได้ชี้ให้เห็นปัญหา การปรับตัวของการตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำชี(หลง)ว่า"ชีวิตคนบ้านเฮามันฝากไว้กับฝนกับฟ้า ปีใดฝนก็กินปลา กินกลอย ปีใดน้ำน้อยก็กินกลอยกินปลา น้ำพอดีถึงจะมีข้าวขึ้นแล้ว พ่อแม่เพื่อนเลือกที่น้ำไม่ถึงบ้าน แต่น้ำนั้นมันคนละอย่าง เพราะว่าบ้านเฮาเวลาคนหลายแล้วนาหนองมันไม่พอทำ เลยต้องไปทำนาตามปีใดฝนดีก็งามหลาย บ้านเฮาเลยต้องรับน้ำฟ้าน้ำฝนเลยพากันอยากออกใจร้อนหน่อยๆ เด็กบ้านอื่นเขาก็ล้อกันว่าบ้านใหญ่กินไก่บดกชน(ไม่ถอนชน) ก็อาจเป็นเพราะนิสัยร้อนนี้แหละ คนที่ทำอะไรไม่ทันบ้านทันเมืองก็จะไม่มีพอกปากพอท้อง คนเขาก็ดูถูก และถือว่าเกียจคร้าน เครื่องไม้เครื่องมือก็ไม่มีเหมือนทุกวันนี้ ก็พี่น้องบ้านหนึ่งเมืองเดียวกันนั้นละดูแลกไป อันใดบ่ดีบ่งามผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะบอกสอนเด็กน้อยก็ต้องเชื่อฟัง เพราะเพื่อนเกิดมาก่อนได้รู้ได้เห็นมาก่อน ถ้าเชื่อแล้วก็อยู่เย็นเป็นสุข"³⁸ และที่สำคัญเมื่อเผชิญปัญหาจากธรรมชาติ คนในพื้นที่ใช้วิธีในการเอาตัวรอด สนับสนุนให้ตนเองอยู่ได้ เพราะว่าเรา "หาปลาได้ขึ้นจากน้ำ ปีนั้นน้ำท่วมหลาย พ่อแม่มีแต่นาตามบ่มีนาทุ่ง ลูกก็หลายข้าวบ่พอกินบางครั้งต้องลักหุงข้าวสู่ลูกกิน(อายุไม่ยากให้คนเห็นว่าไม่มีข้าวเหนียวกิน)

³⁸ พ่อครูบัว ทองคำ. อายุ 80 ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ. วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

พวกลูกผู้ชายที่พ่อแม่พออาศัยกินแรงได้ก็ต้องหาปลามาให้พวกพี่สาวน้องสาวมาเอิบ (หมัก)ไว้ พวกเอี้ยอ้ายที่ใหญ่หน่อย ก็หาไปหาข้าวทางบ้านอื่นกับพ่อกับแม่ ตอนนั้น อายุได้เก้าปี บ่ได้ไปหาข้าวแต่ต้องอยู่บ้านหาปลา ต้องลงไปหาทุกวัน พวกตากปลา ก็ต้องตากทุกวันเหมือนกัน พวกไปหาข้าวต้องพักสองสามวันให้ได้ปลามาก ๆ ถึงจะไปอีกครั้ง”³⁹ “มีแต่หาข้าวกับหาปลานั้นล่ะ ไปหาข้าวมาแล้วก็หาปลาก่อนสามสี่วันแล้วก็ไป อีก ตอนนั้นต้องได้ไปหาข้าวทุกอาทิตย์ ถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็ไม่มีกิน ตอนนั้นทุกบ้าน(ครัว) ก็เหมือนกันหมด คือทำนาไม่ได้ผล”⁴⁰

และดูเหมือนว่า ข้าวเหนียว เป็นเรื่องใหญ่และเป็นเรื่องหลัก ที่คนที่ตั้งถิ่นฐาน ในเวลานั้น ต้องคิดออกมาว่าจะทำอย่างไรที่จะแก้ไข และสร้างหลักประกันในการยังชีพได้ ของแต่ละครอบครัว ในพื้นที่ต่างเผชิญปัญหาเหมือนกันในเรื่องเหล่านี้ว่า“ตอนนั้นข้าวเหนียว เหลือแค่สีกระสอบแต่ข้าวเจ้ายังพอมีอยู่ ข้าวเหนียวบ่พอกินกุ่มปี กว่าจะได้เกี่ยวข้าวอีก เลยปรึกษากับพ่อเพื่อนว่า สีพาสกอดตายไหมพ่อ เพื่อนเลยพาให้เจ้าไปหาข้าวนำห่มเพื่อน(กับเพื่อนบ้านเขา) ให้เพื่อนหาพี่หาน้องให้ ช้อยก็จะไปหาข้าวนำเสี้ยว บางทีก็จะไปหาค้าขายหยาบมือเบื่องลู่ ทางว่าที่ไหนเขาวัวมีข้าวหลาย เราไม่เคยผิตบ้านพาลเมือง บ่มีใครปล่อยให้ออดตายดอก”⁴¹ ที่มากไปกว่านั้น เป็นเรื่องของกิจกรรมในชีวิตเป็นตัวที่สร้างความมั่นใจกับจิตสำนึกที่ถูก พลังธรรมชาติควบคุม ทำให้เห็นว่าระบบธรรมชาติของพื้นที่วัฒนธรรม มีผลต่อวิถีคิดและจิตสำนึกของคนในการอยู่อาศัยร่วมกัน เพื่อเอาตัวรอดร่วมกันในพื้นที่ เช่น“น้ำมันท่วมบ่อย ปลุกข้าวไม่ค่อยได้ นาทุ่งก็ไม่ได้มีทุกคร้ว บ้านเรามีแต่ทำนาทามกันเพราะปีงามนั้นมันก็งามกว่านา ทุ่ง ผิดแต่ว่ามันท่วมหลายกว่ามันงาม แตนนาทุ่งถึงมีน้ำก็ไม่งามเหมือนเดิม แทบสิว่า หวานแค่ไหน เกียวแค่นั้น มันบ่มีข้าวพันธุ์บ่มีปุ๋ยมียา แต่ขนาดทุกวันนี้มีปุ๋ยมียาก็ก็นำท่วมไม่ได้เหมือนเดิม ก็เลยได้หาข้าวจนถึงทุกวันนี้แหละคนบ้านเรา”⁴² หรือ“ทำไปก็บ่ค่อยได้ข้าว มีบางปีเท่านั้นที่ได้ นี่พูดถึงนาทาม แต่พวกนาหนองมันก็พอได้กินอยู่สำหรับคนมีนาหนอง ตอนนั้นจำได้ว่านาทุ่งบ่มีคนทำเพราะไม่ค่อยได้ผล ตอนเด็ก ๆ หนานาก็ไปเลี้ยงควายที่นาทุ่ง ตอนนั้นมันไม่มีข้าวสักต้น”⁴³ เพื่อที่จะรับมือกับดินฟ้าอากาศ แต่ในที่สุดก็ต้องจบลงด้วยการละทิ้งถิ่นฐาน ไปสู่สถานที่ที่ดินฟ้าอากาศเหมาะแก่การทำนามากกว่า

ผลลัพธ์เหล่านี้ได้แสดงออกมาในพฤติกรรมของการปรับตัวในระบบพื้นที่ทำนา หากินนั้น สิ่งแรก คือวัฒนธรรมของการผลิตของกลุ่มคนในพื้นที่ หมายถึงกิจกรรมการผลิต ที่เกิดขึ้นมาในสาขาการผลิตโดยให้ความสำคัญพิเศษเฉพาะออกมา จากความเป็นเฉพาะในพื้นที่ของกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างสังคมกับธรรมชาติ กลายเป็นการแลกเปลี่ยนที่

³⁹ พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁴⁰ ยายเบ้า เศษสุวรรณ.วันที่สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁴¹ อ่างแล้ว

⁴² ยายอ่อน นิลชัย.วันที่สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

⁴³ พ่อครูบัว กองคำ.วันที่สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

เกิดขึ้นมาในช่องทางของแรงงานที่เป็นอิสระที่ใช้ไปกับผลลัพธ์ เป็นรูปธรรมในการประกันการยังชีพของตนเอง คือการปลูกข้าว การจับปลาและการปลูกพืชอื่นๆ

ข้อเท็จจริงเช่นนี้ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำชี(หลง)ได้ดอกย้ำให้เห็นถึงข้อจำกัดของตนเองออกมาในพฤติกรรมและจิตสำนึกว่า"บ้านเฮาคอนบ้านทุ่งบ้านน้ำ น้ำท่วมนาตู้ถ้าบ่มีพี่น้องบ้านทางโคกก็อยู่ยากโลดแหล่ว บ้านโคกแถวนี้ก็ไล่ไปแต่ บ้านเหมียดย บ้านผือ บ้านตู"⁴⁴ ซึ่งสอดคล้องกับการย่ำชัดของพ่อบุญมา คำหอมว่า"อยู่บ้านเฮาหาปลาพอได้อยู่แต่กระต๋องกินข้าวน้ำ บ้านเฮาช้อยกันดีกะหม่นกะช้อยกันไปโลกยามช้อยกันได้ เอ็ดหาดี บาดมัน น้ำท่วมมา กะนั่งแหมหน้ากันชื้อ ๆแหล่ว(นั่งมองหน้ากันเฉย)แหมมันท่วมน้ำกันเบิด บ่ได้ฮอดข้าวสิกิน(น้ำท่วมด้วยกันหมด ไม่มีข้าวจะกิน)"⁴⁵

นั่นเป็นการชี้ให้เห็นว่า บ้านทุ่งมีข้อจำกัดของพื้นที่ในการทำมาหากิน ผลักดันให้คนบ้านดอนกลอยแสวงหาทางรอดด้วยการเคลื่อนย้ายทรัพยากรกับคนในบ้านโคก คนในพื้นที่ได้เข้าใจสภาพพื้นที่รอบบ้านของตนเองในการทำมาหากิน ให้การยอมรับในข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาในการได้มาทรัพยากร ยอมรับในเส้นทางที่ต้องให้ความช่วยเหลือกันและกันของไทเขา ทำให้ไทเขาไม่สามารถปิดตัวโดดเดี่ยวต่อพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่นๆ

ฤดูกาลผลิตในนาทามของบ้านทุ่งเผชิญกับน้ำหลากอย่างต่อเนื่อง

⁴⁴ นายสมพงษ์ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2545.

⁴⁵ นางนงค์ กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 19 กรกฎาคม 2545

“นาบ้านเขามีหลายแต่นาทาม น้ำท่วมก็บ่ได้ข้าวนำกันเบ็ด จะต้องพากันไปหาพี่หาน้อง หาเสียวทางบ้านโคกบ้านดงที่เขาไม้ข้าว ถ้าไผ่บ่มีเสียวก็ตามผู้มีไปให้เขาหาให้ ทางบ้านโคกเขาจะอยากมีเสียวกันคือกันนั้นแหละ บ่แม่นำว่ามีข้าวหละสิบกินใส่กับเหนาะ กับข้าวบ้านเขามันหลายใกล้ซีใกล้ยัง มีปลาकिनบ่อืด แต่บ่มีข้าว บ้านโคกมีข้าว แต่บ่มีปลาแดงปล่าส้ม บ่มีไผ่กล้าลองอยู่ไผ่อยู่มันดอก ผู้กินมันกินพอฮาก(อาเจียน) ผู้อยากอยากพอดาย คือแจ่งเขามีปลาเขาจะกินสู้มือ(ทุกวัน) เขาจะว่ามันธรรมดาเหลือกะกล้ากิม(ทิ้ง) ให้หมาให้แมวกิน แต่บ้านบ่มีเพิ่นกะได้กินหยอกินยอม(กินทีละเล็กละน้อย)กะว่าแซบหลาย”⁴⁶

ฤดูกาลผลิตในนาทุ่งของบ้านโคกไม่เผชิญปัญหาน้ำท่วม

เห็นได้ว่าสภาพพื้นที่ทำมาหากินของพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุญ เป็นพื้นที่ ที่มีสภาพเป็นที่ลุ่มระหว่างแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำชีและแม่น้ำยัง ทำให้คนในพื้นที่ต้องตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ที่เป็นดอนเพื่อให้พ้นจากภัยน้ำท่วม สภาพภูมิประเทศและรูปแบบการปรับตัวของคนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุญจากแม่ใหญ่บ่ม พุมปะหมันแห่งบ้านคือ เห็นว่า “ตั้งบ้านเทิงดอนเฮ็ดนาทาม เฮ็ดคือกันเบ็ด บ้านคือฮอดบ้านกอยบ้านทำเยียมบ้านคำสร้างบ้านส้มโฮงดอนยางมีนาทามเบ็ด”⁴⁷ และการใช้พื้นที่ ที่เป็นที่ทามและโคกเพื่อทำการเกษตร ซึ่งเป็นการปรับตัวที่ตรงกันของคนในพื้นที่ ซึ่งแม่บัวไล ขอมเดชแห่งบ้านคำน้ำสร้างได้ยืนยัน

⁴⁶ นายพล กองคำ. วันที่สัมภาษณ์ 20 กรกฎาคม 2545

⁴⁷ แม่ใหญ่บ่ม พุมปะหมัน อายุ 93 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ตรงกันว่า “บ้านทุกบ้านเป็นดอนเป็นโคกเปิด เอ็ดนาอยู่ตามนาภินำชีน้ำยัง เป็นพีเป็น
 น้อยไทเดียวกันนั้นแหละ”⁴⁸ และตรงกันกับพ่อใหญ่สา ขันขวา ของบ้านแจ้ง ที่ว่า “หลายกะ
 เป็นโคกนั้นแหล่นากะเป็นตามน้ำกันเปิด บ้านคือบ้านกล้วยขนาดไกลน้ำกว่าหมูลาง
 เทือกะไปหาภิน้อยชื้อคือกัน”⁴⁹ เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของคนในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันที่มี
 วิธีแก้ปัญหาที่เหมือนกัน มีความร้อนหนาวต่อธรรมชาติรอบตัวเหมือนกัน ซึ่งมีวิธีการปรับตัว
 เพื่อเอาตัวรอดที่ว่า “หาอยู่หาภินำกันช้อยเหลือกันไป”⁵⁰

ข้อจำกัดของพื้นที่ ได้ให้ความเข้าใจต่อการตั้งถิ่นฐานของตนเองว่า ไม่
 สามารถที่จะประกันการอยู่รอด(หากคิดที่จะพึ่งพาทรัพยากรตนเอง)ได้ภายในกลุ่มของตนเอง
 ดังนั้นภาพของการขยายพื้นที่ในลุ่มน้ำชี(หลง) ของการดำเนินกิจกรรมในเส้นทางชีวิตของตน
 เองมีข้อจำกัดอย่างมาก แทบจะกล่าวได้ว่าการพึ่งพากันเป็นหลักภายในเครือข่ายของตน
 เอง คนที่นี่ได้ปรับตัวเอง ได้เคลื่อนย้ายทรัพยากรไปมาหาสู่กันมากกว่า นับว่าเป็นความ
 สามารถในการคัดเลือกวิถีชีวิตอย่างลงตัวของตนเองให้ทุกคน ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นต่างพึ่งพา
 กันและกัน เป็นความหมายของความคิดและวิธีการในการเอาตัวรอดที่เป็นแบบของตนเองขึ้น
 มา ตรงกับการให้ความสำคัญของปลาและข้าวต่อไทเขาที่ว่า “ยามน้ำยามนาบได้หาต้องหา
 มาก่อนมีข้าวมีปลาแตกกะบ่อดตาย ต้องไปหาหาหาหาได้มีคนชื้อกะให้เขาแต่พอ
 เกินเฮากิน”⁵¹ ความจำเป็นของข้าวและปลานั้นถือว่า เป็นเรื่องของความเป็นความตายของคน
 ในอดีต ที่สะท้อนออกมาความไม่แน่นอนของฤดูกาล ได้สร้างสังคมวัฒนธรรมของตนเองมา
 อย่างต่อเนื่อง

สังคมวัฒนธรรมของไทเขา

ข้อจำกัดและชนิดของความแตกต่างของทรัพยากร และความชำนาญในพื้นที่
 ทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุสร้างวิธีการเอาตัวรอดของสังคมภายในกลุ่มของตนขึ้น
 มา เพื่อใช้เคลื่อนย้ายทรัพยากรที่ไม่มีในพื้นที่ของตน ผ่านตลาดเฉพาะในพื้นที่ มีรูปธรรมคือ
 “บ้านคือมีนาทุ่งหลายยามน้ำท่วมเขาได้ข้าว เขาจะได้เอาปลาไปหาเขา กะพอได้กินไป
 สองสามมื้อ”⁵² และ “บ้านกอยเอ็ดนาตามหลายน้ำท่วมตู้ ปีได้เฮาพอมิข้าวกะเอาไว้ถ้า
 เสียวบ้านกอย เสียว กะมีแม่หย่อยบ้านกอยลางเทือกะมายืมข้าวไปกิน เขาจะให้ ลางเทือ
 เขากะเอาปลามาให้เฮาชื้อ ๆ เขากะเอาปลาไปหาข้าวบ้านอื่นนำ แม่หย่อยเขากะไปหา
 ข้าวคือกัน ลางเทือเขาเอาปลามาให้ชื้อ ๆ เขาบ่มีเขากะให้ชื้อ ๆ ถือว่าสู่กันกิน ลางเทือ
 กะแลกกันถือว่าตอบแทนกันเป็นหมากม่วงหมากแวงไป ลางเทือเฮามีเงินเฮากะชื้อ ถือ

⁴⁸ แม่บัวไล ขอมเดช. อายุ 47 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁴⁹ พ่อใหญ่สา ขันขวา. อายุ 63 ปี. วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵⁰ แม่ไท นิลชัย. อายุ 53 ปี. บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵¹ แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์. อายุ 67 ปี. บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵² แม่หา กองศรี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ว่าช้อยกัน ยามเขาอยากได้ปลาไปหาข้าวเฮากะไปบอกให้เพื่อนหาปลามาส่งแทนช้อยสิ เอ็ดปลาแดก เพื่อนกะไปแก้ขวดแล้วเอามาส่ง เขามีข้าวหลายเฮากะแบ่งเพื่อนคือกัน เพราะว่าปลาเพื่อนมีหลายเพื่อนเลยแบ่ง ถ้าเขาได้ปลาไปหาข้าวมือเพื่อนมีข้าวเฮากะต้องช้อยเพื่อน ลางเทื่อเฮาได้กะบองมากะเอาไปส่งเพื่อนเพราะว่าบ้านเฮาบมียางต้องไปหาซื้อกะบองมาแต่บ้านโคก บ้านเฮาน้ำท่วมดูยางบ่ออก กะช้อยกันไปช้อยกันมาแจ้งชี้แหล่ว ถ้าบ่ช้อยเขายามเฮาเดือดร้อนสิหันไปทางใดกะยากแหล่ว แต่เขามีเลี้ยวนี้ดี แจ้งเพื่อนไปเห็นข้าวบ้านใดหลายกะมาบอกเฮาว่าไปเด้อบ้านทรายมูลข้าวเขาหลายช้อยไป ๆ มาแล้ว เขาสั่งให้เอาบักแ้วไปพร้อมเด้อ เขาไปตามนั้นเฮากะง่ายแหล่ว”⁵³

ซึ่งสอดคล้องกันกับประสบการณ์ของแม่บัวไล ขอมเดช บ้านค้ำน้ำสร้างที่ว่า “ฮอดยามบักโมพี่น้องบ้านกอยกะเอาปลาแดกมาแลกบักโมบ้านนี้ปลาบ้านเฮากะพอหาได้อยู่แต่กะถือว่าปันกันกินไป เพราะเป็นไทเดียวกันมีหยังช้อยกันได้ต้องช้อยกัน แจ้งแม่หนูแดง เคยไปบ้านถาวรนำผัวชายที่ขายทางเบ็ดबाटที่นี้ผัวตายเลยพาลูกกลับมาอยู่บ้านนำพี่น้อง ที่ไต่ที่นาที่เคยขายให้พี่ให้น้องไปแล้วเฮากะให้ยืมเอ็ด ปีได้บ่ได้ผลกะเอ็ดนาแซงเอา นำบวคนำหนองเลาะดงที่มันมีน้ำซับไหลออกมาตลอดปี แต่ก็แม่นบ่เป็นพี่น้องกะต้องมีเลี้ยว คนบ้านกอยมาเอายากับพ่อใหญ่ชุยบ้านค้ำสร้างนี้กะบ่บ่อย พ่อใหญ่ครูบัวกับปู่ดงนี้กะเป็นเลี้ยวกัน เลอะเคยพากันไปหาปลาอยู่ชื้อ ปลาข้าวปลาโดปลากะมันล่ากกเสาเอามาสุกกันกิน แต่ก็หากินง่ายแต่ทุกเงิน งานบุญธาตุไปขายบักโม เจอเลี้ยวแห่งพี่น้องแห่งกะสุ่เขากิน เฮาเหมามา 4-5 บาท บ่คิดเอากำไรหลายแต่ให้ดีกว่าอยู่ชื้อ ๆ ไปเที่ยวเสียเงินชื้อ ๆ แม่อ่อนศรีบ้านกอยเป๋ม่าย ลูกเพื่อนอยากแม่สงสารเลยให้ไปชื้อ ๆ เพราะถือว่าเป็นไทเดียวกันบ่แม่นทางอื่น”⁵⁴ มีความใกล้เคียงกับประสบการณ์การค้าขายให้กับพวกเดียวกันของแม่ใหญ่กอง ศรีชมภูที่ไม่ได้คิดเรื่องกำไรจากเงินเป็นหลัก แต่คิดเรื่องการมีเพื่อนมีมิตรเป็นหลัก “ลางปีแม่กะเอ็ดข้าวละของขาย อยู่ชื้อ ๆ อยากได้เงินเห็นข้าวเจ้าเหลืองมีกะเลยเอ็ดบ่ได้ลงทุนหลายมีแต่แนวหาได้ ยามไปขายบ่ได้คิดกำไรว่าก่อนนั้นก่อนนี้ เพราะว่าอยากได้เงินกะเอาข้าวละของไปแลกชื้อ ๆ หาขายนำบ้าน ลางเทื่อกะฮอดบ้านกล้วยบ้านกอย กะให้เขาสี่ถ้วยต่อบาท ลางคนขอห้าถ้วยบาทกะให้ลางคนขอให้ลูกกินจกถ้วยแทน กะให้เขา ได้เงินบ่หลายบ่คือไปขายในเมืองได้ถ้วยละ 50 ตัว แต่ขายนำบ้านได้เห็นพี่เห็นน้องบ่ได้เงินแต่ได้แนวอื่นได้ปลาแดกบักพริกบักเขือ อยากได้เงินหลาย ๆ แจ้งไปขายยโส”⁵⁵

ประสบการณ์การเกิดเลี้ยวของยายทองมี วงศ์พิลา ที่ว่า “เป็นเลี้ยวกับแม่อ่อนศรีบ้านดอนกลอย เพราะเรียนหนังสืออยู่บ้านค้อมานำกัน ถูกกัน ฮักกัน ลางเทื่อเพื่อนเอา

⁵³ แม่ใหญ่บุญ ฟูมประหมั่น อายุ 66 ปี บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵⁴ แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค้ำน้ำสร้าง. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵⁵ แม่ใหญ่กอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ปลามาให้เฮกะเอาบักหุ้งให้ ลางเทื่อเพิ่นกะเอาปลามาหาข้าว เฮกะช้อยข้าวให้ ลางปี เพิ่นบ่มีข้าว แต่เฮามีน้อย คนฮักกันบ่มีกะต้องแบ่งให้”⁵⁶

และการช่วยเหลือของไทเฮาที่แม่บุญเพ็ง ไครชม บ้านท่าเยียมได้ประสบมาคือ “ปี นั้นลูกแม่ใหญ่วันบ้านกอยสาวนาช่างทราย เพิ่นเป็นครูอยู่ไกลเฮาเลยไปขอเอ็ดนาเพิ่นบอกเพิ่นว่าสิแบ่งข้าวให้ผู้ละครึ่ง เพิ่นกะให้เอ็ด ปีนั้นข้าวงามน้ำบ่ท่วมเฮาได้ข้าวหลาย เพิ่นเอาน้ำแค่ 30 ข้าวบ่พอครึ่งข้า”⁵⁷ และความหมายของคนที่ทำให้การช่วยเหลือต่อไทเฮาคือ “ให้พี่น้องไทเดียวกันได้เอ็ดอยู่เอ็ดกินไป เพิ่นบ่มีเพิ่นแจ่งขอ”⁵⁸

ไทเฮาทรัพยากรที่สำคัญในสังคม

ความเป็นไทเฮาในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ เป็นเสมือนบัตรประชาชน แสดงความเป็นพวกเดียวกัน ที่จะสามารถได้รับความช่วยเหลือจากคนในบ้านเดียวกัน โดยได้แสดงออกมาในนิสัยของคนพื้นที่วัฒนธรรมนี้ ที่ให้ความสำคัญกับที่มาของคนแปลกหน้ามาก ถ้าเพิ่งเคยเห็นหน้าก็จะถามคนที่เปิ่นไทเฮาที่พามาว่า “คนบ้านเฮาหรือไม” หรือ “ไททางใด” ก็ต้องถามกันก่อน ถามคนบ้านเดียวกันนั้นล่ะว่าบักนี้เปิ่นไททางใด ถ้าบอกว่าเปิ่นไทเฮาไทบ้านเฮา ลูกหลานคนนั้นคนนี้ หรือลูกคนนั้นที่เปิ่นเสี่ยวกันกับคนนี้ เช่นบักแสงคนบ้านโคกยาว(อ.ทรายมูล)จะมาหาปลาที่บ้านดอนกลอย โดยบักแสงนี้เปิ่นลูกของเฒ่าคำซึ่งเป็นเสี่ยวกับพ่อมาคนบ้านดอนกลอย ที่เปิ่นเสี่ยวกันนั้นเพราะสมัยหนุ่มได้ไปเสี่ยวแรงแทนค่าเสี่ยวหัวด้วยกันถึงสิบห้าวัน

หลวงเขาให้ไปชุดคลองเอ็ดถนนก็ได้ไปแล้วเห็นน้ำใจกันว่ามีความขยันขันแข็ง ก็เลยมักกันแล้วกะผูกเปิ่นเสี่ยวเหยเกยฮักกัน จากนั้นกะไปมาหาสู่หาข้าวหาน้ำกันไม่ได้ขาดจนลูกคือบักแสงนี้มันลิ่ง(สนิท)กับบักมีลูกเฒ่ามา พอบักแสงมันออกเฮือนแล้วบ้านโคกยาวมันบ่ค่อยมีหม่องหาปูหาปลาซื้อกินซื้ออยากเหมือนทุกวันนี้ก็ไม่ได้ มันเลยมาหาบักมีเพราะคิดว่าเคยได้อาศัยภัยพึ่งกันมาแต่พ่อแต่แม่ และปีกลายเฒ่ามาก็ได้มาหาข้าวนำเฒ่าคำอยู่ บักแสงเลยให้เมียไปทำสัมผักกับเฮ็ดซีได้ไว้ แล้วจึงเอาข้าวกับสัมผักไปหาข้าวที่บ้านดอนกลอย โดยหาบเดินทางมาทางต้องสองคนผัวเมียมาตั้งแต่ตีสี่เข้ามาทางบ้านพลับ บ้านดอนกลาง แล้วมากินข้าวเข้าที่บ้านดอนกลอย บักมีพอเห็นเสี่ยวมาหา พอรู้ว่าบักแสงอยากได้ปลาก็เลยไปหาพ่อใหญ่แคน(บิดาของพ่อครูบัว)เพราะว่าเป็นคนช่งเดียวกัน ให้พ่อใหญ่พาไปแกวตให้เสี่ยวพ่อใหญ่แคนจึงถามว่าเป็นคนทางใด บักมีจึงบอกว่าเปิ่นเสี่ยวช้อยลูกพ่อคำบ้านโคกยาว พ่อใหญ่แคนจึงบอกกับบักแสงว่าให้ฝากบอกเฒ่าจ้อยบ้านโคกยาวอ้ายเฒ่าคำด้วยว่า เสี่ยวบ้านดอนกลอยอยากได้ผักดอกหลิบ(รังไหม)ให้อามาให้ด้วย ถ้าอยู่โคกยาวมีไม่มากให้ไปเอามาแต่บ้านหัวนาบ้านบ่า(อ.กุดชุม)ก็ได้ พ่อใหญ่แคนจะเอาครึ่งไว้ให้ ถ้าไม่รีบมาจะไปหาพริกที่บ้านกุด

⁵⁶ แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

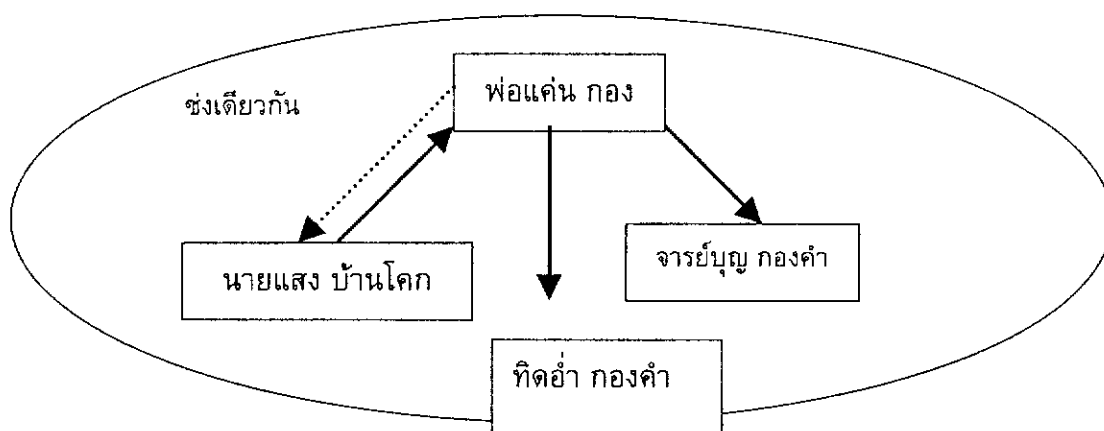
⁵⁷ แม่บุญเพ็ง ไครชม อายุ 50 ปี บ้านท่าเยียม .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁵⁸ แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ บ้านดอนกลอย .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

เรือโพธิ์ชันโพธิ์ตากฟากยัง(อ.เสลภูมิ)ก่อน พ่อเฒ่าจ่อยค่อยมาเอาปลาอยู่นี้ก็ได้ หรือถ้าได้พริกหลายก็จะแบ่งให้ไม่ต้องไปเอง และฝากบอกด้วยว่าพ่อใหญ่ศรีบ้านหนองบัวเมืองกาฬสินธุ์ที่เคยเราเคยไปเที่ยวด้วยกัน(ทำงาน)นั้นตายแล้ว ลูกเขยแก่ที่มาหาปลาวันก่อนมาบอก

จากนั้นพ่อใหญ่แค้นเลยให้พ่อครูบัว(ตอนนั้นเป็นเด็กสามสี่ขวบ)ไปบอกทิดอ้าจารย์บุญมาช่วยแก้ขัด และให้รับมาด้วยโดยให้นึกถึงห้าเผิ่นห้าโด(ที่เขาที่เรา)แต่คราวก่อนที่เสียเจ้ามาบกมีมันก็ได้มาช่วยอยู่ ถ้าซักซำมันสิค่าเผิ่นผู้ทางไกล ที่ให้ไปตามสองคนนี้ก็เพราะเป็นคนคล่องแคล่วว่องไวทางการหากินและทำมาด้วยกันตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่แล้ว⁵⁹

กวตสมัยนั้นมันบ่ใหญ่คือสมัยนี้ไปกันห้าหกคนก็พอ แก่อยู่สามสี่ครั้งก็ได้ปลามาเต็มเรือ ก็ขึ้นมาแบ่งปลากันแล้วแบกแสงกับเมียก็เลยกลับบ้านโคกยาวซึ่งได้ปลาแค่สี่หาบแต่พ่อครูบัวต้องเอาปลาไปให้เชียงน้อยที่มาช่วยเคยต่อเรือให้พ่อใหญ่แค้นและต้องเอาปลาไปให้พี่ให้น้องกว่าจะหมดก็ทำให้ไม่ได้ไปเล่นกับเพื่อนเป็นวัน ๆ ซึ่งทำให้จำได้ดีว่า สมัยนั้นพี่น้องเรานั้นมีมาก ทุกคนที่มีบุญคุณกับครอบครัวเราก็กวักมากเหลือเกิน⁶⁰

นั้นเป็นความรู้สึกในความเป็นไทเขาที่สร้างขึ้นมา ในการเอามาแก้ไข ปัญหาของการปรับตัวเข้าสู่ระบบธรรมชาติในพื้นที่ของการเอาตัวรอดของช่วงเวลาของการ"หาอยู่หากินนำกันช่วยเหลือกันไป" เกิดจากความไม่เชื่อมั่นในชะตากรรมของตน ที่ไม่สามารถมีอิสระจากความเป็นไปของธรรมชาติ "ยากลำบากหลายยามน้ำท่วมนาท่วมข้าว แต่ก็ยังเป็นหลายบ่ได้ข้าว หาได้แต่ปลา"⁶¹ ความยากลำบากทำให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือของคนในพื้นที่เดียวกัน ผ่านพิธีกรรมความเชื่ออันเดียวกัน คือพระธาตุคำบุ ซึ่งสามารถทำให้คนในพื้นที่มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน หรือที่เรียก

⁵⁹ อ้างแล้ว พ่อครูบัว กองคำ.วันที่28 กุมภาพันธ์ 2545

⁶⁰ อ้างแล้ว

⁶¹ พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านสำโรง.วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ว่า “ไทเฮา” ขึ้น.”เป็นไทเดียวกันเป็นไทเฮาเปิด ไปเอาบุญธาตุนำกัน มักนิสยใจคอกันกะ ผูกข้อต่อแขนเป็นเสี้ยวหักกัน สัญญากันว่ายามเดือดร้อนต้องช่วยกัน”⁶² เป็นประสบการณ์เดียวกันกับคนในรุ่น 80 ปีขึ้นไปที่ยังจำเรื่องราวความหลังของการสร้างพันธมิตรเสี้ยวผ่านการทำทางเกวียนที่เรียกว่าทางต่อท้อง “แต่ก่อนเขาไปเอ็ดทางนำกันยามแล้วบ้านนั้นบ้านนี้กะลงเงินกินเนื้อกินเหล้ากัน อีพ้ออยู่บ้านว่าให้ฟังว่าเพิ่นได้เสี้ยวย้อนเอ็ดทางนั้นหละ”⁶³ สอดคล้องกันกับประสบการณ์ของพ่อครูบัว กองคำ บ้านดอนกลอย ที่ว่า “ฮอดยามเป็นบ่าว บ่ค่อยได้เอ็ดแต่ว่าตอนน้อย ๆ จำได้ว่าได้ไปเล่นนำหมู่เด็กน้อยบ้านอื่นอยู่ได้หมู่ชื่อว่าบักมีบ้านค้อยอนตีเพี้ยกัน เลยเป็นเสี้ยวกันจนมันตาย กะช่อยเหลือกันหลายเทื่อ ปี 21 น้ำท่วมไปอยู่โรงเรียนบ้านค้อยอนกะเอาข้าวมาสู่กิน ไปหาปลาทำกัน บ้านค้อยอนแบ่นน้ำคือบ้านเฮา เห็นน้ำแสงมันย่านคือหยัง”⁶⁴ สอดคล้องกับประสบการณ์ของพ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว ที่ว่า “เด็กน้อยยามพ่อแม่มาหากันกะตีเพี้ยกัน เด็กน้อยผู้ชายเล่นเบ็ดตีเบ็ด บ่มีไผเป็นผู้แม่คือซูกมือนี่ แต่ก็เป็นผู้แม่บ่ได้ มันสิบมีหมู่บ่มีคนคบหา อยู่ผู้เดียวบ่ได้ดอก ซูกมือนี่คนว่าแต่มีเงินกะอยู่ผู้เดียวได้ มันเลยมีคนเป็นผู้แม่”⁶⁵ และของพ่อใหญ่สา ขันขวาที่ว่า “ตอนเป็นเด็กน้อยกะตีกัน ตีแล้วเป็นหมู่เป็นเสี้ยวกัน ปีนั่นพ้อเป็นผู้ช่อยผู้ใหญ่บ้านหลวงสิเอ็ดทางจากคำสร้างมาบ้านแจ้ง รถสิบล้อมาคันได้กะเพลลาหักเบ็ดย้อนทางเก่ามันเป็นทราย หลวงเขาเลยสิเซาเอ็ดเพราะว่ารถมันชนหินบ่ได้ เฮาบอกว่าให้เอ็ดสาแจ้งสิได้ไปหาพืหาน้องง่ายได้สิมตาอ้าปากได้แน่ เขากะว่าให้ชนหินใส่เครื่องบินทั้งลงมาเลยบ่ละ เขากะเลยไปคุยกนำพี่น้องผู้ใหญ่บ้านกำนัน กะเลยพากันมาเบ็ดเลย มาทุกบ้านมาช่อยกัน ใช้แสงฟริบ้านค้อยอนบ้านกล้วยส้มโฮงดอนยางดอนกลางคำสร้างมาเบ็ด ได้แต่คำกับข้าวกินกัน พ้อใหญ่ครูบัวบ้านกอยเมานอนนำดินนำดอนไปเท็งเมื่อยเท็งม่วน”⁶⁶

นอกจากนั้นไทเฮายังมีการขัดเกลาร่วมกันผ่านการดูหมอลำคู่คือ “หมอลำเขากะบอกเรื่องผลอาณิสงค์ผลบุญ บอกหน้าที่ของพี่น้องกันของเสี้ยวเหยเกยอีกไปแจ้งชี้แหล่ว หมอลำวันบ้านกอยกะลำดีล้ำม่วน กลอนเลามีหลาย”⁶⁷

และหลักฐานของการขัดเกล่าได้สะท้อนออกมาในกลอนลำของหมอลำทองวัน กองคำ ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาหมอลำในพื้นที่ ดังนี้ “...บัดนี้สิกล่าวถึงบุญผลอาณิสงค์ต่าง ๆ ที่เฮาเอ็ดเฮาสร้างนำกันวันนี้ บุญชาตินี้สิให้ฮ่อมเย็นล้ำบ่มีฮ้ายมาก้าคนคำคุณพระธรรม

⁶² พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านลำโรง .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶³ แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมัน อายุ 93 ปี บ้านค้อย .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶⁴ พ่อครูบัว กองคำ อายุ 80 ปี บ้านดอนกลอย .วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶⁵ พ่อใหญ่จันทร์ จันทร์แก้ว อายุ 73 ปี บ้านลำโรง .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶⁶ พ่อใหญ่สา ขันขวา อายุ 63 ปี บ้านแจ้งน้อย .วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶⁷ แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมัน อายุ 66 ปี บ้านค้อย .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

เท่งพี่น้องป๋องปลายหลายหน้า อ้อมเอียงเห็นว่าย้อนอนานิสงค์นั้น บุญชาติหน้าแอ่งลิ้มเย็น มีบุญได้เห็นพระสีอานเป็นเจ้า พี่น้องเอยฮักกันไว้เด้อ ซ่อยกันเฮ็ดสร้างไว้สมัยหน้ามาถึง ข้าวเต็มเล้า น้ำเต็มท่า ปลาเต็มข้อง บ่ต้องทนทุกข์ยากเจ็บไข้ออดหิว...”⁶⁸

ซึ่งในบทกลอนนั้นได้สะท้อนถึงการให้ความหมายของความคาดหวังในความมั่งคั่งในอุดมคติของคนในพื้นที่ ซึ่งความมั่งคั่งหมายถึง ความง่ายในการปรับตัวเข้าใช้ธรรมชาติ คือ ข้าวเต็มเล้า น้ำเต็มท่า ปลาเต็มข้อง “บ่ได้หวังหยั่งหลายแค่เฮ็ดนาได้ทุกปีกับมีปลาให้จับเฮากะสบายแล้ว”⁶⁹ แต่คนในพื้นที่ก็มีความเข้าใจในสภาพพื้นที่ของตนที่ไม่สามารถจะให้ความมั่งคั่งตามอุดมคติได้ “มันบ่ค่อยได้เฮ็ดนาดอกบ้านเฮาบ้านดอนน่าน้ำมีแต่หาปลาแลกข้าวพอได้อยู่ได้กินมือต่อมือ”⁷⁰ ดังนั้นการขัดเกลาของหมอลำ ชี้ให้เห็นถึงความมั่งคั่งใหม่ที่มิได้อยู่ นั่นคือการมี พี่น้องป๋องปลายพร้อมเพียงเรียงหน้ากัน ซึ่งเป็นผลบุญหรือรางวัลที่ได้ในชาตินี้ “เฮาอยู่กันได้บ่ลำบากกว่านี้จะย่อนมีเสี้ยวมีพี่มีน้องถ้าบ่มีไผเลยเฮาอยู่ยาก ถ้าไผมีพี่น้องมีเสี้ยวหลายกะสบาย หาอยู่หากินง่าย”⁷¹ แต่ความมั่งคั่งในอุดมคตินั้น ต้องรอในชาติหน้า เพราะไทเขาไม่มีความเชื่อมั่นว่าจะได้เจอความมั่งคั่งเช่นนั้นในชาตินี้ “ชาตินี้กะหาได้ข้ามี กกขายปลายกินไปชั้นแหล่ว เฮ็ดบุญเข้าวัดไว้ชาติหน้าแจ้งได้ไปเกิดหม่องใหม่ หม่องบ่ลำบากลำบากนพุ่น”⁷²

และบทเรียนของคนที่ไม่มีความหมายถึง ชาดหลักประกันในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งต้องยืมเส้นทางจากไทเขาที่มีเสี้ยว “ปีนั้นไปบ้านหนองหมื่นถ่านอาจสามารถได้ข้าวมาครึ่งตะกร้ากะฮ้องให้มานำทางโอดโอยว่ากุสิดเอาข้าวอยู่ใส่ใส่ปากลูกน้อยนอ หย่างข้ามน้ำสองสามเทือตั้นฮ้อนจนพองจนแตกได้หย่างหย่องแห่ย่งเข้าฮ่มเอายามไป ยามมาบ่ได้ข้าวข้าของกะเบิดถูกเขากดเอาฮ้อนว่ามาไกลแล้วเขาสิให้คำนี้บ่เอากะแล้ว ย้อนว่าโตบ่มีเสี้ยวเขากะบ่มีไผซ่อย บาดหลังไปนำผู้มีเสี้ยวกะแจ้งได้ แนวเสี้ยวจะของมีแต่อยู่บ้านเลาะน้ำนำกันบ้านโคกมันไกลบ่ค่อยมีเสี้ยว บาดหลังเลยไปบ้านโคกทางทรายมูลได้เสี้ยวทางพุ้นดีกว่า”⁷³ และ การหยุดกิจกรรมทันทีเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งเกิดการกลายพันธุ์ “ไปบ้านทุ่งแต่หาเสี้ยวพอใหญ่เลนได้ข้าวมาสองกระสอบขนาดเหมารถไปเลยบ่ไปอีกจักเทือย่อนเขามิแต่ขายข้าวบ่งไว้ให้เฮา”⁷⁴

⁶⁸ หมอลำทองวัน กองคำ บ้านดอนกลอย.วันที่สัมภาษณ์ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁶⁹ แม่ใหญ่ นอ พิลาวุฒิ อายุ 66 ปี บ้านสำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁰ แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷¹ แม่ใหญ่ กอง ศรีชมภู อายุ 67 ปี บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷² แม่รัศมี เนรสิงห์ อายุ 53 ปี บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷³ แม่ใหญ่ สีดา ขันขวา อายุ 70 ปี บ้านแจ้งน้อย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁴ แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ดังนั้นหน้าที่ของไทเฮาในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบู ทำหน้าที่เสมือนบัตรประชาชนในพื้นที่ “เป็นไทเฮากะหากินได้เบ็ดได้ว่ากัน อยู่ที่บ้านกอยกะลงไปหาอยู่หากินได้”⁷⁵ เพื่อที่คนในพื้นที่จะสามารถเคลื่อนตัวอพยพเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างกว้างขวาง “เป็นไทเฮาไทเดียวกันไปบ้านใดจะง่ายให้เขาช้อยเหลือเฟือแสงได้”⁷⁶ ซึ่งเป็นหนทางในการระดมทรัพยากรด้วยวิธีต่างๆ ที่ความเป็นไทเฮาสสามารถหลอกล่อให้การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ “เป็นไทเฮากะว่ากันง่ายเพราะได้พึ่งพากันมาแต่พ่อแม่แม่ ไปหาของนำกันจะง่ายกะไปเอาหน้าชุมจะของ”⁷⁷

นอกจากนั้นครัวเรือนไทเฮามีสถานภาพสูง ยังสามารถระดมแรงงานของชุมเดียวกันมาใช้ได้ภายใต้ข้อตกลงเดียวกันคือ “แต่ก่อนต้องตื่นตีหนึ่งตีสองมาตำข้าว เพราะว่าเดิยบ้านใกล้เคียงเขาสิมาตำก่อน ขนาดครกอยู่บ้านเขา ว่าเขาบได้เพราะว่าตอนเอ็ดเขากะเขามาช้อยเอ็ดน้ำ หรือถ้าครกเก่าแล้วกะสิแม่ป๋ายาตายเขาเคยมากัน”⁷⁸ ซึ่งชัดเจนกับ “ครกมองกันยากต้องใส่ส่วตอกลง ใช้ไฟสุ่ม สุ่มแล้วดับ เอาไฟสุ่มอีก บ้านที่จะเอ็ดได้ต้องเอิ้นคนมาช้อย ละต้องเป็นคนบ่ผิดคน เขาแจ้งมาช้อย พอได้ครกแล้วกะเป็นว่าใช้นำกันแต่เอาไว้บ้านเจ้าของนั้นแหละ”⁷⁹

ไทเฮาที่อยู่ใหม่ยังมีความสามารถในการสร้างช่องทางระดมทรัพยากรแก่คนที่อยู่ในพื้นที่อีกด้วย “สิไปหาข้าวบ้านถาวร จ้างรถพ่อไหวไป คูนนำไทเดียวกันสี่ห้าครัว ปีนี้มันอืดไปทางใกล้ย่านมีคนไปหาหลายเขาสิบมีได้ ไปบ้านถาวรบ่ เขาไปเอ็ดนาอยู่ฮันว่างามแท้ได้ ออกเงินจ้างพ่อไหวนำกัน ช้อยฮู้จัก พี่น้องอยู่ ชุมแม่หวี มलगแม่ใหญ่ทองบอด ทิดดาหม่นนั้น กะเลยออกเงินกันไป แล้วไปเตรียมปลาต้มปลาแดกไปเป็นของฝากไปหาปลาหน้าอยู่บ้านกอยฮัน พอไปเขามักเพราะเขาหายากเลยได้ข้าวมาหลายขนาดจนलगคนเหลือกินกะได้ขาย”⁸⁰ สอดคล้องกับประสบการณ์จากฝั่งบ้านคำน้ำสร้างที่ว่า “บ้านเฮาน้ำท่วมหลายถ้าเอ็ดแต่นาแข่งกะบ่คู่กัน เพิ่นเลยพากันไปบ้านถาวร ไปกันหลายบ้าน เพิ่นส่งข้าวกัน พวกสิไปกะไปหาสาวชายนาคะคุยไปถามไปคนขอไปนำกะบ่อืด ขอไปเบ็งก่อนกะมี บ้านเฮาไปกะมี แม่แพงศรี แม่คำ พ่อศรี แม่หนูแดง ยามบ้านเฮาอืดกะได้เหมารถไปหาข้าวนำเพิ่น แต่เพิ่นกะลำบากแนวกินแนวอยาก เฮากะเอาปลาแดกปลาต้มไปฝาก”⁸¹

⁷⁵ แม่ใหญ่ทองมี วงศ์พิลา อายุ 73 ปี บ้านค้อ .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁶ แม่ใหญ่พรม พิลาวุฒิ อายุ 67 ปี บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁷ แม่บัวใส ขอมเดช อายุ 47 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁸ แม่ใหญ่บุญ พุ่มปะหม่น อายุ 93 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁷⁹ แม่ใหญ่ทอง จุลวงค์ อายุ 67 ปี บ้านสำโรง .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸⁰ แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸¹ แม่บัวใส ขอมเดช อายุ 47 ปี .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

นอกจากนี้ ความเป็นไทเขายังช่วยเหลือสมาชิกที่อยู่ใกล้ทรัพยากรด้วยการยอมรับในการเป็นตัวกลางในการส่งผ่านทรัพยากรของคนบ้านกล้วย เกิดจากคนบ้านกล้วยย้ายจากบ้านค้อมาเพื่อให้ใกล้ที่ทำนา ทำให้บ้านกล้วยค่อนข้างหากินทางอื่นลำบาก ทำให้คนบ้านกล้วยต้องปรับตัวเป็นไทเขาแบบพิเศษ คือ “บ้านเฮาลงซีกะไกลไปยังกะยาก ลงปีอี๊ดข้าวกะไปยืมข้าวซื้อข้าวอยู่บ้านค้อ แม่กองบ้านค้อขายข้าวให้กันมากิน หมิ่นละ5 บาท เฮากะแบ่งกินละแบ่งแลกปลากับเสี้ยวบ้านกอย ได้ปลาแล้วกะเอาไปหาข้าวหมუნกันไป เอ็นว่ากกขายปลายกิน ลงปีกะไปซื้อปลาน้ำนกอยก่อน แต่ต้องซื้อปลากะข้าวซื้ออย่างอื่นแจ่มหมากโมกะแลกแนวอื่นได้น้อย บ่พอกิน”⁸²

ซึ่งตรงกับการให้ความสำคัญของปลาและข้าวต่อไทเขาที่ว่า “ยามน้ำยามนาบ่ได้หาต้องหาก่อนมีข้าวมีปลาแดกกะบ่อดตาย ต้องไปหากาเฮาหากาได้มีคนชอกกะให้เฮาแต่พอกินเฮากิน”⁸³

นอกจากนั้นความเป็นเสี้ยวและพี่น้องยังช่วยประกันฝีมือการทำงานของแรงงานฝีมือ ซึ่งสะท้อนออกมาในการให้คุณค่าฝีมือและความเชื่อถือของไทเขาในการต่อเรือ “ต่อเรือต้องใช้ไม้ตีบมีตา ไม้มีตาบ่ดีหากินบ่หมาน ไม้ตีบมีน้อยคนต่อต้องใจเย็นคนจ้งต้องเคยเห็นฝีมือแจ่มกล้าจ้ง เป็นพี่น้องเป็นเสี้ยวแห่งดี ฮู้เลยว่าเขาเอ็ดเบิดฝีมือ แต่ก็เฮือพ้อให้เสี้ยวบ้านกอยต่อให้ กะได้เฮือตีบมีว่าสิเอียงซ้ายป่ายขวา เสียนกะบ่มีตา ถ้าช่างใจฮ้อนเรือสิบ่เที่ยงเสียนกะสิหลาย”⁸⁴ และ “จ้งพ้อสิเป็นพี่น้องกัน เขาเอ็ดเฮือดีเที่ยงบ่มีเสี้ยนได้น้ำหนักขนของได้หลายกินน้ำน้อย เคยให้ต่อให้แล้วมักเลยให้ต่ออีก”⁸⁵

ไทเขายังได้แสดงความเป็นพวกเดียวกันผ่านพิธีกรรมและงานต่างๆเช่น งานศพ “ยามมีคนตาย จุคบั้งกะโพกบอ กเฮาสู้กันเลย ไปละไปเบ็งกันก่อน อยู่บ้านน้อยทำเยียมกะถ้าฟังข่าวผู้ซื่อไปสืบ ถ้าแม่มีคนตายกะไปเอ็นเอากัน บ้านน้อยทำเยียม บ้านใหญ่ตอนกลอย บ้านนำหัน บ้านนอกหนองหว่า ไปช้อยกันเบิดเพราะว่าเป็นคนบ้านเดียวกันแดกसानะโมกันไปอยู่ใกล้หมองหากินซื่อๆ เก็บค่างานศพเอือนละชาวบาท ผู้สาวเอ็ดกับข้าวผู้เฒ่าแต่งหมากแต่งขัน ช่างกะต่อโลง ไผมีแนวกินอยู่บ้านกะเอามาช้อยกัน ยามเผากะไปส่งสะการนำกัน เสี้ยวบ้านใกล้บ้านไกลกะมาเบ็งกัน แล้วละกะแม่่งงานเอือนดี อยู่เล่นให้เอือนผิตายเฮาเศร้า”⁸⁶ และงานแต่ง “แต่ก็เอากันง่ายบ่ได้ยาก ยามมีงานแต่งกะเหล่กันเขียนใส่เกียน้อยๆฝากกันไปหาผู้้นผู้นี้ ฮอดมีองานคนบ้านฝ่ายหญิงกะช้อยกันเอ็ดกับข้าวพวกผู้บ่าวกะจัดที่จัดทางผู้เฒ่ากะแต่งขัน ไว้ถ้าพวกเจ้าบ่าว

⁸² แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ อายุ 70 ปี บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸³ แม่ใหญ่ทอง จุลวงศ์ อายุ 67 ปี บ้านสำโรง .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸⁴ พ่อใหญ่สา ชันขวา อายุ 63 ปี บ้านแจ่มน้อย .วันที่สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2545

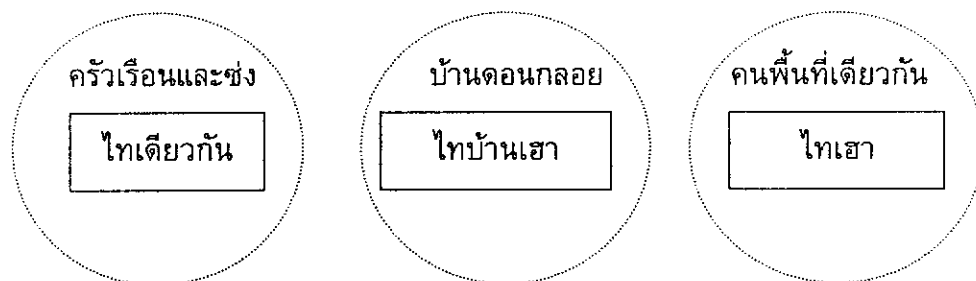
⁸⁵ พ่อใหญ่มอน อินคะเน .วันที่สัมภาษณ์ 22 สิงหาคม พ.ศ.2545

⁸⁶ แม่บุญเพ็ง ไกรชม อายุ 50 ปี บ้านท่าเยียม.วันที่ สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

ฮอดยามกะสู่ขวัญผูกข้อต่อแขน บ่มีเงินเลี้ยงคนกะผูกแขนเอาซื้อ ๆสู่ขวัญเอาไปเป็นลูก แก้วเมียขวัญ ก่อนสิเอากันลงเทื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงกะไปเบิ่งบ้านฝ่ายชายก่อนว่าเป็นแนวใดสิเลี้ยงลูกเขากุ่มบ่ มีพี่น้องเป็นแจ่งใดหลายบ่ เป็นพงเป่าเหล่าปอบบ่ ทางฝ่ายหญิงลงเทื่อกะเอาปลาแดกไปหาข้าวหาของฝากกะมี ให้แม่ดองพาไปซื้อ ถ้าบ่ค่อยได้กะมาถามลูกสาวว่ามันสิคือบ่บ้านเขาคือบ่มีพี่น้องแท้ พี่น้องเขาคืออิดคืออยากแท้ ถ้าได้ของฝากหลายกะแม่อยู่กันก็อยู่ดอกดีอยู่”⁸⁷

นอกจากนั้นไทเฮายังมีพิธีกรรมเพื่อสร้างความมั่นใจจากธรรมชาติ คือ นางตั้ง “เฮ็ดนางตั้งเอากะตั้งสองอันมัดกับไม้คานสีอันให้ผู้สาวถือเพราะว่าธาตุอ่อนเข้าง่าย บาดนี้กะแก่ง ๆไปมาทายว่าน้ำสี่ซอดใส กกยางใหญ่วัดบ้านกลอยเป็นหม่องแทก พอเข้าแล้วกะได้จับชื่อนางตั้งสิแก่งไปบอกเอง”⁸⁸

ผลที่เกิดขึ้นมาไทเฮานั้นที่เกิดขึ้นในความหมายไทเฮา กลายเป็นความหมายของพวกเดียวกันที่ไม่เหมือนกับคนอื่น และคนอื่นที่ไม่เหมือนกับเรา อย่างไรก็ตามความหมายไทเฮาได้ให้เราเห็นเป็นเครือข่ายทางสังคมอีกรูปแบบ และระดับหนึ่งที่มีความแตกต่างจากไทบ้านเฮาและไทเดียวกันดังภาพที่ปรากฏออกมา

มีความหมายเป็นการขับเคลื่อนในการให้กำลังกายกำลังใจของคนในพื้นที่มีการกำหนดความผูกพันซึ่งกันและกัน ที่เปรียบเสมือนเครือข่ายอันกว้างใหญ่ ที่ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ มาร่วมกัน เช่น การอพยพเคลื่อนย้ายร่วมกันมา ความเป็นชาติพันธุ์ ภาษาเดียวกัน ความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน การเคยช่วยเหลือพึ่งพากัน การมีประเพณียึดถือแบบเดียวกัน(พ่อใหญ่ธาตุ) รวมทั้งการที่มีกิจกรรมสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายในกลุ่มย่อยของตนในการร่วมมือกันต่อสู้ฟันฝ่าภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น น้ำท่วมฝนแล้ง

ดังนั้นหน้าที่ของไทเฮาก็มีขึ้นมาเพื่อดูแลกันและกัน เกิดจากสภาพธรรมชาติรอบตัวที่ไม่อาจควบคุมได้โดยตรง คนในพื้นที่จึงจำเป็นต้องสร้างวิธีการเอาตัวรอดร่วมกันขึ้นมา และรูปธรรมนั้นก็คือ การเกิดเป็นไทเฮาขึ้นมา และได้ช่วยเหลือให้สมาชิกและตนเองอยู่ได้โดยเสมอเหมือนสมาชิกคนอื่น ๆ

⁸⁷ แม่ใหญ่สา พิลาวดี อายุ 70 ปี บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

⁸⁸ แม่บัวโล ขอมเดช อายุ 47 ปี บ้านค้ำน้ำสร้าง .วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

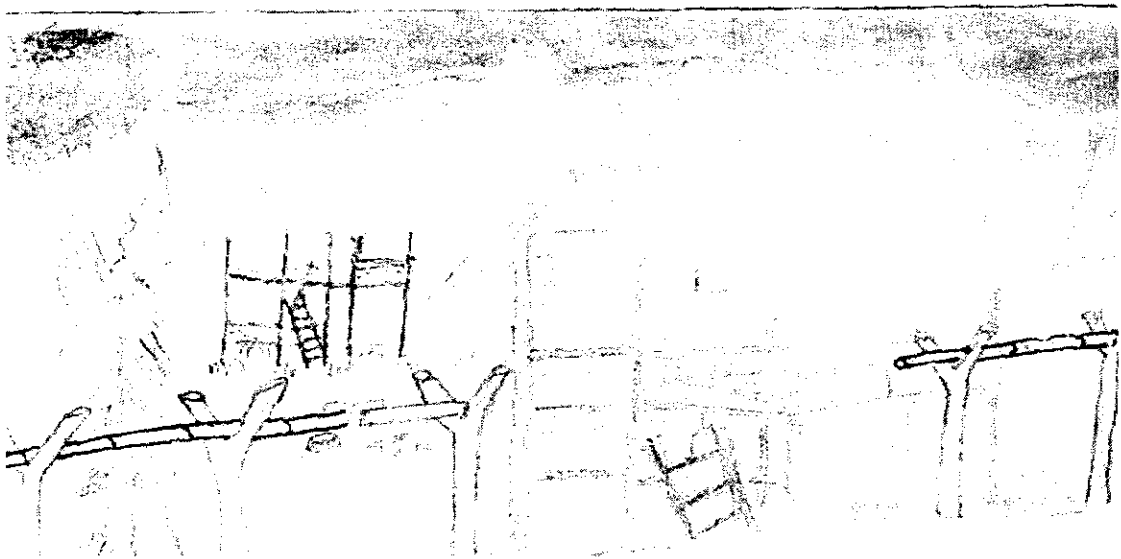
ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การที่ไทเฮาร่วมมือกันสร้างทางต่อท้องขึ้นมา เป็น การลงทุนร่วมกันเพื่อเป็นช่องทางการระดมทรัพยากร เพื่อการอยู่รอดของกลุ่ม และเป็นการ อำนวยความสะดวกให้แก่กิจกรรมเครือข่ายอื่นๆ เช่น เสี้ยว อีกด้วย

ซึ่งเป็นความหมายของเครือข่ายทางสังคมของเพื่อนบ้าน

ในระดับการพึ่งพาการช่วยเหลือกัน ของคนที่เป็นไทบ้านเดียวกัน โดยอาศัย พื้นฐานของธรรมชาตินิสัย ของไทเฮาที่ชอบช่วยเหลือพวกเดียวกัน

แต่อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือไทบ้านเดียวกัน จะเป็นเรื่องของออกแรงระดม แรงงานกันเป็นหลัก เช่นการเฝ้าระวังภัยแก่กัน การช่วยในแนวทางอาชีพ การดูแลทุกข์ การ แบ่งปันอาหาร(ตัวอย่างอื่นๆที่เป็นรูปธรรมในเรื่องนี้ เช่น การเรียนรู้ระบบพื้นที่ในการทำมา หากิน) โดยมีธรรมชาติเป็นตัวบังคับให้เกิดกิจกรรม เป็นเครือข่ายทางสังคมชนิดต่างๆ ตั้งแต่ เริ่มที่คนบ้านดอนกลอยช่วยเหลือตนเองและครอบครัวไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องของการ ปรับตัวเข้าสู่กับระบบการผลิตที่ถูกกำกับโดยพลังธรรมชาติ เช่นไม่สามารถขนข้าวได้หมด ก่อนที่ฝนจะมา นอกจากนั้นในความเป็นคนบ้านเดียวกัน คนบ้านดอนกลอยมีระบบเครือ ญาติจากการอพยพร่วมกันมาทำกับอยู่ จึงถือเป็นภารกิจที่ต้องออกไปช่วย “ตอนมีโจรมากวณ คนในช่องเดียวกันก็จะช่วยกันดูแล้วยช่วยกัน ช่วยกันดูแล้วยกับแพรรอบช่องตัวเอง ต้องช่วยกัน ถ้าอยู่ใครอยู่มัน เขาจะไม่เหลืออะไร”⁸⁹

ภาพที่ 6.สภาพการตั้งถิ่นฐานของช่องในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ระบบธรรมชาติที่ ช่งตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกันกับการปรับตัวเข้าสู่ระบบธรรมชาติตามจิตใจและวิถีคิดของวัฒนธรรม

⁸⁹ บายอ่อน นิลชัย.วันที่สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

ของแต่ละชนชั้นได้สร้างการเมืองภายในไทเฮาขึ้นมา นำไปสู่ความเข้าใจนิสัยใจคอด้วยของแต่ละชนชั้น

นิสัยใจคอของแต่ละชนชั้นจะไม่เหมือนกัน ตามแต่ละความเป็นเฉพาะของกลุ่มของตน แต่ขณะเดียวกันก็มีนิสัยหลักของคนบ้านดอนกลอยอยู่ด้วย เช่น ช่งโนนบักเกลือจะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนมาก คือมีผู้เฒ่าสังกาที่เป็นช่างเป็นศูนย์กลางและแบบอย่าง ช่งนี้จะชอบออกไปทำการค้าขาย รับจ้างทางช่าง ชอบบุกเบิกแสวงหาที่ทำกินใหม่ แต่ก็เชื่อในเจ้าปู่เหมือนคนบ้านดอนกลอยทั่วไป ซึ่งคนในช่งโนนบักเกลือก็จะมีนิสัยที่คล้ายกันนี้ ซึ่งเฒ่ามอนที่เป็นคนช่งอื่นได้ทำการยืนยันดังนี้

“ข้าเจ้า เป็นพวกอยู่เฉย ๆ บ่เป็น พวกผู้ชายมีฝีมือทางช่างกันทุกคน พวกนี้มักค้ามักขาย มักสาวไรไถนา โดยเฉพาะเฒ่าสังกา มีคนหนุ่มไปช่วยเราเอ็ดเวียกเอ็ดงานหลายเพราะว่าเราเป็นช่าง พวกนั้นก็เลยอยากติดนิสัยคือกันมา คือเป็นพวกเด็ดขาด ว่าไม่ก็ไม่ว่าดีก็ดี คนที่อยู่หน้าเราได้ต้องเป็นแบบนั้น ถ้าไม่เป็นคนแบบนั้นก็เสียงานช่างเขา”

ยายเบ้า เศษสุวรรณได้ให้ความเห็นที่ชัดเจนถึงนิสัยใจคอของคนช่งโนนบักเกลือยิ่งขึ้น ดังนี้

“เขาอยู่บ้านเขาบ่ได้ดอก เพราะว่าเขาถือว่าเขามีฝีมือ ไปอยู่ไหน ก็มีคนอยากให้อยู่หน้า พวกนี้ บ่มักรอฟ้าฝนแล้วก็บ่ทนรอน้ำ(ด้วย) เขาเจ้าเลยพากันสาวที่สาวทาง(หาที่ทำกิน) เพราะถือว่าจะมีแรงมีฝีมือ จนได้มีบ้านนอก แต่พอบ้านเขาหมดที่จะขยาย เขาก็เลยพากันอพยพไปอยู่ที่อื่น ไปสาวไรสาวนาเอาใหม่ทางบุรีรัมย์โน้น ปีนั้น บ้านนอกไปกันเกือบหมด บ้านโนนหันก็ไปหลาย แต่ยายบักเล่าไปเพราะไม่กล้าขายนาขายไรไปหาเอาใหม่เหมือนเขา ”

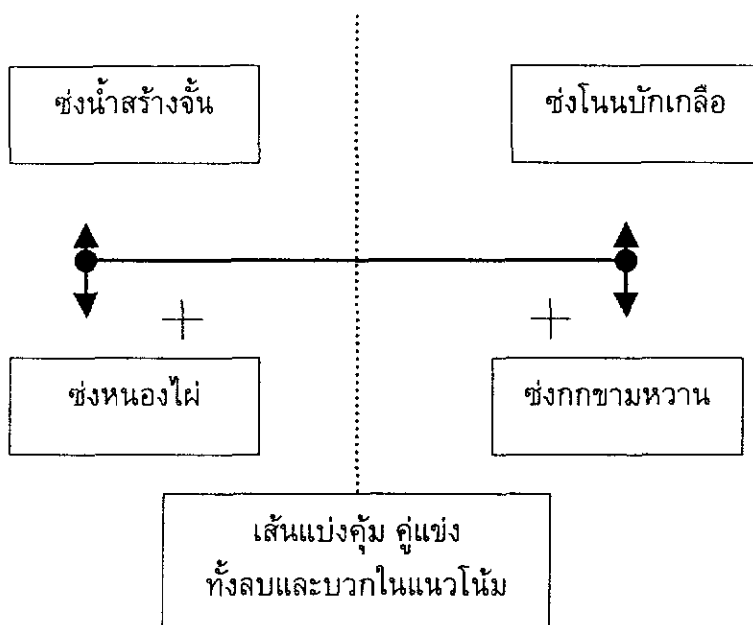
การบอกเล่าของพ่อครูบัวได้ชี้ชัดถึงนิสัยของช่งโนนบักเกลือที่มีความเคลื่อนไหวของลักษณะนิสัยตามชนิดในการปรับตัวของตนเอง คือ นิสัยใจคอของคนในช่งโนนบักเกลือนั้น เป็นนิสัยที่ค่อนข้างที่จะมั่นใจในตนเองอยู่สูงมีลักษณะการพูดที่เรียกว่า “เว้าใหญ่” คือพูดหนักเลงดังเหตุการณ์ที่พ่อครูบัวเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งบักลีคนช่งน้ำสร้างจั้น ถือว่าตัวเองเป็นพวกบ้านใหญ่ เลยไปเว้าฮ่ม(พูดข่ม)เฒ่าผาว่าเป็นพวกชอบอยู่ป่าอยู่ดง เฒ่าผาเลยเว้ากลับคืนว่า ก็อยู่ป่าอยู่แต่เรือกี่ต่อเอง เล้าก็ว่าใหญ่แล้วแต่ข้าวก็เต็มอยู่เพราะนาทั้งหลายทุ่ง จะลงซีก็มีหลายท่า ซีคร้านเดินไกลข้อยจะทำเรือไว้ทุกท่า เรือเจ้าก็ก๊วแล้วคือสือหาอยู่หากินยาก เอาเรือเก่าข้อยชักล้าใหม่⁹⁰ การปรับตัวในระบบพื้นที่ทำมาหากิน ถ้าไม่สามารถปรับตัวได้ทั้งการดำเนินกิจกรรมชีวิตและการยังชีพ และที่สำคัญนิสัยใจคอก็มีส่วนอย่างมากต่อการอพยพออกไปตั้ง ช่งโนนบักเกลือ คนในความหมายของมันเองได้เลือกชนิดของคนที่คุณเองชอบและอยากอยู่อาศัย”ได้เห็นว่าสมาชิกส่วนน้อยในกลุ่มคนพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้สร้างความสัมพันธ์ในการดำรงอยู่ในเครือข่ายทางสังคมและตลอดทั้งการอยู่ในกรอบ

⁹⁰ อ้าวแล้ว.พ่อ ครูบัว คำทอง

ของวัฒนธรรมที่มีความเคยชิน ประเพณีของภาษาและความเชื่อทางศาสนา ของกลุ่ม(ชน)ของ ดนชั้น

ระหว่างชนต่าง ๆ จะมีความรู้สึกถึงความแตกต่างกันอยู่ เช่น คนที่อยู่ชนแถบ บ้านใหญ่คือชนหนองไผ่ และชนทำสร้างจัน จะมองพวกชนกกขามหวานและชนโนนบกเกลือว่า เป็นพวกทุุกยาก ต้องส่วนาส่วไร่ ชอบอพยพพาที่ทำกิน ผิดหมู่ผิดพวก เว้าใหญ่ บ่ค่อยรู้จัก ความเพราะบางครั้งก็พูดไม่รู้จักผู้ใหญ่เด็กน้อย และคนชนแถบบ้านโนนหันและบ้านนอกเองก็รับ รู้ว่าบ้านใหญ่คิดเช่นนั้น ดังเห็นจากรูปความสัมพันธ์ภายในที่มีต่อกันระหว่างชนในพื้นที่วัฒน ธรรมพระธาตุคำบุ

ภาพที่7.แสดงความสัมพันธ์การเมืองภายในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ

“เขา เว้าใหญ่ แรก ๆ พากันไปก็ไปกันเล่ยกๆ ไปอยู่ฮอดเหล้าเสื่อ ที่นี้เสื่อมันมากิน ไก่ก็เลยหนีกลับมาอยู่นำหมูคือเก่า ไปบ่รอด ปีนั้นเขาบ่ได้เฮ็ดนาเพราะคาแต่ส่วใหม่ ก็กลับมา เอาข้าวนำฟีนำน้องนำพ่อนำแม่ ก็แบ่งให้เขาไปกินแล้วก็บอกว่านี้ละบ้านเมืองพ่อแม่พาอยู่ไหน มาก่อนบ่พากันอยากอยู่มักไปอยู่ป่าหาเสื่อ เขาเว้าใหญ่แต่เฮ็ดงานหนักและดีมีฝีมือบ่เป็นอะไร เราบ่รังเกียจเท่าพวกปากเป็น”⁹¹

ยายเบ้า เศษสุวรรณในฐานะของอดีตคนบ้านโนนหันได้ให้ความเห็นที่ต่างไป อีกว่า ถึงอย่างไรเราก็มีความคิดว่าเป็นบ้านหนึ่งเมืองเดียวกันคือเก่า แต่พวกบ้านใหญ่ต่างหาก ที่ไม่ค่อยเข้าใจว่า คนบ้านโนนหันบ้านนอกนั้นใจร้อนจนบ่ถ่าฝนฟ้า เราบ่ได้มักอยู่ป่าหรือเป็นคน ป่า แต่สมัยนั้นชีวิตมันอยู่กับฟ้าฝนเกินไป เราบ่มักถ่า(รอ)ฟ้าฝนคือคนบ้านใหญ่ อีกทั้งบ้านเขาก็

⁹¹ ยายอ่อน นิลชัย. อายุ 84 ปี. ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545.

ไม่ได้มีนักร้องนักลำเหมือนบ้านใหญ่ไปไหนก็เอาแรงเข้าว่าจนได้เสียได้พวก ไม่ใช่จะว่าเอาเฉยๆเหมือนพวกบ้านใหญ่ได้ คนที่อยู่บ้านนอกบ้านโนนหันสมัยนั้นได้ ต้องขยันหลายเพราะนาสาวใหม่มันยังขาดยังเขิน เช่นว่ามีหินมีตอหลาย บางอย่างมันฐึ้นเห็นซ้ำกัน(เท่ากัน)สีให้เชื่อผู้เฒ่าหมดก็ไม่ได้ เพราะผู้เฒ่าบางคนก็ไม่เคยสาวไร่สาวนาใหม่ ก็มีแต่ปากเป็นดินนั้นดินนี้ไปเฉยๆ

ส่วนนิสัยของคนแถบช่งบ้านใหญ่นั้น เฒ่ามอน อินคะเนบอกว่า สมัยนั้นคนบ้านใหญ่นี้ชอบช่วยเหลือเมื่อแม่เห็นได้จากการทำบุญทำทาน หรือการให้คำแนะนำปรึกษาพวกที่อยู่บ้านนอกบ้านโนนหัน ที่สาวไร่สาวนาใหม่ให้เขาอยู่ได้ บางครั้งเขาไปบ่ไหว เราก็ได้แบ่งข้าวแบ่งน้ำให้

พ่อครูบัวในฐานะของคนนอกช่งแถบบ้านใหญ่ในเวลานั้น ได้บอกถึงนิสัยของคนบ้านใหญ่ว่า เป็นพวกรักสงบไม่ค่อยมีกฐัมกษณ ผู้เฒ่าบ้านใหญ่สมัยนั้นถ้าชมเขาสักหน่อยก็ให้กินเหล้ากินไก่แล้ว แต่เสียตรงที่พูดมาก

ส่วนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างช่งนั้น จะมีวัดเป็นตัวกลางในการลดความแตกต่าง และยืนยันถึงความเป็นไทบ้านเดียวกัน โดยที่คนในช่งต่าง ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่จะไปพูดคุยนัดหมาย หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ กันที่วัด โดยใช้เวลาที่กินข้าวด้วยกันหลังพระฉันเพลเสร็จ และมีพระคอยให้คำปรึกษาและเป็นคนกลาง

“สมัยก่อนผู้เฒ่าเฒ่าเฒ่ามาคุยกันที่วัด คุยไปนำกินข้าวกันไปนำ หลวงพ่อเฒ่าเฒ่าก็จะบอกเวียกบ้านงานวัด เช่นว่า ปีนี้จะทอดกฐินแล้ว ตอนไหนที่จะพากันไปถางทางต่อท้อง พ่อใหญ่สังกาก็บอกว่าช่งช้อยไปมือไหนก็ได้ แล้วทางบ้านใหญ่พร้อมตอนไหน ก็ไปบอกบ้านกล้วยเขาโลด”⁹²

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้นก็เป็นการแสดงถึงกลุ่มย่อยของไทยเดียวกันที่อยู่ความเป็นคนบ้านเดียวกันไทบ้านเฮา ซึ่งไทเดียวกันนั้นก็คือเครือข่ายการช่วยเหลือกันของเพื่อน บ้าน(ช่ง)ที่มีข้อผูกพันที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มีสัญญาลับที่ว่าด้วยสายเลือด(เครือญาติ)และประวัติศาสตร์ร่วมกัน

“คนช่งเดียวกันต้องช่วยกันตามที่แรงของตนจะช่วยได้ เพราะว่าทรัพย์สินเงินคำ ก็ไม่ค่อยมีเหมือนกัน ดังนั้นออกแรงให้กันจึงดีที่สุด เพราะว่าพ่อแม่ก็พาทำแบบนี้มาตั้งแต่เราเป็นเด็ก”⁹³

ซึ่งเป็นรูปธรรมที่เป็นกรณีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มทางสังคมมีการกิจที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่าย มีความสัมพันธ์ช่วยให้กิจกรรมของคนบรรลุได้ ขั้วเคลื่อนที่มีทิศทางเป้าหมายของตนเองในพื้นที่ กลายเป็นตัวที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อ จิตสำนึกของคนในพื้นที่ การปรับตนเองเพื่อเอาชนะธรรมชาติจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน อย่างเช่น ช่งโนนบกเกลือ ได้ขยายแปลงปลูกของตนไปทั้งที่ลุ่มและที่ดอน“เห็นนาพอสีได้เกี่ยวได้ข้าว ก็น้ำไหลมาท่วมหมดเห็นกับตาเลยมันขึ้นเร็วหลาย ไหลน้ำกลัวมาก ฝนตกทั้งวันทั้งคืน พอถึง

⁹² อ่างแล้ว.ยายอ่อน นิลชัย.

⁹³ ยายบัว เศษสุวรรณ. อายุ 74 ปี.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

เข้มน้ท่วมหมด เขาเลยพากันคุยกันว่ายู่บ่ไหวแล้ว ที่มันแรงเกินไป ไปอยู่ทางบ้าน
ถาวรนำพวกบ้านคำสร้างใหม่ วันก่อนเห็นมันกลับมาส่งข่าว มันว่าอยู่ที่นั่นสบายหลาย
แค่เจาะป่าเป็นบ้านเป็นน่าน้ำท่าสมบูรณ์ไม่ท่วมไม่แล้ง ปีต่อมาเขาก็พากันไปอยู่บ้าน
ถาวรกัน”⁹⁴ ในที่สุดก็ต้องจบลงด้วยการละทิ้งถิ่นฐานไป

ดังนั้นประสิทธิภาพของช่ง ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์และเทคโนโลยี
การเรียนรู้ภายในพื้นที่ของตนเองคือ การสร้างภูมิคุ้มกันและบรรทัดฐานของการยอมรับร่วมกัน
ของแต่ละช่งเช่น คนบ้านดอนกลอยสมัยก่อนไม่สามารถที่จะมีชีวิตเป็นอิสระและมั่นคงจากการ
ทำนาได้

“ดินฟ้าตามใจถน ข้าวก็พันธุ์ไม่ดีลำบากหลาย ต้องเก็บให้พอกินจึงจะขายได้
ขายก็บ่มีราคา”⁹⁵

“สมัยก่อนมันอีตมันอยากหลาย บ่ฮู้มือใดสิมีสิสบาย ยามใดฝนฟ้าบ่ดี ก็ได้เสีย
ได้พีไต้ห้องนั้นละช่วยจึงอยู่รอด เลี้ยงลูกใหญ่ขึ้นมาได้”⁹⁶

“อย่าให้เว้าฮอด(พูดถึง)เลย ว่าสมัยก่อนเป็นอย่างไร ปีใดต้องเสียหัวนั้น
ข้าวม่มีกินก็ได้ขาย ไปหาบข้าวหาบสตาจ้ทั้งวันได้สามสิบสตางค์กะว่าเก่ง”⁹⁷

“แต่คราวเป็นเด็กน้อย ปีนั้นมีโจรมาลักวัวลักควาย ช่งต่าง ๆ เลยพากันมาทำ
กำแพงรอบหมู่บ้าน เพิ่มจากรั้วของแต่ละช่งที่มีอยู่แล้ว บ้านเราตอนนั้นเลยมีรั้วสองชั้นคือ
กำแพงบ้าน และรั้วของช่ง รั้วตอนนั้นเอาไม้ไผ่ทั้งลำทำ มีประตูเลื่อนให้คนเข้าออกไปหาอยู่หา
กิน ช่วยกันทำทั้งหมู่บ้าน ตอนกลางคืนก็มีการจัดเวรยามเฝ้าประตูหมู่บ้าน ผู้ปาวบ้านอื่นมาเว้า
สาวก็นับจำนวนก่อนเข้า แล้วให้ออกไปก่อนเที่ยงคืน ป้องกันช่วยกันเพราะว่าเป็นบ้านหนึ่งเมือง
เดียวกัน”⁹⁸

“ก็ไม่ว่ารอดมาเป็นครอบครัวได้อย่างไร รู้แต่ว่าบางที เป็นชาวนา
แต่บ่ได้เฮ็ดนา สองสามสี่ปีติด ๆ เห็นแต่พ่อแต่แม่ เห็นหาบของไปหาพีหาน้องอยู่ช้านั้น
(บ่อย ๆ)”⁹⁹

ดังนั้นเครือข่ายเป็นตัวที่สร้างให้เกิดการสั่นไหว และบรรลุในกิจกรรมต่างๆที่
สมาชิกในพื้นที่มีความจำเป็น เป็นความสามารถในกิจกรรมอย่างหนึ่งของไทเขาที่มีเทคโนโลยี
ทางสังคมของตนเองขึ้นมา ในการเข้าร่วมสนับสนุนและผลิตซ้ำกิจกรรมที่จำเป็นจำเป็นในชีวิต
ตามระดับความสัมพันธ์ต่างๆที่เกิดขึ้นมาในสิ่งที่ตนเองอยากจะใช้

⁹⁴ อั้งแล้ว.ยายเบ้า เศษสุวรรณ.

⁹⁵ ยายอ่อน นิลชัย. อายุ 84 ปี ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁹⁶ ยายเบ้า เศษสุวรรณ.อายุ74ปี ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁹⁷ พ่อใหญ่มอน อินตะเน อายุ85ปี.ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁹⁸ พ่อครูบัว กองคำ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

⁹⁹ พ่อครูบัว กองคำ อายุ80ปี .ในเวทีเครือข่ายผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่17กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545.

เสี่ยวคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและกระจายทรัพยากร

การปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากในอดีตถึงในปัจจุบัน ได้หาวิธีการสนับสนุนพฤติกรรมและค่านิยมที่เกิดขึ้นมาของการเอาตัวรอด วิธีการอย่างหนึ่งที่นำมาใช้จนกลายเป็นพฤติกรรมของการเอาตัวรอดคือ การเป็นเสี่ยวกัน การผูกเสี่ยวกันเกิดขึ้นมาจากการท่องเที่ยวทำงานด้วยกันมา แล้วไปเจอกันรักใคร่ชอบพอกันแล้วจึงผูกกันเป็นเสี่ยว“การผูกกันเป็นเสี่ยวในสมัยนั้น คนที่จะเป็นเสี่ยวกัน ก็มีเช่นว่าเคยโตมาด้วยกันแล้วรักใคร่ชอบพอกันแบบนี้จะเป็นคนบ้านเดียวกัน เช่นพ่อใหญ่กับพ่อใหญ่ทวยที่เพิ่งเสียไปนั้น เป็นเพื่อนกันมาแต่น้อย ต่อมาก็ได้ไปทำงานด้วยกัน จนถึงตอนบวชก็ไปบวชด้วยกัน ก็ถือเป็นเสี่ยวกันแม้ไม่ได้ผูกข้อต่อแขนกันวิธีหนึ่งก็คือแบบที่ไปพบเจอกันด้วยว่าอาจตามผู้ใหญ่ไปหาสิ่งหาของหรือไปเที่ยวเช่นงานธาตุพนมแล้วเจอกันผู้ใหญ่เลยจัดการผูกให้เป็นเสี่ยวกัน คนเป็นเสี่ยวมีหน้าที่ต้องดูแลกันในยามเดือดยามร้อน ถ้าไม่ช่วยกันก็จะจืดจะจางกันไปโดยที่จะไม่ไปหากันอีก นานไปก็หลงลืมกันไป”¹⁰⁰

หรือเกิดขึ้นมาจากความคล้ายคลึงกันทั้งหน้าตาและนิสัยแต่ในความหมายที่สำคัญ การผูกเสี่ยวในพื้นที่คือการผูกเสี่ยวนั้นจะมีสิ่งที่คู่เสี่ยวไม่มีเป็นสำคัญ

เช่น ชาวบ้านดอนกลอยมักจะเลือกผูกเสี่ยวในบ้านโคกที่น้ำไม่ท่วม เช่นแถบทรายมูลหรือเลิงนกทา ก็เพราะเสี่ยวนั้นมีความหมาย ต้องช่วยเหลือกันเมื่อยามเดือดร้อนและบทเรียนของคนที่ไม่ใช่เสี่ยว หมายถึงขาดหลักประกันในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งต้องยืมเส้นทางจากไทเขาที่มีเสี่ยว “ปีนั้นไปบ้านหนองหมื่นถ่านอาจสามารถได้ข้าวมาครึ่งตะกร้าจะฮ้องให้มานำทางโอดโอยว่ากุสิดเอาข้าวอยู่ใส่ใส่ปากลูกน้อยนอ หย่างข้ามน้ำสองสามเทือตีนฮ้อนจนพองจนแตกได้หย่างหย่องแห่ยงเข้าฮ้อมเอายามไป ยามมาบได้ข้าวข้าของกะเบิดถูกเขากดเอาย้อนว่ามาไกลแล้วเขาสีให้คำนี้บ่เอากะแล้ว ย้อนว่าโด้บ่มีเสี่ยวเขากะบ่มีไผฮ้อย บาดหลังไปนำผู้มีเสี่ยวกะแจ่งได้ แนวเสี่ยวจะของมีแต่อยู่บ้านเลาะน้ำนำกันบ้านโคกมันไกลบ่ค่อยมีเสี่ยว บาดหลังเลยไปบ้านโคกทางทรายมูลได้เสี่ยวทางพันดึกว่า”¹⁰¹

หากเป็นเสี่ยวที่มีชะตากรรมเดียวกันนั้น แม้จะมีการดูแลความปลอดภัยแก่กัน แต่ก็แทบจะไม่ช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้เลย ดังนั้นเสี่ยวจึงอยู่ในฐานะพึ่งพาอาศัยในเวลาเดือดร้อนที่มีดินฟ้าอากาศเป็นคู่รักษาและสนับสนุนกฎการแลกเปลี่ยนให้ดำเนินต่อไป เพราะมักจะเกิดปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามระหว่างพื้นที่เสมอ เช่นหากน้ำพอดี บ้านโคกก็แล้ง หากการทำลายกลุ่มสังคมเสี่ยวเป็นเรื่องที่เสี่ยงเป็นอย่างมาก เพราะเสี่ยวยังต้องอาศัยความเป็นไทเขาของคู่เสี่ยวหยิบยื่นทรัพยากร เพื่อคอยแก้ปัญหาให้ตนอยู่ ดังที่เราเห็นเป็นรูปธรรมในพื้นที่บ้านท่ง มีการพึ่งพาอาศัยกันทรัพยากรจากธรรมชาติร่วมกัน

¹⁰⁰ พ่อครูบัว กองคำ

¹⁰¹ แม่ใหญ่สีดา ชันขวา, อายุ 70 ปี, บ้านแจ้งน้อย, วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

นอกจากนั้นยังมีเสี้ยว เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ก่อนหน้า เช่นเคยไปทำงานไปเที่ยวด้วยกัน หรือพ่อแม่เป็นเสี้ยวกันมาแล้วเคยพึ่งพากันได้ผล ซึ่งเสี้ยวแบบนี้จะเป็นแบบมรดกตกทอดมา เช่น น้องสามารถไปหาข้าวกับเสี้ยวของพี่ได้“ฮอดยามบักโมพี่น้องบ้านกอยกะเอาปลาแดกมาแลกบักโมบ้านนี้ปลาบ้านเฮากะพอหาได้อยู่แต่กะถือว่าปันกันกินไป เพราะเป็นไทเดียวกันมีหยังช้อยกันได้ต้องช้อยกัน แจ่งแม่หนูแดง เคยไปบ้านถาวร นำผ้าขายที่ขายทางเบ็ดบาคที่นี้ผ้าตายเลยพาลูกกลับมาอยู่บ้านนำพี่น้อง ที่ไช่ที่นาที่ เคยขายให้พี่ให้น้องไปแล้วเขาจะให้ยืมเฮ็ด ปีใดบ่ได้ผลกะเฮ็ดนาแข่งเอา นำบวคนำหนองเลาะดงที่มันมีน้ำซับไหลออกมาตลอดปี แต่ก็แม่บ่เป็นพี่น้องกะต้องมีเสี้ยว คนบ้านกอยมาเอายากับพ่อใหญ่ชุยบ้านคำสร้างนี้กะบ่น้อย พ่อใหญ่ครูบักกับปู่คงนี้กะเป็นเสี้ยวกัน เลาคะพากันไปหาปลาอยู่ชี่ ปลาข้าวปลาโคปลากระมันล่ากกเสามาสู่กันกิน แต่กะหากินง่ายแต่ทุกเงิน งานบุญธาตุไปขายบักโม เจอเสี้ยวแห่งพี่น้องแห่งกะสู่เขากินเฮาเหมามา 4-5 บาท บ่คิดเอากำไรหลายแต่ให้ดีกว่าอยู่ชื้อๆไปเที่ยวเสียเงินชื้อๆ แม่อ่อนศรีบ้านกอยเป็นม่าย ลูกเพิ่นอยากแม่สงสารเลยให้ไปชื้อๆเพราะถือว่าเป็นไทเดียวกันบ่แม่หนทางอื่น”¹⁰²

อีกรูปแบบหนึ่งที่คล้ายคลึงกันคือ การผูกเป็นแม่ฮักพ่อฮัก ลูกฮัก พี่ฮัก น้องฮัก จะเป็นการผูกสัมพันธ์ที่คล้ายเสี้ยวแต่ต่างกันตามอายุ

“เคยไปหาข้าวบ้านทรายมูล แม่สีเพิ่น สงสารเห็นเป็นผู้หญิงมาลำบากหาอยู่หากิน เพิ่นเลยผูกเป็นลูกฮักลูกแพง ก็เลยมีแม่ฮักอยู่ที่นั่น”¹⁰³

นั่นเป็นช่องว่างที่เกิดขึ้นมา จากความชอบคอกันส่วนตัว แต่ประเด็นที่สำคัญกว่าคือ เป็นเครือญาติหรือครอบครัวเดียวกันของเสี้ยว เป็นการสร้างหลักประกันในระยะยาว ด้วยการลงทุนการสร้างเครือข่ายของครอบครัวที่มีความคิดคล้ายคลึงกัน เป็นการเสริมสร้างความหลากหลายในการเอาตัวรอดต่อการประกันตนเองในครอบครัวต่างๆตามท้องถิ่น หากเกิดปัญหาที่ล่อแหลมขึ้นมาในชีวิตในเรื่องต่างๆ ทิศทางของการช่วยเหลือหรือยืมหรือการให้การกระจายทรัพยากรเช่นกัน ข้อจำกัดและชนิดของความแตกต่างของทรัพยากรและความชำนาญในพื้นที่ ส่งผลให้คนในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม สร้างวิธีการแก้ไขปัญหาทางสังคมขึ้นมาภายในกลุ่ม ดังเช่น “บ้านค้อมีนาทุ่งหลายยามน้ำท่วมเขาได้ข้าว เขากะได้เอาปลาไปหาเขา กะพอได้กินไปสองสามมื้อ”¹⁰⁴และ “บ้านกอยเฮ็ดนาทามหลายน้ำท่วมดู ปีได้เฮาพ้อมีข้าวกะเอาไว้ถ้าเสี้ยวบ้านกอย เสี้ยว กะมีแม่น้อยบ้านกอยลงเทื่อกะมายืมข้าวไปกิน เขากะให้ ลงเทื่อเขากะเอาปลามาให้เฮาชื้อๆ เขากะเอาปลาไปหาข้าวบ้านอื่นนำ แม่น้อยเขากะไปหาข้าวคือกัน ลงเทื่อเขาเอาปลามาให้ชื้อๆเฮาบ่มีเขากะให้

¹⁰² แม่บัวไล ขอมเดช อายุ 47 ปี. บ้านคำน้ำสร้าง. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545

¹⁰³ ยายเบ้า เศษสุวรรณ. อายุ 74 ปี. เวทีกลุ่มผู้สูงอายุ วันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545

¹⁰⁴ แม่หา กองศรี. วันที่สัมภาษณ์ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

ซื้อ ๆ ถือว่าสู้กันกิน ลางเทือกะแลกกันถือว่าตอบแทนกันเป็นหมากม่วงหมากแงวไป ลางเทือกะเขามีเงินเฮากะซื้อ ถือว่าช้อยกัน ยามเฮาอยากได้ปลาไปหาข้าวเฮากะไปบอกให้เพื่อนหาปลามาส่งแทนช้อยสิเฮ็ดปลาแดก เพื่อนกะไปแก่ววดแล้วเอามาส่ง เขามีข้าวหลายเฮากะแบ่งเพื่อนคือกัน เพราะว่าปลาเพื่อนมีหลายเพื่อนเลยแบ่ง ถ้าเขาได้ปลาไปหาข้าวมีเพื่อนบ่มีข้าวเฮากะต้องช้อยเพื่อน ลางเทือกะเขาได้กะบองมากะเอาไปส่งเพื่อน เพราะว่าบ้านเฮาบ่มียางต้องไปหาซื้อกะบองมาแต่บ้านโคก บ้านเฮาน้ำท่วมดูอย่างบ่ออก กะช้อยกันไปช้อยกันมาแจ้งซี้แหล่ว ถ้าบ่ช้อยเขายามเฮาเดือดร้อนสิหันไปทางใดกะยากแหล่ว แต่เขามีเสี้ยนนี้ดี แจ่งเพื่อนไปเห็นข้าวบ้านใดหลายกะมาบอกเฮาว่าไปเด้อบ้านทรายมูลข้าวเขาหลายช้อย ๆ ไปมาแล้ว เขาสั่งให้เอาบักแงวไปพร้อมเด้อ เขาไปตามนั้นเฮากะง่ายแหล่ว”¹⁰⁵

เราจึงเห็นได้ว่า เสี้ยวเป็นตัวกระจายทรัพยากรและเป็นทรัพยากรสำรองของครอบครัว แต่ให้ความหมายของการใช้ทรัพยากรที่ได้มาในวงรอบพี่น้องหรือญาติที่ใกล้ชิดของตนเอง เพื่อประกันการบริโภคจากความอดอยากเป็นหลัก ในขณะเดียวกันช่วยให้วิธีการแก้ไขปัญหาของสังคมกระทำอย่างต่อเนื่องโดยผ่านเสี้ยว เมื่อถึงวิกฤติแก่ตนเองสามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรสำรองทางสังคมที่เกิดขึ้นมาของคนบ้านทุ่ง

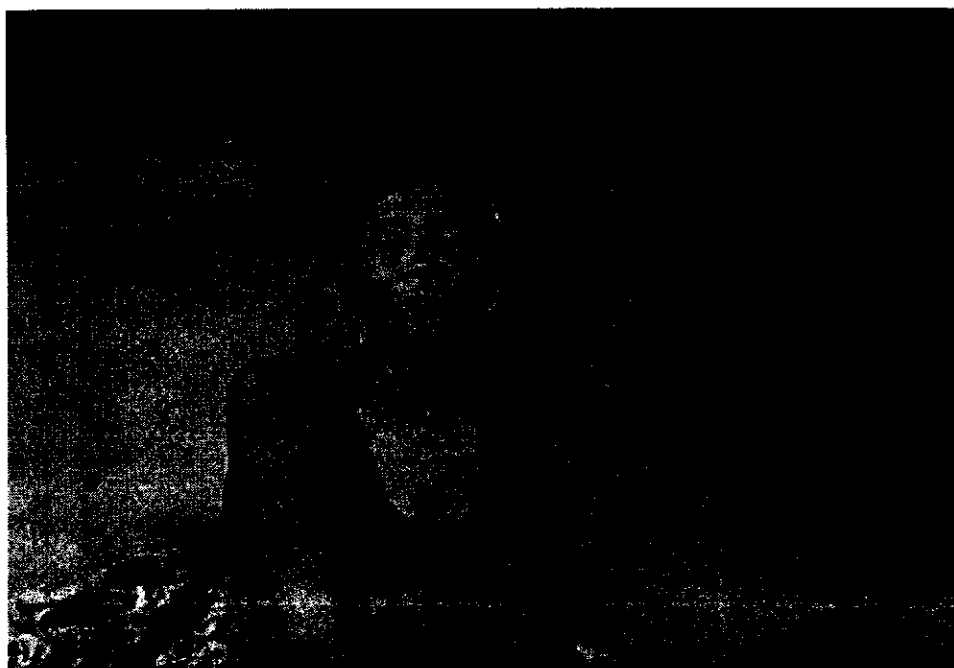

ข้าวเป็นผลผลิตหลักของบ้านค้อ ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่บ้านโคก

โดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายของการแข่งขันในการสร้างมูลค่า แต่เป็นการใช้จริยธรรมของสังคมในการกระจายทรัพยากรอย่างจำกัดให้กับคนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมกันของความเป็นไทเขาและท้องถื่นเดียวกัน

¹⁰⁵ แม่ใหญ่บุญ พุ่มประหมั่น อายุ 66 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

ยายบุญ พุ่มพะหมันหนึ่งในผู้ใช้ช่องทางของเสี่ยวในการประกันตนเอง

ดังเช่นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาของแม่ใหญ่กอง ศรีชมภูที่ไม่ได้คิดเรื่องกำไรจากเงินเป็นหลัก แต่คิดเรื่องการมีเพื่อนมีมิตรเป็นหลักว่า “ลางปีแม่กะเอ็ดข้าวละของขาย อยู่ชื้อ ๆอยากได้เงินเห็นข้าวเจ้าเหลืองมีกะเลยเอ็ดบ่ได้ลงทุนหลายมีแต่แนวหาได้ ยามไปขายบ่ได้คิดกำไรว่าท่อนั้นท่อนี้ เพราะว่าอยากได้เงินกะเอาข้าวละของไปแลกชื้อ ๆหาขายนำบ้าน ลางเทื่อกะฮอดบ้านกล้วยบ้านกอย กะให้เขาสี่ถ้วยต่อบาท ลางคนขอห้าถ้วยบาทกะให้ลางคนขอให้ลูกกินจักถ้วยแทน กะให้เขา ได้เงินบ่หลายบ่คือไปขายในเมืองได้ถ้วยละ50ตาง แต่ขายนำบ้านได้เห็นที่เห็นห้องบ่ได้เงินแต่ได้แนวอื่นได้ปลาแดก บักพริกบักเขือ อยากได้เงินหลาย ๆแจ้งไปขายยโส”¹⁰⁶ และการช่วยเหลือของไทเฮาที่แม่บุญเพ็ง ไครชม บ้านท่าเยี่ยมได้ประสบมาคือ “ปีนั้นลูกแม่ใหญ่วันบ้านกอยสาวนาช่างทราย เพิ่นเป็นครูอยู่ไกลเฮาเลยไปขอเอ็ดนาเพิ่นบอกเพิ่นว่าสิแบ่งข้าวให้ผู้ละครึ่ง เพิ่นกะให้เอ็ด ปีนั้นข้าวงามน้ำบ่ท่วมเฮาได้ข้าวหลายเพิ่นเอาน้ำแค่30ข้าวบ่พอครึ่งข้า”¹⁰⁷ และความหมายของคนที่ทำให้การช่วยเหลือต่อไทเฮาคือ “ให้พี่น้องไทเดียวกันได้เอ็ดอยู่เอ็ดกินไป เพิ่นบ่มีเพิ่นแจ้งขอ”¹⁰⁸

¹⁰⁶ แม่ใหญ่กอง ศรีชมภู. อายุ 67 ปี. บ้านค้อ. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

¹⁰⁷ แม่บุญเพ็ง ไครชม. อายุ 50 ปี. บ้านท่าเยี่ยม. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

¹⁰⁸ แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ. บ้านดอนกลอย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

นอกจากนี้ ความเป็นไทเฮายังช่วยเหลือสมาชิกที่อยู่ไกลทรัพยากรด้วยการยอมรับในการเป็นตัวกลาง ในการส่งผ่านทรัพยากรของคนบ้านกล้วย เกิดขึ้นจากคนบ้านกล้วยย้ายจากบ้านค้อมมาเพื่อให้ใกล้ที่ทำนาทำให้บ้านกล้วยค่อนข้างหากินทางอื่นลำบากทำให้คนบ้านกล้วยต้องปรับตัวเป็นไทเฮาแบบพิเศษ คือ “บ้านเฮาลงซีกะไกลไปยังกะยาก ลงปืดข้าวกะไปยืมข้าวซื้อข้าวอยู่บ้านค้อม แม่กองบ้านค้อมขายข้าวให้กันมากิน หมิ่นละ5 บาท เฮากะแบ่งกินละแบ่งแลกปลากับเสี้ยวบ้านกอย ได้ปลาแล้วกะเอาไปหาข้าวหมუნกันไป เอ็นว่ากกขายปลายกิน ลงปืดกะไปซื้อปลาบ้านกอยก่อน แต่ต้องซื้อปลากะข้าวซื้ออย่างอื่นแจ่งหมากโมกะแลกแนวอื่นได้น้อย บ่พอกิน”¹⁰⁹

เครือข่ายเสี้ยวคือ การผนึกกำลังร่วมกันของครอบครัวในแต่ละท้องถิ่น ให้ความหมายการอาศัยช่วยเหลือกันระหว่างท้องถิ่น เพราะว่าเป็นค่านิยมในประเพณีเส้นทางชีวิตของคนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่งและบ้านโคกกับ การช่วยเหลือแก่คนที่มีชะตากรรมเดียวกัน และที่สำคัญมีสำนึกร่วมกันคือ ทรัพยากรนี้ได้นำมาใช้เพื่อการบริโภคแก่คนที่มีปัญหาจริง ๆ เป็นคนที่ใกล้ชิดและมีความสนิทชิดเชื้อ ดังที่เสี้ยวได้ให้เป็นหลักประกัน เพราะในสภาพภาคหน้าการลงทุนช่วยเหลือกัน สามารถนำมาใช้ใน ช่วงที่เกิดภาวะวิกฤติแก่ตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นมาได้ทุกเมื่อ การลงทุนในวันนี้อาจได้กลับคืนมาอย่างแน่นอน หากเดือดร้อนเสี้ยวกลายเป็นตัวเปิดปิดการไหลเวียนถ่ายเททรัพยากรตามเครือข่ายพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความไหลลื่น สร้างความมั่นใจภายในกลุ่มของความปลอดภัย ทุกครั้งไม่มีอุปสรรคใดๆและเป็นการขยายการเกาะกลุ่มที่เพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากการประกันและการส่งผ่านโดยเสี้ยวในกลุ่มของตนเอง

สังคมวัฒนธรรมในความสัมพันธ์ระบบตลาด

ความสัมพันธ์ระบบตลาดเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะการปรับตัวในวิธีการทำมาหากินและได้ขยายผลต่อการสร้างวัฒนธรรมในสังคมตลาดขึ้นในพื้นที่

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นแก่ไทเฮาคือ การบุกเบิกที่ทำกินใหม่เนื่องจากจำนวนประชากรที่มากขึ้น ทำให้พื้นที่ทำนาที่หนองไผ่นั้น เริ่มไม่พอเพียง จึงมีการขยายไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัด เพื่อไปทำนาในที่ลุ่มริมน้ำชีหรือที่เรียกว่า นายอดซี (ดูในรูปที่1) นับเป็นการเปลี่ยนจากการทำนาในหนองไปเป็นทำนาในที่ลุ่ม ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีในการ จัดการน้ำที่ซับซ้อนกว่าเดิม ถือว่าเป็นการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดของสมาชิกพร้อมกัน เหตุผลหนึ่งที่สำคัญ คือ การเร่งให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่อย่างรวดเร็ว ก็คือการทำนาต้องเสีย

¹⁰⁹ แม่ใหญ่สา พิลาวุฒิ. อายุ 70 ปี. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2545.

บ้านกล้วยผู้ส่งผ่านทรัพยากรบ้านโคกกับบ้านท่ง

"ค่าเสียหาย" รายปีให้แก่หลวง จากคนอายุ 20-60 ปี ซึ่งในแต่ละปีมีอัตราที่สูง(4บาท6บาท15บาท)เมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินและความจำเป็นในการใช้เงินของชาวบ้านที่มีอยู่น้อยมาก

ทางออกของปัญหานี้ก็คือ ชาวบ้านต้องขายข้าวให้แก่คนข้างนอกท้องถิ่น คือ "เจ๊กคุณ " แห่งบ้านท่าโพธิ์ ที่มาสร้างฉางข้าวไว้ที่ใกล้ๆวัดแล้วรับซื้อข้าวในพื้นที่นั้นแล้ว เมื่อน้ำหลากก็จะใช้เรือไฟลากเรือสอม มาขนข้าวที่ท่าวัด ได้สร้างสถานที่ให้ชาวบ้านขนข้าวในราคาหาละสตางค์ หรือในภาษาของชาวบ้านคือ "หาลสตางค์" ซึ่งในวันหนึ่งๆ ทำได้มากที่สุดก็ไม่เกินหนึ่งสลึง เพราะชาวบ้านต้องแก่งแย่งกันที่จะขนข้าวเพื่อที่จะได้เงินครบ ซึ่งหมายถึงว่าเขาไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานที่อื่น

การกำหนดราคาข้าว พวกพ่อค้าจะเป็นคนกำหนด ตามราคาที่เขาบอกว่าตามเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ และขนาดที่ใช้ตวงนั้นชาวบ้านเป็นคนสานขึ้น¹¹⁰ แต่มีการให้เพิ่มเติมหรือลดราคาให้พ่อค้าที่สนิทกัน สรุปก็คือ พ่อค้าสามารถกดราคาได้อย่างเด็ดขาด นับเป็นการปรับตัวครั้งใหม่ที่สำคัญจากการผลิตเพื่อดูแลตนเองในพื้นที่ กลายเป็นผลิตเพื่อแลกเปลี่ยน โดยถูกกอบโกยและควบคุมจากข้างนอก จุดที่เปลี่ยนแปลงครั้งแรก นอกจากชาวบ้านต้องจ่าย"ค่าเสียหาย"คือหนี้ที่ชาวบ้านต้องจ่ายทุกปี ถ้าไม่จ่ายต้องหนีไปอยู่ที่อื่นหรือบุกเบิกที่ใหม่ ซึ่งแหล่งที่มาของความชั่วร้ายกับผู้กอบโกย คือความเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นอันเป็นโคกนาฏกรรมซึ่งชาวบ้านได้แสดงออกมาในคำที่ว่า"บ่มีมูลหมาบขี้ บ่มีหนี้เขาบ่ถาม"¹¹¹

¹¹⁰ เป็นตะกร้าที่พ่อครูบ่าวบอกว่าเด็กโตเข้าไปนอนในนั้นได้

¹¹¹ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่ ครูบ่าว คำทอง.

การปรับตัวของชาวบ้านในเวลานั้น เป็นการขยายพื้นที่ใหม่ขึ้นมาและบุกเบิกพื้นที่ใหม่ เพื่อปลดปล่อยพื้นที่ภายในของตนเอง มีข้อจำกัดอย่างมากในการขยายตัว เนื่องจากพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึงหรือนาท่งนั้นมีข้อจำกัดในการทำนามาก เพราะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ ในกรณีที่อยู่ไกลจากหนองมาก ๆ ชาวบ้าน ทั้งสามหมู่บ้านจึงหันไปบุกเบิกที่นาที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำชี(นาทาม)มากขึ้น เพราะให้ผลผลิตที่พอเกินกว่าในการกระจายเวลาหนึ่งฤดูฝนจนทำให้นาทุ่งแพจะเป็นนาร้าง และบางครั้งบรควักก็เลิกทำนาทุ่งไปเลย

การหันไปทำนาทามมาก ๆ ทำให้เกิดปัญหา เมื่อเกิดวิกฤติน้ำท่วม ชาวบ้านก็จะไม่ได้ข้าวในปีนั้นเลย ทางแก้ของชาวบ้านก็คือ หาปลาไปแลกข้าวจากบ้านที่ไม่ค่อยมีที่นา ปลาเช่น ปลาน้ำจืด ทำให้ความหมายของการประกันการมีอาหารกินเปลี่ยนไปจากกลอยมาเป็นปลาที่ส่งผ่านไปตามทางต่อท้อง ทำให้แม้ไม่ได้ทำนา แต่ก็สามารถมีข้าวกินโดยไม่ต้องกินกลอยแทนข้าว โดยคนในพื้นที่ปรับตัวตามสภาพดินฟ้าอากาศได้อย่างกลมกลืน คือ น้ำขึ้นปลามาก คนดอนกลอยใช้ความสามารถจับมาเพื่อเลี้ยงปากท้อง

จุดเปลี่ยนแปลงครั้งที่สอง ถึงแม้ว่าหลัง พ.ศ.2475 ไทเฮาไม่ต้องถูกรีดไถจากค่าเสียหายที่ทำให้ต้องขายข้าวและแรงงานให้คนจีนอย่างยากลำบากอีก แต่คลื่นของการรีดใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่งกว่าเดิมของไทเฮา กลับเริ่มก่อตัวขึ้นอีกครั้งเมื่อราวพ.ศ.2485 ซึ่ง “เจ็กสอน”คนจีนจากยโสธรมาตั้งบ้านพัก เพื่อแก่ขवाद (ลากอวน) เพื่อเอาปลาไปขายโดยจ้างชาวบ้านเป็นคนลากแล้วแบ่งปลาให้ เจ็กสอนเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิตแล้วใช้กรรมวิธีเดิมคือการ(เหล่า)ขอแรง แต่มีจุดหมายใหม่ คือ“ไม่ใช่เพื่อการกินแต่เพื่อการขาย” เป็นหลัก นั่นเป็นการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ต่อน้ำชีครั้งใหญ่ของคนบ้านดอนกลอยคือ จากการผลิตเพื่อยังชีพและพักผ่อนสื่อสารมาเป็นความหมายใหม่คือ เพื่อการค้าอีกด้วย พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระราชดำปู้ได้เรียนรู้เทคโนโลยีภายในพื้นที่ ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนเองว่า “ที่แรกคนบ้านเราก็อานาหนองกัน แต่คราวตั้งหมู่บ้าน มันเลยพากันอยู่ได้ พอคนหลายขึ้นก็ขยายไปตามหนองต่างๆ เกิดการแบ่งเป็นช่วงขึ้น ตอนนี้มีนาทุ่งเกิดมาแล้ว ต่อมาเห็นว่าพากันไปทำนาริมน้ำดีกว่ามันงาม เลยพากันขยายไปทางทามหลาย ที่นี้น้ำท่วมติดต่อกันหลายเลยมีพวกที่ขยายนาทุ่งและก็ทำนาทามด้วย แต่ก็กับทุกคนที่ทำได้เพราะที่มีจำกัด ในที่สุดมันก็ติดขัดหมด ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็เลยพากันจับปลาไปหาข้าว พอดีเจ็กสอนพาแก่ขवाद ก็พากันว่ามันดีมันได้หลายก็เลยพากันแก่ขवाद ต่อมาก็พากันซื้อขवादกันเองเพราะอยากได้ปลาหลาย ๆ กว่าที่เขแบ่งให้ พอมีขवाद บ่ได้ทำนาก็พออยู่ได้ เพราะว่ามันได้ปลาหลาย อย่างเช่นผัวแก่ขवादเมียหาข้าวแต่ว่าคนที่ไปแก่ขวาดนั้นเห็นแก่ตัวบ่ได้ ถ้าเขาไม่ให้ไปแก่ด้วยก็จะลำบาก ไม่มีปลาไปหาข้าว”¹²

ต่อมาเมื่อเจ็กสอนตายไป ชาวบ้านจึงเริ่มซื้ออวนตาถี่จากในเมืองมาลาก้าง โดยมีการแข่งขันกับหมู่บ้านใกล้เคียง ในช่วงนี้มีการระดมหาปลากันทั้งวันทั้งคืน จนเมื่อ

¹¹² อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน.

พ.ศ.2500 ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นว่าปลาหายไป จนไม่มีความคุ้มค่าในการล่าเพื่อค้าขาย ทำให้คนบ้านอื่นไม่ค่อยมาลากวนอีกและเลือกที่จะส่งแรงงานออกนอกพื้นที่มากกว่า

“... ปลาพอเคยได้มันก็ไม่ได้อออยากมากพวกคนหนุ่มก็ลงไปกรุงเทพกันหมด ผมก็เคยไปขับรถที่นั่น สองสามปี....”¹¹³ นั่นคือผลจากการเร่งใช้ทรัพยากรอย่างบ้าคลั่งของคน จนพื้นที่ทำมาหากิน ที่มีไม่อาจตอบสนองได้จึงจำเป็นต้องส่งผ่านแรงงานออกนอกพื้นที่

ไม่เฉพาะปลาเท่านั้นที่มีการล่าในช่วงนี้ ป่า หน่อไม้ เห็ด หรือสัตว์ต่างๆก็ถูกล่าเพื่อการค้า พร้อมกับการขยายตัวไปเรื่อยๆของพื้นที่นาเพื่อการปลูกข้าวเพื่อค้าขาย

“ คนก็ไม่เต็มคนเหมือนเดิม มันเจริญอยู่ภายนอกแต่ในใจคนมันต่ำลง อันใดไม่เคยเห็นก็ได้เห็นอันที่ดีก็มี อย่างหลวงที่สนใจทุกอย่างของประชาชนมากขึ้น การเดินทางก็ดี บอกไม่ได้ว่าอันไหนดีกว่าเพราะมันคนละด้านกัน แต่ใจคนมันแยกว่าเก่ามาก”¹¹⁴

ระบบธรรมชาติในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุได้พัฒนาไปสู่ความไร้จัดตั้งต่อการควบคุมทรัพยากรในลุ่มน้ำชี(หลง) เป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองต่อการค้า เพื่อทำการส่งผ่านและแลกเปลี่ยนจากนอกท้องถิ่น กินเวลาประมาณ40ปีจนเข้าสู่ยุคของการหาทางรอดกับตนเอง คือการฟื้นฟูทรัพยากรขึ้นมาในปี พ. ศ.2540เป็นต้นมา

การปรับตัวต่อการธรรมชาติในพื้นที่

ผลจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำมาหากิน ได้มีส่วนอย่างมากในการกำหนดวิธีการเอาตัวรอดของไทเฮา ให้ความสำคัญไปในการปรับตัวของการพึ่งพาระบบตลาด ในขณะเดียวกันการใช้บริการในเครือข่ายทางสังคมแบบเก่ามีข้อจำกัด และเริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจร่วมกันในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามเครือข่ายที่เคยนำมาใช้ก็นำมาใช้ดราบที่มีภารกิจอยู่ ซึ่งนั่นคือความหมายของชุมชนเกษตร ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความหมายเป็นเครือข่ายเพื่อเอาตัวรอดร่วมกัน การเกษตรจะอยู่รอดได้ก็ต้องผ่านการลงทุนในการสร้างพวกพ้องของตนขึ้นมา “ไปแก่วัดต้องใช้คนหลาย แแปดเก้าคนขึ้นไปฮอดชาวพุนนระ ถ้าคนบ่หลายกะเฮ็ดบ่ได้”¹¹⁵ และจากแนวคิดของกลุ่มเจ้าของวงหวดที่ว่า “ต้องชวนเด็กน้อยผู้บ่าวไปแก่นำเขาแจ่งสิเฮ็ดเป็น แจ่งสิมีคนเฮ็ดหน้าต่อไป”¹¹⁶ และ “ถ้าเด็กน้อยรุ่นใหม่พวกผู้บ่าวผู้แพมาเฮ็ดเขาจะสิแก่เป็น พอแก่เป็นเขาจะสิมีกิน ถ้าเหลือกินกะขาย ถ้าขายเขาจะมีเงิน ถ้ามีเงินอยากได้หยั่งเขาจะได้ ถ้าเป็นจ้งซี่ เขาจะอยู่บ้านเฮาได้ ถ้าเขาอยู่บ้านเฮาได้ เขาจะมีคนช้อยแก่หวด ถ้าบ่มีคนช้อยแก่เขาจะแก่ได้บ่หลายเที่ยวกะบ่พอกินพอ

¹¹³ อ่างแล้ว.นายบุญ กองคำ .

¹¹⁴ อ่างแล้ว.พ่อครูบัว กองคำ .

¹¹⁵ อ่างแล้ว.แม่ผอง คำหอม

¹¹⁶ อ่างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินตะเน .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

ชาย ที่ลงทุนมากะบิได้ทุน”¹¹⁷ และในขณะเดียวกันการก้าวเข้ามาเป็นแรงงานหน้าใหม่ ก็ต้องมีประสบการณ์ความสำเร็จในการบรรลุกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ “เห็นเพื่อนไปแก้ขวดแล้วมีเงินขายปลา กะเลยไปแก้หน้าเพื่อน ดึกว่า ไปเรียนอย่างเดียว เขาหาเงินใช้เงินเรียนเอง ได้มามี้อละสามสี่ร้อย บ่ต้องเอานำพ่อนำแม่ เขาอยากได้หยั่งกะกล้ำซื้อกล้ำใช้”¹¹⁸ และนอกจากนั้นวงแก้กวดยังเป็นเหมือนสถาบัน เป็นแหล่งจัดหางานในพื้นที่แก้ไท เขาที่ไม่สามารถทำงานอย่างอื่นได้ “พ่อแม่เห็นตายตอนช้อยอยู่ ป.6 เลยต้องออกโรงเรียนเอื้อยเลยไปเฝ้างานอยู่โฮ น่องกะไปอยู่นำเอื้อย ช้อยกะเคยไปกรุงเทพแล้วกะไปติดยาฆ่าฆ่า เลยมาอยู่บ้านบ่มิงงานเฮ็ด นากะบิได้เฮ็ด ช้อยกะมีแต่บ้านบ่มิควายไถนาบ่มิเรือไปหาปลา เฮ็ดแนวอื่นบิได้นอกจากแก้ขวด เห็นบักอู้มันแก้แล้วมีเงินไปโรงเรียน ช้อยกะเลยขอไปกับพ่อผองพ่อใหญ่มอน เห็นกะว่าไปนำได้ เห็นสิมาเอิ้นเอา กะพอได้ส่งจะของเรียนนอกโรงเรียนได้อยู่”¹¹⁹ ซึ่งแรงงานที่ได้มาจากฐานฐานของวงกวดยังนั้น ก็มาจากสภาพของธรรมชาติในพื้นที่ทำมาหากินที่ไม่ได้มีพร้อมทุกอย่าง และทรัพยากรหลักของพระธาตุคำบูก็ คือปลาจากน้ำชีหลง ทำให้การแก้กวดสามารถ เป็นแบบแผนการเอาตัวรอดจากฐานหนึ่งสามารถส่งผ่านไปยังอีกฐานหนึ่งได้ “บ้านเฮามีปลาอยู่แล้วบ่หากินนำปลากะจักสิไปหากินทางใด”¹²⁰ และ “เบ็งแล้วกะบมิแนวอื่นเฮ็ด กะเลยไปแก้ขวดนำหมูเพื่อน เมื่อยกะอดเอา บ่เฮ็ดเฮากะบมิกิน”¹²¹

แต่อย่างไรก็ตามการแก้กวดในอดีต ทำให้ปริมาณปลาลดลงไปเป็นอันมาก “ลงกันหลายไผกะอยากเอาปลา เจ้าของขวดกะหลาย คนแก้กะหลาย ปลาเบ็ดกะหนีไผหนีมันลงไปพื้นกรุงเทพกรุงไท ไปเรือ ตายไปกะบ่อด มาตายอยู่บ้านกะหลาย เดียวนี้มันเลยอยากกลับคืนมาแทน”¹²² ดังนั้น ในช่วงสิบปีที่ผ่านมาวงแก้กวดจึงลดลง เพราะมีความสามารถในการส่งผ่านที่น้อยลง ทั้งนี้ทั้งนั้นเป็นเพราะ ความสามารถในการระดมทรัพยากรที่ต่ำลงไปด้วย “ปลาเบ็ดคนเคยได้กินพอบได้กินกะทนบิได้ พากันหนีไปเฝ้างานเมืองไทพื้น”¹²³

การลดลงของคนที่เป็นแรงงานในวงแก้กวด ทำให้การแก้กวดในปัจจุบันของบ้านดอนกลอยเหลือเพียงหัววง ที่ต้องอยู่ในการยอมรับกติกาใหม่ภายใต้กฎอนุรักษ์อันเดียวกันซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นมาใหม่ หลังจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

¹¹⁷ อ่างแล้ว.พ่อผอง บุญสงค์

¹¹⁸ นายฉลอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545

¹¹⁹ อ่างแล้ว.นายปรกรณ์ อินทนนท์ .วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545

¹²⁰ อ่างแล้ว.พ่อตา เปล่งปลื้ม

¹²¹ อ่างแล้ว.นายปรกรณ์ อินทนนท์

¹²² พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545

¹²³ พ่อใหญ่มอน อินคะเน วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545

มา “แก่กวดบาดนี้ต้องแก่เป็นเซตเพราะว่ากวดมันกวาดเอาหลาย เขาเอ็ดคือเก่าบได้ เพราะปลามันสิเบิด”¹²⁴

ชุมต่อเรือ หรือที่บ้านดอนกลอยเรียกติดเรือ ในอดีตมีความหมายของการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิต จากเรือชุดที่หนักและไม่คล่องตัว มาเป็นเรือต่อที่บรรทุกได้มากกว่า “แต่ก็บมีช่างเอ็ดเอ็ดคือทุกมือนี่ เพราะว่าเขาชุดเอา ใช้ชวานชุดใช้ไปไหม้เอา ยามลงน้ำ หนักหลายเท็งเสี้ยนกะหลาย ใส่คนใส่ปลาได้น้อย”¹²⁵ อย่างไรก็ตาม การต่อเรือนี้ก็มิได้กระจายส่งผ่านไทเขาเหมือนชุมแก่ขวด แต่จะเป็นการส่งผ่านไปชุมเดียวกัน ไทเขาที่สนใจจริงๆ “เอ็ดเป็นเพราะว่าไปหัดนำเฟิ่นไปเบ็งเฟิ่นเอ็ด กะเลยเป็น”¹²⁶ และ “เห็นพ่อเฟิ่นเอ็ดมากะเลยเอ็ดเป็นนำ”¹²⁷

ซึ่งการต่อเรือนี้ก็เริ่มมีการชะงักตัวเมื่อห้ามตัดไม้ในดง เพราะไม้ใหญ่เหลือน้อยแต่ก็ยังคงเหลือการต่อตามโอกาสที่มีผู้ว่าจ้างให้ต่อเรือให้ซึ่งก็ต้องหาไม้มาเอง “ไม้มั้อยู่หากะไปจ้างเขาต่อให้ แต่ตัดไม้ในดงคือแต่ก็บได้ ช่างเอ็ดเอ็ดกะเลยมีแต่ยามมีไม้”¹²⁸

ปัจจัยของเวลาและอาณาบริเวณของการเคลื่อนไหวในการผลิตซ้ำของชุมต่างๆ ในบ้านดอนกลอยขึ้นอยู่กับ ระบบพื้นที่ทำมาหากินที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแนวคิดของคน และธรรมชาติของแต่ละชุม ว่ามีการต้องการแรงงานมากเพียงใด เช่น การแก่กวดที่ต้องการแรงงานที่ทำงานหนักจำนวนมาก มีอาณาบริเวณของการผลิตซ้ำที่กว้างกว่าที่จะเป็นเรื่องของเฉพาะไทเขื่อนเดียวกัน “แก่กวดงานหนักต้องใช้คนหลายคนบ้านเขาอยากแก่นำเขา ขอแต่มีแสงกะไปโลด”¹²⁹ และ “ถ้าคนเขาบ่พอเขาจะมามาหาเอ็นเอา ลางเทื่อเด็กน้อยพอเป็นบ่าวแห่เขาจะชวนมาหัดนำ”¹³⁰ ประสบการณ์ตรงของแรงงานแก่ขวดหน้าใหม่ที่สอดคล้องกันคือ “เฟิ่นอยากให้ไปนำเพราะว่าแจ่งสิมีเด็กน้อยแรงใหม่ไปช้อย”¹³¹

ซึ่งต่างจากชุมช่างชุมต่อเรือที่ต้องการแรงงานฝีมือ ทำให้มีข้อจำกัดในการสร้างสมาชิกหน้าใหม่ “ต่อเรือต้องเป็นช่างไม้ ไม้มีค่าบ่แม่นถูกๆ เอ็ดพลาดกะเสียหาย ต่อบดีเอ็ดกะบ่เทียง คนที่จะต่อเป็นต้องมาเบ็ง มาช้อยอยู่โดนแจ่งสิเป็นบ่แม่นใช้แสงอย่างเดียว”¹³²

¹²⁴ อ้างแล้ว. พ่อผอง บุญสงค์

¹²⁵ อ้างแล้ว. พ่อพล กองคำ

¹²⁶ อ้างแล้ว.

¹²⁷ พ่อบัวโล เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545

¹²⁸ อ้างแล้ว. แม่ใหญ่ศรี คำหอม

¹²⁹ อ้างแล้ว. พ่อใหญ่สม คำหอม

¹³⁰ อ้างแล้ว. แม่ผอง คำหอม

¹³¹ อ้างแล้ว. นายเดี่ยว คำหอม

¹³² อ้างแล้ว. พ่อลี เนาวราช. วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

และชุมหมอลำคู่ที่อยู่ในการหายใจของรุ่นสุดท้ายที่ไม่อาจผลิตซ้ำต่อไปได้ เพราะความหมายของหมอลำเปลี่ยนจากคำสั่งสอน เป็นการพักผ่อนอย่างเดียว(หมอลำซิ่ง,หมอลำหมู่) ซึ่งรูปแบบการผลิตซ้ำของชุมหมอลำพบทางต้นในช่องทางของความเชี่ยวชาญ “ทุกมือนั้นหมอลำกะมีแต่เต็นเอาเบิ่งแสงสีซื่อ ๆ พอได้หัว บ่แม่นสิล่ำสั่งล่ำสอนคือแต่ก็”¹³³ และคำยืนยันถึงความจำกัดในการผลิตซ้ำของหมอลำ “แต่ก็หมอลำเอาแต่คนดีมาเรียน ทางบ้านต้องมีเงินให้ลูกไปอยู่เอือนครูได้บ่ต้องหวังกินแสงนำ ทุกมือนำคู่บ่ได้เงิน บ่มีใผอยากเป็นดอก”¹³⁴

สาเหตุจากความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทำมาหากินในบ้านดอนกลอยได้ส่งผลต่อการผลิตซ้ำโดยตรง เช่น การลดลงของปลาทำให้การผลิตซ้ำของวงแก่วดลดลง “สามสิบกว่าปีก่อนปลาเบ็ดพวกผู้เฒ่าที่เคยเอ็ดตายแล้วกะบ่มีใผเอ็ดต่อคนลงกรุงเทพกรุงเทพเปิด วงवादเลยเหลือน้อยลง”¹³⁵ การลดลงของป่าไม้ทำให้ความต้องการช่างต่อเรือคงที่ “บ่มีไม้กะบ่มีคนมาจ้างเอ็ดเรือยามมีไม้เท่านั้น ผู้บ่าวเขาจะเลยบ่ค่อยมักมาเบิ่ง ช่างมีข้าได้กะชำนั้น หลายแห่งกะช่างไม้แต่ต้องไปเอ็ดงานทางอื่น บ่ได้มาหัดเอ็ดเอื้อ”¹³⁶ และการหมดภารกิจของการเปิดพื้นที่ ที่เกิดจากการสูกอมของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร และความรวดเร็วในการเดินทาง รวมถึงระบบการขับ ทำให้คนธรรมดาละดมทรัพยากรระหว่างพื้นที่ได้รวดเร็วพอๆกับหมอลำ “หนทางกะดึกว่าเก่าเฮาจะไปชั่วหม่องเคยไป ไปกะได้มาทุกเทื่อ”¹³⁷ ทำให้กลุ่มหมอลำคู่เหลือเพียงบทบาทของคำสั่งสอน ซึ่งไม่สามารถแข่งขันกับ ความทะลึ่งของหมอลำซิ่ง และความยิ่งใหญ่โอ้อวดของหมอลำหมู่ที่เป็นเครื่องบอกถึงฐานะของหมู่บ้าน ทำให้การผลิตซ้ำของหมอลำคู่หยุดลงไป “ทุกมือนบ่มีใผอยากฟังหมอลำคู่เพราะบ่ได้มาฟังเอาอานิสงค์หยังคือแต่เก่า ยามบุญกะอยากม่วนอย่างเดียว”¹³⁸ และ “มักหมอลำซิ่ง มันแจ่งเต็นดีเต้าหน้าเต้าหลัง”¹³⁹ และ “บ้านใดถ้ายามบุญจ้างหมอลำหมู่แสดงว่าคนบ้านนั้นรวยหลายผู้ใหญ่บ้านมีความสามารถ คนบ้านอื่นไทอื่นกะสิมาหลาย”¹⁴⁰

แต่หมอลำได้สูญหายไป เพราะ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ได้ “เสียเวลาเหม่นเฮียนมาสิได้ล่ำปีละพอสามเทื่อ”¹⁴¹ และการชะงักตัวของกลุ่มต่อ

¹³³ อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์

¹³⁴ แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545

¹³⁵ อ้างแล้ว.แม่ใหญ่ทองใบ เนตรวงศ์

¹³⁶ อ้างแล้ว.พ่อพล กองคำ

¹³⁷ แม่ใหญ่น้อย จารุนคร. วันที่สัมภาษณ์ 12 สิงหาคม 2545

¹³⁸ อ้างแล้ว.พ่อใหญ่มอน อินคะเน

¹³⁹ อ้างแล้ว.นายเดี่ยว คำหอม

¹⁴⁰ แม่ใหญ่ศรี คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2545

¹⁴¹ นายเดี่ยว คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2545

เรือ “บ่ค่อยมีไม้เลยบ่ค่อยได้เฮ็ด เลยบ่มีไผมาหัดนำ”¹⁴² รวมถึงการลดจำนวนนักแกะขุดหน้าใหม่ลง ซึ่งเป็นผลพวงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ทำมาหากิน “เหลือแค่ 5 วงนี้ละคนกะเวียนลากวงนี้บ่บ่ บ่ค่อยมีคนมาเพิ่มปานใด แต่กะดึกกว่าหว่างสิบกว่าปีมานี้”¹⁴³ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนบ้านดอนกลอย นิยมไปทำการผลิตทุนมนุษย์นอกพื้นที่มากกว่า เพราะสามารถหาเงินได้สบายกว่า “เสียแต่ค่ารถไปกินอยู่หน้าฟีน้อง ไปหัดขับรถนำเขาเสียค่าน้ำมันให้เขาพาไปเบิ่งเส้นทาง พอเป็นแล้วกะสบาย”¹⁴⁴ สถานภาพในปัจจุบันของการผลิตซ้ำทุนมนุษย์ มีปัญหาจากระบบพื้นที่ทำมาหากินที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว การเรียนรู้ในการดำรงชีวิตมีเส้นทางที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น แต่ที่สำคัญผ่านคนในพื้นที่ที่มีความคิดเดียวกันในการเป็นไทเฮา

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มีการทับซ้อนจากวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา คือมีการใช้ทั้งวิถีชีวิตเก่าและใหม่ ซึ่งวิถีชีวิตใหม่คือ การที่พ่อแม่บางคนหยุดยั้งการให้ลูกทำงานอย่างที่เคยผ่านมา แล้วผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเดียว “ให้ลูกเรียนหนังสือเปิดทุกคน บ่อยากให้เขาเฮ็ดนา เขาเคยเฮ็ดมามันลำบากหลายแล้ว ตอนนี้เขาเฮ็ดงานอยู่การบินไทยอยู่กรุงเทพมีบ้านมีรถมีเงินเดือนละสามหมื่น”¹⁴⁵

ปัญหาการเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเดียวก็คือ ทำให้เมื่อลูกล้มเหลวในการศึกษากลับมาก็ไม่มีงานรองรับในพื้นที่ “แม่มีลูกสองคนให้เรียนเปิดแล้วแต่ใผ่มีความสามารถเรียนเอา ลูกคนใหญ่เรียนดี ได้เป็นทหาร ผู้น้องเรียนไสกะบ่จบ กลับมาบ้านเวียกงานแม่กะบ่ให้เฮ็ดจักเทื่อเลยเฮ็ดหยังบ่เป็น ตอนนี้กะไปบวชอยู่วัดคงสิบ่สึกเลย สึกออกมากะมาหากินเหล้าสุบยานำบ้าน”¹⁴⁶

นอกจากนั้น พวกวัยรุ่นในวิถีชีวิตแบบปัจจุบันยังนำปัญหายาเสพติด เข้ามาในพื้นที่ด้วย “กะพวกไปเรียนในเมืองแล้วเอามาก่อน แต่ก่อนไผเขาสิมีพวกบักไอ้บักจ๋อยแล้วสุบยาม้าก่อนหมู ผู้อื่นเขาบ่สุบมีแต่พวกนักเรียนนั้นแหละสุบ พวกเฮ็ดงานหนักเห็นแต่เขากินเหล้า กินกระหิงแดงเอา”¹⁴⁷

แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีความสำเร็จของพวกยึดแนวทางวิถีชีวิตแบบปัจจุบันหลายคนที่สุดพ้นจากความเป็นคนบ้านดอนกลอยไปได้ และมีชีวิตที่ดีกว่ามาสู่ตนเองและพ่อแม่พี่น้องก็เป็นสิ่งที่มีให้เห็นอยู่ “เห็นเขาได้ดีกะหลายคน ลูกพ่อครูบัว ลูกแม่ใหญ่บัว ลูกแม่จัน ลูกแม่พุด ลูกแม่เนา ลูกเขาได้เป็นราชการพ่อแม่พี่น้องเขากะสบายอย่าง

¹⁴² อ้างแล้ว. พ่อลี เนาวราช .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

¹⁴³ อ้างแล้ว. พ่อใหญ่สม คำหอม

¹⁴⁴ นายรอด คำหอม .วันที่สัมภาษณ์ 1 พฤษภาคม 2545

¹⁴⁵ แม่เนา เปล่งปลั่ง .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

¹⁴⁶ แม่ทองจันทร์ บุญจิต .วันที่สัมภาษณ์ 1 สิงหาคม 2545

¹⁴⁷ แม่ใหญ่ทองวัน กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 25 มิถุนายน 2545

น้อย ๆ จะต้องไปหาหิมเงินทางอื่น”¹⁴⁸ “แต่ก่อนบ้านเฮาถูกเขาเอาเปรียบพวกตำรวจ
 อยากรมาจับกะมา หาอยู่หากินกะมาจับ พอคนบ้านเฮาได้เป็นราชการหลายเขากะบ่มา
 คนบ้านเฮาเป็นตำรวจกะมี ชื่อว่าตำรวจอู้ด มีเรื่องหยังกะไปคุยกับเขา ให้เขาเว้าให้”¹⁴⁹
 ในปัจจุบันนี้เป็นช่วงของการข้ามผ่าน และต่อสู้ระหว่างสองวิถีชีวิตในจิตสำนึกของไทเฮา ทำให้
 เกิดวิธีการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงอีกแบบหนึ่งขึ้นมา คือการให้ลูกเรียนไปด้วยและทำงานให้
 เป็นด้วย “บังคับมันเลยว่าถ้าสิเรียนต้องเฮ็ดงานหาอยู่หากินเป็น มันแจ่งสิฮู้ว่าหาเงินมัน
 ลำบาก”¹⁵⁰ และ “บักอู๋นี่ต้องลงแก้กวัดนำพ่อ แล้วกะไปขายปลานำแม่ เรียนภาคค่าเอา
 ตอนเช้าต้องเฮ็ดงาน ให้เรียนอย่างเดียวยบได้มันสิบ่แก่ความลำบาก”¹⁵¹ ดังนั้นมีการพึ่ง
 พาเครือข่ายทางสังคมตามความสามารถของการปรับตัวในระบบตลาดไป แม้ว่าบางเครือข่าย
 ได้สูญสิ้นไป คงเหลือแต่ความทรงจำของคนรุ่นเก่าในพื้นที่ การสร้างถนนเกิดขึ้นมาทำให้การ
 ใช้ทางต่อท้องที่เคยทำมาไม่มีความจำเป็น และในขณะเดียวกันเมื่อก่อนหน้าที่และกิจกรรมที่
 เป็นการระดมแรงงานกันระหว่างหมู่บ้าน ได้เปลี่ยนแปลงเป็นหน้าที่ของอดีตหน่วยงานเร่งรัด
 ชนบทและอยู่ภายใต้อำนาจขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นแทนที่ นั่นเป็นข้อจำกัดในการพัฒนา
 ของเครือข่ายที่เคยมีมาก่อนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงความจำเป็นในเส้นทางเดิน
 ทางที่เกิดขึ้นมาใหม่ ไม่ว่าจะเป็นถนนมีผลโดยตรงในการสูญสิ้นความจำเป็นในการใช้เส้นทาง
 การต่อท้องที่เคยเป็นประเพณีที่ผ่านมาในปัจจุบัน เนื่องจากเส้นทางคมนาคมที่เกิดขึ้นมีความ
 สะดวกกว่า มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการผลิต

เหตุผลที่สำคัญอีกสาเหตุหนึ่งคือ การให้ความหมายของเงินตราแทนผลผลิตใน
 รูปธรรมชาติ การใช้ความสัมพันธ์ของเงินตราในการแลกเปลี่ยนในระบบตลาด มีผลโดยตรง
 ต่อการสร้างพฤติกรรมของคนในพื้นที่ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เกิดขึ้นมาจากพฤติ
 กรรมการให้เป็นเงิน(ฉางข้าววัด) เกิดจากการเปลี่ยนพฤติกรรมการให้เป็นเงิน เช่น การให้เงิน
 แทนข้าวทำให้เครือข่ายฉางข้าววัดต้องสลายตัวลง หรือการส่งเด็กกำพร้าเข้าโรงเรียนศึกษา
 สงเคราะห์ สถาบันเครือข่ายทางสังคมในโลกของไทเฮา ยังประสบกับปัญหาเมื่อเผชิญกับการจัด
 การที่ดีกว่าในการได้มา ซึ่งผลประโยชน์ในการได้มาของทรัพยากร เช่น เครือข่ายฉางข้าววัด
 ทางต่อท้อง เสี้ยว และไทเฮา เมื่อถูกท้าทายกับระบบการซื้อขายโดยมีเงินตราเป็นศูนย์กลาง ก็
 ทำให้รูปแบบของเครือข่ายเกิดบิดเบี้ยวและเปลี่ยนรูปไปในที่สุด ดังที่เครือข่ายฉางข้าววัดจะมี
 ความชัดเจนมาก กล่าวคือเมื่อ ความนิยมในการให้เปลี่ยนจากการให้ข้าวเป็นเงิน ในที่สุดก็ไม่มี
 การตั้งฉางข้าววัดขึ้น เพราะพระสามารถนำเงินไปทำประโยชน์ได้ตรงและรวดเร็วกว่าการได้
 ข้าวเป็นต้น

¹⁴⁸ พ่อใหญ่สม คำหอม .วันที่สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2545

¹⁴⁹ แม่สัง พิลาวุฒิ .วันที่สัมภาษณ์ 25 กรกฎาคม 2545

¹⁵⁰ พ่อสมพงษ์ กองคำ .วันที่สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2545

¹⁵¹ พ่อผอง บุญสงค์ .วันที่สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2545

การปรับตัวท่ามกลางความสัมพันธ์ระบบตลาด

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในวิถีชีวิตของตนเอง เกิดขึ้นมาพร้อมกับระบบตลาด สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราในชีวิตประจำวัน ดังนั้นค่านิยมและจิตสำนึกของคนในพื้นที่เริ่มให้ความหมายของตนเองมากยิ่งขึ้นในความเป็นฉัน เป็นเรื่องของครอบครัว แม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่อันเกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่สามารถเอาไปขายได้ และเงินตราสามารถนำมาซื้อสิ่งที่จำเป็นต่างๆในชีวิตประจำวัน ในขณะที่เดียวกันเงินตราเป็นตัวบ่งบอกความมั่นคงในชีวิตและการอยู่รอดของครอบครัว เพราะว่า เด็กต้องเข้าไปโรงเรียนในแต่ละวัน การผลิตมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงินตราเป็นหลักในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนเองในระบบตลาด หรือผลิตเข้าสู่ระบบตลาด การผลิตเพื่อเข้าสู่ระบบตลาดหรือแลกเปลี่ยนมีผลโดยตรง ทำให้คนในพื้นที่จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรเงินตรามากยิ่งขึ้น คนในพื้นที่เห็นว่า"เงินทองมีความจำเป็นถ้ามีเอายังซื้อกิน แต่ว่าแต่ก็มันกะปะนี้การกินการหยั่งมันกะบ่แพงคือ ชุมมือนี่เป็นไก่เป็นหยั่งจ่งวีกะบ่ได้ซื้อ กะหากินได้ กะเปลี่ยนแปลงมาโนดแล้ว 14-15 ปีนี้แหละว่าเงินนี้มีค่า แต่ว่าเงินกะมีค่าอยู่แหละนะ กะว่าแต่ก็แม่ไปเฮ็ดถ่าน ชาว5บาท(25 บาท) แต่ว่าเดี๋ยวนี้สอบละ 350 แล้วได้ถ่านไม้แถมกะนั้นแหละที่ว่าแม่ว่ามันสิบยากปะได้กะว่าเดี๋ยวนี้กะหาง่าย กั่วเก่า แต่ว่ามันกะต้องได้ใช้หลายกั่วเก่าจำเป็นกั่ว ถ้าว่ามีเงินกะตายแหละนะ ถ้าว่าหากินกะได้อยู่กะปลาเต้ แต่ถ้าวายามจำเป็นเตี้ยมเจ็บเป็นเอนอุ่น ถ้าว้าพ่อหรือว่าลูก ได้เจ็บท้องหรือว่า เป็นไส้ติ่งจ้งซี้ถึงมือหมอกะเป็นเงิน 4,000-5,000 แล้วเต้"¹⁵² ซึ่งได้รับการยืนยันในเรื่องนี้ที่ไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในวิถีคิดและจิตสำนึกของเส้นทางประเพณีเศรษฐกิจว่า " ถ้ามีเงินกะต้องมีฐานะดีขึ้น ทุกมือนี่กะขาดเงินบ่ได้ ถ้าขาดเงินกะบ่ได้กินข้าว ตั้งแต่ก็มีพ่อกะบ่ลำบาก เพราะว่าพ่อเป็นคนไปหาเงินมาให้ครอบครัว แต่ว่าเดี๋ยวนี้แม่กะต้องได้หาเองมันกะเลยลำบากกว่าเก่า ถ้าว้าได้พ่อสิประหยัดได้พ่อกะสิประหยัด บ่ใช้จ่ายสุรุษสุร่าย แม่กะคิดว่าเงินมีความสำคัญตั้งแต่แม่หาเงินเองจากอาชีพเย็บผ้า ประมาณ 22-23 ปีแล้ว"¹⁵³

ในช่วงเวลา15-20ปีที่ผ่านมา คนในพื้นที่ต่างมีวิธีการเอาตัวรอดที่แตกต่างจากอดีตคือ ให้ความสำคัญในการเอาตัวรอดในระดับครอบครัวมากยิ่งขึ้น และลดความสำคัญการพึ่งพาเครือญาติหรือเสี้ยว เพราะต่างรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่า แต่ละครอบครัวมีความคล้ายคลึงกันเมื่อเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด แม้ว่าเมื่อเกิดความจำเป็นจริงจึงใช้วิธีการแบบเก่าขอความช่วยเหลือ คือการแบ่งปันและการกระจายทรัพยากรตามเครือข่ายทางสังคมของแต่ละครอบครัวมีอยู่ อย่างไรก็ตามในระดับครอบครัว ต่างให้ความหมายแก่ตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาแรงงานระบบธรรมชาติและสายน้ำ มาเป็นแรงงานกับระบบตลาดตามความสามารถที่มีอยู่ ทำให้เกิดเครือข่ายในพื้นที่กว้างไกลไปกว่า ความหมายของ

¹⁵² นางบุญถิ่น พันธะ.อายุ 45ปี อาชีพทำนา.บ้านกล้วย .วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

¹⁵³ แม่อุทัย อินทนนท์.อายุ 46ปี .อาชีพทำนา ทำสวนกล้วยและเย็บผ้า.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2545.

ท้องถิ่นที่เคยนำมาใช้ปฏิบัติ เป็นทั้งการเกิดขึ้นมาในท้องถิ่นตามภูมิภาคและชาติไปในที่สุด เกิดมาจากการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดซึ่งมีความหมายและรูปแบบของการปรับตัวมีดังนี้

1. การพึ่งพาแรงงานในครัวเรือน

ประวัติศาสตร์ชีวิตของครอบครัวพระธาตุคำบุในปัจจุบัน ค้นพบว่าวิธีการทำมาหากิน พยายามที่จะผลิตเพื่อกินส่วนหนึ่งและเข้าสู่การแลกเปลี่ยนส่วนหนึ่ง หมายถึงการพยายามสร้างรายได้ของตนเองขึ้นมาในรูปธรรมชาติเพื่อประกันการยังชีพ และในขณะเดียวกันการสร้างรายได้ที่ในรูปเงินตรา ใช้แรงงานในครัวเรือน เพื่อเอาไว้ในการบริโภค ผ่านการซื้อขายออกมา ดังเห็นได้จากแนวคิดและการปฏิบัติของการควบคุมทรัพยากรว่า "แม่กะมีที่นาอยู่ประมาณ 30 กว่าไร่อยู่แม่กะปลูกข้าวเหนียวแต่จะบ่ได้หมิดดอก เพราะว่ามันน้ำท่วมน้ำกะมีที่น้ำท่วมกะประมาณ 10 กว่าไร่แม่กะได้ข้าว 4-5 ตัน อยู่ดอกแล้วกะเป็นข้าวครึ่งหนึ่ง ข้าวเหนียวครึ่งหนึ่ง ข้าวเจ้ากะขายส่วนข้าวเหนียวกะเอาไว้กินขายกะบ่ได้ราคาดอกเพราะว่าราคาข้าวมันบ่ดี ดอกอยู่กิโลกรัมละ 5-6 บาท หนึ่ง บ่พอดอกเพราะว่าแม่ลงทุนหลายกะขายเอาไปใช้หนี้ที่กู้ยืมเข้ามาในการเห็ดนา ได้สิจ้างดำ จ้างเกี่ยว ซื้อมุ 30 กว่าไร่กะลงทุนเกือบ 2 หมื่นบาท อยู่แล้วกะเจ้าของกะเห็ดนำเขาคือกันจ้างแถมราคาที่จ้างแม่กะจ้างมือละ 120 บาท ไปพอให้มันแล้วเร็ว สาเหตุจากน้ำท่วมกะยอนน้ำมันมาหลายมันเป็นน้ำใหญ่ น้ำแก่งนั้นแหล่มันเป็นนาทาม"¹⁵⁴ ความเคยชินต่อการประกอบอาชีพหารายได้ของตนเอง ด้านหนึ่งได้สร้างให้คนที่มีวิถีคิด หาทงออกแก่งตนเองในการหารายได้ที่ง่าย ในขณะที่แรงงานที่เกิดขึ้นมาแบบนี้เป็นแรงงานที่เกิดขึ้นมาจากครัวเรือนของตนเองคือ เรียนรู้จากประสบการณ์จากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษ การเข้าสู่แรงงานเน้นความสามารถในการทำงานได้เป็นหลักคือ แรงงานอยู่ในวัยที่สามารถนำมาใช้ในครัวเรือน ไม่จำเป็นต้องผ่านการศึกษาระดับสูงจากสถาบันการศึกษาและมีเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนมากนักในการทำมาหากิน ดังนั้นเงื่อนไขทั้งหมดนี้ ช่วยสนับสนุนในการหารายได้และสร้างรายได้อย่างง่าย ภัยธรรมชาติที่ปรากฏ มีส่วนทำให้เกิดความไม่แน่นอนแก่คนที่ทำมาหากินแบบนี้ ผลที่สุดหาวิธีการใช้แรงงานด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว

ตั้งแต่ความพยายามที่ปรับวิธีการเอาตัวรอดเช่น ลดการพึ่งพาการปลูกข้าวนาปีอย่างเดียว เป็นปลูกข้าวนาปรังหรือการหาปลา เลี้ยงควาย สามารถที่สร้างรายได้แก่ตนเองท่ามกลางความไม่แน่นอนของระบบธรรมชาติ ความจำเป็นเช่นนี้มีผลอย่างมากต่อการลดการขาดทุน เพราะที่ผ่านมากครัวเรือนใช้วิธีคิดแบบระบบตลาดเกือบทั้งหมดถ้ามีโอกาส นั่นคือการพยายามใช้เงินในการจ้างหรือซื้อทุกอย่าง ซึ่งผิดกับธรรมชาติของตนเองที่รายได้ออกมาตามฤดูกาลและอยู่บนพื้นฐานการใช้แรงงานของตนเองเป็นหลัก เพราะว่าไม่ใช่มนุษย์เงินเดือน ในขณะที่เดียวกันราคาสินค้าไม่มีความแน่นอน ผลที่สุดช่วยประคับประคองให้ครอบครัวที่กระทำเช่นนี้อยู่

¹⁵⁴ .นางใบสอน สุระยัน อายุ 63 ปี อาชีพทำนา .บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 22 ธันวาคม 2545.

รอดได้ แต่หากเข้าสู่การเร่งการผลิตหรือพึ่งพาการปลูกข้าวมากยิ่งขึ้น อาจนำมาสู่การสร้างปัญหาขึ้นมาได้ดังเช่นคนในพื้นที่เล่าให้ฟังว่า” กะว่าน้ำท่วมมากจะลำบากหลาย ข้าวบ่พอกินขาด แคนไป เศรษฐกิจจะตกต่ำ กะว่าไปหาข้าวแลกผู้อื่นกินว่าจ้งจ้งโลดไป กะว่าหาปุ๋ หาปลาไปแลกนำ ฟีน้องจ้งจ้งเหมารถไป ฟีน้องทางร้อยเอ็ดกะไปแนวเขาน้ำท่วม แล้วอยู่โพลกะมีเสียวชื่อวาร์ด อยู่ศรีสะเกษ กะเอาปลาแดก ปลาสด ปลาแห้ง ไปแลกข้าว กะเฮ็ดมา 3 ปีแล้ว น้ำท่วมนี้ลำบาก หลายข้าวกะบ่พอกินแต่ก็เฮ็ดนากะพออยู่พอกิน เงินทองกะพอได้มีจับจ่าย กะน้ำมันถั่วมีแต่น้ำข้าวบ่มี กะว่าแต่กะได้มีเงินไฮ่หลายไปเรียน กะพอได้มีค่าหัวนาค่ายา ถั่วว่าบ่ท่วม บัดท่วมข้าววกะบ่มีสียาย สิกินกะบ่มีหลายกะเรียน กะมีแต่หาแลกข้าว กะตั้งแต่ น้ำท่วมมากกะ 3 ปีแล้วรายได้สวนมากะมาจากการขายข้าว แต่ว่าเดี๋ยวนี้นี้ได้ขาย กะสิเป็นรับจ้างลูกชายกับลูกไฟนี้หละไปรับจ้างงานก่อสร้าง หลานกับแม่นี้กะรับจ้างสารแห ไปเฮ็ดงานก่อสร้าง ได้เงินค่าจ้างมือละ 150 สองคนกะ 300 ถั่วว่าเขาได้มาหลายเขากะสิแบ่งไฮ่พ่อแม่เคิงหนึ่งเขาเอาไว้ใช้เคิงหนึ่ง กะทุกเดือน กะบ่ได้เป็นเดือนกะได้เป็นเทีย ถั่วว่าคิดเฉลี่ยเดือนละ 200-300นี้หละพอได้ใช้สับมือไปนี้หละ”¹⁵⁵

วิธีการแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะหน้ามีหลายรูปแบบ ที่เห็นได้ชัดสิ่งหนึ่งคือการพยายามใช้เครือข่ายที่เป็นรากฐานในความสัมพันธ์เชิงสายเลือด ไม่อาจปฏิเสธในความช่วยเหลือกันได้ แม้ว่าเข้าสู่ระบบตลาด มีการนำมาใช้บ่อยครั้งขึ้น เพราะข้อจำกัดของทรัพยากรและความเสี่ยงจากระบบตลาดที่ตนเองสร้างหลักประกันให้กับชีวิต ที่สำคัญพื้นฐานของการหารายได้จากสายน้ำและท้องนาหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องพึ่งพาแรงงานมากยิ่งขึ้นกว่าเก่า เป็นสาเหตุที่สำคัญมาก อย่างไรก็ตามวิธีการแก้ไขปัญหาคือ การปลูกข้าวนาปรังเพื่อเอารายได้ในรูปเงินตราเหล่านี้มาซื้อข้าวเหนียวที่ตนเองบริโภค ดีกว่าอยู่เฉยๆในช่วงฤดูร้อน แม้ว่าจะเป็นรายได้ที่ไม่มากนัก แต่มีส่วนที่คาดหวังได้อยู่บ้างในความหมายที่เกิดขึ้นคือ การกลายเป็นแรงงานรับจ้างในท้องนาไป

วิธีการเอาตัวรอดได้เป็นที่นิยมแพร่หลายต่อการใช้แรงงานแบบไหนก็ได้ที่สามารถสร้างรายได้แก่ตนเอง อยู่บนพื้นฐานของกำลังความสามารถในการจัดการแรงงานภายในครัวเรือนเป็นหลัก เห็นได้ว่าได้ถูกจัดการแบ่งแรงงานกันภายในระหว่างผู้ชายและผู้หญิงเกิดขึ้นมาตามความถนัด และในขณะเดียวกันมีเป้าหมายที่สร้างรายได้ที่มากที่สุดเข้าสู่ครอบครัว เป็นวิธีการปรับตัวในปัจจุบัน รูปแบบการปรับตัวของการแก้ไขปัญหแบบนี้ แม้ว่าบางครั้งยังใช้ทรัพยากรและสายน้ำ แต่ให้ความหมายแก่การประกันการยังชีพอย่างเหมือนในอดีต

2. การเข้าสู่ตลาดแรงงาน

การเกิดขึ้นมาของการหาเช้ากินค่ำ มาพร้อมกับการเข้าสู่ตลาดแรงงาน มาจากการลดความสำคัญลงการพึ่งพาสายน้ำและท้องนา ช่วงเวลาที่เกิดขึ้นมาหลังปี พ.ศ.2521 ที่เกี่ยวกับกันฝนก้ำแพงน้ำ เป็นกระแสการเคลื่อนไหวของการอพยพออกนอกพื้นที่ อย่างไรก็ตามการค้ำก้ำบั้นเกิดขึ้นมานานแล้วตามเครือข่ายของตนเองที่มีอยู่ คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม

¹⁵⁵ นายก้าน หาดพล.อายุ60ปี.อาชีพทำนา.บ้านสำโรง.วันที่สัมภาษณ์14 มกราคม 2546

พระธาตุคำบุ๋ม เห็นการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ชีวิตแบบนี้มาจากว่า "สาเหตุที่คนในหมู่บ้านย้ายออกนอกพื้นที่ก็คือพอแล้วหน้ากะบ่มีงานเอ็ด แล้วรู้ว่าสิเอ็ดอียังกะเลยต้องไปหาทำงานต่างจังหวัด ส่วนมากกะสิไปทำงานกรุงเทพฯ ผู้หญิงกะสิไปทำงานเย็บผ้า ส่วนผู้ชายกะสิไปทำงานโรงงาน หรือบ่หนักกะสิไปขับรถแท็กซี่ มันกะสิเป็นจั่งสิมาตั้งแต่ไหนแต่ไร...คนในบ้านเฮากะไปจั่งสิมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่เฮาแล้วพอเฒ่าแล้วกะมาอยู่หน้าบ้านคือเก่าปล่อยให้ลูกหลานไปแทนกะเป็นจั่งสิมา 50-60 ปีแล้วที่แม่เห็น"¹⁵⁶

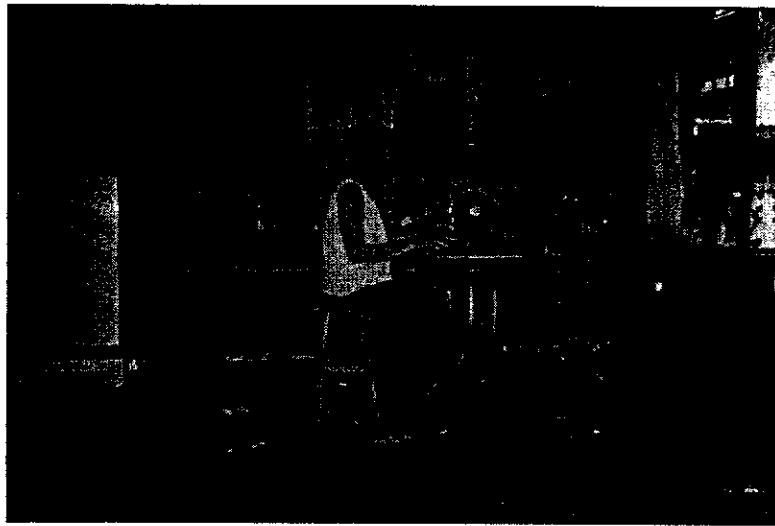
การเข้าสู่การค้าแรงงานต่างถิ่น ได้ขยายไปที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ที่เน้นเฉพาะในท้องถิ่นของตนเองตามฤดูกาลผลิต ดังเห็นได้จากการทำงานในครัวเรือนของตนเอง แต่มีสภาพเป็นแรงงานรับจ้างว่า "พอกะมีที่นาอยู่ 4 ไร่กะมีตั้งแต่ปลูกข้าวอย่างเดียวอย่างอื่นบ่ได้ปลูก พอกะเอ็ดนาแบ่งครึ่งกะปลูกข้าวเหนียวครึ่งหนึ่งปลูกข้าวเจ้าครึ่งหนึ่งได้ข้าวเหนียวประมาณ 20 กว่าสอบ ข้าวเจ้าประมาณ 20 กว่าสอบเอ็ดไว้กินอย่างเดียวบ่ได้ขายกะพอกินอยู่ เพราะกะลงทุนเอ็ดนาหลายอยู่จั่งรถไถ จ้างคนไปขอยดำ ขอยเกี่ยว ขื่อปุ๋ย ซื้ออาหารการกินเลี้ยงคนคิดแล้วเหม็ด 3,000 บาท รายได้หลักของพ่อกะคือเย็บผ้ากับเมียผ้าที่พ่อเย็บสิมีคนเอามาสั่งให้แล้วพอเอ็ดแล้วเขากะมารับคืนไปส่งกรุงเทพฯ คล้ายๆ เป็นพ่อค้าคนกลาง คนที่เอามาส่งพ่อยุ่สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พ่อกะเย็บผ้ามาประมาณ 4 ปีแล้วตั้งแต่ก่อนพ้อมีอาชีพขับรถแต่แฟนมีอาชีพเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พอติกะเลยย้ายมาอยู่บ้านจังหวัดยโสธร พอติพ่อกะมาประสบอุบัติเหตุรถชนขาหัก กะเลยมาพักอยู่บ้านรักษาเป็น 1-2 ปีจั่งหายว่าสิไปขับรถคือเก่าแต่ร่างกายไปบ่ไหวกะเลยมาหัดเย็บผ้าอยู่กับเมีย แฟนกะไปเรียนมานาที่น้องทางแม่ชื่อนางเตือนได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้วพอเป็นแม่แฟนกะไปทำงานในโรงงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พอกะเลยไปเจอกันพอดีกันกะเลยขึ้นมาอยู่บ้านมาทำงานอยู่บ้าน แล้วพอกะหัดนำเมียกะเลยเป็นกะเลยเอ็ดมาเรื่อยๆเท่าทุกมีอรายได้เดือนหนึ่งถ้าคิดเฉลี่ยแล้วกะได้ออยู่ประมาณ 4,000 บาท การเย็บผ้ามันสิเป็นช่วงถ้าช่วงรายได้ดีกะช่วงนาแล้ง ช่วงออกพรรษานี้ผลงานสิหลายรายได้กะดีได้ออยู่ประมาณ 6,000-7,000 บาท ช่วงรายได้บ่ดีกะคือบ่ข่อยมีงานมาให้เอ็ดบ้านได้กะคือช่วงทำนางงานสิขาดเรื่องงานสิบ่ข่อยต่อเนื่องกะเป็นจั่งสิมาตลอดนี้"¹⁵⁷

ปัจจุบันชาวบ้านมีวิธีการในการสร้างรายได้ของตนเองขึ้นมา จากการให้ความสำคัญในการพึ่งพาการใช้แรงงานของตนเองและแรงงานรับจ้าง เป็นสัญญาซื้อขายและเป็นรูปแบบการจ้างงานที่ไม่เป็นทางการจากระบบตลาด นั้นหมายความว่า การทำงานรับจ้างโดยไม่มีกฎหมายแรงงานมาดูแล ในขณะที่เดียวกันใช้แรงงานของตนเองในครอบครัวเป็นหลักในการสร้างรายได้ ความต้องการในการใช้เงินตราเป็นตัวบังคับไปในตัว ที่ต้องพึ่งพาในระบบตลาดและมีรายได้ที่แน่นอน

¹⁵⁶ แม่ใจ พิลาวดี.อายุ 63ปี.อาชีพ เย็บผ้า.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

¹⁵⁷ นายปรโมทย์ บาทขันธ์.อายุ36 ปี .อาชีพทำนาและเย็บผ้า.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 16 มกราคม

การใช้แรงงานภายในบ้านของคนชรา-รูปแบบหนึ่งของการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ
(ภาพนางใจ พิลาวุฒิ)

หรือในกรณีหญิงหม้ายที่เราค้นพบได้เล่าฟังว่า"แม่กะมีทีนอายุ 3 ไร่กะให้อ้ายเป็นคนเฮ็ด ... กะบ่พอกินต้องได้ซื้อเพิ่มอีก ได้ซื้อเพิ่มกะประมาณ 1,000 บาท นา 3 ไร่กะลงทุนซื้อปุ๋ย จ้างคนเกี่ยว จ้างคนดำ ประมาณ 2,000 บาทกว่า ครอบครัวยุ่่นำกันมีทั้งหมิด 4 คน แพนเสียไปแล้วผู้หนึ่ง กะเหลือ 3 คน ผู้หารายได้ให้ครอบครัวกะคือแพน จากอาชีพซ่อมรถซ่อมอยู่กรุงเทพฯ ส่วนแม่กะไป ๆ มา ๆ พอแพนเสียแม่กะมาอยู่บ้าน แล้วกะมาเฮ็ดงานนำหมูอยู่ร้านเสริมสวย รายได้ต่อเดือนกะตกประมาณ 4,000 บาท จากการเฮ็ดเสริมสวยกะบ่พอใช้ดอกเพราะว่าต้องส่งให้ลูกเรียน เดียวนี้แม่กะกลับมาบ้านกะเลยมาเป็นลูกมือเขามาเป็นลูกมือหมูเขาเลี้ยงวัว ... เดียวนี้รายได้ต่อเดือนประมาณ 4,000 บาท แม่กะส่งให้ลูกเดือนละ 2,000 กว่าบาทที่เหลือแม่กะเก็บไว้ซื้ออยู่ซื้อกิน เสียค่าน้ำ ค่าไฟ แม่พึ่งมาเฮ็ดกับหมูได้ 2 เดือนตั้งแต่แพนเสียกะเลยกลับมาบ้านมาสงบสติอารมณ์ ตั้งแต่ก็ก่อนแพนบ่ทันได้ตายแม่กะเฮ็ดอยู่ร้านเสริมสวยเดือนอยู่ กรุงเทพฯ รายได้เดือนหนึ่งตกประมาณ 6,000 กว่าบาท ส่วนแพนได้เงินเดือน 10,000 กว่าบาท พอแพนเสียแม่กะลงมาเลย ตั้งแต่ก็กะกลับมาอยู่บ้านคือกัน ช่วงปิดเทอมกะต้องกลับมาอยู่เป็นหมูลูก เพราะว่าลูกบ่มีหมูอยู่ พอลูกเปิดเทอมกะกลับมาเฮ็ดงานคือเก่า ตั้งแต่ก็กะมีรายได้พอสมควรพอมีเพราะแพนบ่ทันเสีย แต่เดี๋ยวนี้ได้ฝืดเคือง เพราะว่ามีแต่แม่หาเงินอยู่ผู้เดียวบ่มีคนหาช่วย แม่กะคิดว่ลีขึ้นไปเฮ็ดงานอยู่ เพราะว่าช่วงนี้กลับมาพักผ่อนมาสงบสติอารมณ์"¹⁵⁸

นั้นเป็นความหมายที่เกิดขึ้นมาจากสภาพที่บังคับให้ทำการหาเช้ากินค่ำ มีภาระที่มีอยู่ในครัวเรือนหลังสามีตายไป บิบบังคับอย่างมากต่อการหารายได้ที่สมำเสมอให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว ได้เล่าเรียนเป็นช่างตัดผม กลายเป็นอาชีพที่ในการสร้างรายได้แก่ครอบครัว อย่าง

¹⁵⁸ นางกนกวรรณ เพียงตา .อายุ38ปี.อาชีพช่างเสริมสวย.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2545

ไรก็ตามในความหมายของอาชีพที่เกิดขึ้น มาจากความรักและการขัดเกลาที่ ได้สร้างความ เป็นอิสระและมีความสุขสบายกว่าทำงานแบบเก่า ถึงแม้ว่าจะหากินด้วยตนเองและพึ่ง พาดตนเองเป็นสำคัญ โดยใช้ความประณีตที่ตนเองมีอยู่ต่อการสร้างรายได้

ครอบครัวที่ดำเนินบนเส้นทางของการหาเช้ากินค่ำ เห็นมาจากว่า"พ่อกะมีที่นาอยู่ 4 ไร่กะมีตั้งแต่ปลูกข้าวอย่างเดียวอย่างอื่นไม่ได้ปลูก พ่อกะเอ็ดนาแบ่งครึ่งกะปลูกข้าวเหนียวครึ่ง หนึ่งปลูกข้าวเจ้าครึ่งหนึ่งได้ข้าวเหนียวประมาณ 20 กว่าสอบ ข้าวเจ้าประมาณ 20 กว่าสอบ เอ็ดไว้กินอย่างเดียวได้ขายกะพอกินอยู่ เพราะกะลงทุนเอ็ดนาหลายอยู่จ้างรถไถ จ้างคนไป ซอยตำ ซอยเกี้ยว ซ้อยปุ๋ย ซ้ออาหารการกินเลี้ยงคนคิดแล้วเหมิด 3,000 บาทรายได้หลักของพ่อ กะคือเย็บผ้ากับเมีย ผ้าที่พ่อเย็บมีมีคนเอามาส่งให้แล้วพ่อเอ็ดแล้วเขากะมารับคืนไปส่ง กรุงเทพฯ คล้ายๆ เป็นพ่อค้าคนกลาง คนที่เอามาส่งพ่ออยู่สุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดพ่อกะ เย็บผ้ามาประมาณ 4 ปีแล้วตั้งแต่ก่อนพ่อมีอาชีพขับรถแท็กซี่พ่อเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พ่อติ กะเลยย้ายมาอยู่บ้านจังหวัด ยโสธร พ่อติพ่อกะมาประสบอุบัติเหตุรถชนขาหัก กะเลยมาพักอยู่ บ้านรักษาเป็น 1-2 ปีจึงหาย ว่าสีไปขับรถคือเก่าแต่ร่างกายไปบ่ไหวกะเลยมาหัดเย็บผ้าอยู่กับ เมีย แฟนกะไปเรียนมานำพี่น้องทางแม่ชื่อว่านางเดือนได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้วพ่อเป็นแ่น แฟนกะไปทำงานในโรงงานเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯ พ่อกะเลยไปเจอกันพ่อได้กันกะเลยขึ้นมาอยู่บ้าน มาทำงานอยู่บ้าน แล้วพ่อกะหัดนำเมียกะเลยเป็นกะเลยเอ็ดมาเรื่อยๆเท่าทุกมือรายได้เดือน หนึ่งถ้าคิดเฉลี่ยแล้วกะได้อยู่ประมาณ 4,000 บาท การเย็บผ้ามันสีเป็นช่วงถ้าช่วงรายได้ดีกะ ช่วงนาแล้ง ช่วงออกพรรษานี้หละงานสีหลายรายได้กะดีได้อยู่ประมาณ 6,000-7,000 บาท ช่วง รายได้บ่ดีกะคือบ่ขอยืมงานมาให้เอ็ดบ้านได้กะคือช่วงทำางงานสีขาดเรื่องงานสีบ่ข่อยต่อเนื่อง กะเป็นจ้งสิมาตลอดนี้"¹⁵⁹

ระบบตลาดมีส่วนอย่างมากในการสร้างความคิด และพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่ ให้คนในพื้นที่ คัดเลือกดัดแปลงวัฒนธรรมขึ้นมาต่อการปรับตัวขึ้นมาใหม่ เป็นวิธีการหารายได้ จากการทำงานในระบบตลาดแบบต่างๆ แม้ว่าจะต้องขายแรงงานหรือดีค่ามูลค่าแรงงานของ ตนเองในระบบตลาด แต่นั้นสร้างความมั่นคงได้ดีกว่าการไร้ตัวตนและไม่มีจิตใจที่มีอิสระ ในขณะเดียวกันรูปแบบที่นำมาใช้ เป็นรูปแบบที่เกิดการเรียนรู้จากความชอบและการถูกบังคับ ไปในตัวให้เข้าสู่ตลาดแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อม สร้างความคิดและวิธีการแบบเข้าสู่ ตลาดแรงงาน เป็นการหากินแบบหาเช้ากินค่ำขึ้นมาเพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับครอบ ครัว

ความสำคัญได้เริ่มต้น ตั้งแต่การมีครอบครัวที่ผ่านมา ใช้เวลาประมาณมากกว่า 20 ปีที่ผ่านมา เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเส้นทางของการเข้าสู่ตลาดแรงงาน เป็นจิตใจที่เกิดขึ้น มาจากการไร้แรงงานของตนเองภายในครัวเรือน ผ่านเส้นทางชีวิตแบบนี้มาหลายปี และได้สร้าง ให้เกิดเส้นทางชีวิตตามแบบเฉพาะของตนเองที่พึ่งพาดตนเองเป็นหลัก มีตำแหน่งของตนเองใน สังคมของท้องถิ่น ในความหมายและคุณค่าของอาชีพและที่มาของรายได้ที่ว่า ไม่ได้สร้าง

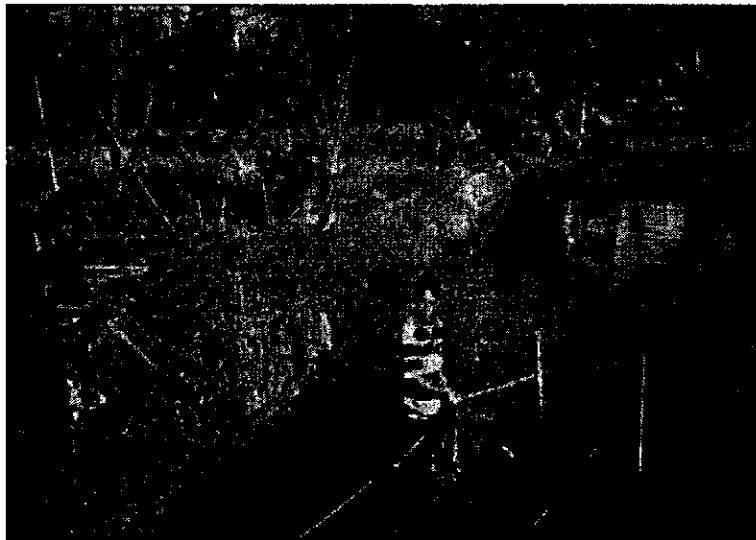
¹⁵⁹ อ้างแล้ว. นายปราโมทย์ บาทชาธิย์.

ความเดือดร้อนให้กับสังคมและพึ่งพาตนเองได้ สามารถสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจครัวเรือนที่เป็นตัวของตนเอง เส้นทาง การปรับตัวชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำนี้ เป็นเส้นทางเลือกอีกเส้นทางหนึ่งของการปรับตัวตนเองเข้าสู่ระบบตลาด ถึงแม้ว่าจะต้องใช้แรงงานอย่างหนักหน่วงและมีวินัยที่สูงมาก แต่นั่นเป็นก้าวแรกที่ดีให้เห็นการออกมาจากแนวคิดและกรอบเดิมของจิตใจในสังคมประเพณี เป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งต่อการเข้าสู่การปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำแบบพออยู่ได้ซึ่งวัฒนธรรมในระบบตลาด

3.การประกอบกิจกรรมของตนเอง

กิจกรรมในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของคนในพื้นที่ มาจากเส้นทางชีวิตจากประสบการณ์ที่หลากหลาย บ้างมาจากการสังเกต ความรัก หรือการคิดค้นหรือการใช้เครือข่ายของตนเองในการสร้างความเป็นไปได้จากโอกาสของการเข้าสู่ระบบตลาด ทำให้เกิดความมั่นคงเกิดขึ้นมา ในความหมายของคนในพื้นที่หมายถึง การพออยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน หากศึกษาจากประวัติศาสตร์ของครอบครัวแต่ละคน ให้ความหมายในช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันจากวิธีการทำงานของตนเอง เกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขของการเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาด จากภารกิจที่แต่ละครอบครัวมีอยู่ จากการศึกษาค้นพบว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้เกิดพฤติกรรมเศรษฐกิจเป็นดังนี้

เลี้ยงกุ้งเป็นการคัดเลือกวัฒนธรรมการปรับตัวของนายทองใบ ศาลาสุข

คือเกิดขึ้นมาจากการทดลองในอาชีพใหม่ในช่วงระยะเวลา3-4ปีที่ผ่านมา แนวคิดและวิธีการมุ่งไปในการค้นหาตนเองของการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นมาให้ได้ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์การขัดเกลาในอาชีพว่า จะแก้ไขอุปสรรคของตนเองอย่างไร ในขณะที่เดียวกันมีพฤติกรรมที่เกิดความเสี่ยงและมีความรับผิดชอบโดยตนเอง สามารถสร้างให้เกิดความรักต่ออาชีพเหล่านี้ เพราะสามารถสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมาอย่างมั่นคง มากกว่ากว่าการทำนา ให้ความหมายการบรรลุเข้าไปในระบบตลาดได้ง่ายกว่า เพิ่มความมั่นใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ทำไป

ด้วยว่า” ถ้ากุ้งติดหลายหมายความว่ากุ้งที่เอามาเลี้ยงแต่น้อยแล้วมันบดตายหลาย กะสิได้กุ้งประมาณ 500-600 กิโลกรัม ผู้มารับซื้อส่วนมากพวกในเมืองร้านอาหารกะซื้อ กิโลกรัมละ 150 บาท กะตกอยู่ประมาณ 90,000 บาทต่อปี ถ้าเขาขายน้อย 1-2 กิโลกรัมนำบ้านกะขาย กิโลกรัมละ 170 บาทพวกลูกขาจะไปหาซื้อทางใหม่เพราะเขาบ่มีกุ้งขายเพราะว่ากำลังทดลองเลี้ยงไปเรื่อย ๆ แล้วพอเวลาขายลูกขาใหม่กะมาซื้อเรื่อยๆได้ขาดแห่งว่าขายดีอยู่ เดียวนี้กะมีพ่อค้าอยู่ปากทางมารับซื้อประจำติดต่อกันมา 2 ปีแล้วกะซื้อว่านางติม อยู่ทางปากทางเข้าบ้าน นอกจากนั้นกะอยู่หน้าบ้าน จังบ้านค้อเหนือ ค้อใต้ บ้านกล้วย บ้านสำโรง บ้านดอนกลาง บ้านดอนยาง บ้านดอนกลอย บ้านคำน้ำสร้าง ทางในเมืองกะมี กะมาซื้อเหมีดนั้นละช่วงที่ขายดีกะช่วงหน้าเทศกาล”¹⁶⁰ นั้นเป็นการเกิดขึ้นมาของการปรับตัวแบบพออยู่ได้ อาศัยการทดลองและการใช้ข้อมูลการแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างโอกาสและความก้าวหน้าแก่ชีวิตตนเอง ช่องทางในการเข้าไปสู่ระบบตลาดเปิดกว้างอยู่ตลอดเวลา หากมีการคัดเลือกและการใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผลของการสร้างอาชีพตนเองขึ้นมา และเป็นรายได้ที่สามารถสร้างให้เกิดความมั่นคงในระบบตลาดในท้องถิ่นด้วย

ในขณะที่ครอบครัวอื่นๆการปรับตัวแบบพออยู่ได้มาจากเหตุผลที่ว่า”หลังจากทำนาพอเห็นกะขั้บรรับจ้างทั่วไปผู้ได้มาจากเห็นกะไป กะหลังเทื่อเห็นจ้างไปต่างจังหวัดกะไปถ้าราคามันแพงกะไป ส่วนมากเขากะสิจ้างไปกรุงเทพฯ ราคากะ 3,000-4,000 บาท ห่วงปี 2 ปีนี้หละแต่เดี๋ยวนีกะอยาก 5,000 บาท กับภาคอีสานเขานี้หละกะลงเทื่อเขากะจ้างไปหาข้าวแถวอุดร เทื่อละ 4,000 บาท คนที่เหมากะแถวบ้านเขานี้หละกะมีบ้านค้อ บ้านกล้วย บ้านดอนกลอย บ้านสำโรง กะแถวตำบลเขานี้หละ ถ้าเป็นพี่น้องลงลงมาพอได้ค่าน้ำมัน บางเทื่อกะเหมาไปแก แบดโทรศัพท์ เขากะเอามาลงนำบ้านเขานี้หละคนที่มาเหมากะซื้อว่า จิ เขาอยู่บ้านค้อเขากะเป็น โฟแมน อยู่บริษัทเฮ็ดโทรศัพท์เขากะเอามาตามเครือข่ายที่เขาประมูลได้ แม่กะซื้อรถมาปี 2539 กะรับจ้างมาตลอดเลย แต่ทุกมือนีเขากะมาเหมาเอาข้าวไปขายอยู่ในเมือง ยโสธร คนกะรู้จักเขาหลายเพราะว่าเฮ้อออกรถก่อนหมู่ถ้ามีอียังเขากะสิมาเหมาเฮ้อก่อนหมู่ การขั้บรรับจ้างแพนกะขั้บผู้เดียวเลย เพราะว่าลูกพี่มาขั้บรถเป็นห่วงปีนี้แล้วเลยบ่อยากทนให้ลูกขั้บ แล้วเขาขั้บเฮ็ดใบขั้บชี ถ้าให้ขั้บกะให้ขั้บขอยส่งข้าวผู้้นผู้้นนำบ้านในเมืองบ่ทนกล้าให้เขาไป”¹⁶¹

การหารายได้เมื่อประมาณ 4 ปีที่แล้ว เห็นความจำเป็นว่าตลาดมีความต้องการใช้ยานพาหนะในการเสริมความคล่องตัวของการทำงาน จึงตัดสินใจซื้อรถมาใช้หลังจากนั้นก็รับเหมาไปที่ต่างๆเพื่อสร้างรายได้แก่ตนเอง กิจกรรมที่เกิดขึ้นมา เป็นการหาตัวตนเองในระบบตลาดที่นำมาบริการเพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมา ครอบครัวนี้ประสบปัญหาการทำนา และปัญหาที่สำคัญคือ การพึ่งพาการผลิตข้าวที่ผ่านมาไม่สามารถสร้างผลสำเร็จต่อการ

¹⁶⁰ นายทองใบ ศาลาสุข.อายุ 42 ปี.อาชีพเลี้ยงกุ้งและทำนา.บ้านค้อใต้.วันที่สัมภาษณ์ 26 ธันวาคม 2545

¹⁶¹ นางทองลา แทนกุลเรือ.อายุ 40 ปี.อาชีพทำนา ทอผ้าและขั้บรรับจ้างทั่วไป.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์ 24

เพิ่มรายได้แก่ตนเอง ทำให้มีการหันเหชีวิตในเส้นทางทำมาหากิน โดยการเอาปัจจัยการผลิตมาใช้ในการบริการทางสังคมของธุรกิจตนเองให้เกิดขึ้นมา แม่ทองลาได้เล่าให้เราฟังว่า“แม่กะมีนาอยู่นั้นกะประมาณ 15 ไร่ แล้วแม่อยู่บ้านให้ทำกิน 3 ไร่ 3 งาน แล้วอยู่หมองน้ำท่วมบ่ได้กินข้าวอีก 4 ไร่ กับนาที่มีคตี้ความ 9 ไร่กะได้เฮ็ดมาเท่าทุกมือนี เดียวนี้แม่กะกำลังยีนอุทรน้อยอยู่ แต่แม่กะได้เฮ็ดมาตั้งแต่ปี2541 เท่าทุกมือนี แต่ว่าเขากะบ่ทันไดโอนให้แม่ ข้าวปลูกกะอย่างเดียวย่ออย่างอื่นกะบ่ได้ปลูก กะมีปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิกะปลูกเอาไว้ขายกับข้าวเหนียวกะปลูกเอาไว้แค่พอกิน 1 ตันกว่ากะ 3 ไร่ 3 งาน แล้วนา 10 กว่าไร่กะได้ 6-7 ตัน ข้าวเจ้าที่แม่ปลูกขายปีหนึ่งกะประมาณ 30,000-40,000 บาท กะปลูกมาโดนแล้วกะประมาณ 14 ปีแล้ว แล้วนาที่น้ำท่วมกะบ่ได้กินข้าวเลยจักเม็ด มันกะท่วมมา 3 ปีแล้ว นาทั้งเหม็ดแบบทั้ง ปุ๋ย ทั้งค่า ซื้อข้าวปลูก น้ำมัน กะ 10,000 บาทอยู่ต่อปี”¹⁶²

การขับรถรับจ้าง-การกระจายแรงงานตามหน้าที่ของสามี(นางทองลา แทนกุดเรือ)รูป
แบบการปรับตัวอย่างหนึ่งของครอบครัวคนบ้านท่ง

ข้อจำกัดในการหาทรัพยากรในรูปเงินตรา ท่ามกลางการใช้ชีวิตในระบบตลาด ปีนับบังคับให้ความคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของครอบครัว พยายามคัดเลือกความมีเหตุผลขึ้นมา หากเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ใช้เงินตรา เป็นธรรมชาติของครัวเรือนที่ต้องมุ่งหาการหมุนเวียนของทุน และการพยายามบังคับให้เกิดรายได้ในช่องทางต่างๆที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับ การเกิดความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ พฤติกรรมทางเศรษฐกิจในการสร้างรายได้ของตนเองที่มีความแน่นอน จากพื้นฐานประเพณีเศรษฐกิจจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานด้วยมือให้มากที่สุด ในความสามารถที่มีอยู่ ต่อการแก้ไขปัญหาเพื่อสร้างหรือดึงทรัพยากรเข้ามา แม้ว่าเผชิญปัญหา

¹⁶² อ่างแล้ว.

ที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากว่าพื้นฐานวิธีการปรับตัวเช่นนี้ พยายามใช้ความสามารถในการระดมทรัพยากรทั้งในรูปธรรมชาติและเงินตราเข้ามา ในชนิดของแรงงานและเป็นแหล่งที่มาของรายได้ ให้ความหมายที่ออกจากการหาเช้ากินค่ำไปสู่การหากินแบบพออยู่ได้

การจัดการส่งผ่านพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมาในเศรษฐกิจครัวเรือน ได้ให้ความหมายไปที่การมีเหตุผลและรูปแบบของการเอาตัวรอดคือ ผลประโยชน์ที่มากที่สุดในเรื่องใจของข้อจำกัดทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นเส้นทางชีวิตที่เกิดขึ้นมาในจิตวิญญาณอิสระได้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมทางเศรษฐกิจแบบประเพณี ได้นำมาใช้ในเรื่องใจของการเสริมข้อจำกัดทรัพยากร มากกว่าการให้ความสำคัญว่า เป็นแหล่งที่มารายได้หลักแบบประเพณี เศรษฐกิจที่ผ่านมา กลับให้ความหมายของการกระจายทรัพยากรบนพื้นฐานแรงงานที่มีความเสี่ยงในระบบตลาดและที่ดูแลตนเอง สามารถกำหนดการควบคุมได้ที่ไม่เกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นทางเลือกหนึ่งที่คนในพื้นที่มีความพยายามเข้าไปสู่จุดนี้

ผู้ประกอบการที่ไม่เป็นทางการ

การปรับตัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุญในปัจจุบัน สามารถพลิกฟื้นชีวิตใหม่ของตนเองได้ หากมีความคิดและวิธีการในการสร้างและการคัดเลือกในอาชีพใหม่สามารถสร้างวิธีการปรับตัวให้กลายเป็นคนที่มีฐานะขึ้นมาได้ในท้องถิ่น

จากการศึกษาค้นพบว่า ครอบครัวที่มีฐานะ มีพื้นฐานมาจากประเพณีเศรษฐกิจเหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆคือ พื้นที่ทำมาหากินมีส่วนในการสร้างรายได้แก่ครอบครัวในอดีตที่ผ่านมา ในขณะที่ในปัจจุบันในช่วง 3 ปีได้เผชิญปัญหาในเรื่องน้ำท่วมเหมือนกับครอบครัวอื่นๆสภาพพื้นที่ต่อการปรับมาสู่แปลงปลูกในช่วงฤดูทำนาปรัง ไม่สามารถทำได้เพราะไม่มีน้ำมาใช้ในการเพาะปลูก ครอบครัวที่ร่ำรวยขึ้นมาได้เล่าให้ฟังว่าแม่บัวลาไปรู้เรื่องขายหนังวัวจะเกิดความคิดต้องการขายเพราะว่าแม่แดง เป็นเป็นน้องแม่แล้วเห็นเฮ็ดกะรายได้ดี เห็นกะมาชวนไปเฮ็ด เห็นกะเฮ็ดก่อนได้ปีหนึ่งแล้วแม่เห็นจึงมาเฮ็ดนำ ลูกค้าของแม่ส่วนมากสอยอยู่อุดร เพราะว่าลูกค้าหลายเขาเอาไปส่งกะมีพ่อค้ามารับ เห็นกะสั่งเทื่อหนึ่งอย่างต่ำ 5,000 บาท อย่างสูงกะ 20,000 บาทแล้วกะส่งจังหวัด อุบล สกลนคร ร้อยเอ็ด ยโสธร ไปหมิด แล้วมันกะรายได้ดีกะเลยเฮ็ดมาตลอด”¹⁶³

การค้นพบตัวตนในอาชีพที่เกิดขึ้นมา เป็นเพราะว่าอยู่ในระบบตลาดมาโดยตลอด ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ได้ทำลายความเคยชินในประเพณีเศรษฐกิจที่ตนเองไม่เห็นได้ด้วย เลือกที่ตัดสินใจทำอะไรได้ด้วยตนเอง ดีกว่าเป็นแรงงานรับจ้างให้กับคนอื่น ๆ ในขณะที่ความสามารถของแรงงานในตลาด ช่วยสร้างความมั่นใจการทำงานโดยผ่านขัดเกลาในกระบวนการเรียนรู้และค่านิยม รูปแบบทางพฤติกรรมในชีวิตที่เป็นธรรมชาติของครอบครัวนั้นๆมีอิทธิพลโดยตรงต่อการสร้างจิตใจ วิธีคิดเกี่ยวกับค่านิยมในความหมายของเงิน เห็นว่าเงินตรา ได้ให้ความหมายของการแสดงออกมาในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เงินกลายเป็น

¹⁶³ นางบัวลา สิมมัญญ์ อายุ 55 ปี อาชีพทำหนังวัวและควาย บ้านกล้วย วันที่สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2545.

เป็นค่านิยมที่สำคัญในการจัดลำดับฐานะทางสังคม ซึ่งให้เห็นว่าความเป็นปัจเจกของครอบครัว ไม่สามารถกระจายเงินไปได้ตามความต้องการด้วยตนเอง สภาพเช่นนี้เป็นเหตุผลที่สำคัญ ทำให้ครอบครัวได้เข้าไปสู่การยึดอาชีพการเลี้ยงไก่และเลี้ยงหมูที่ผ่านมา เพราะคิดว่าสามารถสร้างรายได้ในรูปเงินตราอย่างรวดเร็ว

ทิศทางพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเมื่อบรรลุป่าหมาย ได้แสดงออกมาในผลลัพธ์ทั้งกำลังกายและกำลังใจว่า "อาชีพที่สร้างรายได้ดีให้หมู่บ้านแม่กะว่าอาชีพเอ็ดหนังของแม่นี้แหละเพราะว่าในระยะ 2 ปีแม่กะมีเงินพอได้จับจ่ายใช้สอยได้ขาดมือแล้วมีกำไรเดือนละ 50,000-60,000 บาท ปีหนึ่งกะได้หลายแสนอยู่ แต่ว่าถ้าแม่มีทุนหลายกว่านี้ว่าสิเอ็ดให้มันใหญ่กว่านี้อยู่แต่เดี๋ยวนี้ทุนเขาบ่หลายต้องเอาสำนี้ไปก่อน แล้วคนในหมู่บ้านกะมีรายได้จากการมาเอ็ดหนังวัว หนังควาย กะตกผู้ละ 100-200 บาทต่อมือกะเอ็ดให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นอีก เพราะว่าสืออาศัยเอ็ดนากินกะบ่ได้เพราะว่าอยู่ทางบ้านน้ำท่วมนาทางบ้านมา 3 ปีแล้ว เขากะบ่มีรายได้ฮักยังกะเลยได้มาเอ็ดหนังวัว หนังควายกับแม่ พอได้จุนเจือครอบครัว อยู่ในครอบครัวกะเอ็ดชอยกันเหม็ดลูกชายที่ชื่อว่า วัชรา กะเป็นผู้ขับรถไปส่งหนังตามที่เขาสั่ง"¹⁶⁴

การผลิตหนังวัว ควายธุรกิจที่ใช้เครือข่ายเครือญาติรูปแบบหนึ่งของคนที่มิฐานะ(นางบัวลา ศรีชมภู)

การสร้างอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้น ต่อการนำมาเป็นรายได้แก่ครอบครัวและความมั่นคงของชีวิต ไม่ใช่ประเพณีเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ผ่านมา ในขณะที่ครอบครัวที่ได้ผลิตหนังวัวและควาย อยู่บนพื้นฐานของการใช้จ้างแรงงานของคนในพื้นที่ ได้ขยายกิจการของตนเอง จึงสามารถที่จะสนับสนุนกิจกรรมให้มีความมั่นคงและเติบโตได้ แต่แรงงานที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่นั้นเอาแน่นอนอะไรไม่ได้ โดยเฉพาะความหมายของการเข้าสู่ระบบตลาดและการประกันตนเองในฐานะแรงงาน ไม่สามารถคาดหวังที่เป็นไปตามความต้องการของระบบตลาด

¹⁶⁴ อ้างแล้วนางบัวลา ศรีชมภู.

ได้ ปัญหานี้ได้ให้ความคิดเห็นว่า" อาชีพที่สร้างรายได้ดีให้หมู่บ้านแม่กะว่าอาชีพเห็ดแห้งของแม่นี้แหละเพราะว่าในระยะ 2 ปีแม่กะมีเงินพอได้จับจ่ายใช้สอยได้ขาดมือแล้วมีกำไรเดือนละ 50,000-60,000 บาท ปีหนึ่งกะได้หลายแสนอยู่ แต่ว่าถ้าแม่มีทุนหลายกว่านี้ว่าสิเห็ดให้มันใหญ่กว่านี้อยู่แต่เดี๋ยวนี้ทุนเขาบ่หลายต้องเอาสำนี้ไปก่อน แล้วคนในหมู่บ้านกะมีรายได้จากการมาเห็ดแห้งวัว หนึ่งควาย กะตกผู้ละ 100-200 บาทต่อมือกะเห็ดให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นไปอีก เพราะว่าสืออาศัยเห็ดนาकिनกะบ่ได้เพราะว่าอยู่ทางบ้านน้ำท่วมนาทางบ้านมา 3 ปีแล้ว เขากะบ่มีรายได้ฮยังกะเลยได้มาเห็ดแห้งวัว หนึ่งควายกับแม่ พอได้จุนเจือครอบครัว อยู่ในครอบครัวกะเห็ดชอยกันเหม็ดลูกชายที่ชื่อว่า วุชรา กะเป็นผู้ขับรถไปส่งหนังตามที่เขาสั่งแม่กะมีความสัมพันธ์เป็นเรื่องที่เห็ดทุกมือนี้กะเห็ดแห้งวัว หนึ่งควายขาย ส่วนมากกะสิได้เห็ดกับพวกที่มาตัดหนังชอยเพราะว่าต้องเบ็งเขาเห็ดนำ กะมีแม่วี พ่อใหญ่ทา แม่ใหญ่ลอย แม่ใหญ่พัฒน แม่สำเนียง แม่กะมีความสัมพันธ์กับพวกนี้แหละอยู่ในบ้าน แม่กะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนมา 2 ปีแล้ว ผู้ที่มาเห็ดกะบ่แน่นอนดอกเพราะว่าถ้าพวกเพื่อนหยากงานกะบ่ได้มาถ้าบ่หยากงานเพื่อนจึงมารับจ้างสิวนเวียนมาแทบเหม็ดบ้านที่ว่างงาน"¹⁶⁵

การเกิดเส้นทางแบบนี้มาได้ หมายถึงการเห็นช่องทางของระบบตลาด ในการสร้างรายได้แก่ตนเอง อยู่บนพื้นฐานของคนที่มีประสบการณ์เห็นมามากกว่าในพื้นที่ตนเองอยู่ อาศัยหรือรอบข้างเขาทำอะไรกัน นั้นหมายถึง เห็นทำเลการเคลื่อนย้ายทรัพยากรระหว่างกันในการสร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมา ในความหมายนี้เป็นตัวตนของแม่ค้าอย่างหนึ่งที่เห็นช่องทางที่คนอื่นไม่เห็นในการสร้างรายได้แก่ตนเองตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันได้เคลื่อนย้ายตนเองตลอดเวลา ในการแสวงหาทรัพยากรทุกๆเรื่อง ต่อการนำมาศึกษาประกอบการตัดสินใจที่เกิดขึ้น เพื่อบรรลุความต้องการของระบบตลาด เพราะวาระบบตลาดในท้องถิ่น มีความเป็นเฉพาะของตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการในการบริโภคในแต่ละท้องถิ่น เช่นคนในลุ่มน้ำชีนิยมกินปลา ในขณะที่มีฐานะหน่อยชอบเล่นไก่ชน ซึ่งเป็นธุรกิจที่ไม่เป็นทางการในพื้นที่หรือการสร้างตลาดเฉพาะขึ้นมาในท้องถิ่นของตนเอง คนจากภายนอกไม่สามารถเข้าใจธุรกิจที่เกิดขึ้นมาได้ โดยมีความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นอาชีพที่ตนเองทำอยู่ประจำ มีการประกันความเสี่ยงในด้านต่างๆ จำเป็นที่ต้องตอบสนองต่อบรรทัดฐานและธรรมเนียมปฏิบัติชอบใช้ชีวิตแบบคนที่หาเงินมาได้ในแต่ละวันจากการค้าขายหรือความเสี่ยงในระบบตลาดและสิ่งที่สำคัญที่สุดกล้ำคิดในสิ่งที่ต่อต้านกฎหรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบประเพณีของท้องถิ่น อันเนื่องมาจากว่าเป็นคนนอกพื้นที่ต่างชาติพันธุ์หรือการผ่านการขัดเกลามาจากสังคมแบบใหม่ ดังนั้นธุรกิจการค้าของคนนอกพื้นที่ทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาได้ง่ายกว่าทำกันเอง มีขอบเขตในความสัมพันธ์กับท้องถิ่นอื่นๆอย่างชัดเจนของการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน จากการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

¹⁶⁵ อ้างแล้ว.นางบัวลา สีชมภู.

5.การอพยพแรงงาน

การอพยพแรงงานนอกนอกพื้นที่ เป็นรูปแบบหนึ่งของคนในพื้นที่ต่อการดิ้นรนในการเอาตัวรอด ให้ความหมายของการเน้นแรงงานของตนเองเป็นที่ตั้ง กล่าวคือพยายามพึ่งพาความต้องการแรงงานในระบบตลาด หรือการสร้างกิจกรรมส่วนตัวของตนเองนอกพื้นที่เป็นเส้นทางที่มีความเป็นเหตุผลมากที่สุด ในการสร้างรายได้แก่ครอบครัวของตนเอง ดังเช่นคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม เห็นการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์ชีวิตจากปัญหาที่ว่า "สาเหตุที่คนในหมู่บ้านย้ายออกนอกพื้นที่ก็คือพอแล้วหน้ากะบ่มีงานเอ็ด แล้บรู้ว่าสิเอ็ดอีหยังกะเลยต้องไปหาทำงานต่างจังหวัด ส่วนมากกะสิไปทำงานกรุงเทพฯ ผู้หญิงกะสิไปทำงานเย็บผ้า ส่วนผู้ชายกะสิไปทำงานโรงงาน หรือบ่หนักกะสิไปขับรถแท็กซี่ มันกะสิเป็นจั่งสิมาตั้งแต่ไหนแต่ไร...คนในบ้านเฮกะไปจั่งสิมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่เฮแล้วพอเฒ่าแล้วกะมาอยู่หน้าบ้านคือเก่าปล่อยให้ลูกหลานไปแทนกะเป็นจั่งสิมา 50-60 ปีแล้วที่แม่เห็น"¹⁶⁶ แม้ว่าประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวที่แสดงออกมา ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นมามีส่วนอย่างมากต่อวิธีการปรับตัวแบบหาเช้ากินค่ำ หรือบางครั้งครอบครัวไปหากินที่กรุงเทพฯ เพื่อลดรายจ่ายและช่วยเหลือตนเอง แทนที่จะพึ่งพาพ่อแม่ของตนเอง ไม่เกี่ยวกับการส่งเงินมาให้พ่อแม่ เพราะว่า"เขาจะมีครอบครัวแล้วกะมีปัญหาหลายกะไปทำมาหากิน หาเงินใส่ครอบครัวเจ้าของ มีตั้งแต่พ่อหาเงินใช้เองเว้งง่าย ๆกะมีตั้งแต่พ่อมีตั้งแต่ชอยลูกทั้งหลายอยู่เดี๋ยวนี๋กะชอยแบบว่าหาการหางานให้เอ็ดแบบว่าผู้ดกงานมากะมาพาเอ็ดปลากะซังจั่งอยู่หน้ากะทำงานอยู่กรุงเทพฯต่อมากะทำงานแบบเล่อนหาเช้ากินค่ำแน เล่อนแบบว่าไปทำงานอยู่กรุงเทพฯไปทำงานอยู่โรงงานเงินปรากฏว่ากะจ่ำแนกะไปทำงานเย็บผ้า หลานกะไปฝากเขาไว้พ่อกะเลยดึงเขาขึ้นมาให้มาเอ็ดปลากะซังน่า ปลากะซังพ่อกะเอ็ดมา 5 ปีแล้ว แล้วกะเป็นอบต. ที่แรกกะเป็นผู้ใหญ่บ้านก่อนได้ 4 ปีเศษๆ ตอนนั้น อบต. เพื้นนี้เอาตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านมาเป็น อบต.โดยตำแหน่ง หลังๆมานี้เพิ่นให้เป็นผู้ใหญ่บ้านถ้าอยากเป็น อบต. ให้ลาออก พ่อกะลาออกจากพ่อใหญ่บ้านกะเลยมาสัก อบต. กะเป็น อบต.มาจนทุกมือนี๋ หลังจากนั้นกะทำนาเอาไว้กินหรือการอพยพไปอย่างถาวร"¹⁶⁷ เช่นการไปทำมาหากินในภาคใต้คือ ไปเป็นลูกจ้างในสวนยาง และสร้างเนื้อสร้างตัวได้ช่วยเหลือเครือญาติของตนเองในการสร้างอาชีพ และกลับมาในกิจกรรมประจำปีของท้องถิ่นที่เป็นบุญประเพณี

ในปัจจุบันการปรับตัวของการเอาตัวรอด มีเครือข่ายขององค์กรอย่างกว้างขวาง และมีอาณาบริเวณที่ไม่จำกัดความหมายแค่ลุ่มน้ำชีดังที่เกิดขึ้นมาในอดีต แต่นั้นก้าวไปสู่ความสัมพันธ์ที่ร่วมกันในภูมิภาคอื่นๆไปในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน ในการสนับสนุนให้ครอบครัวของตนเองสามารถอยู่รอดได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติและเกิดความสัมพันธ์ระบบตลาด ทำให้คนในพื้นที่ได้ปรับตัวเองไปทั้งความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจไปในตัว เพื่อสร้างหลักประกันที่สำคัญแก่ชีวิต การเกิดขึ้นมาของความ

¹⁶⁶ แม่ใจ พิลาวุฒิ.อายุ63 ปี.อาชีพเย็บผ้า.บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์24 ธันวาคม 2545

¹⁶⁷ นาย จรรย์ พิลาวุฒิ อายุ 63 ปี.อาชีพเลี้ยงปลาในกระชัง.บ้านกล้วย.วันที่สัมภาษณ์20 ธันวาคม 2545

สัมพันธ์ระบบตลาด มีอิทธิพลในชีวิตประจำวันในระดับครอบครัว ที่พยายามสร้างการอยู่รอดในเส้นทางชีวิตที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันบางครอบครัว ก็ยังใช้รูปแบบการเอาตัวรอดของการพึ่งพาและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน อย่างเช่นในอดีต ที่เคยทำมาได้นำมาใช้อยู่ในปัจจุบัน ขึ้นกับความสามารถในการปรับตัวของตนเองเป็นสำคัญ ว่าประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนของการเข้าสู่ระบบตลาด อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมา ได้ชี้ให้เห็นว่านับวันเครือข่ายการทำงานได้ขยายตัวมากยิ่งขึ้น ที่มากกว่าความหมายของการดำรงอยู่ได้ในท้องถิ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น พื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบูในปัจจุบัน ได้ชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างมาก ต้องปรับความคิดและจิตสำนึกทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นของการตอบรับเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการในความหมายใหม่ ที่ให้ความหมายมากกว่าสำนึกร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์(ไทเฮา) และมีรูปแบบที่ดำเนินในกิจกรรมที่หลากหลายตามความสามารถของตนเองที่มีอยู่และการปรับตัวตนเองในระบบตลาดเป็นสำคัญ จะทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัว มีตัวตนอยู่ได้ แม้ว่าจะอยู่ในสถานภาพของการปรับตัวที่ต่างกันไป

ในขณะที่เยาวชนให้ความคิดและจิตสำนึกต่อความหมายของการดิ้นรนการทำงานของพ่อแม่ในปัจจุบันว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของคนที่ทำงานในท้องถิ่นของตนเอง เป็นคนที่ไม่ได้รับความรู้และไม่ได้มีการศึกษา เห็นว่า งานในท้องถิ่นที่เน้นการใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก ให้ความหมายเป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ"คิดว่าตนเองไม่สามารถทำงานแบบนี้ได้ เพราะว่ามันตากแดดและมันหนักและมันก็เหนื่อยร้อนก็ร้อนเลยไม่สามารถทำนาได้ โดยเห็นว่ารับราชการนั้นดีที่สุดเพราะเห็นมาตั้งแต่เด็กนั้นเวลาแก่เฒ่านั้นจะได้ไม่ลำบาก"¹⁶⁸ คนอื่น ๆ นั้นสามารถ"ทำนาได้อย่างพ่อแม่ตนเอง เพราะว่ามีความคุ้นเคยกันอยู่ในการทำนา แต่อยากทำอาชีพเป็นครู เพราะว่าอยากสอนหนังสือและมันเป็นงานที่ชอบไม่ได้ต้องลำบากเหมือนกับเป็นชาวนา โดยอยากเรียนหนังสือมากไม่ต้องมาทำงานที่หนัก"¹⁶⁹ ความคิดเห็นในค่านิยมที่เกิดขึ้นมา ได้สะท้อนให้เห็นจากการขัดเกลาโดยตรงของการช่วยงานบ้านของเยาวชนที่ผ่านมาว่า เส้นทางในการเอาตัวรอดที่เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการนั้น เป็นการเอาตัวรอดที่อาศัยแรงงาน ขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติของตนเองเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เกิดขึ้น ต่อการเข้าสู่การทำงานที่เป็นรูปแบบองค์กรของราชการ เป็นความต้องการสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิตของตนเองที่มั่นคงและมีความปลอดภัยอย่างถาวร เป็นแนวทางหนึ่ง ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่ง เห็นว่าชอบอาชีพ

¹⁶⁸ นายวิทยา คำสะท้อน. เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน". วันที่ 8 พฤษภาคม 2546

¹⁶⁹ นางสาว. เกสร ศิริโทเวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านทุ่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน". วันที่ 8 พฤษภาคม 2546

ธุรกิจส่วนตัว เพราะว่าไม่ลำบากแล้วก็มีความมั่นคง¹⁷⁰ หรือการทำงานส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นการเย็บผ้าหรือค้าขาย

ค่านิยมในจิตสำนึกของเยาวยชน มีความพยายามที่จะทำงานที่สามารถสร้างอาชีพให้เกิดขึ้น มีรายได้อย่าสม่ำเสมอและมีหลักประกันที่มั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งท้องถิ่นให้ความนับหน้าถือตาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามค่านิยมที่เกิดขึ้นเป็นรอยร้าวทางวัฒนธรรม ได้ผ่านการสนับสนุนการขัดเกลาจากพ่อแม่ของตนเองเป็นสำคัญ ผลักดันให้ปรับตัวเข้าไปสู่ระบบตลาดจากทุนมนุษย์และการแข่งขันกันเองในตลาดแรงงาน ซึ่งแน่นอนว่าส่วนหนึ่ง ไม่สามารถหรือมีความต้องการในการแข่งขันได้กลายเป็นอาชีพและแรงงานที่อยู่ในตลาด ขาดกฎหมายไปดูแลต่อไป

เยาวยชนบ้านท่งให้ความสำคัญกับความรู้ในระบบตลาดและเศรษฐกิจภาครัฐ

สังคมวัฒนธรรมระบบตลาด

แม้ว่าสังคมวัฒนธรรมของพระธาตุคำบุในปัจจุบันเข้าสู่ความสัมพันธ์ระบบตลาดสำหรับคนในพื้นที่หลายๆคน ยังได้ใช้ธรรมเนียมปฏิบัติต่อการปฏิบัติกับเพื่อนบ้านที่ไม่มีความ

¹⁷⁰ นางสาว เทียนทอง ละครราช.เวทีเยาวยชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวยชน".

วันที่ 7 พฤษภาคม 2546

แตกต่างจากในอดีต เนื่องจากจิตใจและวิธีการปฏิบัติเป็นวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นมาแก่คนในพื้นที่

การให้ที่คงอยู่และเปลี่ยนไป

คนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ม ให้ความหมาย การให้ความช่วยเหลือกันภายในพื้นที่ว่า "การให้ความช่วยเหลือกันกะตือคือเก่าอยู่เพราะว่า ถ้ามีการงานอิหยังจ้งยกบ้านใหม่คนในบ้านกะไปชอยยกชอยอิหยังกันคืออยู่ กับเรื่องเฮ็ดนาถ้าเอิ้นไทยบ้านไปเขากะไปชอยคืออยู่จ้งไปสิข้าวเกี่ยวข้าวเขามาชอยดีขนาด บ่แตกต่างจากอดีตดอกเพราะว่าบ้านเฮาสามัคคิกันคืออยู่บ่มีการเปลี่ยนแปลงดอก"¹⁷¹ เป็นการยืนยันว่าธรรมเนียมปฏิบัติที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ ยังนำเอาคุณค่าเหล่านั้นมาช่วยเสริมสร้างความจำเป็นในความต้องการได้ทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ หรือการรวมแรงงานกันในการสร้างบ้านให้กับตนเอง เป็นค่านิยมที่นำมาเอามาปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับครอบครัวที่ได้ใช้วิธีการแบบนี้ในการได้มาทรัพยากร ไม่ได้เห็นความแตกต่างของความหมายในอดีตและปัจจุบันจากเพื่อนบ้านของตนเอง ดังเห็นได้จากความคิดและการปฏิบัติที่ว่า "แม่ว่ามันทุกเรื่องเพราะบ้านเฮามันบ่ใหญ่เพราะว่าไปใส่มาใส่กะรู้จักกันเหม็ดส่วนมากคนในหมู่บ้านสิมีตั้งแต่พี่แต่น้องกัน ถ้าเขาไปขอให้ชอยนั้นชอยนี้แน่เขาจะมาชอยดีส่วนมากแม่สิขอความช่วยเหลือเรื่องเงินเรื่องทองกับเรื่องวานให้มาเฮ็ดนั้นเฮ็ดนี้"¹⁷²

ความสามารถที่นำมาใช้ได้ในปัจจุบัน เป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความหมายของความเป็นไทยเฮา และอยู่บนพื้นฐานของรากเหง้าทางเครือญาติร่วมกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของกิจกรรมจึงกลายเป็นเรื่องของครอบครัวไป ที่ทุกคนภายในพื้นที่ให้ความช่วยเหลือ ความเป็นเพื่อนบ้านและเครือญาติ(ที่ใกล้ชิดหรือห่างกันเป็นหลัก)มีส่วนอย่างมากในการสนับสนุนและสร้างเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังเห็นได้จาก"ส่วนมากกะชอยเหลือกันยกย่อนเป็นคนบ้านเดียวกันกะสิชอยเหลือกันทุกเรื่อง ส่วนมากกะชอยกันเรื่องเฮ็ดไร่เฮ็ดนาเขากะสิมาชอยกันถ้าไปเอิ้นมาชอยส่วนมากกะสิมาชอยอย่างเต็มใจเพราะมีตั้งแต่ญาติพี่น้อง กับเรื่องเฮ็ดบ้านว่าตั้งแต่ไปเอิ้นไปวานกะสิมาชอยกะเป็นจิงสิมาตลอดตั้งแต่ยุคพ่อยุคแม่แล้ว"¹⁷³ ความมีน้ำใจและการช่วยเหลือกันในการบรรลุการได้มาแรงงานหรือทรัพยากรที่ตนเองต้องการ จึงเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ได้ชี้ให้เห็นว่าคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมดเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมวัฒนธรรมที่นี่ การให้ความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านปรากฏอยู่ว่า" ที่อาศัยให้ความช่วยเหลือกันกะมี แม่ใหญ่สา พ่อใหญ่จัน แม่ใหญ่ดี กะชอยเหลือมาตลอดบ่แตกต่างจากอดีตเคยให้ความช่วยเหลือจ้งได้กะชอยกันมาคือเก่าบ่ได้ขาด ยามเวลาแม่ไปหยิบยืมเขาเขากะให้บ่มีได้วากันเลย ส่วนมากแม่กะยืมเหยียละ 100-200 บาท ถ้าเขาขายนั้นขายนี้ได้แม่กะสิเอามาให้แม่กะความชอยเหลือกันกะมี แม่ใหญ่สา พ่อใหญ่จัน แม่ใหญ่ดีกะชอยเหลือมาตลอด

¹⁷¹ แม่หนูพิน ชนะพันธ์ุ อายุ 47 ปี. อาชีพทำนาและทอดผ้าไหม. บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2546.

¹⁷² แม่นิยม พิลาวุฒิ อายุ 56 ปี. บ้านค้อเหนือ. วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

¹⁷³ อ่างแล้ว. นายปราโมทย์ บาทชาธิย

เครือข่ายทำนาปรังเป็นรูปแบบที่ยังใช้กันอยู่ของบ้านด้อเหนือ

แตกต่างจากอดีตเคยให้ความช่วยเหลือกันได้กะชอยกันมาคือเก่าบ่ได้ขาด ยามเวลาแม่ไปหยิบยืมเขา เขากะให้บ่มีได้ว่กันเลย ส่วนมากแม่กะยืมทีละ 100-200 บาท ถ้าเขาขายนั้นขายนี้ได้แม่กะสิเอามาให้แม่กะบอกไปจั่งสิส่วนมากกะไปยืมบ้านแม่ใหญ่ดีหลายที่สุด กะชอยเหลือกันจั่งสิมาตั้งแต่เท่าที่จำได้ประมาณ 40 กว่าปีแล้ว”¹⁷⁴

วิธีคิดและแนวทางปฏิบัติที่แสดงออกมา ให้เราเห็นความชัดเจนในการเอาตัวรอดว่า การช่วยเหลือดูแลแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องและนานๆครั้ง การช่วยเหลือแบบนี้ไม่ได้สร้างความเสียหายในเรื่องของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านและญาติ ถือว่าเป็นเรื่องของคนในพื้นที่ในละแวกเดียวกันที่ไม่สามารถปฏิเสธกันได้ เป็นการสร้างกลุ่มและความสัมพันธ์ของตนเองในกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาภายนอกหน้า วิธีการเช่นนี้ เมื่อนำมาใช้มันไม่ได้สร้างความถดถอยทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตนเองมีภารกิจอยู่ เพราะว่าการสร้างบ้าน หรือการเก็บเกี่ยวไม่ได้เกิดขึ้นมาทุกวัน แต่ว่าการเก็บเกี่ยวข้าวหรือการดำนา เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาตามฤดูกาลและเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น

สำหรับการช่วยเหลือแบ่งออกมาเป็น 2 แนวคิด เกี่ยวข้องกับเส้นทางในการปรับตัวของการเข้าสู่ระบบตลาดว่า มีความแตกต่างกัน สำหรับคนที่ยังเน้นการปลูกข้าวเป็นหลักอยู่ ก็ยังให้ความหมายเช่นเดิมอยู่ ส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานของการทำนาว่าการปรับตัวคนเดียว ถือว่าเป็นเรื่องที่ยากลำบากอยู่ต่งเห็นในแนวคิดที่ว่า “งานที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นสูงกะมีตั้งแต่งานหนักๆ จังงานเฮ็ดนาคีละที่บ่สามารถเฮ็ดเองเฉพาะครอบครัว นามันหลายแล้วแม่กะอยากให้มันแล้วเร็วกะต้องได้จ้างเพื่อไปเฮ็ดงานแนวอื่น จังเฮ็ดบ้านช่องต่อเติมอียังกะต้องเ็น

¹⁷⁴ อ่างแล้วแม่ใจ พิลาวดี

คนมาชอยเฮ็ดเพราะว่าเฮ็ดเองเฉพาะครอบครัวได้¹⁷⁵ หรือสอดคล้องกับแนวคิดที่ยืนยันว่า"งานที่อาศัยผู้อื่นสูงจะเป็นเรื่อง ไรนา มันได้อาศัยผู้อื่นสูง กะได้ข้างเขามาเฮ็ดชอยเพราะว่าปสามารถเฮ็ดเองผู้เดียวได้ กะเลยต้องจ้างเขามาชอยเฮ็ดชอยทำ ถ้าเขาเฮ็ดเองมันกะโดนแล้วพ่อกะเฒ่าแล้ว นาพ่อกะบ่หลายดอกถ้าเหลือจึงได้กินนาพ่อกะหลบเต็น้ำท่วมขาดทุนหลาย แล้วนาที่อยู่หัวบ้าน 2 ไร่กะลงทุนหลายอยู่เต็กือบ 5,000บาท พ่อจักจ้างอิหยักแนจักจ้างดำ จ้างเกี่ยว จ้างสี จ้างแก็ ซ้อปุ๋ย มันได้จ้างเหม็ดถ้าบ่จ้างกะเฮ็ดบ่ได้ พอว่าพ่อเฒ่าหลายแล้วมันกะได้จ้างมาเท็กือบ 20 กว่าปีแล้ว"¹⁷⁶ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาในความขัดแย้งกับการใช้แรงงานแบบเก่าและการจ้างแรงงานแบบใหม่ ในส่วนนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาในเวลาเดียวกัน

การให้ความช่วยเหลือกันแบบแรงงานฟรีหรือเรียกว่าเหล้าข้าว ยังมีอยู่แต่จำกัดอยู่ในวงเครือญาติหรือคนที่ใกล้ชิดกันจริงๆ ดังเห็นจากการแนวคิดนี้ในการทำกับทรัพย์สินของตนเองว่า "การชอยเหลือบ่ดีคือเก่าดอกเพราะว่ามันคนหละสมัย ตั้งแต่ก็สมัยพ่อแม่เห็นกะเอ็นกันวานกันมาชอย เกี่ยวข้าวกะลงแขก กะไปหากันเอ็นกันทุกอย่างมีตั้งแต่ชอยเหลือกัน แต่เดี๋ยวนี้บ่มีถ้ามีกะมีตั้งแต่พี่น้องน้อยๆนี้หละ ถ้าไปเอ็นกะต้องไปจ้างเป็นเงินแล้ทุกมือนีลเ็นไปชอยกันบ่ได้คือเก่าเพราะว่าเกรงใจกันแล้วทุกมือนีกะต้องได้จ้างมาแล้วเป็น 6-7 กว่าปีแล้วการจ้างกันทุกมือน้อย่างน้อยกะได้มีละ 120 -130 บาท"¹⁷⁷ ความสำคัญในการช่วยเหลือขอแรงงานฟรีไม่ได้เปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มเป็นหลัก โดยเฉพาะเครือญาติที่นิยมนำมาใช้กัน เพราะสามารถขอร้องกันได้ ไม่จำเป็นที่ต้องใช้เงินตราได้ ในขณะเดียวกันถ้าเป็นเพื่อนบ้านในระดมแรงงาน เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมามีเห็นได้ชัดว่า " เรื่องที่เพื่อนบ้านบ่ให้การดูแลกันคือเก่าแม่กะว่าเรื่องลงแขก เพราะว่าตั้งแต่ก็พ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่การทำงานแต่ละอย่างก็เฮ็ดงานส่วนหลายบ่สามารถเฮ็ดผู้เดียวแล้ว การสิเอ็นพี่น้องปองปลายไปชอยกัน การเอ็นขอแรงสมัยตั้งแต่ก็สิเอ็นกันเหม็ดบ้านจ้งไปเฮ็ดนากะสิเอ็นกันไปเหม็ดบ้าน นาหลายๆคนในหมู่บ้านกะสิไปปรุ่มกันควาวเดียวกะแล้วเขาเอ็นการลงแขก แต่ทุกมือนีสิบ่มีแล้วเพราะว่าคนเฮามันอดหยากหลาย ถ้ามาชอยกะต้องเอาเงินเพราะว่าต้องไปใช้จ่ายในครอบครัว ถ้าบ่จ้างกะบ่มาเพราะว่ากะมีผู้อื่นจ้างคือกันมันบ่มีการวานคือตั้งแต่เก่าอีกแล้วมันกะเป็นย่อนยุคสมัยที่เปลี่ยนไปมันกะเป็นมาได้ 10-20 ปีแล้วที่เปลี่ยนแปลง"¹⁷⁸

การเกิดแนวคิดประมาณปี พ.ศ.2525ที่ผ่านมา สร้างให้แนวคิดแบบนี้เป็นที่นิยม เกี่ยวข้องกับเวลาและการทำมาหากินให้ได้มาในรูปเงินตราด้วย ในขณะเดียวกันรายจ่ายที่เกิดขึ้นมาในครัวเรือน เป็นรายจ่ายที่ต้องหาประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเด็กเรียนหนังสือหรือรายจ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องการได้มาของรายได้ตนเอง จำเป็นต้องใช้เงินมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากการอธิบายในปัญหานี้ว่า ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องน้ำใจที่ให้ความหมายกันอย่างเดียว

¹⁷⁵ อ่างแล้ว.นางอุไร อินทนนท์.

¹⁷⁶ แม่ นอ พิลาวุฒิ.อายุ67ปี.อาชีพค้าขาย.บ้านลำโรง. วันที่สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2545

¹⁷⁷ นางเพ็ญ จันทรแก้ว.อายุ55ปี.อาชีพทำนา.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2545.

¹⁷⁸ อ่างแล้ว.นางอุไร อินทนนท์

แต่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคมเปลี่ยนแปลงไปได้ บังคับให้คนจำนวนหนึ่ง เลือกรูปแบบการปรับตัวอีกแบบหนึ่งคือ การเน้นเงินตราในการเสริมสร้างรายได้แก่ตนเองในชีวิตประจำวันว่า” พ่อกะว่าเรื่องที่เพื่อนบ้านบ่ให้การดูแลกันมันกะเป็นน้าสมัยมันเปลี่ยนไปเพราะว่าทุกคนกะต้องดิ้นรนในการทำมาหากิน แล้วกะบ่มีเวลาสิได้ไปชอยกันเพราะว่าถ้าบ่หากะบ่ได้กิน อีหยังมันกะอดๆหยากๆหากินผิดเอง ถ้าสิเ็นไปชอยกะต้องเกรงใจเขาเพราะว่าเขากะต้องหาเงิน กะต้องได้จ้างแทนการเ็น ถ้าบ่จ้างเขากะบ่มาเลยมากะมาชอยบ่พอ 1-2 ชั่วโมงกะไปเอ็ดเวียกเขาแล้วมันเป็นจั่งสิมาได้ 10 กว่าปีแล้ว “¹⁷⁹

หลักการเช่นนี้เป็นแนวคิดแบบรับจ้างหรือการจ้างแรงงานในพื้นที่ เกิดขึ้นมาประมาณปี พ.ศ.2535ที่ผ่านมา เห็นว่ารูปแบบเก่าไม่สามารถเอามาใช้ได้ จำเป็นต้องใช้รูปแบบใหม่ว่า”การชอยเหลือกันทุกมือนี่กะเปลี่ยนแปลงไปหลายกว่าตั้งแต่เก่าอยู่เพราะว่า ตั้งแต่สมัยอยู่กับพ่อแม่การชอยเหลือกันสิดีหลายเพราะว่าตั้งแต่ก็มีตั้งแต่การเ็นการวานกัน เช่นการเกี่ยวข้าวกะมีตั้งแต่การเ็นกันไปลงแขก เอ็ดบ้านเอ็ดช่องคือกันมีตั้งแต่เ็นกันคือกัน แต่สมัยทุกมือนี่บ่ชอยมีคือเก่าแล้วเพราะว่าการหาอยู่หากินลำบากขึ้น ถ้าสิไปเ็นไปวานคือเก่าเขากะบ่ไปดอกเพราะว่าเขาต้องหาใส่ครอบครัวเขาคือกันมันกะเป็นจั่งสิมาได้ 10 กว่าปีแล้วที่มีการเปลี่ยนแปลง¹⁸⁰

ดังนั้นการเกิดการช่วยเหลือที่เปลี่ยนแปลงไป ในรูปแบบใหม่ๆ สำหรับคนไหนที่ไม่มีแรงงานที่เพียงพอตนเอง จำเป็นต้องจ้างงานนั้นไม่มีเงิน จำเป็นต้องทำงานอย่างอื่นไป เช่น การเย็บผ้าเพื่อเอารายได้เหล่านี้มาจ้างงานให้เสร็จตามเวลา ดังเห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานของตนเองว่า”งานที่ได้อาศัยผู้อื่นสูงกะมีตั้งแต่เอ็ดนาเพราะว่าเขาบ่สามารถเอ็ดเองผู้เดียวบ่ได้ต้องได้จ้างได้วานผู้อื่นมาชอยเอ็ดเพราะอยากแล้วเร็วเพื่อว่าสิได้เอ็ดงานเย็บผ้าต่อ เพื่อสิได้หารายได้เข้าครอบครัวเพราะว่าถ้าบ่หากะบ่ได้กะได้อาศัยผู้อื่นมาตลอดตั้งแต่เอ็ดนามา 5-6 ปีแล้ว”¹⁸¹

เพราะเข้าใจว่าระบบตลาด เวลาและการทำมาหากินของทุกคนมีค่า ทุกคนต้องพยายามหาทางออกด้วยตนเอง ตามความสามารถของตนเองที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันพื้นฐานของการทำนา” มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เพราะว่าเดี๋ยวนี้สิเ็นกันมาใช้ฟรีได้ ต้องไปจ้างเขา มาเขาจั่งช่วยบ่ว่าเรื่องใดกะตาม เพราะว่าเวลามันมีค่า เขาต้องไปหาเอ็ดเวียกเอ็ดงานเขาคือกัน แนวคนทุกมือนี่กะไปเอ็ดงานคือกัน คั้นเ็นเขามาซื้อ ๆ เขากะบ่อยากมา ถ้าพ่อเ็นพ่อกะต้องจ้างตางเล่าคือกัน แต่คั้นหาอีหสิกะพอหาพี่น้องพ่อได้อยู่ บ่ต้องจ้าง มันเป็นจั่งสิมาได้ 10 ปีแล้ว”¹⁸²

¹⁷⁹ นายประสิทธิ์ โพธิทอง.อายุ55ปี.อาชีพค้าขายและทำนามสมผสาน.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 15

พฤศจิกายน 2545

¹⁸⁰ อ้างแล้ว.นางอุไร อินทนนท์

¹⁸¹ อ้างแล้วนายปราโมทย์ บาทชาธิย

¹⁸² อ้างแล้ว.นายประสิทธิ์ โพธิทอง

และในสถานการณ์ของตลาด ได้มีผลต่อการเพิ่มรายจ่ายและค่าครองชีพสูงขึ้นด้วยต่อการดำรงชีพเพื่อนบ้านทุกคนที่ทำมาหากินแบบเก่าและแบบใหม่ เข้าใจกันอย่างดีในสิ่งที่เกิดขึ้น

ดังนั้นการระดมแรงงานเพื่อมาช่วยเหลือฟรีในประเพณีเศรษฐกิจนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีความคุ้มค่าและอาจทำลายโอกาสของผู้อื่น ๆ ด้วย วิธีการที่ตนเองนำมาใช้ ซึ่งทุกคนก็พยายามที่ปรับตนเองในการใช้แรงงานไปในรูปแบบตลาดมากยิ่งขึ้น คือ การจ้างงานเป็นสำคัญสำหรับการประกอบกิจกรรมแบบประเพณีเช่นนี้ว่า" มันกะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ ตั้งแต่สมัยแต่ก็ บ่ได้มีการจ้างกันอ้อหยัง มีแต่เ็นกันวานกันไปช่วย เช่น การเฮ็ดไร่ เฮ็ดนา เฮากะเ็นกันไปลงแขก เฮากะเลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำเขาธรรมดา แต่ทุกมือนั้นมันบ่คือเก่า ทุกคนกะต้องหาอยู่หากินใส่ครอบครัว ค่าครองชีพมันกะแพง ไปยังมาหยังกะต้องใช้เงิน เฮากะเลยบ่กล้าไปเ็นเขามาช่วยคือเก่า ถ้าสิเ็นกะต้องมีเงินตอบแทนเขา มื้อหนึ่งกะตกเป็นเงิน ร้อยกว่าบาท ในการไปช่วยเฮ็ดไร่ เฮ็ดนา เกียวข้าว มันกะเปลี่ยนแปลงมา 20 กว่าปีแล้ว"¹⁸³ ผลที่สุดนำไปสู่การเกรงใจขึ้นมา ในการให้การยอมรับความเป็นตัวตนของครอบครัวมากยิ่งขึ้น ความหมายที่เกิดขึ้นในจิตใจของการให้กำลังกายและกำลังใจที่ว่า"เรา เพื่อเรา" นั้นเปลี่ยนเป็น "ฉันเพื่อฉัน" "คุณให้ฉัน ฉันให้คุณนั้น" ถูกวัดด้วยมูลค่าของการแลกเปลี่ยนแรงงาน

นางอุไร อินทนนท์ผู้ยืนยันว่าครอบครัวชาวนาเน้นการกระจายแรงงานในการสร้างมูล

ค่า(ทำนา+รับจ้าง+सानแห)

ในระบบตลาดขึ้นมาโดยเพื่อนบ้าน การใช้เวลาของครัวเรือนเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับผู้อื่น ได้ถูกวัดออกมาในรูปของแรงงานในระบบตลาดว่า เท่าไหร่ เกิดขึ้นมาอย่างอัตโนมัติในจิตสำนึกของคนส่วนใหญ่ ระบบตลาดได้สร้างให้จิตใจของคนที่เป็นชุมชนหรือกลุ่มในพื้นที่ เริ่มเห็น

¹⁸³ อ่างแล้ว.พ่อทองใบ ศาลาสุข

ความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น ในความหมายของความรู้สึกว่าคุณคนอื่นกำลังเสียเวลากับประโยชน์ของตนเอง และคนอื่น ๆ ที่สูญเสียเวลา ได้ถูกประเมินในจิตใจของคนอื่นให้ในรูปของมูลค่าแรงงานในระบบตลาดด้วย ดังที่เกิดขึ้นมาว่า "พ่อกะว่าเรื่องที่เพื่อนบ้านบิให้การดูแลกันมันกะเป็นน้าสมัยมันเปลี่ยนไป เพราะว่าทุกคนกะต้องดิ้นรนในการทำมาหากิน แล้วกะบิมีเวลาสิได้ไปชอยกัน เพราะว่าถ้าบิหาคะบิได้กิน อิหยังมันกะอดๆหายากๆหากินผิดเอง ถ้าสิเอ็นไปชอยกะต้องเกรงใจเขา เพราะว่าเขากะต้องหาเงิน กะต้องได้จ้างแทนการเอ็น ถ้าบิจ้างเขากะบิมาเลยมากะมาชอยบิพอ 1-2 ชั่วโมงกะไปเฮ็ดเวียกเขาแล้วมันเป็นจิ้งสิมาได้ 10 กว่าปีแล้ว" ¹⁸⁴

การเกิดขึ้นมาของวิธีการแก้ไขปัญหारेื่องแรงงาน เปลี่ยนแปลงมาเป็นวิธีปฏิบัติแบบใหม่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ้ เพื่อนบ้านได้ยกเลิกธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น และให้การยอมรับความหมาย ความเป็นครอบครัวตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นการยืนยันในสำนึกทางสังคมว่า อยู่บนฐานของระบบตลาดอย่างเต็มที่ คนในพื้นที่ต้องให้ความหมายของตนเองสิ่งแรกคือครอบครัวสำคัญก่อน เกิดความรักแก่ตนเองก่อนและการใช้ข้อมูลอย่างมีเหตุผลในการปรับตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่ของการคัดเลือกหรือสร้างอาชีพและรายได้แก่ตนเองเพื่อยุ่รอด เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจที่ให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้ การลงแขกหรือการเหล้าข้าวกลายเป็นเรื่องที่ต้องทำกันภายในเครือญาติหรือชุมชนของตนเองจริงๆ และเป็นเรื่องที่ทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจมากเกินไปทั้งเวลาและมูลค่า ไม่มีความคุ้มค่าหากเอาเวลาที่ว่านั้นไปทำอย่างอื่นในระบบตลาดดีกว่า เพราะแรงงานในระบบตลาด มีมูลค่าและสามารถแลกเปลี่ยนได้ในการประกันต่อการหารายได้ในประจำวัน ดังการยืนยันในจิตวิทยาทางสังคมของคนที่ใช้วิธีการแบบนี้ว่า "แต่ก็การช้อยเหลือกันกะแต่ก็กะไปเล่ากันมา แต่ว่าเดี๋ยวนี้อะบิมีแล้วมีแต่ว่าจ้างเอา กะว่าเล่ากะว่าจ้างไปแห่ชื้อนี่ค่าแรง 150 แต่ถ่าว่าเฮาเล่าเฮาไปกะมีอะละ 100 เปลี่ยนแปลงจั้งขึ้นมา 3 ปีแล้ว เวลาเฮาเอาข้าวขึ้นเหลากะว่าช้อยแห่ กะต้องได้ชื้อเหล้าชื้อหยังไฮ่หากิน ยาสูบ ต้มไก่ แต่ว่าเดี๋ยวนี้อะต้องจ้าง" ¹⁸⁵ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกวัดด้วยมูลค่าขึ้นมาเมื่อนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยน แรงงานในครอบครัวเริ่มออกมาจากเพื่อนบ้านและเข้าสู่ระบบตลาดที่ไม่เป็นทางการในท้องถิ่นของตนเองอย่างเต็มที่

การพึ่งพาช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวในปัจจุบัน

ความหมายของการช่วยเหลือระหว่างครอบครัวในปัจจุบันเป็นรูปแบบที่แพร่หลายมาก กล่าวคือ พ่อแม่อาศัยอยู่กับหลานหรือลูกสาวและลูกเขยของตนเอง โดยพื้นฐานอยู่ที่ว่า พ่อแม่ให้ความช่วยเหลือต่อบุตร แม้ว่าบุตรอยู่ในเมืองหรือประกอบอาชีพเป็นอย่างอื่น ซึ่งในฐานะของครอบครัวบุตร นอกจากมีลูกแล้วไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นหน้าที่ของการสร้างหลักประกันอาหารไม่ว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเรื่องอาหารการกิน การรับส่งไปโรงเรียนพ่อแม่(ปู่ย่าตายาย)คอยเป็นคนช่วยเหลือ

¹⁸⁴ อ้างแล้ว. นายประสิทธิ์ โพธิทอง

¹⁸⁵ นาง นงรัก เศษสุวรรณ. อายุ 29 ปี. อาชีพทำนาและทอผ้าไหม. บ้านกล้วย. วันที่สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2545

ภายหลังการเข้าสู่ระบบตลาดได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของครอบครัว จากการ
ใช้แรงงานในครัวเรือนที่พึ่งพาจากฤดูกาลและทรัพยากรในลุ่มน้ำชี เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้แรง
งานนอกครัวเรือน โดยเฉพาะการเข้าไปสู่การแลกเปลี่ยนแรงงานในระบบตลาดที่กำหนดมูลค่า
ออกมาในราคาค่าจ้างหรือการประกอบกิจการของตนเอง ดังนั้นการที่จะสนับสนุนการทำงาน
อย่างราบรื่นในระบบตลาดนั้นคือ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายได้เข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างเต็มที่ โดยไม่
ต้องพะวงหน้าพะวงหลัง จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้ลูกของตนเองมาอยู่กับแม่หรือพ่อ ซึ่งพ่อแม่
พร้อมให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ทั้งที่สามารถส่งเงินมาให้กับหลานตนเองหรือไม่ส่งเงินมาก็
พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ ดังคำยืนยันในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาว่า "หลานที่ไปโรงเรียนกะ
สี่ให้มื่อละ 4-5 บาท แม่กะให้ทุกมื่อ รายได้กะได้จากการขายของสหกรณ์ที่ให้ ส่วนพ่อแม่เขากะ
บ่เคยส่งเงินมาให้จักเทีย แม่ตั้งแต่แม่เอามาให้มาจั่งสิตตลอด 3 ปีกว่าแล้ว"¹⁸⁶ หรือในกรณีที่มีการ
หย่าร้างขึ้นพ่อแม่ก็ให้ความช่วยเหลือในการดูแลที่เกิดขึ้นมาทุกเรื่อง ดังเช่นครอบครัวนี้ได้
เล่าให้เราฟังว่า"กะพอกินอยู่เพราะว่าอยู่บ้านแม่มีแค่ 3 คน กะมี พ่อ แม่ หลานอีก 1 คน ชื่อว่า
พงษ์พรรณ เรียนอยู่ป. 3 โรงเรียนดอนยางกล้วยสำโรง ส่วนพ่อกับแม่เขาไปหากินทางใต้บู เขา
มาทิ้งไว้ให้ตั้งแต่ได้ 1 เดือน 14 มื่อเอามาทิ้งไว้ให้แล้วมันกะทิ้งกันไปหาแต่งงานเอาผัวใหม่ พ่อ
มันกะลูกแม่นี้ละชื่อว่า ศักดิ์ดำเนิน อยู่บ้านน้ำท่วมมาแล้ว 3 ปีแล้ว"¹⁸⁷

การให้การดูแลลูกหลานที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของคุณย่าหรือคุณยาย
คุณปู่ คุณตาหรือป้า น้าอาของตนเอง อันเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของการแก้ไขปัญหาเรื่องการ
จ้างแรงงานหรือการทำงานบ้าน เพราะทั้ง2ส่วนนี้ได้สร้างอุปสรรคของการเข้าไปสู่ตลาดแรง
งาน ในขณะเดียวกันสภาพของครัวเรือนในปัจจุบัน ทรัพยากรที่เกิดขึ้นของครอบครัวคนหนุ่ม
สาวมาจากระบบตลาด คือการแลกเปลี่ยนแรงงานของตนเองหรือการประกอบกิจกรรมเล็ก ๆ
น้อยๆ ดังนั้นการมีลูกอยู่ที่บ้านของตนเอง ถือว่าเป็นอุปสรรค

ในขณะที่พ่อแม่สามารถได้รับการช่วยเหลือจากลูกด้วยในเวลาเดียวกัน ไม่ว่า
จะเป็นเรื่องของการส่งเงินมาให้ใช้ในแต่ละเดือน การได้อยู่กับหลานของตนเองเป็นความสุข
อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น ถือว่าเป็นการให้คุณค่าในความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อกัน การให้ความช่วยเหลือ
ต่อกัน ดังเช่นการเล่าให้ฟังในบทบาทของพ่อแม่ ในฐานะผู้กระจายทรัพยากรใหม่ของครอบ
ครัวว่า "นางหอม ผู้นี้กะไปทำงานอยู่กรุงเทพฯ ได้ 3 ปีแล้ว เขาไปทำงานตั้งแต่จบ ม.6 มีลูกผู้
หนึ่งชื่อว่า เพชร เขากะส่งเงินมาให้แม่ใช้ เดือนละ500-1,000 บาททุกเดือนอยู่ เขากะขึ้นมาบ้าน
ทุกปีอยู่ยามเทศกาลปีใหม่เขากะมาอยู่ นายอำนาจ เขากะไปทำงานอยู่ยโสธรกับบริษัทขายรถ
ไถนา เขากะแต่งงานแล้วมีลูก 2 คน ชื่อว่า มด หน้อย ชื่อจริงจำบ่ได้ดอก ผู้ชื่อว่ามดเรียนอยู่โรง
เรียนศรีธรรมอยู่ยโสธร อายุ 6 ปี ผู้แรก ชื่อว่ามดเรียนอยู่โรงเรียนบ้านคือเฮาหนีละ อายุ 5 ปี
แม่กะให้เงินหลานอยู่ทุกมื่อเทื่อละ 5-10 บาท นางสาวท เย็บผ้าอยู่บ้าน มีลูกอยู่ 2คน ผู้แรกกะ
ชื่อว่าหวาน ผู้ที่สองกะชื่อว่าปอย ผู้ชื่อว่าหวานกะเรียนอยู่โรงเรียนโนนสุขอยู่จังหวัดยโสธร อายุ

¹⁸⁶ อ่างแล้วแม่นอ พิวาภูมิ

¹⁸⁷ อ่างแล้ว

6 ปี อีกผู้หนึ่งชื่อว่าปอย กะเรียนอยู่ โรงเรียนบ้านค้อ แม่กะเอาเงินให้คือกันถ้าเขามาหาเพื่อ
 ละ5-10 บาททุกมื่อ ผู้นี้กะอยู่กรุงเทพ กะชื่อว่าทิง เขากะไปได้ปีพอดีนีหละ เขากะแต่งงาน
 แล้วเขากะสิขึ้นมา เดือนมีนาคมนี้หละ เขากะสิขึ้นมามากลูก เขากะเงินแม่ใช้เพื่อละ 1,000-
 2,000 บาทนี้หละพอได้ซื้อกิน”¹⁸⁸

ครอบครัวนางเพ็ญ จันทรแก้ว

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้/ เดือน	ที่มาของ รายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกส่งเงินมาให้ใช้	500-1,000	เลี้ยงหลานของลูกชาย(1	300-600
ลูกส่งเงินมาให้ใช้ปีละ	2,000	คน)และลูกสาว(2คน)	
ปลูกข้าวไว้กิน	240กระสอบ	ค่าอาหาร	5,000
เผาถ่านไม้	6,000	ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	1,500
ขายข้าวเปลือก	17,000/ปี	ลงทุนปลูกข้าว	20,000/ปี
		พักหนี้กับธกส.	30,000/ปี
ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน	10,000	ให้ลูกๆไป	2,000

เส้นทางในการช่วยเหลือเป็นรูปแบบใหม่คือ เป็นการกระจายทรัพยากรภายใน
 ครอบครัว ถือว่าเป็นเรื่องปกติที่นำไปสู่การการส่งผ่านทรัพยากรไปสู่ผู้ปกครองจากลูกๆของ
 ตนเอง เพื่อสนับสนุนให้พ่อแม่ตนเองอยู่ได้ ในขณะที่แม่เป็นศูนย์กลางในการกระจาย
 ทรัพยากรใหม่แก่หลานๆของตนเองและลูกๆที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อยู่ โดยแม่ก็พยายาม
 หาแหล่งที่มาของเครดิตในช่องทางใหม่ในการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเองให้เกิด
 ขึ้น บางครั้งให้ความช่วยเหลือเงินทองแก่ลูกๆตนเองอีกหากมีความเดือดร้อน ครอบครัวแบบนี้
 มีลักษณะที่ช่วยกันทำงาน แม่ทำหน้าที่ขายผักและขายถ่านส่วนพ่อเผาถ่าน การระดมแรงงาน
 แบบนี้ เป็นวิธีอย่างหนึ่งที่สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้แก่หลายครอบครัวที่อยู่ภายใน
 เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวอยู่รอดได้ในเงื่อนไขของความสัมพันธ์ระบบตลาด

ซึ่งครอบครัวอื่นก็ทำเช่นกันในสถานการณ์แบบนี้ บทบาทใหม่ของครอบครัว
 ว่า”ผู้แรกชื่อว่า สายทอง สีชมภู ผู้ที่สองชื่อว่า ละอองดาว สีชมภู คนที่สามชื่อว่า วัชร สีชม
 ภู ลูกไปทำงานกรุงเทพ 2 คนกะมี สายทอง สีชมภู ละอองดาว สีชมภู ไปแล้วอยู่นำแม่
 ผู้หนึ่ง ชื่อว่า วัชร สีชมภู เขากะทำงานไปอยู่กรุงเทพได้ 10 กว่าปีแล้วลูกสองคนที่ไม่
 ทำงานอยู่กรุงเทพกะไปเฝ้าปลาอัดกระป๋อง เขากะไปทำงานแถวบึงบอน เขากะได้เงินเดือน
 หลายอยู่ 7,000-8,000 บาท ต่อเดือน เขากะส่งมาให้แม่เดือนละ 2,000-3,000 บาทต่อเดือน
 คนผู้น้อยผู้อยู่หน้าเรียนบ่ทันจบ ชื่อว่า วัชร สีชมภู เรียนอยู่เทคนิค จังหวัดยโสธร”¹⁸⁹ นั้น

¹⁸⁸ อ้างแล้วนางเพ็ญ จันแก้ว

¹⁸⁹ อ้างแล้วแม่บัวลา ศรีชมภู.

เป็นสภาพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของการปรับตัวของครอบครัว ที่ไม่ได้ให้ความหมายว่าดีหรือไม่ดี อบอุ่นหรือไม่อบอุ่น แต่เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ลูกและหลานๆ ของตนเองมีความมั่นคงและปลอดภัย ในขณะที่ลูกคนอื่นๆ ที่ช่วยเหลือในเรื่องของการส่งผ่านทรัพยากรต่อพ่อแม่ ได้ช่วยเหลือแรงงานที่สร้างรายได้มาจากระบบตลาด ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของการกระจายทรัพยากรใหม่ภายในครอบครัวผ่านแม่ บทบาทของสตรีในการจัดการระดมทรัพยากรและการกระจายทรัพยากรใหม่ในเงื่อนไขปัจจุบัน ให้อำนาจและสิทธิที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และยังถือว่าเป็นการยึดธรรมเนียมปฏิบัติเก่าที่เคยทำมา เพียงแต่รับภาระผิดชอบหน้าที่มากยิ่งขึ้นของลูกและหลาน เป็นผลมาจากว่า ส่วนหนึ่งของครอบครัวไม่สามารถจะเข้าสู่ระบบตลาดได้ดังเช่น ลูกชายในครอบครัวนี้

หากพิจารณาการกระจายใหม่ในทรัพยากร การดูแลหน้าที่ภายในครัวเรือนค้นพบว่า ครอบครัวนี้มีลูกมีลูก 3 คน ลูกที่ได้ช่วยเหลือเป็นหลักชื่อวรัศมิ์ วันนิตย์ อายุ 29 ปี ไปอยู่กรุงเทพฯ ได้ประมาณ 10 ปี¹⁹⁰ ไปขายของอยู่กับเจ็ก กะว่าเงินกะว่าได้พอเก็บ กะว่าลูกสาว กับลูกเขย กะได้ผู้ละ 5,000 กัว่าบาทกะว่ารวมกันได้กะ 10,000 กัว่าบาท กะว่ามีลูกอยู่ 2 กะว่าเขากะได้ส่งเงินให้ทุกเดือน กะว่าเฉลี่ยใส่กันกะว่าเดือนละ 3,000 บาททุกเดือน ปีหนึ่งกะได้อยู่ 36,000 บาทต่อปี¹⁹⁰

ครอบครัวแม่บัวลา สีชมภู

ที่มาของรายได้	จำนวน รายรับ/ เดือน	ที่มาของ รายจ่าย	จำนวน รายจ่าย/ เดือน
ลูกส่งมาให้	2,000-3,000 บาท/ปี	ซื้อนมกระป๋องให้หลาน และค่าอาหาร	1,800
ยืมเงิน มาจากสหกรณ์ หรือธกส. รายได้จากการทำหนังวัว และควาย	10000-20000/ปี 60,000/ปี	จ่ายเงินให้ลูกชายไปรร. รายจ่ายที่จำเป็นประจำ วัน(ค่าอาหาร ค่าน้ำมัน ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำและอื่นๆ) ซื้อข้าวกิน	3,000 6,000 4,000

ครอบครัวนายลี วันนิตย์

ที่มาของรายได้	จำนวน รายได้	ที่มาของ รายจ่าย	จำนวน รายจ่าย(ปี)
ลูกส่งเงินมาให้ใช้	36,000/ปี	ให้หลานไปโรงเรียน	3,600

¹⁹⁰ นายลี วันนิตย์.อายุ 56 ปี. อาชีพทำนา.บ้านลำโรง.วันที่สัมภาษณ์ 4 มกราคม 2546

การทำนา	6,000/ปี	รายจ่ายที่จำเป็น(ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่าน้ำ มัน)	4,800
---------	----------	--	-------

ในขณะที่พ่อแม่ได้เลี้ยงดูหลาน ลูกได้ส่งเงินมาประจำเดือน เดือนหนึ่งประมาณ 300 บาท รายจ่ายที่เกิดขึ้นมาที่จำเป็น เดือนหนึ่งประมาณ 400 บาท ซึ่งอาหารส่วนใหญ่มาจากการหาตามธรรมชาติ และการปลูกพืชสวนครัวของตนเองโดยลูกคนอื่นๆ หลังจากมีครอบครัวแล้ว ไม่สามารถช่วยเหลือได้ในปัจจุบัน ครอบครัวแบบนี้ มีการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการให้แรงงานและทรัพยากรคือ ข้าว ปลา ร้า ไปแก่ลูกๆ ของตนเอง โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนา และลูกส่งมาให้ มีการกระจายหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือในการดูแลหลานๆ และเป็นภาระในที่สุด

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของครอบครัวในปัจจุบัน ได้ยืนยันว่าครอบครัวยังมีบทบาทที่สำคัญ ในความหมายของศูนย์กลางการกระจายทรัพยากรโดยผ่านแม่ของตนเองเป็นหลัก มีความหมายที่ว่าลูกๆ แต่ละคนตามความสามารถในการใช้ความช่วยเหลือ จะส่งเงินมาให้พ่อแม่ โดยไม่ให้ความสำคัญว่าพ่อแม่ของตนเอง จะเอาเงินไปใช้อย่างไร ในขณะที่ลูกคนอื่นๆ ก็มีลูกของตนเอง(หลาน)มาอยู่กับพ่อแม่ตนเองเองด้วยเพื่อลดค่าใช้จ่ายและสนับสนุนการทำงานตนเองให้มีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทขึ้นอยู่กับแม่เป็นผู้ที่กระจายทรัพยากรใหม่ในครอบครัว เพื่อที่จะเลี้ยงดูหลานและตนเองสามารถอยู่ได้ นั่นเป็นบทบาทใหม่ที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันของการปรับตัวของแต่ละครอบครัว เกิดขึ้นมาเมื่อประมาณช่วงปี พ.ศ.2530

การช่วยเหลือในรูปเงินตราได้แสดงออกอย่างชัดเจนคือ การส่งผ่านเงินทองไปสู่ผู้ปกครองของตนเองต่อครอบครัวในแต่ละเดือน รายได้ในรูปเงินตราที่ส่งไปให้สามารถที่ให้อยู่ได้ในระดับขั้นต่ำของตนเอง และช่วยเหลือดูแลหลานของพี่สาวหรือน้องชายของตนเองที่เป็นทรัพยากรหมุนเวียนภายในครัวเรือน เพื่อให้แต่ละคนอยู่รอดได้ในการปรับตัวในเส้นทางชีวิตแบบใหม่ เคลื่อนย้ายส่งผ่านทรัพยากรทุกเดือนในการดูแลแม่ของตนเอง แต่แม่ของตนเองไม่ได้เอาเงินเหล่านี้ใช้ทั้งหมด นอกจากมีเศรษฐกิจแบบครัวเรือน ซึ่งหาได้มาเล็กน้อยประจำวันแล้ว เงินที่ได้มาจากลูกชายนำมาสนับสนุนลูกของคนอื่นๆ ที่เป็นของพี่สาวน้องสาวพี่ชายน้องชายของตนเองที่ไม่สามารถหารายได้ที่ดี หรืออยู่ในช่วงของการดองงานอยู่หรือสามีน้องสาวเป็นต้น คุณย่าคุณยายได้เอาเด็กที่เป็นหลานของตนเองดูแลอยู่ที่บ้าน เพื่อให้ความปลอดภัยและประกันอาหารในการบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การถ่ายเทการอยู่อาศัยกับคุณยายหรือคุณย่าของพวกเขา ได้ผ่านมาหลายรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่ปรากฏเช่นนี้

การดูแลโดยคุณย่าและคุณยาย เป็นการปรับตัวและการให้ความช่วยเหลือในการกระจายทรัพยากรภายใน เมื่อโครงสร้างการทางเศรษฐกิจของตนเองปกติของลูกแต่ละคน หรือเข้าสู่สถานที่การศึกษาในระดับสูงนั้นเมื่อนั้นเกิดการเคลื่อนย้ายไปที่อื่น สภาพเช่นนี้

ได้เกิดขึ้นประจำอยู่ตลอดเวลา เห็นได้ว่าคนชราในสภาพทางร่างกายแต่ในสภาพทางจิตใจให้ความสนใจในครัวเรือนของตนเองอย่างยิ่ง ถ้าดูการจัดการบริเวณบ้านเป็นแปลงลูกพืชสวนครัวและอาศัยอยู่กับธรรมชาติไปในตัว "เช่นปัจจุบันนี้แม่ได้ขอยุบตรหลานไป แม่จะได้ขอยุบอยู่จะได้ขอยส่งหลานเรียนหนังสือ เขาชื่อว่า นายสุชาติ กะบ่แม่นว่าเชิงว่าส่ง เขาเป็นลูกพ่อค้าหนองเขาจะไปเรียนต่อในโยโสธรนี้จะ หลานผู้นี้จะไปหาพินหาตองถ้าเขาได้มาเขาจะมาฝากย่าขายกับสมศักดิ์ ถ้าแม่มีได้ไข่เปิดกะเอาไปให้หลานทอดกินไปโรงเรียน ส่วนเงินทองแม่กะได้ให้อยู่แบบว่าถ้าหลานมีกับข้าวมาส่งจั่งสิแม่กะเอาไปไปซื้อขนมให้ไปโรงเรียนกะขอยจั่งสิละ"¹⁹¹

รูปแบบการปรับตัวแบบนี้ เป็นรูปแบบส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานในความเป็นเฉพาะของพื้นที่ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำชี มีตัวตนวัฒนธรรมของตนเองอยู่ ได้แสดงออกมาในการเสียสละทางวัตถุและกำลังกายกำลังใจเพื่อให้ครอบครัวของลูกได้อยู่รอด มีความปลอดภัยมากที่สุด โดยเป็นกลไกในความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เป็นไปไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยน เป็นการให้ที่มีผลในวันข้างหน้าตามมา พ่อแม่ในความหมายของครัวเรือนได้ทำหน้าที่ของการเป็นตัวกลาง การกระจายใหม่ในความช่วยเหลือจากคนที่เข้มแข็งกว่าสู่คนที่อ่อนแอกว่าภายในครัวเรือน เพื่อที่จะดึงคนที่อยู่ในสภาพที่ต่ำเข้าสู่ภาวะปกติของตนเองในท่ามกลางพี่น้องคนอื่นๆ นั้นเป็นความหมายของสัญลักษณ์ความมั่งคั่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่คนชราได้ช่วยเหลือในรูปแบบ โดยความมั่งคั่งอย่างหนึ่งในเชิงสัญลักษณ์ปรากฏขึ้นคือ การเอาคนชรามาอยู่อาศัยกับลูกอีกคนหนึ่งในการดูแลพ่อแม่ของตนเอง ในขณะที่ลูกอีกคนหนึ่งให้การช่วยเหลือในเรื่องอื่นตามมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเงินตราหรือเรื่องฐานะที่ไม่ใช่เรื่องการใช้เงินตราแต่เป็นการงานของครัวเรือนเป็นต้น

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการให้การกระจายใหม่กับบุตรตนเอง ได้กระทำอย่างต่อเนื่องในการหมุนเวียนทรัพยากร ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่าใครสามารถช่วยเหลือที่ดีกว่าในจิตใจของพ่อแม่ แม้ว่าอยู่ในวัฒนธรรมของระบบตลาดก็ยังให้ความหมายไปที่มนุษย์เศรษฐกิจแบบประเพณีอยู่ เป็นการให้ความหมายในรูปแบบของครัวเรือนที่พยายามวางยุทธศาสตร์ระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่บุตรของตนเองในรูปแบบต่างๆ แม้ว่าจะอยู่ในวัยที่พึ่งพาตนเองแล้ว ดังเช่น "พ่อกะได้ขอยเหลือลูกส่วนมากเดี๋ยวนี้อพ่อได้ขอยกะสิเป็นเงินทุนเพราะว่าลูกกะมีทุนอยู่แต่ว่าเงินทุนบ่พอต้องมาอาศัยกับพ่อ พ่อกะให้ไปแล้ว 100,000 บาท แต่ว่ากะบ่พอแล้วเขาสิมาเอาอีกพ่อกะต้องดิ้นรนหาให้เขาเพราะว่าเงินพ่อกะเหือดแล้ว หว่าง 5-6 เดือนที่แล้วพอกะเอาเงินไปซื้อรถถัง 250,000 บาท เงินกะเหือดต้องได้คิดว่าสิหาเงินใส่ให้ลูกได้เปิดร้าน ส่วนลูกสาวผู้อยู่นำพอกะลงทุนให้คือกันโดยการซื้อพันธุ์ไม้ พันธุ์ปลามาให้เห็ดให้เลี้ยงให้เขายึดอาชีพการเกษตรกะขอยเหลือลูกมาตลอดเพราะว่าเขาเป็นพ่อแม่ถ้าเขาเดือดร้อนกะต้องขอยเขาใน"¹⁹² นั้นเป็นความพยายามของครอบครัวค่อนข้างที่พ่ออยู่

¹⁹¹ แม่นิยม พิววุฒิ.อายุ56ปี.อาชีพทำนาและค้าขายอยู่ตลาดสด บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 18 ธันวาคม 2545.

¹⁹² อ่างแล้วนายประสิทธิ์ โพธิทอง

ได้ ช่วยเหลือบุตรของตนเองในการตั้งตัวให้ได้ หลักการช่วยเหลือที่ว่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ ความมีเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่เป็นเป็นเรื่องของการช่วยเหลือแบบที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบ ศีลธรรม มีความหมายที่ว่ามีส่วนที่สัมพันธ์อย่างแนบแน่นความเป็นเหตุผลและความไร้เหตุผล และเป็นเรื่องที่ยากมากในการจำแนกออกมาจากประเพณีที่เป็นเหตุผล ค่านิยมจริยธรรม และองค์ประกอบบางอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้ มีความหมายเหตุผลนอกเศรษฐกิจ

รูปแบบของการเอาตัวรอดในปัจจุบัน นอกจากอยู่ร่วมกันหรือการช่วยเหลือที่เกิดขึ้นมาจากพ่อแม่เพื่อประหยัดรายจ่ายของตนเอง ยังช่วยดูแลพ่อแม่ของตนเองให้ดีขึ้น ใน ขณะเดียวกัน เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ปรับตัวได้ค่อนข้างที่จะใช้วัฒนธรรมแบบเดิมอยู่ในการก่อร่างสร้างตัวของตนเอง ผ่านการถ่ายเททรัพยากรแก่คนใกล้ชิด เป็นเสมือนวิธีการอย่างหนึ่งที่ไม่ทำให้รากฐานเศรษฐกิจของครัวเรือนในท้องถิ่นสูญหายไป กลับตั้งหน้าเผชิญปัญหาในระบบตลาดมากยิ่งขึ้น การช่วยเหลือฟรีที่นำไปสู่คุณลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ได้บริการในผลประโยชน์ของด้านหนึ่ง เป็นความช่วยเหลือที่เป็นสิ่งของในรูปของการสร้าง วัตถุและเงินตรา และตลอดทั้งในการบริการในด้านต่างๆในการช่วยทั้งแรงงานด้วย เห็นได้ อย่างชัดเจนว่า การได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่ ไม่ได้ให้รางวัลแก่พวกเขาเลยในฐานะที่ คอยช่วยเหลือค่าจูน แต่เป็นบรรทัดฐานในค่านิยมที่เกิดขึ้นมาจาก ความลำบากที่ต้องการช่วย เหลือในกำลังกายและกำลังใจของตนเอง ที่เตรียมทุกอย่างเพื่อลูกของตนเองปลอดภัย โดย ไม่ได้หวังผลใดๆตอบแทนจากความช่วยเหลือ และไม่ได้สนใจว่าจะได้อะไรกลับคืนมาแต่แสดง ออกมาในหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการช่วยเหลือในปัจจุบันนี้ ไม่ได้หมายความว่าเกิด ขึ้นมาเฉพาะพ่อแม่อย่างเดียว แต่ได้เกิดขึ้นมาจากการเคลื่อนย้ายถ่ายเททรัพยากรรอบข้าง ด้วย โดยเฉพาะจากลูกของตนเองเห็นได้จากเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมเงิน ตราสามารถให้สิ่งของที่มีความหมายมากกว่าและหลากหลายกว่าวัฒนธรรมแบบยังชีพ การเข้า สู่ตลาดแรงงานเป็นยุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง ในการส่งรายได้กลับคืนมาสู่ครอบครัว ในขณะเดียวกั นเป็นเส้นทางอย่างหนึ่ง เป็นทางเลือกที่คนในพื้นที่ใช้ต่อการสร้างรายได้แก่ครอบครัวตนเอง โดยเฉพาะพ่อแม่ได้เห็นได้จากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาว่า " จักรที่แม่เย็บทุกมือแม่กะซื้อเอาเองซื้อ มากับบ้านเอานี้หละลูกเขาไปเย็บผ้าอยู่กรุงเทพฯกะซื้อมานำขาย แปลง ส่วนลูกสาวเฟิ่นที่ไป ทำงานอยู่กรุงเทพฯกะซื้อว่าดักตั้งแต่ก็เขากะหุ้กับหมู่เย็บผ้าโลอยู่กรุงเทพฯ พ่อขึ้นมากะเลย เอาจักรมานำ พอดอนกลับกะเลยบ่เอาจักรไปนำแม่เขากะเลยขายให้แม่ กะเลยซื้อมาโดหนึ่ง 8,000 บาท อีกโดหนึ่งกะ 12,000 บาท โด12,000 นี้ขายแล้ว แล้วแม่กะซื้อเพิ่มอีก 2 โด โดละ 4,000 บาท กับ 5,000 บาท แม่กะซื้อจักรตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2539 แม่กะซื้อทีเดียวแล้วเลย"¹⁹³ หรือ" เลื่อนี้เฮากะมีอยู่กะบ่ได้ซื้อแต่ว่าเดียนี้กะบ่ได้ซื้อโดนแล้วหลายปีแล้วหละคะ แต่ว่าถ้าว่า เลือกซื้อเสื้อผ้ากะเลือกซื้อที่มันดูดีแทนที่ว้าราคามันบ่สูงพอใช้ได้ อย่างเฮาไปเบิ่งว่าคุณภาพมัน กะพอใช้ได้ ถ้าว่ามันแพงเกินไปเฮากะบ่เอานั่นหนา ที่ว่าแพงเกินไปกะว่าอย่างราคา200-300

¹⁹³ อ่างแล้ว.แม่อุทัย อินทนนท์

เขากระบือหรือว่าได้ร้อยลงมา หรือว่าร้อยกั้วบาทจิ้งจี่อันมันดีไหนโดนๆจะจิ้งจื่อ กะคุณภาพกะพอเบิ่งพอดิแต่ว่าอันว่ามันบ่ดีหลายเขากระบือถ้าวาซื้อกะสิซื้อในตลาด แล้วกะส่วนมากจะมีน้องเอื้อยส่งมาไห้หนอยู่กะกะบ่ได้ค้อยได้ซื้อโดนแล้วกะกะน้องสาวที่ว่าส่งมาไห้กะซื้อว่าลักขณา เนาวะราช พี่สาวที่ว่าส่งมาไห้กะซื้อว่า นิตติยา ทองคำ กะสงเป็นเสื้อผ้าไห้เขากะโดนๆส่งเทื่ออยู่กะกะว่ากะว่าของเจ้าของกะหลายอยู่กะ"¹⁹⁴

ตลอดเวลาการช่วยเหลือลูกหลานของตนเองภายในครัวเรือนได้แสดงออกมาว่า ไม่ได้อาศัยความช่วยเหลือทรัพยากรจากพ่อแม่ตนเอง แต่มาจากญาติพี่น้องคนอื่นๆที่ให้เงินผ่านพ่อแม่ของตนเองและได้กระจายทรัพยากรใหม่ เกิดขึ้นมาในรูปของการให้เป็นสิ่งของหรือการให้เป็นอาหารแก่หลานของตนเองในฐานะคุณยายหรือคุณย่า นั่นคือ ความเป็นห่วงที่มีอยู่ในช่วงเวลาที่มิชีวิตอยู่ท่ามกลางครอบครัว ยังไม่สามารถปรับตนเองอย่างเต็มที่ และนั่นเป็นมรดกของเด็กที่แสดงออกมาในคุณภาพจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งของค่านิยมที่มีอยู่ในเครือข่ายภายในครอบครัวของตนเอง

เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาของสังคมวัฒนธรรมแบบตลาดปัจจุบัน ไม่ได้ให้ความสัมพันธ์ของคนภายในครอบครัวเดียวกัน เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันมากยิ่งขึ้น มีการแบ่งปันซึ่งกันและกัน ช่วยประคับประคองให้อยู่รอด ท่ามกลางการพัฒนาบนกระแสการใช้เงินตราและใช้แรงงานในระบบตลาด

¹⁹⁴ นาย ภาณุศักดิ์ แสงวงศ์ อายุ 35 ปี อาชีพทำนาและทำสวน บ้านค้อเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม

บทที่ 4.อนาคตพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบู

- การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น
- การคัดเลือกวัฒนธรรมที่เอาตัวรอด
- ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร
- เครือข่ายธุรกิจ

การผลิตซ้ำอาชีพให้เกิดขึ้น

สภาพแวดล้อมธรรมชาติในลุ่มน้ำชีปัจจุบัน ชาวบ้านนำมาใช้ได้มีข้อจำกัดอย่างมากอย่าง เห็นได้ชัดว่าวงแกว่ขดลดจำนวนลง ในขณะที่เดียวกันคนในพื้นที่ต่างรู้ว่าหากปล่อยไปตามยถากรรม ทำให้เกิดปัญหาที่เกิดขึ้นมามากมาย ดังนั้นมีความใส่ใจและรู้สึกเป็นเจ้าของสายน้ำชี(หลง)ของตน เพราะเป็นหนทางระดมทรัพยากรอย่างเดียวนในพื้นที่ตน “ยามน้ำขึ้นน้ำลงบ้านกลอยต้องมีปลา คนบ้านเขาแจ่งอยู่มาได้”¹⁹⁵ ความรู้สึกอันนี้จึงทำให้คนบ้านดอนกลอยมีสำนึกร่วมกัน (ความหนาวร้อนร่วมกันโดยไม่ต้องปลูกระดมหรือทำการจัดตั้งในความเข้าใจโดยคนนอก) ในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของเขา ซึ่งมีเหตุการณ์เช่นการขับไล่ การเลี้ยงปลากระชังให้ออกนอกพื้นที่ชีหลง “เลี้ยงกะไปดีหละพันธุ์ไหลพุ้นอยู่หนีบต้องมาเลี้ยง น้ำเน่าปลาตาย”¹⁹⁶ และ “บ่ได้ดอกเอามาเลี้ยงอยู่หนีบได้ มีประโยชน์น้ำบ่ก็คนเลี้ยงน้ำกันเบ็ดบ้านบ่คือดอก”¹⁹⁷ นอกจากนี้ยังแสดงออกมาในรูปแบบของเขตอนุรักษ์ “กันไว้เฉพาะขวิดบ่ให้ไปหากิน ช่วงทำโรงเรียนฮอดทำวัด ตัดกิ่งไม้เป็นเฮอะสำนั้น ปลาจะคืนมา”¹⁹⁸

และความสุขของความร้อนหนาวต่อข้อจำกัด ความจำเป็นของปลาต่อคนบ้านดอนกลอย แสดงออกมาในกฎการประมงของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกัน

- การประมง

1. ลากอวนในเขตหมู่บ้าน	5,000 บาท
2. ทำลายปลาโดยใช้สารเคมี,ระเบิด	10,000 บาท
3. ล่าปลาด้วยไฟฟ้า	10,000 บาท
4. ใช้ มอมมั่ง	5,000 บาท

¹⁹⁵ พ่อลี เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545

¹⁹⁶ พ่อบุญ กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545

¹⁹⁷ พ่อสมพงษ์ กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545

¹⁹⁸ พ่อพล กองคำ วันที่สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม 2545

เขตการอนุรักษ์ พันธุ์ปลาของคนบ้านท่ง

การสร้างกฎของคนบ้านดอนกลอย ได้เป็นที่ยอมรับของทุกคนทำให้ไม่มีการละเลย “หากินกะเข้าไปตีกแหทางมอง คันสิหาไปขายไปแจกกะไปแก้กวด”¹⁹⁹ และความคิดเห็นของเจ้าของขวดว่า “คืออยู่ที่เฮาเอาปลาไปเฮาต้องรับผิดชอบกับน้ำน้ำ ความคิดพ่อกว่า ออกเงินกันปล่อยพันธุ์ปลาเหือนละห้าบาทสิบบาท แห่งสิตี”²⁰⁰ และ “ปลาลายขึ้นกว่าเก่า บ่ต้องแก้หลายเทือกกะพอนันกัน”²⁰¹ ซึ่งจากสิ่งที่คนบ้านดอนกลอยค้นพบนี้ นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า “ปลาน้อยหรือปลาลายพ่อดิดว่าเจ้าจับไปกินไปขายได้เจ้าคินลงน้ำซ้ำใด แม่บ่คินแล้วมีขอบเขตบ่ บ่แม่ว่ามีแต่จับเขาไปขาย พอปลาเบิดกะบ่เห็ดเวียกหยังไปนั่งเรียกร้องเอาเงินซื้อ ๆ คันพ่เป็นรัฐบาลพ่อสื่อสันตินั้นแหละให้ ปลาเบิดแต่น้ำยังมีอยู่ เฮากะต้องเห็ดต้องสร้างต้องปรับโตให้อยู่บ้านจะของให้ได้”²⁰²

สำนึกร่วมที่เกิดขึ้นให้ความหมายเป็น บรรทัดฐานทางเศรษฐกิจ ค่านิยมและสัญลักษณ์ ที่ต้องการบ่งบอกจากประสบการณ์ช่วงลำบากที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ของตนเองเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา เมื่อปลาที่แม่น้ำชีได้ลดจำนวนลง ซึ่งความรู้ของชาวบ้านต่อสาเหตุที่ปลาลดน้อยลงก็คือ “ขุดมีหลาย 15 วง แย่งกันขายปลาให้เจ๊กมันพายเหือมารับซื้อเลย ได้ราคา

¹⁹⁹ แม่สัง พิลาวุฒิ วันที่สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2545

²⁰⁰ พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545

²⁰¹ พ่อใหญ่มอน อินตะเน วันที่สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2545

²⁰² พ่อผอง บุญสงค์ วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545

บ่ติดอกฮั่นขายเพราะอยากได้เงิน”²⁰³ และ “ชาวลงแปนเบ็ดมีแต่คนจับ เพราะคิดว่าป่มีไผเป็นเจ้าของปลาป่มีผู้เลี้ยง มันเลยสูญเร็ว”²⁰⁴

การขัดเกลาและการส่งผ่าน สามารถทำได้โดยผ่านการเข้าร่วมในกิจกรรมของคนในพื้นที่โดยตรง ที่มีเส้นทางชีวิตของตนเอง อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่า ทุกคนสามารถทำงานและเลือกเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจแบบนี้ อันเนื่องมาจากคนในพื้นที่เผชิญปัญหาท้าทายมาเป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน มีผลอย่างมากต่อการสร้างความมั่นใจในอาชีพของตนเอง ปัจจุบันคนในพื้นที่ ต่างให้ความสำคัญในการประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างหรือค้าขายหรือทำกิจกรรมส่วนตัวของตนเองในการเลี้ยงชีพแก่ตนเอง ซึ่งเป็นจำนวนแรงงานที่เกิดขึ้นมาอย่างแพร่หลาย ในขณะที่การทำนา เป็นแค่การสร้างรายได้เสริมแก่ตนเองมากกว่าอาชีพหลัก เพราะไม่สามารถกำหนดรายได้ได้อย่างแน่นอน ปัจจุบันได้เริ่มเกิดอาชีพที่มีความถนัดเฉพาะขึ้นมา เช่นอาชีพช่างหรือค้าขาย หรือการประกอบกิจกรรมส่วนตัว อันเป็นการใช้การสังเกตและการทดลองโดยตัวตนเองในการสร้างรายได้ และสร้างขึ้นมาเป็นอาชีพ เพื่อเป็นอิสระจากความไม่แน่นอน จากวิธีการทำมาหากินแบบเก่าๆ โดยไม่ให้ความสนใจต่อความมั่งคั่งของธรรมชาติมีอยู่เป็นทุนเดิม แต่เป็นการคิดประดิษฐ์ใหม่ขึ้นมาในการสร้างทรัพยากรให้กับตนเอง

ดังนั้นภารกิจที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันและอนาคตของคนในพื้นที่พระธาตุคำบุญนั้น คือ การพยายามที่จะถ่ายทอดอาชีพที่สำคัญในการนำมาสู่การเลี้ยงชีพให้เกิดขึ้น การสร้างอาชีพของตนเองขึ้นมา เป็นแนวทางหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ของครัวเรือนในระบบตลาด ถือว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญในการสร้างให้ครอบครัวอยู่ได้ เพราะว่าทุนมนุษย์ เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่แท้จริง มาจากหลากหลายรูปแบบ แต่ส่วนหนึ่งได้ก่อให้เกิดความมั่นใจในเส้นทางอาชีพมากขึ้น เกิดขึ้นมาจากการช่วยเหลือในของการสร้างความรู้มาจากการบริการหรือความจำเป็นในระบบตลาด ผ่านการเตรียมความสามารถของแรงงานและจิตใจในความเป็นมืออาชีพ เกิดขึ้นมาโดยการเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาที่สร้างความเป็นช่างหรืออาชีพที่เกิดขึ้น ดังเห็นได้จากความหมายของการสนับสนุนของผู้ปกครองที่ว่า “แม้กะว่าทุกมือนีการที่เรียนหนังสือสูงๆแม้กะว่าสิสามารถเอาโตรอดได้ดีกว่าพ่อแม้อยู่เพราะว่าสมัยนี้เขาต้องการคนมีความรู้ความสามารถ จังสิเอ็ดงานให้เขาได้จังแม่กะเรียนมาหน่อยไปใสเขากะบ่อยากรับดอกอ่านหนังสือ หนังสือกะบ่ได้ บ่คือคนทุกมือนีที่เรียนสูงๆ อ่านเรียนเขียนอียังกะได้มันแตกต่างกับสมัยอดีตเพราะว่าตั้งแต่กะบ่ข่อยมีคนเรียนหนังสือสูง เรียนจบ ป.4 กะจบ กะออกมาเอ็ดคนนำพ่อแม่ แต่ทุกมือนีมีตั้งแต่คนเรียนหนังสือสูงๆเพราะว่าจบออกมาแล้วกะสิได้ทำงานที่ดี บได้ลำบากคือจังพ่อแม่แตกต่างมาได้ 10 กว่าปีแล้วที่เปลี่ยนแปลง การที่คนเขาคนควรมีความรู้และประสบการณ์เพราะว่าไปทำงานหม่องได้เขากะสิได้รับเข้าทำงาน เพราะ

²⁰³ พ่อบัวโล เนาวราช วันที่สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2545

²⁰⁴ พ่อใหญ่สม คำหอม วันที่สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2545

ว่าสามารถเอ็ดงานให้เขาได้ ถ้ามีความรู้ความสามารถ ถ้าไปทำงานหมองได้เขาจะบ่อยากรับเข้าทำงานเพราะว่าบ่สามารถเอ็ดงานให้เขาได้ ถ้ารับกะรับเขาทำงานกะรับไปทำงานเป็นกรรมกรแบกหามบ่ได้ทำงานดี ๆ คือจ้งคนที่มีความรู้มีความสามารถ กะเป็นจ้งสิมาได้ประมาณ 10-15 ปีแล้ว”²⁰⁵

ได้รับการยืนยันในเรื่องนี้ทุกครอบครัวในสภาพการณ์ปัจจุบันต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นว่า” แม่กะว่าให้ลูกหลานเรียนหนังสือสูง ๆ สิเอาโตรอดได้ดีกว่าพ่อกว่าแม่เพราะว่าไปทำงานหมองได้ทุกมือนี่ เขาประกาศรับตั้งแต่คนที่มีความรู้มีวุฒิการศึกษาสูง ๆ เพื่อไปทำงานเพราะว่าทุกมือนี่อี้ยังมันกะทันสมัยมีตั้งแต่การใช้ คอมพิวเตอร์เป็นหลัก เขาสิรับคนที่มีความรู้ไปทำงานและเรียนมากหน่อยเพราะว่าเขาหย่านเอ็ดงานให้เขาบ่ได้คือจ้งพวกที่เรียนมาเพราะว่าทุกมือนี่มันได้ใช้ภาษาอังกฤษหลาย ถ้ารับคนเรียนมาหน่อยอ่านภาษากะบ่ได้ เล่นคอมกะบ่ได้เขาจะเลยรับมันกะเป็นจ้งสิมาได้ 10 กว่าปีแล้ว”²⁰⁶ นั้นเป็นความหมายของเกือบทุกครอบครัวในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋ หากมีโอกาสก็อยากให้ลูก ๆ ออกจากปัญหาการทำงาน ดังที่ตนเองเผชิญอยู่โดยเห็นว่า”ถ้าเป็นไปได้แม่อยากให้ลูกเรียนสูง ๆ เพราะบ่อยากให้เขามาลำบาก อยากให้เขาได้เป็นเจ้าของเป็นนาย ได้ทำงานดี ๆ ได้ทำงานในห้างแอร์ แต่ว่าอาชีพค้าขายกะดีเพราะว่ามันเป็นงานที่อิสระแล้วกะได้เงินดีบ่มีไฟมาบังคับ แล้วการค้าขายถ้าเฮาเอ็ดดี ๆ กะสามารถรวยคราวเดียวกะได้ เพราะว่ามีตั้งแต่อาชีพค้าขายท่อนั้นที่รวยอาชีพอื่นกะพอเลี้ยงตัวเองได้บ่รวยคือจ้งอาชีพค้าขาย แม่กะคิดมาตั้งแต่มีลูกนี่แหละได้ 2-3 ปีแล้ว”²⁰⁷

หากมองถึงจุดตรงนี้หมายความว่าในอนาคต มีคนจำนวนมากที่ยังประกอบอาชีพที่มีพื้นฐานการศึกษาเป็นสำคัญ และสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ดีกว่าเก่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับอาชีพเก่าหรือการงานที่เป็นอยู่ อันเนื่องจากการขัดเกลาที่เกิดขึ้นมาในความหมาย ที่ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงของการใช้แรงงานภายในครัวเรือนต่อการสร้างรายได้ในพื้นที่ตนเอง เพราะว่ามีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากกับการขัดเกลาวิธีการทำมาหากินแบบเก่า ไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ทำให้ความหมายของการใช้แรงงานที่เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนในระบบตลาดสัมพันธ์อย่างมากกับการสร้างรายได้ โดยเยาวชนถึงแม้ว่าได้ผ่านการขัดเกลาการทำงานที่พ่อแม่สร้างอาชีพขึ้นมา แต่เห็นว่าอาชีพเช่นนั้น ใช้แรงงานมากและมีความสะดวกสบายน้อยมาก ดังนั้นตัวตนเอง เห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องเรียนหนังสือให้มากยิ่งขึ้นดังเห็นได้จากเยาวชนให้ความหมายว่า**อยากเรียนหนังสือกะเพราะว่าการเรียนหนังสือมันทำให้เรามีความรู้ มีงานทำที่ดีได้ออนาคตข้างหน้า**”²⁰⁸ ซึ่งสอดคล้องกับคนอื่นส่วนใหญ่ว่า”อยากเรียนเพราะว่าจะได้เรียนแล้วมีงานที่ทำดี ๆ แล้วจะได้หาเงินให้พ่อแม่ได้”²⁰⁹ นั้นเป็นการชี้ให้เห็นว่า

²⁰⁵ นางเพ็ญ จันแก้ว อายุ 55 ปี อาชีพทำนา บ้านค้อเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2545

²⁰⁶ แม่อุไร อินทนนท์ อายุ 36 ปี อาชีพทำนาและสวนแห บ้านค้อเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2546.

²⁰⁷ แม่สำลี พิลาวุฒิ อายุ 45 ปี บ้านกล้วย 105 หมู่ 5 ต.ค้อเหนือ อ.เมือง จ.ยโสธร

²⁰⁸ นาย วันชนะ ชนนไทย บ้านโนนยาง

²⁰⁹ นางสาว ดวงใจ โพธิ์สิงห์ บ้านสำโรง

การขัดเกลาวีธีการทำมาหากินสามารถเอามาใช้เป็นแรงงาน เสริมการทำงานในครัวเรือนของตนเองแค่นั้น หรือแรงงานที่เอาไปใช้เมื่อขาดแคลนซึ่งในแต่ละครอบครัวได้ทำอยู่ แต่ไม่ได้ให้ความหมายในเรื่องความต้องการเป็นอาชีพของผู้ปกครองได้เพราะว่า**"อยู่บ้านสามารถช่วยเหลือพ่อแม่ได้เพราะว่าอาชีพทำนาทำมาตั้งแต่เล็ก ชอบอาชีพค้าขาย เพราะว่าตัวเองชอบอาชีพนี้มานานเป็นอาชีพที่อิสระ"**²¹⁰ ในขณะที่เยาวชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า**"ชอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวเพราะว่ามันไม่ลำบาก แล้วก็มีความมั่นคง"**²¹¹ และได้ขยายความว่า**"ชอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทธรรมดา เพราะว่าเราอยากทำงานสบายๆมากกว่า เพราะว่าไม่ชอบอาชีพทำนามันลำบากอยากเป็นพ่อค้าเพราะชอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทธรรมดาจะสบายๆมากกว่า"**²¹²

ดังนั้นในปัจจุบันการส่งผ่านของการปรับตัวของคนรุ่นปัจจุบันโดยเฉพาะเยาวชนและเด็ก ให้ความหมายว่าในอาชีพและการปรับตัวที่ขัดแย้งในการบูรณาการค่านิยมของท้องถิ่น โดยเห็นความขัดแย้งได้ชัดกับบรรพบุรุษรุ่นแรก ภายใต้การสนับสนุนนโยบายการผลิตทุนมนุษย์และการสร้างอาชีพให้แก่บุตรโดยคนที่รุ่นที่2(พ่อแม่) เยาวชนเห็นว่าวิธีการสร้างรายได้หรือการทำมาหากินแบบเดิม ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพที่แน่นอนได้ ไม่ใช่ทางออกของตนเอง แต่เป็นความหมายของทางออกของพ่อแม่ เป็นการสร้างรายได้มาจากพื้นฐานที่ไม่ได้รับการศึกษา คนที่ไม่สามารถหางานได้ในตลาดที่เป็นทางการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เห็นได้จากค่านิยมไม่ได้สนับสนุนการบูรณาการในท้องถิ่นของการปรับตัวดังแต่ก่อน เยาวชนในปัจจุบัน ให้ความหมายในค่านิยมของความมั่นคงในชีวิตและความเป็นอิสระของตนเองตามลำดับ ให้ความคิดเห็นว่าการปรับตัวของตนเองปัจจุบันว่า**"สิ่งที่สำคัญในชีวิตคือความสามารถในการแก้ไขให้ถูกต้อง ความสามารถในการคลี่คลายปัญหาในทางปฏิบัติที่เป็นจริงและการค้นหาสิ่งใหม่ในชีวิตมากกว่าอยู่อย่างซ้ำซากโดยเห็นว่าค่านิยมที่สำคัญที่สุดแก่ชีวิตคือชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองที่ดีต้องดีขึ้น"**²¹³

นั่นคือ กระแสแนวโน้มของเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านขาวมากกว่า65% ที่คิดเช่นนั้น เห็นว่าควรเข้าสู่การทำงานที่มีรายได้หรือเงินเดือนประจำ เป็นอาชีพที่เกิดขึ้นมาจากตลาดการศึกษาโดยให้ความสำคัญในภาครัฐ การเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพของการทำงานราชการในรูปแบบที่สร้างความมั่นคงให้กับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ พยาบาล ทหาร หรืออาชีพรับราชการอื่นๆ เพราะเห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาในการปรับตัวของพ่อแม่เป็นไปอย่างยากลำบาก ในขณะที่เยาวชนหญิงให้ความหมาย อาชีพเป็นพยาบาล ครู ตำรวจหญิงที่สามารถรับใช้บริการในท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างอำนาจและการให้ยอมรับเป็นสำคัญ ในขณะที่เยาวชนจำนวนหนึ่ง ประมาณ 7-10%เห็นว่าควรทำงานที่เป็นอิสระที่เป็นตัวของตนเองโดยเฉพาะการทำงานภาคธุรกิจส่วนตัว เพราะสามารถสร้างรายได้ที่ดี ให้ความคิดเห็นในค่า

²¹⁰ นางสาวพนิดา แสนสุข.บ้านดอนกลาง

²¹¹ นางสาวเทียนทอง ละครราช.บ้านกล้วย

²¹² นางสาวนารี มะปิไซ.บ้านกล้วย

²¹³ เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7พฤษภาคม 2546

นิยมที่เกิดขึ้นมา ได้สะท้อนให้เห็นจากการขัดเกลาโดยตรงของการช่วยงานบ้านของเยาวชนที่ผ่านมามีว่า เส้นทางในการเอาตัวรอดที่เป็นแบบเดิมๆที่พ่อแม่ได้ปฏิบัติอยู่นั้น เป็นการเอาตัวรอดที่อาศัยแรงงานและขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคมและธรรมชาติของตนเองเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ต่อการเข้าสู่การทำงานที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ เป็นความต้องการสร้างหลักประกันให้แก่ชีวิตของตนเองที่มั่นคงและมีความปลอดภัยอย่างถาวร เป็นแนวทางหนึ่งในขณะที่อีกแนวทางหนึ่งเห็นว่าไม่ชอบ เพราะว่างานที่พ่อแม่ทำไม่ตรงกับสิ่งที่เราต้องการอยากจะทำ อยากทำงานเกี่ยวกับธุรกิจที่ติดต่อระหว่างประเทศ²¹⁴ หรือการทำงานส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นการเย็บผ้า หรือค้าขายสามารถทำให้ชีวิตของตนเองดีขึ้น สามารถใช้ชีวิตร่วมกับท้องถิ่นได้ไม่จำเป็นต้องอพยพออกจากบ้านเกิดของตนเอง

คนรุ่นใหม่เห็นความมั่นคงกับชีวิตบนเส้นทางเศรษฐกิจภาครัฐหรือเอกชน

ค่านิยมในจิตสำนึกของเยาวชน มีความพยายามที่จะทำงาน ที่สามารถสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นมา มีรายได้อย่าสม่ำเสมอ มีหลักประกันที่มั่นคงและปลอดภัยรวมทั้งในท้องถิ่นให้ความนับหน้าถือตาเป็นหลัก อย่างไรก็ตามค่านิยมที่เกิดขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สร้างให้เกิดความแตกต่างจากอดีตที่คนในรุ่นที่หนึ่ง(ปู่ ย่าตาทาย)ใช้ชีวิตที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง โดยผ่านการสนับสนุนการขัดเกลาจากพ่อแม่ของตนเองเป็นสำคัญที่ผลักดันให้ปรับตัวเข้าไปสู่ระบบ

²¹⁴ นางสาวสุชาดา สุวรรณ.เวทีเยาวชนในพื้นที่วัฒนธรรมบ้านท่ง"อาชีพและการปรับตัวของเยาวชน".วันที่ 7 พฤษภาคม 2546

ตลาดจากทุนมนุษย์และการแข่งขันกันเองในตลาดแรงงาน ซึ่งแน่นอนว่าส่วนหนึ่งนั้นขาดความสามารถ หรือไม่มีความต้องการในการแข่งขันในตลาดแรงงานได้ยึดอาชีพและแรงงานที่มีกิจการของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งคนอื่นโดยคนในรุ่นที่2 เห็นอนาคตลูกหลานของตนเองที่เกิดขึ้นมาว่า"ถ้าลูกเรียนหนังสือไปบ่ไหวอิหลีกะถ่ายทอดให้อยู่พอว่ามันกะเป็นงานในร่ม รายได้กะได้อยู่ว่าตั้งแต่เขาไปรับมาเอง แล้วรับตัดเสื้อผ้ายู่หน้าร้านกะสิสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ พ่อกะคิดมาตั้งแต่4-5 ปีแล้ว"²¹⁵ ในขณะที่อีกคนอีกจำนวนหนึ่งเป็นพนักงานหรือลูกจ้างทั้งของรัฐและเอกชนไปในที่สุด ในขณะที่คุณค่าหรือความหมายของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมมีอยู่ในฐานที่เข้าใจกับตนเองว่าเป็นงานเสริมหรือทะนุบำรุงท้องถิ่นประเพณีไป

การคัดเลือกวัฒนธรรมเอาตัวรอด

ท่ามกลางการเกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ระบบตลาด มีอิทธิพลในชีวิตประจำวันอย่างมาก ก่อให้เกิดการคัดเลือกวิถีการเอาตัวรอดที่ปรับตัวตามคุณค่าและค่านิยมในระบบตลาด ที่สร้างขึ้นของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ

ช่องทางใหม่ในการระดมทรัพยากร

การใช้ชีวิตและการปรับตัวของคนในพื้นที่ในระบบตลาดคือ วิถีการดิ้นรนในการเอาตัวรอด เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะการขาดแคลนทรัพยากรในการนำเอามาใช้ภายในครัวเรือนของตนเอง ที่มาจากการทำนาและอาชีพอย่างอื่นในปัจจุบัน จำเป็นที่ต้องพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้น สภาพที่เกิดขึ้นมา พยายามหาวิธีการในการเอาเงินมาหมุนต่อการแก้ไขปัญหาวีชีวิตประจำวันภายในครัวเรือน การหมุนเงินไปเรื่อยๆหรือเอาเงินมาลงทุนในการสร้างธุรกิจของตนเองหรือการประกันการยังชีพ เป็นวิธีการปรับตัวแบบใหม่ในการหาทรัพยากรเกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของการใช้เครดิต และการหมุนเงินในการสร้างความเป็นไปได้ของการหาทรัพยากรจากระบบตลาด พฤติกรรมของคนในพื้นที่ ค้นพบว่าพึ่งพาเครดิตและการใช้ช่องทางใหม่ในการสร้างหรือดึงทรัพยากรเข้ามาในพื้นที่ เพราะมีพื้นฐานมาจากการปรับตัวที่ขึ้นกับธรรมชาติ เห็นได้จากแนวคิดในการนำเอาเครดิตมาใช้ปัจจุบัน มักให้ความพึ่งพาสถาบันการเงินเครดิตที่เกิดขึ้นมาจากสถาบันตลาด ให้ความเห็นว่า"กะได้อยู่เพราะเขาคิดดอกถูก เทื่อแรกเขากะให้ยืม 10,000 บาท แต่เขาบ่มีหลักทรัพย์ บ่มีไรนาไปค้ำประกันตอนนั้นกะเอาง่ายอยู่ แต่เดี๋ยวนี้ผู้ใดบ่มีใบนาเป็นของตัวเองเขากะบ่รับ แล้วแม่กะเข้าประกันสังคมนำเขาก็กั๊งค์ทั้งเมียปีหนึ่งกะดอกอยู่ 4,000 บาทต่อคนแม่กะเป็นสมาชิกตั้งแต่อายุได้ 36 ปี ประมาณ 4 ปีแล้ว ตั้งแต่ก็เขาคิดร้อยละ 12 ต่อปีแต่ว่าแม่กะไปจ่ายก่อนกะได้ลดดอกลงมา ร้อยละ9 บาทต่อปีอยู่กะเลยได้เป็นลูกค้าเกรดเอ กะเลยได้บัตรพิเศษของ ธกส. แม่กะพกกล้วยหลายถั่วเอาหลายยามสิจ่ายมันสิหยากเขา แม่กะมีปัญหาวงษ์น้ำท่วมเขาบ่มีข้าวขายไปจ่ายเพิ่นงวดนี้กะบ่ทันได้จ่ายเพราะว่าเดือน เมษายน จังสิได้จ่าย"²¹⁶ นั่นเป็นความหมายที่เกิดขึ้นมาว่า คนในพื้นที่ยอมรับว่าธกส. เป็นช่องทางอย่างหนึ่งในการพึ่งพาเครดิตในรูปเงินตรา นอกจากการยืมจากเครือ

²¹⁵ นายปราโมทย์ บาทชาธิย

²¹⁶ อ่างแล้วแม่มาลา บัวชมภู

ญาติหรือเป็นแรงงานรับจ้างแล้ว ในขณะที่เดียวกันเป็นสถานที่เข้าใจพื้นฐานการสร้างหลักประกันชีวิตให้กับครอบครัวแก่คนในพื้นที่ด้วย พฤติกรรมทางเศรษฐกิจนี้ได้กำหนดให้ใช้สถานการณ์เป็นจริง ในการตัดสินใจที่มีเหตุผลมากยิ่งขึ้นต่อความรับผิดชอบปัญหา มาจากการยืมเงินกู้ เป็นความหมายที่คนในพื้นที่ให้การยอมรับว่า ระบบตลาด มีกฎและกติกาอย่างเคร่งครัดในการกำหนดพฤติกรรมเศรษฐกิจครัวเรือน ให้มีความระมัดระวังและรู้กำลังของตนเองในการใช้เครดิตและเงินตรา หรือการสร้างโอกาสที่เกิดขึ้นมาในชีวิตในการสร้างอาชีพของตนเอง การใช้เครดิตด้านภาคเกษตรกรรมที่ยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น(ปลูกต้นขนุน เลี้ยงวัว หมู)ของครอบครัวหนุ่มสาว

การใช้ช่องว่างของระบบตลาด หากมีความสามารถและกำหนดพฤติกรรมอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สามารถสร้างให้เกิดโอกาสแก่ตนเองขึ้นมาว่า "ชกส. กะไต่ยืมมา กะแต่ก็กะยืมมาเฮ็ดสวนหมากมีกะ แต่ว่าเดี๋ยวนี้กะไต่ไปแล้วหนากะเหลือแต่เงินยืมทางอื่น กะไต่ยืม ชกส.มา 5 ปี เป็นเงินยาว การที่ไต่ยืมชกส.มากะตืออยู่กะกะไต่มาหมูน้อยกะกะหมูนแบบคิดว่ากะตืออยู่ที่เพิ่นไต่ยืมไต่ได้ไต่เฮาทำกิจการหมูนภายในครอบครัว กะทำไต่ชีวิตเฮาไต่ดีขึ้นมากะคิดว่ามันดีกะไต่ตั้งแต่ปลูกหมากมีกะ 3-4 ปีที่แล้วถ้าว่ามีเงินกูยืมขุมื้อนี้กะว่าอยู่บ่ไต่ข่มวากะไต่เงินกูยืมมาหมูนไต่"²¹⁷ ความคิดเห็นของช่องทางเครดิตสร้างงานแก่ตนเอง ไต่ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมาจากคัดเลือกช่องทางการไต่มาเครดิต

²¹⁷ อ่างแล้ว.นายภานุศักดิ์ แสงวงศ์

ในการสร้างกิจกรรมอย่างมีเหตุผล ช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวเปลี่ยนแปลง และ
 ออกจากการดิ้นรนแบบจนตรอกของตนเอง

อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นมากับช่องทางเครดิต ไม่ใช่เป็นปัญหามาจากระบบการเงิน หรือเงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวย แต่เกิดขึ้นมาจากการเอาเครดิตเหล่านี้มาใช้ในการ
 เส้นทางปรับตัวแบบประเพณีเศรษฐกิจที่เคยปฏิบัติมา อาจสร้างปัญหาที่เกิดขึ้นว่า"ไปยืม
 เงิน ธกส. กับ สหกรณ์ ปีพ.ศ.2542 มั่นคงเข้าไป 140,000-150,000 บาทตั้งแต่ซื้อแล้วน้ำท่วม
 ทุกปีเลย 3 ปีซ้อนมันกะเลยยาแยะตั้งแต่กินน้ำท่วมจกเทียเนาะกะเลยใจใหญ่ซื้อแล้วแม่กะห
 ยากได้น้ำมันโกลักระซื้อไว้มันท่วมทุกปีหลายกะเลยบ่มีเงินใช้หนี้ ธกส. กับ สหกรณ์ เลย
 สาเหตุที่มันท่วมแม่กะบรู้อยู่ซื้อจมันกะขึ้นลิบจมาโลด คั้นฝนตกลงมามันกะท่วมโลดเขาจะว่า
 เชื่อนลืขาดต้องปล่อยน้ำออกมันกะมาท่วมทางนาแม่นี้ละแม่กะบรูว่าสิเฮ็ดอียังแล้วกะเลยลอง
 ไปขายของอยู่ตลาด ชำมันได้แก้ขัดพอได้กินไปเป็นมือไปแม่กะขายมาตั้งแต่ปีน้ำท่วมแม่กะมา
 ขายเลย ในบ้านนี้กะมีแม่นี้ละไปขายของตลาดผู้เดียว มีอียังกะซื้อกะเก็บไปขาย ตั้งแต่แม่บ
 ไปตลาดจกเทียน้ำท่วมข้าวหมิดคักจแม่จไปขายของอยู่ตลาดส่วนพอกะบ่เฮ็ดอียังกะมีตั้งแต่
 อยู่ยากกับลูกกับหลานนั้นละ"²¹⁸

ดังนั้นการใช้ช่องทางเครดิตหรือใช้ช่องทางใหม่ที่เกิดขึ้นมา ไม่ได้หมายความว่า การจะประสบความสำเร็จได้ หากไม่เข้าใจการปรับตัวเองจากระบบตลาดว่า การใช้เครดิต
 นั้นเหมาะสมกับคนที่มีความรู้ที่แน่นอน กล่าวคือ อาชีพที่สามารถให้เกิดการใช้ความรู้ในการ
 ตลาดต่อการสร้างรายได้ อาศัยความเป็นเหตุผลในการตัดสินใจของการวางแผนที่ตนเองมีอยู่
 มีเป้าหมายสุดท้ายคือ การเพิ่มรายได้ของครอบครัวขึ้นมา อาศัยช่วงเวลาของการใช้แรงงานที่
 มีอยู่ภายในครอบครัว ระบบตลาดได้คัดเลือกคนที่มีแนวคิดและจิตใจทางการค้า การผลิตเพื่อ
 คนส่วนใหญ่ ในขณะที่ช่องทางเครดิตที่เพิ่งเกิดขึ้นมาในเร็วนี้ เป็นกองทุนหมู่บ้านในเรื่องนี้ได้นำ
 มาใช้ในความหมายว่า " กองทุนหมู่บ้านแม่กะยืมมาซื้อวัวได้ 2 ปีแล้วกะเฮ็ดให้ครอบครัวเฮด
 ขึ้นอยู่ แม่กะเอาเงินกองทุนมาซื้อ บาทนี้ช่วงสงเงิน เงินมันกะบ่พอกะเลยบ่อยากขายวัวรอให้มัน
 ได้ลูกเสียก่อน แม่กะเลยไปหาเยี่ยมหม่องอื่นมาอุดล้าพังเงินเฮากะมีอยู่ 10,000 บาท กะเลยไปหา
 ยืมอีก 10,000 บาท วัวเฮากะบ่ต้องขายถ้าเลี้ยงไปอีกปีหนึ่งมันกะสือกแม่แฝลูกอีก กะเลยไป
 ยืมเงินมาอีก 10,000 บาท ดอกจิงข่อยหาใช้เฮากะพอไปพอมายู่"²¹⁹ นั้นเป็นการใช้ช่อง
 ทางเครดิตต่อการสร้างรายได้ของตนเองให้เพิ่มขึ้นมา เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ส่งผลให้มีการ
 ปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดอย่างมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น ช่องทางเครดิตที่เข้ามา ทำให้คนในพื้นที่
 ปรับตนเองเข้าสู่พื้นฐานระบบตลาดที่พยายามคิดในวิธีการที่นำเอาเครดิตมาใช้ในการสร้างกิจ
 กรรมในอาชีพของตนเอง ขยายกิจการของตนเองให้มีความมั่นคง พฤติกรรมที่นำเอาเครดิตมา
 ใช้ แสดงให้เห็นว่าระบบตลาดได้ขัดเกลาคนในพื้นที่ไปในตัว ให้ยกเลิกวิถีคิดแบบประเพณี
 เศรษฐกิจว่าไม่มีความคุ้มค่า และต้องรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีจำกัด ภายใต้การคัดเลือกข้อมูล

²¹⁸ อ่างแล้ว.แม่นิยม พิลาวุฒิ

²¹⁹ อ่างแล้ว.แม่อุทัย อินทนนท์

ของตนเองมาแล้ว จากประสบการณ์ในการตัดสินใจต่อการสร้างพฤติกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีเหตุผลของครัวเรือน

อาชีพเลี้ยงวัวเป็นการปรับตัวที่มีขนาดมากที่สุดอาชีพหนึ่ง

ดังเห็นได้จากความหมายของคนอื่นๆที่มีประสบการณ์เช่นเดียวกัน แต่ขาดความเข้าใจในกิจกรรม และความสามารถในการหมุนเงิน ได้ทำให้เกิดการช่องทางเครดิตใหม่ที่เกิดขึ้นมาอย่างมีอุปสรรค ดังการบอกเล่าให้เราฟังว่า"กองทุนหมู่บ้านจะมีความหมายอยู่แต่ว่าพ่อกะบ่ได้เอาดอก เพราะว่าพ่อย่านเป็นหนี้หลาย แล้วชาวบ้านที่ยืมมากะเอาไปเอ็ดแนวอื่น แล้วมันเอ็ดบ่ได้กะเลยเสียไป มันขายไปกะได้หนอยบ่พอทุน พวกซื้อวัว ซื้อควาย มาเลี้ยง แต่ว่าการส่งคืนมันจ้อ ระยะบ่พอที่วัว ควายสีใหญ่บ่พอขายได้กำไร กะเลยเป็นหนี้เพิ่มขึ้น สมมติว่ายืมเงินมาหนึ่ง มาเลี้ยงบ่ทันได้ลูก บ่ตกกำหนดที่สีส่งคืน วัวมันถูก มาขายได้หว่าง 7-8 พันบาทกะมี กะเลยขาดทุนพ่องดอกมาทบต้นอีก ผู้ล้งคนขายวัวก่อนกะมี แล้วกะเอาเงินไปใช้แนวใหม่ พอสีเก็บเงินคืนกะไปยืมผู้อื่นมาใช้ กะต้องเสียดอกเบี้ยให้เขา กะเลยเป็นหนี้ยู่คือเก่า ผู้ที่ยืมเงินทุนหมู่บ้านมาประสบผลสำเร็จกะมี เขากะซื้อวัวมาแต่ว่าบ่เลี้ยงกะมี เลี้ยงอาทิตย์สองอาทิตย์กะขาย ได้กำไรพันสองพันกะเอาช่วงมันมีราคา ขายไปขายมากะเลยมีเงินหลาย เพื่อสิครบปีจะเจ้ากะมีเงินหลายหมื่นกะเลยได้ส่งดอกส่งต้น บ่ได้เป็นหนี้"²²⁰

ช่องทางเครดิตใหม่ที่เกิดขึ้นต่อการนำมาใช้ ได้สนับสนุนการทำงานที่ทำตามคนอื่นๆ โดยจำเป็นต้องมีพื้นฐานในอาชีพนี้และมีเครือข่ายทางธุรกิจของตนเองจึงสามารถประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นการติดตามพฤติกรรมของผู้อื่น โดยไม่เข้าใจภาวะการณ์ของระบบตลาด ก็นำมาสู่การเพิ่มหนี้สินของตนเองด้านหนึ่ง ในขณะที่เครดิตแบบนี้จำเป็นที่ต้องมี

²²⁰ อ่างแล้ว.นายทองใบ ศาลาสุข

ความสามารถต่อการหมุนเงินให้สอดคล้องกับเวลา ไม่เช่นนั้นจะสร้างปัญหาที่เกิดขึ้น กลายเป็นว่าช่องทางใหม่ ได้สร้างหนี้สินให้เกิดขึ้นมาอีก หากพฤติกรรมทางความคิดและการปฏิบัติยังเหมือนในอดีตที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามช่องทางเครดิตในการระดมทรัพยากร ได้สร้างให้คนจำนวนหนึ่งมีความสามารถปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด โดยเฉพาะคนที่มีหัวคิดในระบบการค้าขายหรือการปรับตัวที่มั่นคง ดังเช่น การเลี้ยงวัว ในความหมายนี้เหมาะสมกับคนที่มีจิตวิญญาณในระบบตลาด จึงสามารถที่จะใช้ช่องทางเครดิตมาจากสถาบันตลาด ต้องเป็นคนที่กล้าคิดในเรื่องที่คนอื่นไม่เคยทำมาในสังคมตนเอง ในขณะที่เดียวกันมีพื้นฐานมาจากการขัดเกลาจากการค้าขายมาก่อน และยึดมั่นต่อการทำงานเพื่อบรรลุกิจกรรมของตนเอง ไม่พึ่งพาระบบธรรมชาติ เห็นได้จากการสร้างรายได้เกิดขึ้นมาว่า "แม้ว่ากะมีความหมายกับแม่อยู่กะได้ ขอยชีวิตแม่อยู่หว่างน้ำท่วม แม่กะได้ยืม 13,000 บาท แบบว่าหมู่บ้านเฮมีอยู่ 100 กว่าครอบครัวมันกะเลยปัดให้หลายแม่ยืมแล้วกะส่งคืนเหม็ดแล้วกำลังทำเรื่องยืมใหม่ เริ่มแรกที่แม่ยืมมาซื้อถ่าน กะสอบละ 320 บาท สมมุติว่าขายได้ท่อนั้นท่อนี้แม่สืพยายามรวบรวมไว้เพื่อเขาเรียกเอาคืน แม่กะซื้อถ่านมา 50 กว่าสอบแล้วกะขายมือละสอบจนขายเหม็ดแล้วมีเงินส่งคืน"²²¹ โดยในเรื่องนี้ได้รับการยืนยันจากเพื่อนบ้านในเครือข่ายที่ประกอบกิจกรรมแบบนี้ว่า "พ่อกะได้ยืมอยู่กะยืมปีนี้จะยืม 20,000 บาท กะเอามาลงทุนซื้อของขายในบ้าน แม่กะเว้ากับพ่ออยู่ใส่เงิน 20,000 บาทที่ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมันได้อีหยังแน่ พ่อกะบอกว่ามันจักมีอีหยังแน่มันกะอยู่ในร้านเฮนี้หละ กะตื้ออยู่เฮกะได้ขอยแก้ขัดเวลาเฮาทุกข์หยาก จังพ่อใหญ่พวกที่เขามีเวลาเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เขากะได้กำไรอยู่เดี๋ยวนีเพิ่นกะได้ขายใช้คืนแล้วกะได้กำไรแล้วกะได้เลี้ยงลูกวัว ควาย มันอีกเพิ่มไปเรื่อย"²²²

ทั้งหมดในแนวคิดของการกำกับการใช้เครดิต อยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของระบบตลาดเป็นสำคัญ เป็นการปรับตัวในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่รอคอยการคาดหวังจากการลงทุนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่ขึ้นอยู่กับพลังธรรมชาติที่ไร้จัดตั้ง เน้นการแข่งขันแก่ตนเองในการได้มาทรัพยากร คือการพยายามหาช่องทางของตนเองที่ตนเองมีกลุ่มทางสังคมขึ้นมา ใช้ช่องทางข้อมูลในการประกันความผิดพลาด หรือการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจในการลดความเสี่ยงต่างๆ ในเรื่องนี้เห็นได้จากพฤติกรรมการใช้เครดิตที่มีดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าไปสู่กิจกรรมที่สามารถสร้างงานได้อย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน สามารถเป็นช่องทางที่บรรลุในการได้มาทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นไปในที่สุด คนกลุ่มนี้สามารถส่งคืนได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถปรับตัวเองเข้าสู่ระบบตลาดได้ การเลี้ยงวัวเช่นเดียวกันให้ความหมายที่ไม่ขึ้นอยู่กับฤดูกาลแล้วต่างมีวิธีการและประสบการณ์ของตนเองที่ไม่เหมือนใคร

อย่างไรก็ตามช่องทางในการระดมทรัพยากรใหม่สำหรับประเพณีเศรษฐกิจ ให้ความหมายในแง่ของการบรรลุการได้มาเครดิตง่าย แต่ไม่ได้กำกับพฤติกรรมความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ว่า "กองทุนหมู่บ้านแม่กะได้ยืมอยู่กะยืมมาใช้จ่ายเกี่ยวกับการเอ็ดไร่นานี้หละ แม่กะ

²²¹ อ่างแล้วแม่เพญ จันแก้ว

²²² อ่างแล้วแม่นอ พิลาวุฒิ

ยืมเงินมา 10,000 บาทกะยืมมาได้ 1 ปีแล้ว กะใกล้จะได้เสียดอกคืนเขาแล้วมันกะได้อยู่ได้เสียดอกเดือนละร้อยบาทต่อเดือน”²²³ เป็นความหมายของการเข้าใกล้แหล่งที่มาของทรัพยากรง่าย แต่ไม่มีการควบคุมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นมา แม้ว่าประเพณีเศรษฐกิจเหล่านี้พยายามควบคุมการทำงานที่ขึ้นกับตนเองเช่น”กองทุนหมู่บ้านกะมีความหมายต่อครอบครัวอยู่เพราะว่าแม่กะได้ยืมเงินล้านมาลงทุนคือกันแม่กะยืมมาลงทุนเอ็ดข้าวนาบึง พอขายข้าวได้แม่กะว่าจั่งสิเอาไปส่งเพิ่นเพราะว่าหย่านใช้เงินเพิ่นหมด แม่กะยืมมา 10,000 บาท กะเอามาซื้อปุ๋ย ชื้อน้ำมัน จั่งสิหละกะฟุ้งได้ยืมปีนี้เพราะว่าเขาก็กะยืมมาให้ แล้วดอกกะเสียแบ่งร้อยละ 1 บาท ต่อปี”²²⁴ การกำหนดการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และสร้างความสามารถในการเข้าสู่ระบบตลาด พื้นฐานวิธีคิดและการควบคุมทรัพยากรแบบนี้ ยังเป็นเรื่องที่ยากลำบากในสภาพการทำงานปลูกข้าวในลุ่มน้ำชีและภาวะการณ์ของระบบตลาดที่เป็นอยู่ ดังนั้นผลลัพธ์ในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจสร้างความเสี่ยงอยู่ต่อการสร้างหรือหาทรัพยากรแก่ตนเอง นั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบันของวิธีคิดและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแบบเก่าอยู่ ไม่สามารถปรับตนเองได้ในการบรรลุการได้มาทรัพยากรในระบบตลาดที่มีทางเลือกที่ดีว่าแก่กลุ่มคนเหล่านี้

แม้ว่าบทบาทของความช่วยเหลือของความเป็นคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบกว้างนั้นได้ลดบทบาทลงไป โดยเฉพาะเครือข่ายที่เกิดขึ้น มาจากความเห็นอกเห็นใจทางสังคม แต่ในขณะเดียวกันระบบตลาดได้สร้างให้เกิดช่องทางใหม่ของการให้และการกระจายใหม่ในปัจจุบัน มาจากหน้าที่ของภาครัฐที่ลงมสนับสนุนในการให้ความช่วยเหลือดูแลแทนที่จะให้เกิดความช่วยเหลือภายในตนเองอย่างเดียวเหมือนในอดีต อันเป็นความหมายที่รัฐต้องการสนับสนุนในเรื่องต่างๆ ในขณะที่สภาพของครอบครัว เผชิญปัญหาร่วมกันการจะพึ่งพากันเหมือนกันในอดีต มีข้อจำกัดสำหรับประเพณีเศรษฐกิจ เพราะว่ามีข้อจำกัดทางทรัพยากรและใช้เงินตราเป็นหลักด้วย ดังเห็นได้จากหน้าที่ของช่องทางใหม่ว่า” จั่งนำท่วมกรมพัฒนาการเกษตรเขากะเข้ามาชอยแจกพันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ บ่มั่นสีได้ 2-3 ปีแล้วบ่ที่เขามาแจก ปีกลายแม่กะได้ข้าวจำวมะลิ 2 สอบ ข้าวนาบึงผู้ละกะสอบต่อล้ง ปีนี้ได้ข้าวปลูกข้าวเหนียวผู้ละ 1 สอบ แต่ว่าเขากะมาแจกช่วงเก็บเกี่ยวแล้ว อย่างอื่นกะมีในฝักกะมี ฝักกาด ฝักชี ม่ามา ข้าวสาร ปลากระป๋อง เขากะจัดเป็นชุดคั่นน่าน้ำท่วมเฮากะไปรับน้ำผู้ใหญ่บ้าน แต่ว่าน้ำท่วมรัฐบาลสิชอยกะลงนำหมู่อยู่กะลงไป 30 ไร่ แล้วแต่สีได้แม่กะเบิ่งอยู่”²²⁵

การปรับตัวที่ยากลำบากในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ทำให้การช่วยเหลือในพื้นที่ตนเองมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ภาครัฐกลายเป็นช่องทางใหม่ในการระดมให้ความช่วยเหลือทรัพยากรในช่วงระยะสั้น และการแนะนำในสิ่งที่ตนเองสามารถ ทำได้ทำให้ชาวบ้านมีเครือข่ายใหม่เกิดขึ้นมา ภายหลังเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมเป็นเวลา 3 ปีมาแล้ว และในเวลาเดียวกันได้มีความรู้ คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้แก่ตนเอง สำหรับ

²²³ นางเพ็ญ จันแก้ว อายุ 55 ปี อาชีพทำนา บ้านค้อเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 22 พฤศจิกายน 2545

²²⁴ นางอุไร อินทนนท์ อายุ 55 ปี อาชีพทำนา บ้านค้อเหนือ วันที่สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2546

²²⁵ อ่างแล้วแม่ทองลา แทนกุดเรือ

ครอบครัวที่มีความต้องการเข้าสู่ระบบตลาด บทบาทและหน้าที่ของผู้นำในท้องถิ่นตนเอง มีส่วนในการสร้างและวางช่องทางในการระดมทรัพยากรของการเข้าสู่ตลาดอย่างมีเหตุผลด้วย หากการทำงาน ได้ผ่านการริเริ่มมาจากจิตสำนึกและความคิดในปัญหาร่วมกัน สามารถทำให้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่คนในพื้นที่ด้วย ดังเช่น"อบต.กะมีความหมายอยู่ อยู่บ้านกะเป็น อบต. 2 คน กะชื่อว่า นายทวี สุตามาตร นายคำสูง แจ่มสุข เพ็ญกะสิเฮ็ดส่วนรวมสะมาก กว่ากะบ่ได้เจาะจงว่าสิเฮ็ดชอยผู้ได้เป็นพิเศษ จังเพ็ญกะเอาถนนมาให้หมู่บ้านไปมาได้สะดวก บ่คือตั้งแต่เก่า เพ็ญกะจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ให้หมู่บ้าน แล้วกะเฮ็ดปุ๋ยหมักชีวภาพ เพ็ญบ่ได้เจาะจงว่าสิชอยไฟเป็นพิเศษเพ็ญกะจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์มา 3 ปีแล้ว แต่ว่ากลุ่มปุ๋ยชีวภาพเพิ่งมาเฮ็ดปีนี้ พวกที่เฮ็ดปุ๋ยกะได้เอาใส่नाแล้ว"²²⁶ หรือบุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับในการทำงานที่ไม่ได้หวังอะไร แต่ต้องการให้เกิดมีรายได้และมีอาชีพขึ้นมาในพื้นที่ตนเองว่า"อบต. กะคืออยู่กะ เลากะเป็นคนที่ดีช้อยเหลือหมู่บ้านอยู่กะ ผู้ได้เดือดร้อนกะไปปรึกษาเลาได้ แล้วเลากะมาแนะนำปลูกของ กะว่าเกษตรเอาต้นกล้วยมาใส่กะได้คำแนะนำจากเพ็ญเขามาลงต้นกล้วยใส่ตอนนี้กะมีกล้วยนำกะกล้วยหอมทอง อบต.อยู่บ้านเฮากะมี 2 คนแต่ว่ากะได้รับความช้อยเหลือจากผู้เดียว ชื่อว่า อบต. นายทวี อุทามาส แต่ว่าอีกผู้หนึ่งกะบ่สู้งานกะเจ้าแหล่กะ กะเจ้าอาจปรึกษากันกะบ่อยู่แต่ว่าส่วนมาเฮากะคลุกคลีอยู่กับแต่ผู้นี้แล้วเวลาที่ว่ามีความเดือดร้อนอียังกะปรึกษาได้อยู่ การเอ็ดงานของเฮากะเอ็ดไ้เฮาดีขึ้น กะอย่างเลาพาเฮ็ดปุ๋ยชีวภาพ กะพาหมู่กะเกษตรกรเฮ็ดปุ๋ยขึ้นมามีความคิดคืออยู่กะกะได้ช้อยขึ้นมายุ่งกะเพ็ญกะได้เป็นมา 2 ปีนี้หละ"²²⁷

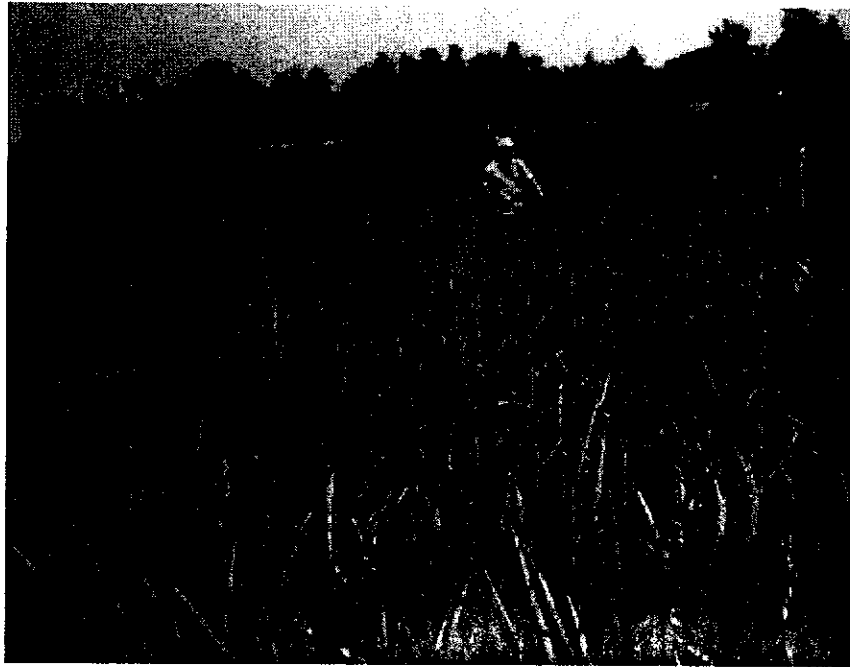
การเกิดช่องทางใหม่ และการพังทะลายของช่องทางเก่า เป็นกระบวนการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ที่เผชิญปัญหาการปรับตัวเองเข้าสู่ระบบตลาดว่า มีความสามารถอย่างไรที่จะสนับสนุนให้เกิดการสร้างทรัพยากรขึ้นมาได้ ในขณะที่เดียวกันหากเผชิญปัญหาเข้าสู่ระบบตลาด พยายามใช้โครงสร้างใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากระบบตลาด เอื้อประโยชน์แก่ตนเอง ในรูปของการจัดแนวคิดและการจัดตั้งองค์กรขึ้นมา การระดมช่องทางของการได้มาทรัพยากร ซึ่งเกิดขึ้นมาในรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้เกิดการบรรลุได้

ระบบตลาดเป็น การประกอบกิจกรรมส่วนตัวที่มีความแตกต่างจากสังคมประเพณี กล่าวคือ ต้องสร้างความเป็นส่วนตัวต่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้น ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ที่ไร้กำกับจากธรรมชาติ ดังนั้นตำแหน่งและบทบาทของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ ได้เผชิญปัญหาในการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด ด้านหนึ่งได้ยืนอยู่บนพื้นฐานประเพณีเศรษฐกิจ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งได้อาศัยความสามารถของตนเองสร้างกิจการให้เกิดขึ้นมา ความสำเร็จเหล่านี้มาจากเครือข่ายและความสัมพันธ์แรงงานที่เป็นแบบส่วนตัว

²²⁶ อ้างแล้วนายปราโมทย์ บาทชาธิย

²²⁷ อ้างแล้วนายภานุศักดิ์ แสงวงศ์

การทำนาปรังเป็นรูปแบบอนุรักษ์ของการหารายได้ที่ไม่เป็นทางการของบ้านค้อเหนือ

เครือข่ายธุรกิจ

เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระบบตลาด ที่พยายามปรับตัวในเงื่อนไขใหม่ ในการสร้างช่องทางการทำมาหากิน โดยบรรลุนิติกรรมของตนเองขึ้นมาก่อน ซึ่งอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ในการร่วมมือทางกิจกรรมเศรษฐกิจอย่างแนบแน่น การรวมตัวเป็นกลุ่มในเครือข่าย เป็นการร่วมกันในการทำงาน เพื่อได้มาทรัพยากร มีกฎและกติกาในการควบคุมอย่างเคร่งครัดหรือมีจริยธรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือต่อกันและกัน ในเรื่องนี้ได้เกิดขึ้นมาในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุ๋มที่ผ่านมาก่อนการเข้ามาสู่การใช้ธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ เช่นการเกิดขึ้นมาของ"กลุ่มพ่อกะมีกะกลุ่มครองน้ำเป็นกลุ่มที่เอ็ดนา นาปังกับนาปี คือว่าเป็นกลุ่มที่ว่ายามเฮอยากเอ็ดนาเฮากะจับกลุ่มกันครับ ว่าเฮาสีเอน้ำจิ้งซี่ว่าสีเอ็ดปสิเอนาว่ารวมกัว่ามีจักคนแล้วกะรวมกลุ่มกันเฉพาะกลุ่มของผผมมี 12 คน กะเมิดครองนี้กะเข้ากลุ่มเดียวกันหละครับกะมีคนเกือบ 200 กลุ่มผผมมี กะพ่อใหญ่ เกี่ยม พ่อใหญ่ พัน รังสันต์ พ่อใหญ่เหลา แล้วอย่างพ่อใหญ่บินเป็นกลุ่มเดียวกัน ฮ่าเทียกะไปนอนนากันฮ่อข้าวฮ่อน้ำ ไปนอนเฝานากันเวลาสูบน้ำเขานา กลุ่มผผมนี้กะปะเคยทะเลาะกันเบาะแว้งกันในกลุ่มครั้งแต่ว่ากลุ่มกะมีคนกลางเดียนนี้กะเอ็ดไว้อยู่ครับ เพราะว่าผู้กลางนี้กะเป็นผู้ที่ว่าแล่นขอเนาขอหยังจั้งซี่ กะตั้งเป็นผู้เป็นหัวหน้าหลั่งเทียน้ำบพอผู้นี้กะต้องไป เฝินกะชื่อว่าเกี่ยม นครราช มีปัญหาอิหยังในกลุ่มเฝินหละกะเฝินหละเป็นผู้แก้เฝินอายุ 61ปีที่ว่าเอนาเฝินมาเป็นหัวหน้ากะว่า

เครือข่ายการจัดการบริหารทรัพยากรน้ำของพ่อบ้าน ศรีวิเศษ

เพิ่มเป็นคนที่มีความยุติธรรมแทน เบื้องจากการกระทำว่าเพิ่มเคยไปทำมา ว่าไปเอ็ดน้ำหมูนัน เป็นจ้งขันอยู่ กะว่าเคยเอ็ดถนนหนทางน้ำกันอยู่กะไปมาน้ำกันดุ่มันกะเลยฮู้จักใจกัน ว่าผู้นี้เป็นแบบนี้กะครบกับมาแต่โดนแล้วครับกะตั้งแต่มายู่บ้านนี้หละครับเกือบ 20 กั้วปีแล้ว"²²⁸

รูปแบบความสัมพันธ์บนพื้นฐานของคนในพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการในการกระจายทรัพยากรร่วมกันในการเพาะปลูก โดยมีคนกลางเป็นหัวหน้า มีอำนาจในการกระจายทรัพยากรร่วมกันแก่สมาชิก ซึ่งพื้นฐานที่สำคัญมาจากการสร้างความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือต่อการให้ทรัพยากรน้ำแก่สมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในกฎและกติกา ที่คอยประสานกับทุกกลุ่มที่มีสมาชิกในการใช้น้ำ เพื่อให้ทุกคนมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันมีความยุติธรรมของการกระจายทรัพยากรร่วมกัน วิธีการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่วัฒนธรรมพระธาตุคำบูเกิดขึ้นมาแล้ว เพื่อช่วยให้คนที่ใช้น้ำในช่วงฤดูกาลสามารถมีน้ำได้ และเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดเครือข่ายของผู้ใช้น้ำร่วมกัน ซึ่งเป็นข้อดีอย่างมาก ได้วางกฎและกติกาต่างๆไว้ โดยเกิดขึ้นมาจากพื้นฐานปัญหาของตนเอง ไม่มีสมาชิกใหม่เพราะถ่ายทอดกันในมรดกอาชีพ หรือการเกิดขึ้นมาบนพื้นฐานของเครือข่ายแบบประเพณีการแก่ขวด เป็นการผนึกกำลังของครอบครัวที่เป็นชุมชนเดียวกัน ซึ่งมีตัวอย่างในการสร้างความสำเร็จ และสร้างคนรวยใหม่ในพื้นที่ เมื่อใช้การประสานงานของประสพการณ์จากวิถีชีวิตเก่า และการจัดการควบคุมทรัพยากรแบบใหม่ว่า “ตอนน้อยๆกะเคยไปแก่ขวดน้ำเพิ่มอยู่ แต่กะเขาไปเอ็ดงานอยู่ตะวันออก แล้วกะขึ้นมายุ่บ้านก่อนสิมารวมกลุ่มกันลงทุนแก่ขวดพ่อกะเอ็ดนาชื่อๆ กะลำบากหลาย นอนอยู่นาเห็นพ่อใหญ่สาพื้นมีขวดสองสามมือเพิ่มได้

²²⁸ นายบัวผัน ศรีวิเศษ.อายุ63ปี.อาชีพทำสวน ทำนา.บ้านค้อเหนือ.วันที่สัมภาษณ์ 26ธันวาคม 2545

เงินสี่พันมาจ้างคนตำนา กะเลยคิดว่าถ้ามีขวดคือสี่ดี แต่กะปมีเงินลงทุน พอตีมีเงินล้านมา เขาให้มาสองหมื่น มันกะบ่พอค่าขวด กะเลยไปหาหมูซุมเตี้ยวมี พ่อหวัง พ่อเรือง พ่อเชียงน้อยสี่คนถามกันว่าถ้าได้เงินสิพากันเอาไปเฮ็ดหยัง ถ้าใช้มันกะสิเบิดซ้อๆ เอามาลงทุนซ้อขวดดีกว่า ซุมหมูกะเห็นดีนำ กะเลยไปหาข้อมูลกับพ่อใหญ่สาพ่อใหญ่มอนผู้เพิ่นมีขวด ว่าสิไปซ้ออันใดหม่องได้มันแจ่งถูกแจ่งประหยัด ก็เลยได้ขวดมาเฮ็ดเอง เป็นเงิน 30,000 บาท แล้วกะต่อเรือใหม่สองลำ 10,000 บาท ค่าถั่งน้ำแข็ง ค่าดาซัง ค่ากระบุงตระกร้า เบิดกันคนละ สองหมื่นกว่า ไปคูนำคนมีขวดเขาเห็นปัญหาของเขาว่าเขามีค่าใช้จ่ายค่าของค่าดูแลรักษาหลายโหด เขาเฮ็ดเป็นหุ่นหารกันสี่ทุกอย่าง ค่ากระดาซค่าถุงกะหาร ค่าเหล้าค่าน้ำแข็งเขียนลงเบิด ค่าขายปลาใหญ่กะแบ่งสี่ส่วน ได้มาห้าหกพันหมื่นหนึ่งกะแบ่งกันแล้วจตใหม่ กะคือสองสามมือแบ่งเงินกันเทื่อหนึ่งยามไปต้องไปกันเฮื่อนละสองคนกะพอดีเป็นแปด แก่ขวดได้พอดีน้อยกว่านี้แก้บ่ได้แก่ขวดงานหนัก หนาวหลายยามตำน้ำลึกๆยามกลางคืนต้องกินเหล้าขาวก่อนแจ่งบ่เป็นตะคริว ถ้ามีคนขอไปนำกะให้ไป ยามนั้นกะแบ่งกันเป็นหัว ปลาน้อยเฮ็ดสั้มขายบ้านค้อบ้านผือได้มือละสามสิร้อยไปหม่องที่เคยไปหาข้าวแต่ก่อนนั้นละเขามักปลากบ้านเฮาแจ่งโอดกะขายได้ให้บักอ้อยไปขายนำแม่ปลาใหญ่รวมกันขายแบ่งสี่ เดือนแรกไปแทบทุกมือ ต้องกินเหล้าให้เส้นสายบ่ตั้งทุกมือคือกันเดือนเดียวมีเงินจ่ายคืน กะได้จ้างกลองยาวแห่ช้างม้าบรืวารไปให้เจ้าปู่ เพราะได้บนเพิ่นไว้แต่เมื่อแรก พอลงขวดมือแรกกะฮู้แล้วว่าเจ้าปู่ให้เป็นหนี้เขาโดน ลงบาดแรกได้ปลามาร้อยกิโล ได้ปลาโตมานำ เลยเชื่อเพิ่นคักว่าเพิ่นรับบน"²²⁹ การนำเอาระบบบัญชีมาบันทึกเพื่อให้เห็นกระแสการหมุนเวียนของทรัพยากรภายในกลุ่มของตนเองเพื่อที่จะทำการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลมากที่สุดในช่วงจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่

ในขณะที่เกิดกลุ่มที่มาจากการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด เช่น กลุ่มเย็บผ้าอันเป็นเครือข่ายอาชีพในปัจจุบัน ดังเห็นได้ว่า"พ่อที่มาเฮ็ดงานนำกันแต่ว่าแยกกันเฮ็ดเวลาเฮ็ดเสร็จแล้วกะเอามารวมกันไว้บ้านพ่อแล้วเพิ่นกะมารับเอาอยู่บ้านพ่อ ผู้ที่เฮ็ดนำกะมี บ้านเมียด ชื่อว่าบาน บ้านค้อเหนือแม่แปลง บ้านค้อใต้ แม่จี แม่ล้วย บ้านผือแม่จิม แม่สวอย บ้านกล้วยแม่บน บ้านดอนกลางกะพ่อนี้หละ กะเฮ็ดมาได้3-4 ปีแล้วที่รวมกลุ่มกัน"²³⁰

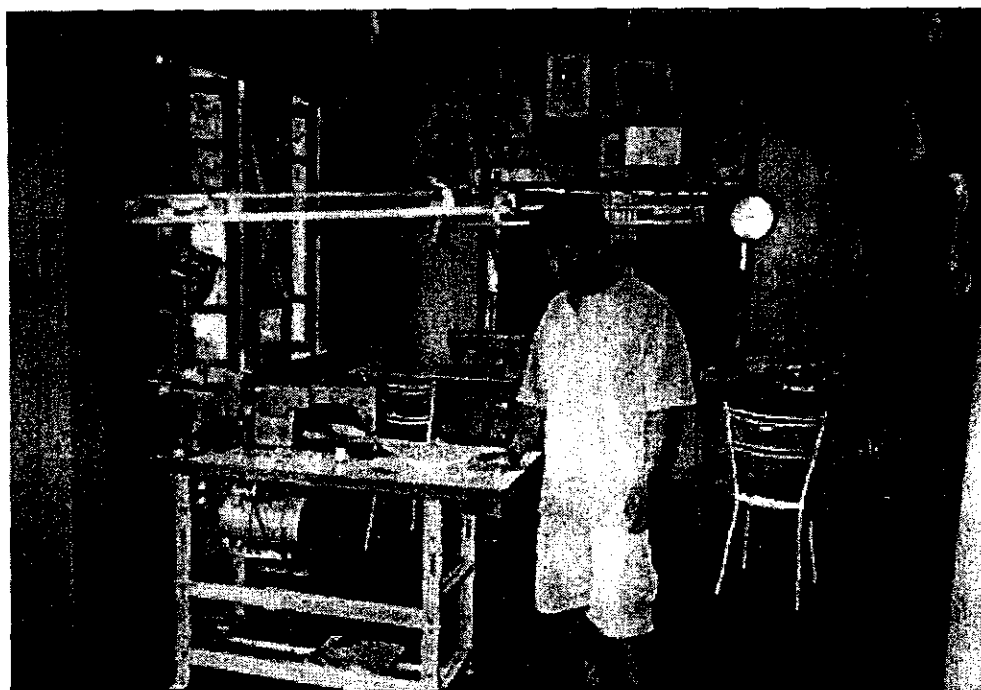
สาเหตุของการเกิดขึ้นมาของกลุ่ม เพื่อสร้างหลักประกันในรายได้ในรูปของเงินตราเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันมีความต้องการของตลาด ดังนั้นกลุ่มนี้มีการกิจที่สำคัญคือการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นมากับตนเอง เพื่อสร้างความสามารถในการประกันการผลิตที่สอดคล้องกับปริมาณและเวลา เห็นได้จากแนวคิดในการทำงานเครือข่ายที่ว่า "การเลือกมาทำงานนำส่วนมากกะสิเป็นปากต่อปาก ส่วนมากเขากะสิมาหาเฮาเองเพราะว่าคนในหมู่บ้านกะสิบอก ว่าหม่องนั้นหม่องนี้เขาจ้างเย็บผ้ารายได้ แล้วเขากะมาติดต่อเอง ส่วนมากกะบ่ขอยเลือกดอก เพราะว่าเขากล้ามาของงานเฮ็ดแสดงว่าเขากะมีฝีมือในการเย็บผ้าคือกัน แล้วกะขอยเหลือกันไปถ้ามีคนบ่เป็นพ่อกะหัดให้พ่อกะขอยเหลือกันคนบ้านเดียวกันพ่อกะขอยให้เขาปรับปรุงมา

²²⁹ พ่อผอง บุญสงค์ และวงแก่ขวด วันที่ สัมภาษณ์ 2 สิงหาคม พ.ศ.2545

²³⁰ อ้างแล้ว.นายปราโมทย์ บาทชาธิย

เรื่อยๆส่วนมากดีขึ้น ฟอกะเฮ็ดจั่งสิมา 5-6 ปีแล้ว"²³¹ งานของกลุ่มนี้คือการสนับสนุนกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้นมาในการสร้างรายได้ สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มต้องพยายามทำงาน

ตัวกลางเครือข่ายสัญญาซื้อขายเย็บผ้าของนายปราโมทย์ บาทชารีย์

ให้ได้ตามเวลา และสอดคล้องกับคุณภาพของผู้ส่งสินค้าเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นแล้วอาจเกิดปัญหาที่เกิดขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการไม่ได้รับเงินตามเวลาหรือการสร้างความน่าเชื่อถือ เห็นได้จากการเผชิญปัญหาที่ผ่านมาว่า " งานที่เฮ็ดบ่สบายกะคือเวลาเฮาเฮ็ดงานเย็บผ้าแล้วเฮาส่งไปแล้วบ่ผ่านมันได้กับมาแก้ กะเฮ็ดให้เฮาบ่สบายเพราะว่าเฮาขาดรายได้บ่ได้เฮ็ดอย่างอื่นเพราะการเอามาแก้กะบ่ได้เงิน เพราะว่าเฮาเฮ็ดไปผิตเฮาต้องแก้ไขเอง การแก้ไขมันกะตู่อยู่เพราะว่าเฮ็ดงานส่วนหลายบ่รู้ว่าไฟเฮ็ดมาผิตแน่เพราะว่ามันเฮ็ดหลายคน แล้วต้องเฮ็ดให้มันทันกะเลยต้องเฮ็ดเร็วมันกะเลยผิต"²³²

ในปัจจุบันเครือข่ายทางธุรกิจในพื้นที่ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นมาในความสัมพันธ์ของสัญญาซื้อขายที่ไม่เป็นทางการหรือแรงงานรับจ้าง การประกอบกิจกรรมในรูปของเครือข่ายแบบนี้ เป็นผลมาจากความสำเร็จที่เข้าสู่ระบบตลาดที่จำเป็น ที่ต้องจ้างงานขึ้นมาในการประกอบ

²³¹ อ่างแล้ว.นายปราโมทย์ บาทชารีย์

²³² อ่างแล้ว

กิจกรรมของตนเอง เห็นได้จากการยืนยันว่า"อาชีพที่สร้างรายได้ดีกะอาชีพนี้แหละ กะชาวบ้านเพิ่นกะเอ็ดกันเกือบทุกหลังคาเรือน คือว่าผู้ตากกะตากไปผู้แล้กะแล้ไป เจ้าของเพิ่นผู้เอ็ดกะบ่ถึงกับว่ารวดยดอกกะกะพอได้กินกะว่าเพิ่นแบ่งไฮ้กับพวกไทยบ้านไปแหน เพิ่นกะได้กำไรหลายเพิ่นว่าเพิ่นไต่ด้อยตันละ 2,000กั้ว อาทิตยหนึ่งเพิ่นสิได้อ้อย 3-4 ตัน หักจากต้นทุนเพิ่นสิได้กำไรอยู่ตันละ 2,000 เพิ่นว่าไฮ้ฟ้ง ต้นทุนตั้งแต่ซื้อหนังกะ 7,000 เพิ่นว่าดลละ 7 บาท แล้วเพิ่นกะมาจ้างแล้ แล้ดลละบาท แล้วบัดนี้มาจ้างตากอีก 400 จ้างกูอีก 100 หนึ่ง"²³³ เครือข่ายแบบนี้ เน้นการสนับสนุนแรงงานในการบรรลุเป้าหมายของแผนการทางธุรกิจของตนเอง ใช้ค่านิยมแบบการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบการว่าจ้าง การเกิดขึ้นมาของเครือข่ายธุรกิจเป็นการรวมตัวกันของตัวแทนครอบครัวและธุรกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องปรากฏขึ้นเป็นคู่ค้าโดยตรง ความสัมพันธ์ของเครือข่ายธุรกิจ มีรูปแบบคุณลักษณะที่เป็นส่วนตัวมาก และได้ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ของการรู้จักส่วนตัว ระบบเครือข่ายได้จัดการตามหน้าที่เกี่ยวกับการป้อนทรัพยากรให้เกิดขึ้น ใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลักที่สนับสนุนธุรกิจของตนเอง ในการเข้าสู่ตลาด ดังเห็นได้จากกฎของการระดมแรงงานว่า " งานที่ว่าเอ็ดกันเป็นกลุ่มกะอย่างตากหนังกะนี้แหละกะได้เอ็ดกลุ่มอยู่ คนที่ว่าเอ็ดนำกะนางบุญมา แล้วกะมีแพน น้องสาว แล้วกะมีพีนี้แหละรวมกันแล้วเป็น 4 คน กะเฉลี่ยกันเอ็ดนำกันบางมือกะได้พ้อมตันดอกกะได้ 800 โลกะมีเฉลี่ยกันแล้วได้ 80 บาท อีกแผนกอื่นกะมี อย่างที่ว่าเอ็ดเป็นกลุ่มคือกันกะมี นางกอย นางผัน หลายคน การแบ่งกลุ่มกันเป็นแผนกๆกะแบ่งเป็นคุ่ม แล้เป็นคุ่มกลางบ้าน ตากกะกลางบ้าน หันคุ่มท้ายบ้านคุ่มโรงหน้ง"²³⁴

เป็นเครือข่ายในการสนับสนุนธุรกิจของตนเอง เครือข่ายนี้มีไว้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการค้าหนังวัวและควายให้สามารถส่งมอบได้ตามเวลา ในขณะเดียวกันแรงงานที่มีอยู่นั้นในการเร่งการผลิตไม่เพียงพอทำให้เกิดความจำเป็นในการจ้างงาน ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายในอาชีพแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้นมาได้จากว่า" แม้กะมีความสัมพันธ์เป็นเรื่องที่เอ็ดทุกมือนั้นกะเอ็ดหนังวัว หนังควายขาย ส่วนมากกะสิได้เอ็ดกับพวกที่มาตัดหนังซอย เพราะว่าต้องเบ็งเขาเอ็ดนำ กะมีแม่วี พ้อใหญ่ทา แม่ใหญ่ลอย แม่ใหญ่พัฒนา แม่สำเนียง แม่กะมีความสัมพันธ์กับพวกนี้แหละอยู่ในบ้าน แม่กะมีความสัมพันธ์กับเพิ่นมา 2 ปีแล้ว ผู้ที่มาเอ็ดกะบ่แน่นอนดอกเพราะว่าถ้าพวกเพิ่นหยากงานกะบ่ได้มาถ้าบ่หยากงานเพิ่นจึงมารับจ้างสิวนเวียนมาแทบเหม็ดบ้านที่ว่างงาน"²³⁵

การร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ประกัน การว่าจ้างหรือจำนวนสินค้าที่ผลิตเข้าสู่ระบบตลาด ในขณะเดียวกันก่อให้เกิดการจ้างงานขึ้นมาต่อการประกันรายได้ของตนเอง เครือข่ายอาชีพแบบเก่าขึ้นขึ้นอยู่กับฤดูกาลธรรมชาติเป็นหลักและไม่มีความแน่นอนในการได้มาทรัพยากร แต่เครือข่ายแบบนี้ได้ค่าจ้างทุกวันหากทำงาน ในขณะ

²³³ นางนงรักษ์ เศษสุวรรณ

²³⁴ อ่างแล้วนางกนกวรรณ เพียงดา.

²³⁵ อ่างแล้วแม่บัวลา สีชมพู

เดียวกันเป็นงานที่สามารถทำได้ตลอดในพื้นที่ อย่างไรก็ตามในฤดูกาลผลิตการจ้างงานแบบนี้มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะขาดแคลนแรงงานซึ่งแต่ละครอบครัวมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง โดยผู้จ้างจอบทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่อย่างดี ซึ่งหากเราประเมินกลุ่มที่เกิดขึ้นในเครือข่ายอาชีพนั้นเราเห็นว่า"บ้านเฮามันกะมีหลายกลุ่ม อย่างกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มนางข้าว กลุ่มที่ว่่าแข่งที่สุด ประสบความสำเร็จที่สุด กะว่าแม่กลุ่มนี้หละกลุ่มนางข้าวนี้หละ กะว่าเขาได้เงินจากรัฐบาลมาช้อยเหลือซื้อข้าวไฮ่นิยมข้าวกิน กะตั้งมา 20 กั้วปีแล้ว กะว่าคนในกลุ่มกะช้อยเหลือกันดีกลุ่มนี้กะไฮ่นิยมคนทีว่่าบ่มีข้าวกินนิยม แล้วกะเสียดอกเป็นข้าวฮอดเวลาเอ็ดนาเกียวข้าวได้ข้าวแล้วกะจ้งเอามาคั้นเฟ้นแล้วกะเสียดอกเป็นข้าว ไฮ่นิยมต่อไป"²³⁶

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นมาของกลุ่มนี้ส่วนหนึ่ง มาจากพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมแบบประเพณีที่ใช้พื้นฐานของสังคมตนเอง ในการหาทรัพยากร ในขณะที่เดียวกันสมาชิกส่วนใหญ่ ประกอบการทำนาด้วย ซึ่งให้ความหมายในการประกันการเอาตัวรอดและการใช้มากกว่า โดยการใช้ทรัพยากรนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงอย่างใด เพราะพื้นฐานสามารถหาข้าวได้มาตามเวลาอยู่แล้ว หากไม่เกิดน้ำท่วมหรือฝนแล้ง เครือข่ายแบบนี้แค่ให้ความหมายเป็นสถานที่หิบบ่มทรัพยากรในช่วงที่เผชิญวิกฤติเศรษฐกิจของครอบครัว

การรวมกันเป็นกลุ่มไม่ได้หมายความว่า จะทำให้เกิดความสำเร็จที่เกิดขึ้นมา หากไม่ได้พัฒนามาจากพื้นฐานของความสัมพันธ์ในระบบตลาด และไม่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติของปัจเจกชนมาก่อนในการใช้อำนาจในการจัดการสิทธิในกรรมสิทธิของตนเอง ในความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนแรงงานในตลาด แต่หากการรวมกลุ่มขึ้นมาเป็นเครือข่ายแบบจัดตั้งที่ทางราชการมาสนับสนุนมักทำงานล้มเหลวอย่าง เช่น การรวมกลุ่มที่ไม่ได้เกิดการวางกฎ และกติกาจากความจำเป็นในหน้าที่ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เพราะมีพฤติกรรมที่ฉวยโอกาส และไม่ให้ความสำคัญกับช่องทางระดมทรัพยากรที่ตนเองนำมาใช้จากพฤติกรรมที่เล่าให้เราฟังเกี่ยวกับ"กลุ่มงานกลุ่มทุกอย่างต้องเสี่ยงกะว่าอย่างกลุ่มแม่บ้านจ้งซี่ ได้เงินมาจัดตั้งกลุ่ม 10,000 เป็นเงินหลวงมาเอ็ดขนมดอกบัวกับก็กะตุก กะเทียบแรกๆกะตืออยู่ดอก ต่อมากะอย่างแม่บ่มีเงินว่านิยมเงินกลุ่ม กะเลยประชุมว่าจ้งขันออกดอกมันจ้งได้เงินไวย แล้วกะผู้นั้นนิยมผู้นี้นิยมเมิดข้ากะบ่ได้หยัง นี้กะเกิดความเสี่ยงแล้ว กะว่าเอ็ดเป็นกลุ่ม เป็นงานกลุ่มรวมโตกันมีความเสี่ยงโลด ทีว่่าเห็นกะว่ากลุ่มแม่บ้านนี้หละ กลุ่มเลี้ยงหมูคือกันนี้หละ กะจ้งซี่หละมันกะเสี่ยง"²³⁷

หากพิจารณาเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ของการจัดตั้ง สิ่งที่สำคัญไม่ได้เข้าใจปัญหาว่าการเกิดเครือข่าย ต้องมาจากกิจกรรมของตนเองในพื้นที่บนพื้นฐานของการปรับตัวเองเข้าสู่ระบบตลาด เพราะระบบตลาดได้สร้างกฎและกติกาอย่างชัดเจน โดยผลผลิตของกลุ่มต้องสามารถเข้าสู่ตลาดได้ด้วย ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของกลุ่มแม่บ้าน เป็นเครือข่ายที่ค่อนข้างไม่สอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติ ไม่ได้มีกฎและเกณฑ์ในการใช้ต่อภาระระดมเพื่อสร้างทรัพยากร

²³⁶ อ้างแล้วนายกำน หาดพล

²³⁷ อ้างแล้ว.นายประสิทธิ์ โพธิ์ทอง

ให้เกิดขึ้นมา ทุกคนต่างใช้สิทธิแต่ไม่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ เพราะไม่มีใครให้ความสำคัญกับทรัพยากรที่นำมาใช้ มาจากพื้นฐานของราชการ ในที่สุดอำนาจที่มีผลต่อการบังคับใช้ ก่อให้เกิดว่าเป็นแหล่งทรัพยากรหรือช่องทางในโอกาสที่เกิดขึ้นก็สูญหายไป ดังเช่นผลลัพธ์ที่นำมาใช้ได้ชี้ให้เห็นว่า"กะมีนางเสงี่ยม เป็นหัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน รายได้กลุ่มกะบัตัดอกเพราะบ่มีเงินมาเช่ากลุ่มเลย แห่งจัดตั้งกลุ่มซื้อๆ กะมีเงินทุนอยู่ 1,000 บาท แห่งเสียดอกร้อยละ 20 บาทต่อปีมาเอ็ดมาซื้อด้ายมาสานเป็นแหขาย กลุ่มแม่บ้านกะเวลามีนงานมีบุญเขากะไปชอยกันเอ็ดอาหาร ให้เจ้านายและชาวบ้านกิน อยู่ในกลุ่มกะมี 30 กว่าคน"²³⁸ ในขณะที่กลุ่มที่ขึ้นมาจากความต้องการในการปรับตัวของตนเอง อาศัยพื้นฐานของการเข้าไปสู่ระบบตลาดโดยสมาชิกภายในกลุ่มนั้นได้ก่อรูปสร้างกติกาและธรรมเนียม การยึดแนวคิดของการปฏิบัติในการสร้างหรือกระจายทรัพยากร สามารถเข้าสู่ระบบตลาดได้เช่น"กลุ่มอยู่บ้านที่ว่ามีกะเห็นแต่ว่ากลุ่มแม่บ้าน กะจัดแต่ว่ากลุ่มแม่บ้านอย่างเดียวกะกลุ่มที่ว่าเขาเอ็ดต้มสาด กะเวลาว่างกะเจ้ากะจั่งมาต้ม กลุ่มกะเจ้ากะประสบผลสำเร็จอยู่กะเขาได้ต้มสาดไปขาย ที่ว่าเขาประสบผลสำเร็จจะเพราะว่ากะว่าคนในกลุ่มเป็นคนที่ว่ามีความคิด แล้วทุกคนกะเข้าใจกันหนา กะบ่ได้ไปเอ็ดนำกะเจ้ากะบ่ฮู้ฮียังหลาย แต่ที่ว่าเขาเห็นกะว่าสามัคคีกันดี แล้วเข้ากะบ่เคยทะเลาะ กลุ่มนี้หัวแต่จัดตั้งมาได้บ่โดนกะได้ปีเดียวกะเป็นกลุ่มแม่บ้านหละมาเอ็ด แต่ว่ากลุ่มแม่บ้านกะตั้งมาได้ 2-3 ปีแล้ว"²³⁹

เครือข่ายธุรกิจในปัจจุบันมีบทบาทอย่างมากแก่สังคมวัฒนธรรมแบบตลาดคือการลดต้นทุนความเสี่ยงให้มากที่สุด และช่วยปกป้องจากความไม่แน่นอนของระบบตลาดหน้าที่ของเครือข่ายทางธุรกิจ อยู่บนพื้นฐานของการเอื้ออำนวยในการบริการต่อกันและกัน ที่ไม่จำเป็นต้องใช้เอกสารที่เป็นทางการในการปฏิบัติ นำมาสู่ผลของการได้มาทรัพยากรในตลาด เป็นเหตุผลในกิจกรรมทางธุรกิจที่ได้ตรวจสอบตนเอง ความไว้วางใจในการทำงานไปในที่สุด และเพิ่มระดับความน่าเชื่อถือต่อกันในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นมา

²³⁸ อ่างแล้ว.นางกนกวรรณ เพียงดา

²³⁹ อ่างแล้ว.นางมาลา บัวชมภู

บทสรุป

เส้นทางการปรับตัวของชีวิตในพื้นที่ทางวัฒนธรรมพระธาตุคำบุญ มาจากการเลือกและสร้างวัฒนธรรมของตนเองให้เกิดขึ้น จากสภาพแวดล้อมที่มีสายน้ำ ท้องนา เพื่อนบ้านและท้องถิ่น ในการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการประกันกิจกรรมชีวิตของตนเอง ในช่วงแรกเมื่อ200ปีที่ผ่านมา คนในพื้นที่ได้สร้างวัฒนธรรมของการยังชีพ มีการจับปลา การทำนาเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายเพื่อการยังชีพไปวันหนึ่งๆ เส้นทางที่เกิดขึ้นมานี้ได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติและสังคมของตนเองที่เกื้อกูล และกำหนดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ โดยสามารถแบ่งความสัมพันธ์ออกมาเป็น ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์กับศูนย์กลางความเชื่อของคนที่มีต่อพระธาตุคำบุญ ดอนเจ้าปู่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาศัยครอบครัวยุติธรรมในการแก้ไขปัญหาและพึ่งพาสถาบันเพื่อนบ้าน ท้องถิ่นในการลดความเสี่ยง หรือเพิ่มการได้มาทรัพยากรในช่วงของการขาดแคลนอันเป็นเส้นทางชีวิตแบบยังชีพที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่

ในขณะที่การปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาดเกี่ยวข้องกับการปรับตัวครั้งใหม่ สภาพแวดล้อมมีส่วนกำหนดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการลดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การพึ่งพาเงินตรามากยิ่งขึ้น เกิดขึ้นมาในช่วง20ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของสังคมไป อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในกิจกรรมของการดำเนินชีวิตไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปยังให้ความสำคัญอยู่ตามเครือข่ายที่สามารถนำมาใช้ได้ไม่ว่าผ่าน ครอบครัวยุติธรรมในพื้นที่ในรูปต่างๆที่มีพื้นฐานจากผีตัวเดียวกัน แต่ให้ความหมายของการให้ความสำคัญของผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง กับผลประโยชน์ของหุ้นส่วน โดยจะต้องจัดการประกันกิจกรรมบรรลุได้ และการสนับสนุนการผลิตซ้ำกิจกรรมในชีวิตของคนในพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงในวัฒนธรรมของเส้นทางชีวิตในอนาคต

ในขณะที่เส้นทางการปรับตัวของคนปัจจุบันมีหลายแนวทาง ตามความสามารถของตนเองที่จะใช้ในการปรับตัวเข้าสู่ระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นการหากินเฉพาะหน้า การหาเช่ากินค่า การมีกิจการของตนเอง การเป็นเจ้าแก้ว และการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ ซึ่งการปรับตัวแบบนี้ ได้สร้างโอกาสทางเลือกแก่ชีวิตของตนเองในการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันพัฒนาเครือข่ายทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กันแบบแนบแน่นมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายอาชีพเดียวกัน งานรับจ้างแบบปากต่อปาก หรือเป็นหุ้นส่วนในกิจการ ซึ่งคนในพื้นที่พยายามหาทางออกในการได้มาทรัพยากรในรูปแบบใหม่ เกิดขึ้นผ่านการช่วยเหลือโดยเพื่อนบ้าน หรือเครือข่ายตนเองในการสร้างอาชีพที่เกิดขึ้นมาเป็นการปรับตัวแบบใหม่ ทำให้สังคมสามารถอยู่รอดได้ โดยเปลี่ยนมาจากความหมายของการใช้ทรัพยากรที่เคยเป็นอยู่มาเป็นการใช้และสร้างทรัพยากรมาด้วย ในขณะเดียวกันการผลิตซ้ำของทุนมนุษย์นั้นได้ให้ความสำคัญไปอีกรูปแบบหนึ่งที่พยายามลดบทบาทเส้นทางชีวิตเศรษฐกิจแบบเดิมที่เป็นการจ้างงานชั่วคราวชั่วคราว ไม่มีการศึกษา หรือไม่ได้ตระเตรียมผ่านการศึกษา และไม่มีความแน่นอนของการจ้างงาน มาเป็นการสนับสนุนการลงทุนในตลาดที่

แน่นอน ไม่ว่าจะเป็นตลาดภาคเอกชนหรือตลาดภาครัฐ ส่งผลให้ค่านิยมและความคิดของเยาวชน ให้การยอมรับอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างแน่นอน ไม่เหมือนกับการทำมาหากินที่พ่อแม่ตนเองประสบปัญหาอยู่

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ผ่านการถ่ายทอดออกมาจากความคิดและความรู้สึกของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกิจกรรมการดำเนินชีวิต การประกันความมั่นคงกับตนเองให้อยู่รอดในภาวะการณ์ปัจจุบัน มีการปรับรูปแบบใหม่ขึ้นมาภายใต้การเข้าสู่ระบบตลาด แต่อิทธิพลของความสัมพันธ์ทางสังคมได้ช่วยสร้างความสามารถที่ยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น ต่อความมั่นคงของสถาบันครอบครัวของคนในพื้นที่ทางวัฒนธรรม